МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут економіки та управління

ОБЛІКОВО-ФІНАНСОВИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Видається з 2009 р.
Виходить 2 рази на рік

СТУДЕНТСЬКИЙ НАУКОВИЙ ВІСНИК

ВИПУСК 2 (11). Частина 1
Економічні науки

Миколаїв
2015

Рекомендовано до друку вченою радою обліково-фінансового факультету МНАУ. Протокол № 4 від 19.11.2014 р.

Точка зору редколегії не завжди збігається з позицією авторів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР: д.т.н., проф., чл. - кор. НААН України В.С. Шебанін

ЗАСТУПНИКИ ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА:
д.е.н., професор Шебаніна О.В.
д.е.н., професор Вишневська О.М.

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Економічні науки:

д.е.н., професор Сіренко Н.М.,
д.е.н., доцент Дубініна М.В.,
к.е.н., доцент Бурковська А.В.,
к.е.н., доцент Іваненко Т.Я.,
к.е.н., доцент Калюжна О.В.,
к.е.н., доцент Колесник В.М.,
к.е.н., доцент Крилова І.Г.,
к.е.н., доцент Мельник І.О.

Адреса редколегії:
54020, Миколаїв, вул. Паризької комуни, 9,
Миколаївський національний аграрний університет
тел. 58-05-94 www.mnau.edu.ua

© Миколаївський національний аграрний університет, 2015

Миколаїв
2015

КАФЕДРА ОБЛІКУ І АУДИТУ

УДК 658.783:658.11

ВИРОБНИЧІ ЗАПАСИ НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Н. В. Єсипенко, *студент,*
Науковий керівник – д.е.н. доцент Дубініна М. В.,
Миколаївський національний аграрний університет

Систематизовано основні визначення економічної категорії "виробничі запаси", досліджено ступінь узгодженості вітчизняного П(С)БО 9 з відповідним МСБО, визначено специфіку їх оцінювання.

Ключові слова:виробничі запаси, ТМЦ, П(С)БО, методи оцінки.

Виробничі запаси – це основний складник оборотних фондів підприємства, яка включає сировину, основні і допоміжні матеріали, паливо, пальне, покупні напівфабрикати і комплектуючі вироби, тару і тарні матеріали, запасні частини для ремонту основних фондів, малоцінні і швидкозношувані предмети, що поступили на підприємство, але що ще не підлягали первинній виробничій операції.

Термін "запаси" у вітчизняній літературі з'явився із затвердженням П(С)БО. До впровадження стандартів термінологія мала різну назву, а саме товарно-матеріальні цінності, предмети праці, матеріальні ресурси, виробничі ресурси.

В одних економічних джерелах носять назву товарно-матеріальних запасів (цінностей) [16, с. 12], в інших матеріальних ресурсів (у літературі 70-80 років термін мав широке вживання) [13, с. 3]. Одні автори запаси називають господарськими засобами, де розділяють їх на засоби праці та предмети праці [9, с. 6], інші "виробничими ресурсами" [56, с. 9], де поєднують матеріальні і трудові ресурси. Так, В.Д. Новодворський зазначає, що "під виробничими ресурсами розуміється сума складових ресурсів основних фондів, а також матеріальних і трудових ресурсів" [56, с. 7].

Олійник А. І., Юр'єва С. І, Рибальченко Л. І. зазначають, що матеріальні ресурси є необхідним елементом виробничого процесу, які повністю споживаються в кожному виробничому циклі і тому повністю переносять свою вартість на продукцію, вироблену в процесі виробництва [56, с. 181].

Матеріальні ресурси належать до предметів праці, які в процесі виробництва, зазнали зміни і в силу цього стали його продуктами, що призначені для подальшого використання. Виходячи з цих позицій, ґрунтовним є віднесення до матеріальних ресурсів таких елементів, як

виробничі запаси. Отже, матеріальні ресурси є предметами праці, які ще не пройшли обробки на цьому підприємстві, і за способом перенесення вартості на готовий продукт належать до оборотних засобів.

Із прийняттям в Україні національних положень, які мають узгодженість з МСБО та у відповідності до П(С)БО 9 “Запаси” цей термін має таке значення:

Запаси – активи, які:

- утримують для подальшого продажу за умов звичайної господарської діяльності;
- перебувають у процесі виробництва з метою подальшого продажу продукту виробництва;
- утримують для споживання під час виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг, а також управління підприємством.

Для цілей бухгалтерського обліку запаси включають:

- сировину, основні й допоміжні матеріали, комплектуючі вироби та інші матеріальні цінності, що призначені для виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг, обслуговування виробництва й адміністративних потреб;
- незавершене виробництво у вигляді не закінчених обробкою і складанням деталей, вузлів, виробів та незакінчених технологічних процесів. Незавершене виробництво на підприємствах, що виконують роботи та надають послуги, складається з витрат на виконання незакінчених робіт (послуг), щодо яких підприємством ще не визнано доходу;
- готову продукцію, що виготовлена на підприємстві, призначена для продажу і відповідає технічним та якісним характеристикам, передбаченим договором або іншим нормативно-правовим актом;
- товари у вигляді матеріальних цінностей, що придбані (отримані) та утримуються підприємством з метою подальшого продажу;
- малоцінні та швидкозношувані предмети, що використовуються протягом не більше одного року або нормального операційного циклу, якщо він більше одного року.

Чаюн І. Ю., Бондар І. Ю. виділяють виробничі запаси, як матеріальні ресурси необхідні для забезпечення розширеного відтворення, обслуговування сфери нематеріального виробництва та задоволення потреб населення, які зберігаються на складах або в інших місцях з метою їх наступного використання [109, с. 44].

Бутинець Ф. Ф. під сутністю виробничих запасів розуміє все те, що завезено на склади підприємства і ще не вступило в першу стадію обробки, тобто частина сукупних запасів, призначених для виробничого споживання [10, с. 59]. Також Лень В. С., Гливенко В. В. визначає виробничі запаси як предмети праці, підготовлені для запуску у виробничий процес; складаються вони з сировини, основних і допоміжних матеріалів, палива, покупних напівфабрикатів і комплектуючих виробів, тари і тарних матеріалів, запасних

частин для поточного ремонту основних фондів [41, с. 113]. Склад виробничих запасів на кожному підприємстві залежить, від сфери його діяльності. Так, на промислових підприємствах основними видами запасів є виробничі запаси, [5, с. 122].

Сопко В. зазначає виробничі запаси як накопичення ресурсів,що перебувають у процесі виробництва з метою подальшого продажу продукту виробництва. Він вважає, що запаси – це сукупність матеріальних благ, вироблених невідомо для чого й кого, які навряд чи колись взагалі будуть використані за призначенням [87, с. 56]. Автор вважає, що відбувається це тому, що ці запаси заготовляв, зберігає зовсім не той, хто їх у майбутньому споживатиме. Основним завданням збільшення ефективності промислового виробництва має стати не орієнтація на обсяги виробництва, а на ринковий попит. Тобто ринкова система має ґрунтуватись на принципі “виробляти те, що продається” [5, с. 121].

Проаналізувавши погляди сучасних економістів на економічну категорію “виробничі запаси” можна зауважити, що відмінність у трактуванні свідчить про те, що розкриття суті будь-якої економічної категорії залежить від вибраного підходу до її визначення. Отже, на мою думку, для цілей бухгалтерського обліку тлумачення терміну “виробничі запаси”, як облікової категорії має містити такі основні моменти, як визначення термінів і напрямків використання, а також джерел відшкодування вартості виробничих запасів. Таким чином, пропонуємо використовувати наступне уточнене визначення: виробничі запаси – це частина матеріальних ресурсів підприємства, які представляють собою сукупність предметів праці, які знаходяться на підприємстві у вигляді сировини, матеріалів, купівельних напівфабрикатів та комплектуючих, палива, тари і тарних матеріалів, будівельних матеріалів, запасних частин та інших матеріалів, що складають матеріальну основу продукції підприємства, надають їй необхідних якостей, приймають участь у виробництві протягом одного виробничого циклу і повністю переносять свою вартість на вартість готової продукції. На відміну від існуючих визначень, запропоноване поняття “виробничі запаси” підкреслює матеріальну та витратну природу виробничих запасів, одночасно з цим відокремлює їх від сукупних матеріальних ресурсів підприємства, визначає джерела відшкодування їх вартості.

Важливою передумовою обліку виробничих запасів є їх оцінка, яка має вплив на визначення собівартості продукції. Оцінка виробничих запасів підприємства – один з найважливіших інструментів, що забезпечують достовірність інформації бухгалтерського обліку про результати господарської діяльності. Вона здійснюється шляхом підсумовування витрат на придбання та/або виготовлення запасів, і визначення величини затрат, що відображаються як витрати підприємства при наступному вибутті запасів.

В обліку виробничі запаси відображаються за первісною вартістю. Відповідно до П(С)БО 9 первісною вартістю запасів, придбаних за плату, є

собівартість, яка складається із таких фактичних витрат:

– сум, що сплачуються згідно з договором постачальнику (продавцю) за вирахуванням непрямих податків;
– сум ввізного мита;
– сум непрямих податків, які пов'язані з придбанням запасів і не відшкодовуються підприємству;
– транспортно-заготівельних витрат;
– інших витрат, які безпосередньо пов'язані з придбанням запасів і доведенням до стану, в якому вони придатні для використання із запланованою метою [10, с. 60-61].

Не включаються до первісної вартості виробничих запасів, а належать до витрат того періоду, в якому вони були здійснені (встановлені):

– понаднормові втрати і нестачі запасів;
– проценти за користування позиками;
– витрати на збут;
– загальногосподарські та інші подібні витрати, які безпосередньо не пов'язані з придбанням і доставкою запасів та приведенням їх до стану, в якому вони придатні для використання у запланованих цілях.

У національних стандартах обліку передбачено ряд методів оцінки, які можна використовувати для відображення в обліку та фінансовій звітності виробничих запасів. Порядок оцінки об'єктів обліку впливає на правильне визначення фінансових результатів діяльності підприємств. Необхідно вибрати такий метод оцінки виробничих запасів, який би відповідав сучасним вимогам. Згідно П(С)БО – 9 "Запаси" методами оцінки виробничих запасів є такі:

- ФІФО – перший вхід, перший вихід;
- середньозваженої вартості;
- нормативних затрат;
- ціни продажу.
- ідентифікованої собівартості відповідної одиниці запасів.

Застосування методу ФІФО в період постійного росту цін дає найбільш високий рівень чистого доходу. Це відбувається тому, що підприємство прагне збільшити ціни реалізації в умовах зростання поточних цін, не беручи до уваги той факт, що матеріали могли бути куплені до моменту підвищення цін.

Використання методу FIFO ґрунтується на припущенні, що одиниці виробничих запасів, які були придбані першими, першими і вибувають. Отже, вартість запасів на кінець звітного періоду відображається фактично за вартістю останніх за часом придбань.

Метод середньозваженої собівартості дуже поширений. Суть його полягає в тому, що при різних цінах на запаси визначається середня ціна, за якою потім списується собівартість виробничих запасів. При цьому визначають суму кількості одиниць виробничих запасів на початок звітного періоду та їх вартість і одиниць запасів, придбаних протягом звітного періоду, та їх вартість. Далі сума добутків кількості таких запасів та їх вартостей

ділиться на кількість запасів, що в результаті дає нам середньозважену собівартість одиниці запасу на кінець періоду.

Метод середньозваженої вартості враховує всі ціни, за якими купувалися матеріали протягом звітного періоду. У цьому випадку зростання або зниження цін згладжується, але такий розрахунок можна зробити тільки по закінченню місяця, коли будуть оприбутковані всі партії матеріалів. До кінця місяця середня вартість залишається невідомою.

Оцінка за нормативними затратами полягає у застосуванні норм витрат на одиницю продукції (робіт, послуг), які встановлені підприємством з урахуванням нормальних рівнів використання запасів, праці, виробничих потужностей і діючих цін. Для забезпечення максимального наближення нормативних затрат до фактичних норми затрат і ціни повинні регулярно у нормативній базі перевірятися і переглядатися. Оцінка продукції за нормативними затратами коригується до фактичної виробничої собівартості.

В основному метод нормативних витрат призначений для серійного промислового виробництва. Суть його полягає в тому, що запаси, як правило, оцінюються в балансі за нормативною собівартістю, яка складається з суми нормативних витрат на одиницю виробу. Ці витрати плануються підприємством, регулярно перевіряються і змінюються для максимального наближення їх до фактичних. Точний термін перегляду норм витрат законодавством не встановлений, він визначається підприємством самостійно. Відхилення від встановлених нормативів обліковують на окремих регулюючих рахунках. На практиці такий метод застосовується рідко через складний механізм включення матеріальних витрат (запасів) до собівартості продукції.

Нормативний метод обліку витрат і калькулювання собівартості часто використовується на підприємствах промисловості зі складною технологією, а також у сезонних галузях матеріального виробництва. Він потрібен для оцінки не лише при вибутті виробничих запасів із підприємства, а й при переведенні їх з однієї балансової статті до іншої.

Оцінка за цінами продажу заснована на застосуванні підприємствами роздрібної торгівлі середнього проценту торговельної націнки товарів. Цей метод можуть застосовувати (якщо інші методи оцінки вибуття запасів не виправдані) підприємства, що мають значну і змінну номенклатуру товарів з приблизно однаковим рівнем торговельної націнки. Собівартість реалізованих товарів визначається як різниця між продажною (роздрібною) вартістю реалізованих товарів і сумою торговельної націнки на ці товари. Сума торговельної націнки на реалізовані товари визначається як добуток продажної (роздрібної) вартості реалізованих товарів і середнього відсотку торговельної націнки.

Оцінка за цінами продажу заснована на застосуванні підприємствами роздрібної торгівлі середнього процента торгової націнки на товари. Цей метод застосовується підприємствами, які мають значну і перемінну номенклатуру товарів з приблизно однаковим рівнем торгової націнки [87, с.

57].

За методом ідентифікованої собівартості відповідної одиниці запасів облік здійснюється у кількісно-сумовому виразі, а кожна одиниця товару має свій номер (код) і списується за відповідною їй собівартістю. Слід зазначити, що він дає найбільш точну інформацію про фінансовий результат, але у зв'язку з високою трудомісткістю, його застосовують лише для обліку дорогоцінних виробів одиничного виробництва.

Метод ідентифікованої собівартості застосовується щодо тих видів виробничих запасів, які використовуються для виконання спеціальних замовлень і проектів значної вартості, а також стосовно тих видів запасів, що вони не замінюють один одного. Застосування цього методу передбачає ведення індивідуального обліку по кожному виду запасів. В результаті використання цього методу однакові запаси обліковуються за різною вартістю, що не завжди зручно. Залежно від того, який саме з однакових запасів використає підприємство, прибуток буде змінюватись відповідно до первісної вартості кожного запасу. При веденні бухгалтерського обліку за допомогою спеціальних комп'ютерних програм використання цього методу можливе навіть для роздрібної торгівлі [1, с. 115].

Враховуючи думки різних авторів, можна стверджувати, що виробничі запаси відіграють велику роль у ефективності господарської діяльності підприємств. Господарська діяльність підприємства включає використання значних виробничих запасів. Виробничі запаси посідають особливе місце у складі майна та домінуючі позиції у структурі витрат підприємства різних сфер діяльності. Від правильності ведення обліку запасів залежить достовірність даних про отриманий підприємством прибуток та збереження самих запасів. Облік запасів ведеться в натуральному та грошовому вимірниках. Існують різні методи оцінки запасів, кожен з яких має свої переваги та недоліки, тому є дуже важливо вибрати той метод, за яким можна найточніше провести оцінку запасів, залежно від діяльності підприємства. У зв'язку з цим виникає ряд проблем в організації управління виробничими запасами та їхнього облікового забезпечення. Тому від правильності розрахунку оцінки запасів буде залежить подальша роботи підприємства.

Список використанних джерел

1. Мельничук Б. В. Впровадження положення (стандарту) з сільського господарства в Україні / Б. В. Мельничук // Облік і фінанси АПК. – 2004. – № 2. – С. 29-34.
2. Інструкція по обліку молодняка тварин, птиці та тварин на відгодівлі, затверджена наказом Мінсільгосппроду України від 15.01.97 р. № 7. [Електроний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/
3. Методичні рекомендації щодо застосування спеціалізованих форм первинних документів з обліку виробничих запасів у сільськогосподарських підприємствах, затверджені наказом Мінагрополітики України від 21.12.2007 р. № 929. [Електроний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/
4. Огійчук М. Ф. Бухгалтерський облік на сільськогосподарських підприємствах : [підручник] / М. Ф. Огійчук. – К. : Вища освіта, 2009. – 800 с.

5. Огійчук М. Ф. Фінансовий та управлінський облік за національними стандартами: підручник / М. Ф. Огійчук, В. Я. Плаксієнко. – К. : Алерта, 2011. – 1042 с.

Н. В. Есипенко. Производственные запасы неотъемлемая составляющая хозяйственной деятельности предприятий.

Систематизированы основные определения экономической категории "производственные запасы", исследована степень согласованности отечественного П(С)БУ 9 с соответствующим МСБУ, определена специфика их оцінювання.

Ключевые слова: производственные запасы, ТМЦ, П(С)БУ, методы оценки.

N. Esipenko. Business inventories are an integral part of economic activity of enterprises.

Systematized the basic definitions of the economic category "inventories", investigated the degree of coherence of the domestic P(C)BU 9 with the corresponding IAS, determines the specificity of their ocenuvanje.

Keywords:inventories, inventory, P(C)BU, evaluation methods.

УДК 338.439.6:35

ОСОБЛИВОСТІ ГАРАНТУВАННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Ю. Д. Кореновська, *студент,*
Науковий керівник – д.е.н. професор Вишневська О. М.,
Миколаївський національний аграрний університет

Розглянуто стан та основні проблемні аспекти гарантування продовольчої безпеки держави, досліджено причини їх виникнення та напрями усунення.

Ключові слова: безпека, продовольча безпека, національна безпека, агропромисловий комплекс, системи безпеки.

Постановка проблеми. Економічна безпека держави поєднує кілька її складових: енергетичну, технологічну, військово-економічну безпеку, безпеку фінансового сектора економіки. Але акумуляційним видом національної економічної безпеки є продовольча безпека, рівень якої визначається рівнем самостійності держави у забезпеченні необхідними продовольчими ресурсами та рівнем доступності цих ресурсів для населення країни, що у свою чергу є наслідком співвідношення цін на основні продукти харчування та доходів населення.

Проблемні аспекти у забезпеченні продовольчої безпеки не мають кон'юнктурного характеру. Вона буде існувати, поки є держава, визначальним фактором сили і авторитету якої є підтримання відповідного рівня продовольчої безпеки. Підтвердженням цього є правове забезпечення і постійна увага до проблем продовольчої безпеки у країнах ЄС, США, Японії.

Вітчизняна економіка знаходиться на етапі трансформування, що обумовило зниження ефективності використання сукупного потенціалу. Особливо значних втрат зазнав аграрний сектор, як основний виробник сільськогосподарської сировини і продовольства. Зниження платоспроможного попиту населення призвело до скорочення споживання продовольчих товарів, незбалансованості раціону харчування, що негативно впливає на здоров'я населення. Саме тому об'єктивно постає необхідність оцінки продовольчої безпеки країни, яка потребує дослідження щодо її рівня, чинників впливу щодо гарантування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у теорію і практику забезпечення продовольчої безпеки України внесли вчені, з-поміж них: В. Р. Андрійчук, Н. Й. Басюркіна, О. І. Гойчук, Л. В. Дейнеко, О. О.Зеленська, О. В. Кочетков, І. І. Лукінов, О. Марченко. П. Т. Саблук, О. С. Щекович, та ін. Проте дослідження цієї проблеми є актуальними і відповідають поточним потребам державного регулювання забезпечення продовольчої безпеки.

Постановка завдання. Розглянути стан та основні проблемні аспекти забезпечення продовольчої безпеки, дослідити причини виникнення та напрями гарантування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Продовольча безпека – невід'ємна складова економічної безпеки держави та умова її незалежності. Забезпечення продовольчої безпеки є актуальною проблемою як країн з низьким рівнем економічного розвитку, так і розвинутих країн, які постійно вдосконалюють механізми підтримки продовольчої безпеки, особливо що стосується малозабезпечених груп населення. Держави світу поділяються на ті, що досягають продовольчої безпеки за рахунок власного виробництва необхідних обсягів продовольства, та на ті, які змушені значну частину продовольчих товарів імпортувати, що вимагає коштів і призводить до економічної і політичної їх залежності від розвинутих країн [1].

Україна нині перебуває на етапі трансформування економічної системи, що об'єктивно обумовило зниження ефективності її економічного потенціалу. Вплив глобалізаційних процесів вимагає відповідної побудови національної продовольчої безпеки, що передбачає вирішення комплексу економічних, політичних та соціальних проблем.

У міжнародних угодах визначення продовольчої безпеки має наступне трактування – "це такий стан економіки, за якого усім і кожному гарантується забезпечення доступу до продуктів харчування, питної води та іншим продуктам в якості, асортименті і обсягах, достатніх для фізичного і соціального розвитку особистості, забезпечення здоров'я і відтворення населення країни".

Продовольча безпека – офіційно прийняте у міжнародній практиці поняття, що використовується для характеристики стану продовольчого ринку країни або групи країн, а також світового ринку. Експерти Продовольчої та

сільськогосподарської організації об'єднаних націй (FAO) пропонують продовольчу безпеку розглядати як забезпечення гарантованого доступу всіх жителів планети, країни, регіону до продовольства у будь-який час і обсягах, необхідних для забезпечення активного й здорового способу життя [5].

Система національної продовольчої безпеки базується на принципах: самозабезпеченості, незалежності, доступності та якості. Саме їх, у першу чергу, необхідно враховувати під час формування державної політики щодо гарантування продовольчої безпеки. Також мають забезпечуватися: ефективний розвиток харчової промисловості, зовнішньоекономічна діяльність у сфері харчової промисловості, формування доходів населення, гарантування збалансованого і якісного споживання. Основні складові формування державної політики у сфері продовольчої безпеки представлено нами на рисунку 1.

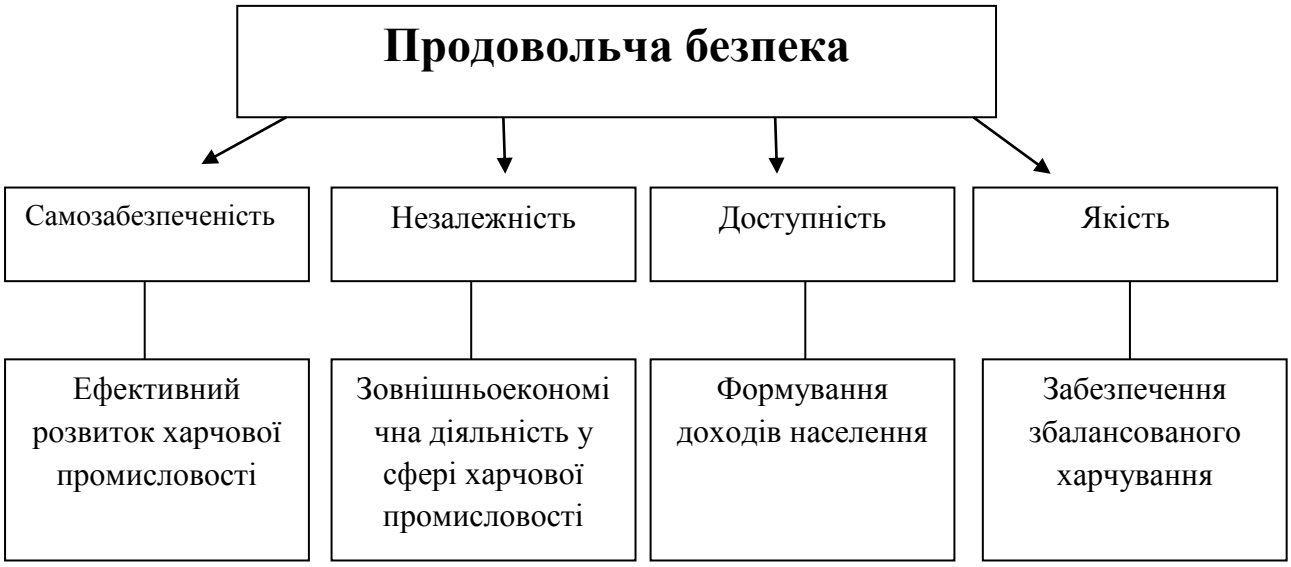

Рис. 1. Основні складові формування державної політики у сфері гарантування продовольчої безпеки

Джерело: побудовано автором з використанням опрацьованих джерел [2]

Важливість та необхідність гарантування продовольчої безпеки України потребує підтримання відповідного рівня продовольчого самозабезпечення, що передбачає використання державної підтримки вітчизняних підприємств харчової промисловості та вжиття заходів щодо контролю над імпортом з метою підтримки вітчизняних виробників. Для цього необхідно встановити контроль за такими її підсистемами як планування, збут і розподіл; резерви і споживання продовольства; кадрове, інформаційно-консультативне, фінансове, наукове та матеріально-технічного забезпечення тощо [2].

Надійність продовольчої безпеки полягає, як у достатньому самозабезпеченні продуктами харчування, так і у наявності коштів щодо імпорту у необхідних обсягах за умов мінімальної потенційної вразливості

продовольчого забезпечення населення у разі виникнення ускладнень з імпортом продовольства (відсутність валюти, зростання цін, ембарго тощо), імпорт продуктів харчування може загострити проблему “прихованого голоду” через продовольчу залежність.

Визначення сутності продовольчої безпеки пов’язане із забезпеченням життєдіяльності людини, що у свою чергу характеризується станом її здоров’я.

Тому О. В. Кочетков та Р. В. Марков запропонували реальне уявлення про дійсну продовольчу ситуацію в країні отримувати через порівняння існуючого рівня споживання з граничими рівнями споживання [5]. З цією метою дані автори розробили класифікацію рівнів продовольчого забезпеченя населення. Відповідно до класифікації виділяють сім рівнів продовольчого забезпечення населення в країнах:

– I рівень – катастрофічний. Передбачає добове споживання на одну людину 1500-1800 ккал, характеризується хронічним недоїданням (добове споживання менше 1 520 ккал потрібно розглядати як голод).

– II рівень – критичний. Середньодобове споживання становить (1800-2200 ккал на особу) і достатнє для подолання хронічного недоїдання та існування на межі виживання і забезпечення простого відтворення населення.

– III рівень – мінімальний. Середньодобове забезпечення 2300-2800 ккал на душу населення передбачає наявність таких обсягів продовольчих ресурсів, які унеможливлюють появу голоду. II і III рівні треба розглядати також під час планування забезпечення населення продовольством в екстремальних (кризових) умовах.

– IV рівень – достатній. Середньодобове споживання перебуває у межах 2800-3600 ккал на одну людину, проте воно не збалансоване за елементами живлення, тобто продовольчих ресурсів достатньо для стабільного споживання, але воно не забезпечує здорового способу життя і збільшення його тривалості.

– V рівень – раціональний (нормативний). Середньодобове споживання перебуває у межах 3300-3600 ккал на одну людину. При цьому раціон збалансовано білками, вітамінами й іншими важливими компонентами. Нормативні показ-ники такого споживання треба використовувати як базу для всіх соціально-економічних розрахунків на державному рівні в нормальних умовах.

– VI рівень – оптимальний. Споживання відповідає V рівню не лише збалансованістю за найважливішими харчовими компонентами, а і передбачає споживання екологічно чистих продуктів харчування, які збільшують тривалість життя населення загалом та середню тривалість життя для країни, покращу-ють здоров’я.

– VII рівень – перспективний. Досягнення такого продовольчого забезпечення для всіх соціальних груп населення, яке дасть змогу вдосконалювати природу людини і максимально продовжувати її активну життєдіяльність, розширюючи межі сучасної природної тривалості життя [5].

Для визначення критеріїв продовольчої безпеки необхідно ввести державну систему норм споживання, що регламентувала б основні нормативні рівні споживання населення: раціональний (нормативний), який використовується для соціально-економічних розрахунків, і мінімально необхідний – для гарантованого забезпечення населення в надзвичайних ситуаціях [6].

Причинами продовольчої залежності країни можуть бути [2]:

– дефіцит продовольства і низький рівень платоспроможного попиту, що обумовлюють незбалансованість внутрішнього продовольчого ринку за попитом і пропозицією;

– залежність внутрішнього ринку від імпортних поставок продовольства, не конкурентоспроможність національного агропромислового комплексу;

– низька конкурентоздатність продукції за якістю та/або ціною при достатності продовольства власного виробництва;

– нерозвиненість зовнішньоекономічних зв’язків, замкнутість внутрішнього продовольчого ринку;

– низька ефективність діяльності господарюючих суб’єктів в аграрному секторі;

– перетворення експорту продовольчої продукції на самоціль розвитку агропромислового комплексу;

– зростання зобов’язань із покриття зовнішнього боргу принестабільному курсі національної валюти [4].

Проведені нами розрахунки свідчать, що рівень споживання продуктів харчування населенням визначає рівень її продовольчої безпеки. Протягом більше десяти років у країні спостерігається одноманітне жирово-вуглеводне харчування більшої частини населення. Про стан прихованого голоду свідчить дефіцит у раціоні основних макро- та мікроелементів. Причиною цього є погіршення економічної доступності населення до продовольства, що обумовлено низьким рівнем платоспроможного попиту [1].

Проблема полягає також у тому, що багато вітчизняних продовольчих товарів виробляють з імпортної сировини. Водночас, експерти вже вбачають загрозу виникнення продовольчої кризи. Часто приховуються справжні обсяги імпорту, не враховується “сірий” імпорт, тому складно визначити об'єктивну ситуацію з небезпекою виникнення кризи [4].

Важливим є і те, що імпортна продовольча продукція, яка завозиться в Україну, в більшості випадків є дешевою і неякісною. З такої сировини виробляють вітчизняні ковбасні вироби, пельмені (на 70%). Іноді невідоме реальне походження такого м'яса, наприклад бразильської яловичини. У м'ясопереробній галузі часто використовується імпортна неякісна “кормова” соя. Були випадки постачань імпортного продовольства, зараженого небезпечними бактеріями – від сальмонели до кишкової палички. Значна частка геномодифікованої продукції є імпортованою. Вітчизняне продовольство також іноді не відповідає вимогам безпеки якості, але основна

частка порушень припадає на імпортні продовольчі товари, що свідчить про умовну “безпечність” такої продукції.

З метою забезпечення національної продовольчої безпеки потрібен системний підхід у вирішенні цієї проблеми, аналогічний тому, що застосовується у країнах ЄС, який включає:

- відпрацювання ринкового механізму господарювання та справедливий перерозподіл прибутку між галузями народного господарства;
- забезпечення ресурсної достатності продовольчих товарів за рахунок нарощування їх власного виробництва;
- стабільність продовольчого постачання протягом року на всій території України за будь-яких умов;
- доступність харчових продуктів усім верствам населення незалежно від їх доходів, що вимагає надання дотацій з боку держави;
- забезпечення належної якості продовольчих товарів;
- формування раціональної структури споживання.

Особливість забезпечення продовольчої безпеки України порівняно із іншими державами полягає не лише у самозабезпеченні основними видами продовольства, але й у створенні потужного експортного потенціалу, у тому числі органічної продукції, що ґрунтується на сприятливих природно-кліматичних умовах.

Концепція продовольчої безпеки країни повинна охоплювати задоволення фізіологічних потреб населення у безпечних, високоякісних продуктах харчування відповідно до медичних рекомендацій, екологічних умов та індивідуального стану людини. Одним із напрямів досягнення продовольчої безпеки є суворе дотримання санітарно-гігієнічних вимог, технологічних інструкцій, рецептур, режимів оброблення, зберігання, транспортування, реалізації сировини і готової продукції. Таким чином, якість – один з основних аспектів продовольчої безпеки [3].

Для вирішення цієї проблеми необхідно створити систему безпеки, яка дає змогу запобігти ризику отримання неякісної продукції. Це можливо здійснити за умови: вдосконалення методології оцінки якості харчових продуктів і продовольчої сировини; переходу від контролю готової продукції до контролю на стадії її виробництва на всьому технологічному ланцюгу; розроблення системи прогнозування показників якості; розроблення, освоєння і впровадження системи інтегрального контролю сировини і харчових продуктів, і застосування високоефективних методів контролю; розроблення методик якісного і кількісного аналізу ризику порушення функціонування технологічних систем, які погіршують якість продукції, що виготовляється [7].

Висновки. Сучасний стан продовольчої безпеки вимагає виділення її у рамках економічної політики держави як самостійну проблему, вирішення якої передбачає розробку стратегії розвитку системи продовольчої безпеки та її параметрів. Стратегія національної продовольчої безпеки має охоплювати питання підвищення виробництва продовольства, якості та

конкурентоспроможності продуктів харчування і сільськогосподарської продукції, сталий соціальний розвиток села, підвищення рівня життя населення. Для досягнення поставленої мети необхідно створити умови щодо відтворення галузі, яка є системоутворюючою основою формування продовольчої безпеки держави. Вирішення цього завдання можливе лише на основі реформування аграрної сфери за умови відповідного державного регулювання. Масштаби регулювання залежать від рівня економічного і соціального розвитку економіки, збалансованості попиту і пропозиції на аграрному ринку.

З огляду на проведене дослідження визначено, що продовольча безпека – це такий рівень продовольчого забезпечення населення, який гарантує соціально-політичну стабільність у суспільстві, розвиток нації, особи, сім'ї, економічний розвиток аграрного сектору економіки.

Список використаних джерел

1. Басюркіна Н. Й. Забезпечення продовольчої безпеки в умовах трансформації економіки України / Н. Й. Басюркіна // Вісник соціально-економічних досліджень : зб. наук. праць. – Вип. 29. – Одеса : Вид-во ОДЕУ, 2008. – С. 89-98.

2. Гойчук О. І. Продовольча безпека. Монографія. / О. І. Гойчук. – Житомир: Полісся, 2004. – 348-359 с.

3. Гойчук О. І. Продовольча безпека: структура, рівні та критерії забезпечення / О. І. Гойчук // Загальні проблеми економіки. – 2003. – № 12. – С. 12-18.

4. Зеленська О. О. Система продовольчої безпеки: сутність та ієрархічні рівні / О. О. Зеленська // Вісник ЖДТУ. – 2012. - № 1 (59). – С.108-112

5. Кочетков О.В. Формування системи показників продовольчої безпеки України / О.В. Кочетков, Р.В. Марков // Економіка АПК. – 2002. – № 9. – С. 142-158.

6. Лукінов І. І. Про стратегію трансформування АПК та забезпечення продовольчої безпеки України / І. І. Лукінов, П. Т. Саблук // Економіка України. – 2000. – № 9. – С. 62-81.

7. Марченко О. До питання поєднання державного і ринкового регулювання продовольчої безпеки / О. Марченко // Економіка України. – 2004. – № 7. – С. 53-58.

Ю. Д. Кореновская. Особенности гарантирования продовольственной безопасности государства.

Рассмотрены состояние и основные проблемные аспекты гарантирования продовольственной безопасности государства, исследованы причины их возникновения и пути устранения.

Ключевые слова: безопасность, продовольственная безопасность, национальная безопасность, агропромышленный комплекс, системы безопасности.

Y. D. Korenovskay. Features guarantee food security.

The state and the major problematic aspects of guaranteeing food security of the state, investigated their causes, and suggested solutions.

Key words: safety, food security, national security, agriculture, security.

УДК 658:330

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Л. В. Кулик, *студент,*
Науковий керівник – д.е.н., професор Вишневська О. М.,
Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглянуто підходи різних авторів щодо визначення категорії "інвестиційно-інноваційна діяльність", проведено порівняльну характеристику понять "інвестиційна діяльність" та "інноваційна діяльність", визначено напрями інноваційно-інвестиційної політики держави.

Ключові слова: інвестиції, інновації, інвестиційно-інноваційна діяльність, інноваційно-інвестиційна політика.

Постановка проблеми. Сучасний економічний розвиток суспільства все більше акцентує увагу бізнесу та держави на проблемах інноваційно-інвестиційного розвитку. Однак на практиці дуже часто виникає ситуація здійснення інвестиційної діяльності підприємствами, напрям якої не є інноваційним, що характеризує негативні тенденції у національній економіці. Без інноваційного розвитку не може відбутися економічного зростання в країні. Все це визиває нагальну необхідність дослідження усіх аспектів формування інноваційно-інвестиційної діяльності підприємства як основної ланки економіки країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблеми формування інноваційно-інвестиційної діяльності приділяється значна увага в наукових працях та дослідженнях багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів, з-поміж них: С. Абрамов, Ю. Бажал, П. Бубенко, І. Бузько, Л. Водачек, А. Гальчинський, В. Геєць, О. Лапко, М. Крупка, В. Пономаренко, І. Сазонець, Б. Санто, Н. Сіренко, Б. Твісс, М. Хучек, Й. Шумпетер, Ю. Яковець, О. Ястремська та ін. Але не зважаючи на значне накопичення теоретичних розробок у цій сфері, постійна та швидка зміна зовнішнього середовища, а, відповідно, адаптація підприємства потребує постійного опрацювання теоретичних та практичних аспектів формування їх інноваційно-інвестиційної діяльності.

Метою статті є дослідження сутності поняття "інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств" та теоретичних аспектів щодо формування умов до залучених інвестиційних ресурсів та підвищення рівня інвестиційної привабливості.

Виклад основного матеріалу дослідження. З метою розуміння сутності економічної категорії "інноваційно-інвестиційна діяльність" доцільно дослідити сутність понять, їх взаємозв'язок та розбіжності між категоріями "інвестиційна діяльність" та "інноваційна діяльність".

Так, для категорії “інвестиційна діяльність” найпоширеніше визначення науковця Кравченко Н. А., на думку якого інвестиційна діяльність – це комплекс заходів і дій фізичних і юридичних осіб, які вкладають свої ресурси з метою отримання прибутку. Або це діяльність юридичних, фізичних осіб і держави, яка спрямована на залучення та збільшення засобів для реалізації інвестиційного процесу з метою отримання економічного та соціального ефекту [3, с. 24].

Щодо визначення економічної категорії “інноваційна діяльність” не має єдиної думки, що ускладнює визначення та розуміння цієї економічної категорії. Так, відповідно до Закону України “Про інноваційну діяльність” [5, с. 169], “інноваційна діяльність – це діяльність, що спрямована на використання та комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів та послуг”. Таким чином, вона повинна містити: випуск та розповсюдження нових видів техніки та технологій; прогресивні міжгалузеві структурні зрушення; реалізацію довгострокових науково-технічних програм з тривалими термінами окупності витрат; фінансування фундаментальних досліджень для здійснення якісних змін у стані виробничих сил країни; розробку і впровадження нових ресурсозберігаючих технологій, спрямованих на покращення соціального стану населення, екологічної ситуації тощо [4].

За визначеннями таких вчених [3, 5], як Покропивний С. та Завлін П. Н. інноваційна діяльність – це процес, спрямований на реалізацію результатів завершених наукових досліджень і розробок або інших науково-технічних досягнень у новий чи удосконалений продукт, реалізований на ринку, у новий чи удосконалений технологічний процес, використаний у практичній діяльності, а також пов’язані з цим додаткові наукові дослідження і розробки.

Відповідно, різні підходи до визначення категорії “інноваційна діяльність” призвели до виникнення різних підходів щодо виділення інноваційно-інвестиційної діяльності у окрему категорію. Так, на думку Загорної Т.О. інвестиційно-інноваційна діяльність – це процес реалізації результатів інтелектуальної праці в різних видах майнових та інтелектуальних цінностей, які мають грошову оцінку та вкладені в об’єкти підприємницької та іншої діяльності, в результаті якої формується прибуток або інший соціально-економічний ефект [3, с. 24].

Череп А.В. та Маркова С. В., вважають, що “інноваційно-інвестиційна діяльність” являє собою економіко-соціально-правову категорію, що відображає комплекс практичних заходів щодо використання інтелектуальної праці, результати якої виражені в новому (раніше не відомому) або вдосконаленні існуючих властивостях об’єкта при залученні інвестиційних ресурсів з метою отримання прибутку та іншого позитивного ефекту (соціального, екологічного та інше)” [2, с. 157].

На основі проведеного дослідження та погоджуючись з Кравченко Н. А. [3, с. 24], що “порівняльна характеристика понять “інвестиційна діяльність” та

“інноваційна діяльність”, поглиблює розуміння сутності цих трактувань, дає нам можливість виявити їх спільні та відмінні риси і встановити характерні особливості (таблиця).

Таблиця 1

Порівняна оцінка сутності понять “інвестиційна діяльність” і “інноваційна діяльність”

Інвестиційна діяльність	***Інноваційна діяльність***
Спільні риси	
Спрямованість на отримання результату, одержання доходу або іншого соціально-економічного ефекту	
Правова основа - суб’єкти та об’єкти інноваційно-інвестиційної діяльності розвиваються за законами та правовими актами України, а держава виконує функції керування та регулювання процесів цього розвитку	
Системна категорія, яка потребує системного підходу в управлінні та відбиває певний процес	
Відмінні риси	
Вкладення коштів у традиційні сфери діяльності	Впровадження проектів у сфери діяльності різні за рівнем розвитку
У кризові періоди діяльність обмежується	Сприяє подоланню кризового етапу в діяльності підприємства
Вкладення коштів не завжди пов’язане з нарощенням основного капіталу	Забезпечує оновлення та приріст основного капіталу
Інвестиції без інновацій обмежені в часі та обсягах	Впровадження інновацій збільшує потреби в інвестиціях
Здійснюється при мінімальних ризиках	Генерує високий рівень ризику не виконання проекту та втрати інвестованих коштів
Низький або середній рівень прибутковості	В умовах успішної реалізації - надприбуток

Джерело: на основі опрацьованих літературних джерел

Варто зазначити, що значну роль у стимулюванні інноваційно-інвестиційної діяльності відіграє держава та державна політика у цій сфері, оскільки, по-перше, формує правові засади ведення інноваційно-інвестиційної діяльності, а по-друге, може впливати на зниження ризиковості впровадження інновацій.

З метою вдосконалення процесу державного управління інноваційно-інвестиційною політикою необхідно виділити такі стратегічні напрями: адаптація інноваційної системи до умов глобалізації та підвищення її конкурентоспроможності; створення сприятливого інвестиційного клімату; переорієнтація системи продукування інновацій на ринковий попит і споживача; створення привабливих умов щодо залучення і освоєння інноваційоного капіталу; стимулювання інноваційної активності підприємництва; застосування системного підходу в управлінні інноваційним розвитком.

Необхідним є запровадження інструментів державної підтримки інноваційно-інвестиційної діяльності: здешевлення довгострокових кредитів з частковою компенсацією відсоткової ставки комерційних банків; спрямування частини коштів, отриманих від приватизації державного майна, на фінансування інноваційної діяльності підприємств; механізм державно-приватного партнерства. Тому доцільно продовжити стимулювання створення спеціалізованих інноваційних банків, а також фондів довгострокового кредитування функціонуючих комерційних банків шляхом встановлення відповідних пільг з оподаткування коштів, що інвестуються з метою здійснення технологічних зрушень, внесення змін до порядку розподілу коштів від податку на додану вартість.

Висновки. Інноваційно-інвестиційна діяльність має велике значення для існування та розвитку як окремого підприємства, так і держави в цілому. Проведений аналіз та порівняння цих двох категорій дає змогу стверджувати, що значну роль у стимулюванні інноваційно-інвестиційної діяльності відіграє держава та державна політика через формування правових засад ведення інноваційно-інвестиційної діяльності, вплив на зниження ризику впровадження інновацій.

Список використаних джерел

1. Лобас І. В. Особливості інноваційно-інвестиційної політики України [електронний ресурс] / І. В. Лобас // Державне управління : теорія та практика. – К. : ДВНЗ Національна академія управління при президенті України, 2011. – № 2. – Режим доступу : http://www.academy.gov.ua/ej/ej14/txts/Lobas.pdf.

2. Череп А. В. Теоретичні аспекти формування інноваційно-інвестиційної діяльності / А. В. Череп, С. В. Маркова // Інноваційна економіка : Всеукраїнський науково-виробничий журнал. – Тернопіль : ДВНЗ Тернопільський інститут агропромислового виробництва. – 2010. - № 17. – С. 154-158.

3. Кравченко Н. А. Інвестиційна складова інноваційного розвитку / Н. А. Кравченко // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності : збірник наукових праць. – Маріуполь : ДВНЗ Приазовського національного технічного університету, 2011. – С. 23-27.

4. Майорова Т. В. Інвестиційна діяльність : [підручник] [електронний ресурс] / Т. В. Майорова. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – Режим доступу : http://pidruchniki.ws/15840720/investuvannya/investitsiyna_diyalnist_- _mayorova_tv.

5. Поліщук О. О. Сутність поняття “інноваційна діяльність” як соціально-економічної категорії [Електронний ресурс] / О. О. Поліщук // Економічний вісник Донбасу : Науковий журнал. - Донецьк : 2010. - № 3 (21). - С. 169-171. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/evd/2010_3/35.pdf.

Л. В. Кулик. Теоретические аспекты инновационно-инвестиционной деятельности предприятия.

В статье рассмотрены подходы различных авторов относительно определения категории “инвестиционно-инновационная деятельность”, проведено сравнительную характеристику понятий “инвестиционная деятельность” и “инновационная

деятельность", определены направления инновационно-инвестиционной политики государства.

Ключевые слова: инвестиции, инновации, инвестиционно-инновационная деятельность , инновационно-инвестиционная политика.

L. Kulik. Theoretical aspects of innovation and investment activity of the enterprise.

The article considers the approaches of different authors on the definition of the category "investment and innovative activity", comparative characterization of the concepts of "investment activities" and "innovation", identify areas of innovation and investment policy.

Keywords: investment, innovation, investment and innovation activities, innovation and investment policy.

УДК 657:351.863

СУТНІСТЬ І СКЛАДОВІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ

***О. М. Нєдова**, студент,*
***Л. І. Сокірке**, студент,*
Науковий керівник – д.е.н.,професор Вишневська О. М.,
Миколаївський національний аграрний університет

У статті представлено сутність і особливості, складові чинники поняття "економічна безпека". Обґрунтовано необхідність використання системного підходу щодо реалізації заходів на різних рівнях управління з метою забезпечення економічного розвитку країни і окремих її регіонів. Представлено складові і взаємозв'язкок економічної безпеки і національної безпеки з урахуванням геоекономічних змін і тенденцій.

Ключові слова: геоекономіка, економічна безпека, національні інтереси, пріоритетні напрями розвитку, адаптація.

Постановка проблеми. Національні економічні інтереси країни і окремих галузей економіки пов'язані із процесами економічної безпеки, її структурними елементами, включаючи інноваційну, інвестиційну, екологічну, соціальну, кадрову, матеріально-технічну, фінансову, маркетингову, організаційну, технологічну безпеку і безпеку життєдіяльності у суспільстві.

Формування елементів економічної безпеки залежить від об'єкта дослідження, який повинен включати особливості досягнення окремих економічних інтересів як у виробничій, так і соціальній сферах. Важливими аспектами в оцінці економічної безпеки є класифікаційні ознаки, а саме за: ієрархією управління; територіальною ознакою; сферою діяльності; організаційно-правовою формою; ступенем стійкості окремої виробничої (економічної) системи; життєвим циклом системи; станом розвитку елементів системи, рівня їхнього взаємозв'язку і взаємозалежності. Особливості оцінки пов'язані із рівнем впливу внутрішніх і зовнішніх ризиків на формування економічної безпеки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Формування економічної безпеки полягає у необхідності врахування економічних інтересів усіх учасників, окремих сфер діяльності, у тому числі у виробничій сфері, і пов'язане із необхідністю виявлення можливостей адаптації або переходу до якісного стану розвитку, у тому числі на інноваційній основі.

Градація рівнів економічної безпеки (від критичного, низького, середнього, до високого) і окремих її компонентів повинна досягатися за рахунок реалізації комплексу стратегічних рішень у площині підвищення її рівня з урахуванням економічних інтересів усіх учасників макроекономічного середовища (домогосподарства, підприємства, державний сектор, взаємозв'язки на зовнішньоекономічному рівні) з урахуванням глобалізаційних викликів.

Враховуючи вищезазначене, поняття і сутність економічної безпеки є комплексним поняттям, яке потребує чіткого визначення меж її впливу на розвиток окремої системи, а також врахування усього комплексу внутрішніх і зовнішніх чинників, особливо у контексті геоекономічних змін і тенденцій.

Обґрунтування напрямів дослідження щодо оцінки теоретичних, методологічних і практичних аспектів у формуванні економічної безпеки обумовлене необхідністю підтримання національної безпеки країни, відповідних інтересів на зовнішньоекономічному рівні. Зазначені аспекти щодо сутності і особливостей формування економічної безпеки у контексті подальшого розвитку країни і окремих галузей національної економіки розглядають у своїх працях Л. І. Абалкін, В. Ф. Гапоненко, Я. А. Жаліло, Г. В. Іващенко, Н. О. Кулагіна, І. І. Кульчицький, В. П. Мартинюк, Л. М. Михайлова, Н. Й. Реверчук, Л. Г. Ходова, Л. Л. Уткіна й інші вітчизняні та зарубіжні науковці.

У контексті вищезазначеного метою нашого дослідження є обґрунтування сутності й особливостей економічної безпеки країни з урахуванням геоекономічних змін і тенденцій, потенційних можливостей у мінімізації зовнішніх загроз у контексті забезпечення розвитку галузей національної економіки, мінімізації негативного впливу внутрішніх і зовнішніх кризових явищ, забезпечення можливостей щодо адаптації національної економіки до зовнішніх викликів, гарантування національної безпеки.

Виклад основного матеріалу. За результатами опрацювання літературних джерел виявлено, що більшість науковців дотримуються думки, що економічна безпека є важливою складовою національної безпеки і пов'язана із відповідними національними інтересами і пріоритетами у внутрішній та зовнішній політиці, а також потенційними ресурсними можливостями й конкурентними позиціями від державного рівня на міжнародній арені, до галузевого і регіонального розвитку. При цьому підвищення конкурентних переваг одного суб'єкта розглядається як потенційна загроза інтересам іншого, особливо гостро постає питання на

зовнішньому рівні, так як здійснює безпосередній вплив на національні інтереси країн.

Переважна більшість вчених, у тому числі, один із засновників теорії економічної безпеки академік Л. І. Абалкін, пов'язують сутність поняття із процесами забезпечення стійкості і стабільності, можливістю щодо вдосконалення і адаптації до змін.

Актуальність наданого визначення щодо сутності поняття здійснює безпосередній вплив на виявлення напрямів щодо гарантування або забезпечення економічної безпеки з урахуванням необхідності адаптації до змін у геоекономічному середовищі. Процес забезпечення економічної безпеки пов'язують із необхідністю формування відповідних правових і організаційно-економічних механізмів на усіх рівнях управління, від безпеки держави на зовнішньоекономічному рівні, до безпеки окремого суб'єкта ринку як виробничого, так і соціального.

Враховуючи зазначене, для формування економічної безпеки країни постає необхідність у створенні відповідних умов щодо забезпечення розвитку і обмеження негативного впливу, тобто своєчасної адаптації до зміни умов зовнішнього середовища і мінімізації негативного впливу кризових явищ. Потенційні можливості до адаптації пов'язані із вхідними ресурсами, які нададуть можливість своєчасно реагувати і запроваджувати дієві заходи з метою мінімізації негативних наслідків. Формування умов щодо адаптації і дієвого реагування на внутрішні і зовнішні негативні зміни та тенденції мають пряму залежність із сукупним фінансовим потенціалом, який дозволить мати фінансове підґрунтя у запровадженні дій щодо мінімізації потенційних ризиків і зростанні переваг у розвитку на усіх рівнях, від державного до особистісного.

Враховуючи циклічність у розвитку будь-якої системи, формування економічної безпеки не може бути пов'язане лише із стійкістю і стабільністю, так як у часі і просторі дані поняття будуть змінюватися під впливом внутрішніх й зовнішніх чинників впливу. На нашу думку, безпосередній і переважний вплив на можливості формування економічної безпеки здійснюють вхідні ресурсні можливості, саме вони є основою у забезпеченні інтересів, від економічних до соціальних і екологічних. Поєднання зазначених категорій, у свою чергу, формує можливості щодо забезпечення сталості розвитку, що залишається пріоритетним з точки зору національних інтересів на зовнішньоекономічному рівні.

Значна кількість вчених пов'язують поняття економічної безпеки із незалежністю, що також залишається умовним через критеріальні оцінки даного поняття. Незалежності на рівні суверенітету країни, норм міжнародного права, незалежності на рівні фінансової стабільності, продовольчої або енергетичної незалежності.

Отже, на наш погляд, обмеження у тлумаченні поняття «економічної безпеки» через незалежність країни є дещо суб'єктивним, так як воно не враховує інших критеріїв рівня залежності або незалежності, від фінансової до

продовольчої, що, у свою чергу, пов’язане із реалізацією відповідних національних інтересів.

Необхідність реалізації системних заходів щодо формування економічної безпеки країни має безпосередню залежність із геоекономічними змінами і тенденціями, які надають більшу кількість переваг у розвитку зовнішньоекономічних відносин, але з іншої сторони, висувають більшу кількість обмежень, відповідностей як кількісних, так і якісних. Перспективи щодо досягнення гарантованого рівня економічної безпеки країни пов’язані із динамічним розвитком реального сектора економіки, темпами соціально-економічного розвитку країни і окремих її регіонів.

Отже, формування економічної безпеки має прямий вплив на реалізацію національних інтересів країни та пов’язане із гарантуванням відповідного рівня економічних переваг у зовнішньому середовищі.

Узагальнюючий підхід пов'язаний із забезпеченням відповідного рівня конкурентоспроможності національної економіки за умов впливу глобалізаційних процесів і явищ. Саме тому зазначений підхід є найбільш оптимальним у визначенні сутності поняття “економічна безпека” і розгладяться нами як пріоритетний у контексті формування елементів її гарантування.

Пріоритетні напрями формування економічної безпеки країни пов’язані із потенційними можливостями щодо активізації інвестиційно-інноваційних процесів і можливостями галузей національної економіки засвоїти залучений капітал з урахуванням відповідного рівня технологічної готовності. До зазначеного слід обґрунтувати, що важливою складовою у формуванні економічної безпеки є спроможність окремих галузей економіки швидко адаптуватися до змін, актуальним залишається питання у контексті співпраці за умов Світової Організації Торгівлі. Особливо складною є ситуація в аграрному секторі, де квотування на експорт продукції не дозволяють розширити експортні можливості за існуючих обмежень, що пояснюється національними інтересами усіх країн-учасників всесвітньої організації.

Враховуючи глобалізаційні процеси і необхідність адаптації національної економіки до зовнішніх загроз із мінімальним ризиком втрати стійкості розвитку та незалежності країни, забезпечення інтересів усіх учасників економічних і зовнішньоекономічних відносин, формування умов до соціально-економічного розвитку країни, постає необхідність у реалізації напрямів державної політики, які повинні бути спрямовані на гарантування економічної безпеки. Актуальність гарантування економічної безпеки пов’язана із участю у системі міжнародної економічної взаємозалежності, у геоекономічній структурі, що вимагає відстоювання інтересів країни і підвищення її конкурентних переваг порівняно із іншими учасниками.

Отже, економічну безпеку країни необхідно розглядати як пріоритетну складову частину національної безпеки, яка включає державні і геополітичні інтереси, а її формування має пряму залежність із темпами соціально-

економічного розвитку країни. Економічна безпека є самостійною цілісною системою, яка включає елементи, від технічних та технологічних до фінансових, валютних і митних, що ускладнює її гарантування з позиції мінливості внутрішнього і зовнішнього середовища.

Висновки. Економічна безпека є предметом інтенсивних досліджень у зв'язку із загостренням внутрішніх і зовнішніх кризових явищ. Питання постає у контексті вибору чітких критеріальних ознак її гарантування, запровадження загальнодержавних дії щодо попередження можливих загроз і втрат у соціально-економічному розвитку країни і окремих її регіонів, розвитку зовнішньоекономічних відносин через підвищення конкурентних позицій у зовнішньому середовищі. Головною метою формування економічної безпеки країни є забезпечення обраного курсу державної економічної політики спрямованої на гарантування національних інтересів і їх відстоювання. Економічна безпека покликана гарантувати стійкість і стабільність розвитку національної економіки, забезпечити її спроможність до саморозвитку на основі обґрунтованості прийняття рішень, які базуються за оцінці відповідних критеріальних ознаках. Основою оцінки є макроекономічні тенденції, які відображають темпи економічного, соціально-культурного, демографічного, інноваційного розвитку національної економіки. Однією із пріоритетних ознак економічної безпеки є спроможність національної економіки адаптуватися до змін, тобто сформувати можливості за будь-яких ситуації зберігати повноцінність економічної системи, забезпечувати своєчасність і адекватність реагування на окремі економічні дії і зміни, особливо зовнішнього характеру.

В основу формування економічної безпеки країни повинно бути покладено спроможність країни забезпечити відповідний рівень конкурентоспроможності у зовнішньому середовищі, платоспроможність з метою зниження рівня залежності і підтримання суверенітету країни, а також забезпечення можливостей до своєчасної адаптації без втрати пріоритетів розвитку країни, у тому числі на перспективу, що здійснює значний і безпосередній вплив на гарантування національної безпеки.

Список використаних джерел

1. Абалкин Л. И. Экономическая безопасность России: угрозы и их отражение / Л. И. Абалкин // Вопросы экономики. – 1994. – № 12. – С. 4.
2. Корнилов Д. А. Стратегическое планирование и экономическое прогнозирование : [монография] / Д. А. Корнилов. – Н. Новгород : НГТУ, 2006. – 215 с.
3. Кулагина Н. А. Формирование и развитие системы экономической безопасности АПК : [монография] / Н. А. Кулагина. – Брянск : Ладомир, 2010. – 216 с.
4. Мартинюк В. П. Фінансові аспекти розбудови митної системи в інтересах економічної безпеки України : [монографія] / В. П. Мартинюк. – К. : Кондор, 2011. – 326 с.

А. М. Недова, студент, Л. И. Сокирке. Сущность и составляющие экономической безопасности страны.

В статье представлены сущность и особенности, составляющие факторы понятия "экономическая безопасность". Обоснована необходимость использования системного подхода к реализации мероприятий на различных уровнях управления с целью обеспечения экономического развития страны и отдельных ее регионов. Представлены составляющие и взаємозв'язкок экономической безопасности и национальной безопасности с учетом геоэкономических изменений и тенденций.

Ключевые слова: геоэкономика, экономическая безопасность, национальные интересы, приоритетные направления развития, адаптация.

M. Nedeva, student, L. Sorce. The nature and components of economic security of the country.

The article presents the essence and peculiarities of the constituting factors of the concept of "economic security". The necessity for a systematic approach to the implementation of activities at various levels of government to ensure economic development of the country and its regions. Presents components and vsamom Askoc economic security and national security, geo-economic changes and trends.

Keywords: geo-economics, economic security, national interests, development priorities, adaptation.

УДК 631.162: 657.6

ВНУТРІШНІЙ АУДИТ ЯК ОСНОВА ЕФЕКТИВНОСТІ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

***К. О. Омеленчук**, студент,*
Науковий керівник – к. е. н., доцент Ксьонжик І. В.,
Миколаївський національний аграрний університет

В даній статті розглядається завдання, мета та етапи здійснення в внутрішньої аудиторської перевірки фінансових результатів в сільськогосподарських підприємств.

Ключові слова: аудит,внутрішній аудит, фінансові результати, сільськогосподарські підприємства, прибуток, організація аудиторської діяльності.

Актуальність дослідження. В сучасних умовах господарювання особлива увага приділяється бухгалтерському обліку фінансових результатів, які є одними з найважливіших складових діяльності підприємств. Також зростає роль контролю в системі управління суб'єктом господарювання, що спрямований на досягнення достовірності, зрозумілості та законності відображення у бухгалтерському обліку та фінансовій звітності фінансових результатів. Це пояснює необхідність отримання достовірної інформації про дійсний стан операційної, фінансової та інвестиційної діяльності користувачами бухгалтерської та не бухгалтерської інформації. Традиційні форми та методи контролю не завжди ефективні і часто не можуть бути

використаними для виявлення невикористаних резервів оптимізації витрат, непродуктивних витрат, неефективних шляхів формування доходів та використання прибутку тощо.

Аналіз статистичних даних дає підстави стверджувати, що доходи і витрати, які формують фінансовий результат підприємства є специфічним об'єктом бухгалтерського обліку та контролю, а також в сучасних умовах розвитку ринкового господарства потребують особливої уваги як з боку держави, так і на рівніпідприємства. Адже від того, чи правильно здійснюється визначення фінансового результату, залежить наповнення доходної частини державного бюджету країни та розвиток суб'єкта господарювання. Тому що в достовірності, зрозумілості та аналітичності фінансових результатів зацікавлені не лише внутрішні користувачі (власники, керівники тощо) підприємства, але й зовнішні (органи державної влади).

Мета статті. Висвітлення сутності внутрішнього контролю та окреслення проблемних питань їх функціонування в сільськогосподарських підприємств.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розвиток теоретичних і практичних аспектів внутрішнього контролю здійснили зарубіжні науковці: В. Д. Андрєєв, Э. А. Аренс, І. А. Бєлобжецький, В. В. Бурцев, Дж. К. Лоббек, Т. Д. Попова, М. І. Протасов, Дж. К. Робертсон, В. П. Суйц, Дж. Фостер, Д. Хан, Ч. Т. Хорнгрен, Л. А. Шмельцер, С. О. Шохін та вітчизняні, серед яких: М. Т. Білуха, Ф. Ф. Бутинець, Б. І. Валуєв, З. В. Гуцайлюк, В. А. Дерій, Є. В. Калюга, Г. Г. Кірейцев, М. В. Кужельний, В. Ф. Максімова, В. С. Рудницький, Л. В. Сухарева, Б. Ф. Усач, М. Г. Чумаченко, Л. С. Шатковська, В. О. Шевчук та ін. У той же час окремі питання організації та методики внутрішнього контролю на підприємствах агропромислового виробництва потребують подальших досліджень.

Виклад основного матеріалу. Перехід до ринкової економіки в аграрному секторі та представлення повної самостійності сільськогосподарським організаціям у вирішенні питань виробничо-господарської та фінансової діяльності диктують необхідність застосування нових видів економічного контролю. Кожне підприємство, у тому числі і аграрні підприємства, займається господарською діяльністю з метою отримання прибутку та насичення ринку конкурентоспроможною продукцією. Розпаювання сільськогосподарських підприємств призвело до нових умов господарювання в сільській місцевості, що потребує сучасних підходів до ведення бізнесу. Власників цікавить насамперед оцінка ефективності роботи управлінського персоналу, оскільки успіх підприємницької діяльності залежить від результативності управління. Тому, підвищується роль контрольної функції в системі управління підприємством. Одним із ефективних і перспективних видів в умовах ринку є незалежний контроль – аудит.

Відповідно з теорії та практики аудиторської діяльності питання аудиту фінансових результатів виробничої і комерційної діяльності суб'єктів господарювання, особливо в аграрній сфері, вирішені не в повній мірі. Зокрема, не досить повно досліджено суть аудиту як економічної категорії, правові засади його організації та функціонування, питання цінової політики, методичні підходи до оцінки ризиків і документального оформлення виконаних робіт, страхування тощо. Тому накопичені знання потребують обґрунтованого переосмислення, а практичне втілення набутого досвіду – пошуку шляхів та підходів для вирішення даного питання.

Аудит як одна із форм фінансового контролю – це оцінка фінансової діяльності господарюючого суб'єкта за даними бухгалтерського обліку, а також надання аудиторських послуг, консультацій з питань бухгалтерського, фінансового та управлінського обліку, фінансової звітності, оподаткування, інших видів економіко-правового забезпечення підприємницької діяльності.

У зв'язку з широким змістом аудиту накреслено коло питань,які можуть бути вирішеніз його допомогою, а саме:

- мінімізація витрат підприємства та максимізація прибутку;
- уникнення економічних санкцій з боку державних контролюючих органів за результатами документальних перевірок;
- визначення найефективнішій облікової політики і системи контролю за здійсненими господарськими операціями;
- визначення доцільності обраних методів оцінки активів під час розрахунку основних показників діяльності підприємства, таких як: рентабельність, прибутковість, платоспроможність;
- підтвердження правильності інформації, а також документальне підтвердження дебіторської заборгованості при визначенні фінансових результатів;
- якісний контроль отримання та відображення в системі бухгалтерських рахунків прибутку;
- правильність відображення на рахунках бухгалтерського обліку витрат, віднесення їх на собівартість реалізованої продукції та на валові витрати підприємства, а також правильність калькулювання її собівартості;
- оцінка балансового прибутку, його розподіл та використання.

Аналіз впливу різних факторів на величину прибутку. Вирішення всіх вищеперерахованих завдань обумовлено тим,що сьогодні зростає потреба в об'єктивній кількісній і якіснійоцінці визначення фінансових результатів господарської діяльності підприємства, їх відповідності встановленим критеріям і зацікавленості

На кожному сільськогосподарському підприємстві наприкінці звітного періоду визначають фінансові результати діяльності, вони служать для відображення економічної ефективності виробництва і ступеня окупності витрат за звітний період. Фінансовий результат може бути складеноіз таких результатів як валовийдохід, чистийдохід, прибуток.

Тому доходи, витрати і фінансові результати в сучасних умовах виступають основними об'єктами системи зовнішнього аудиту, внутрішньогосподарського контролю і управління сільськогосподарських організацій. Доходи, видатки і фінансові результати істотно впливають на фінансовий стан, платоспроможність і благополуччя сільськогосподарських організацій. Тому ці об’єкти управління повинні піддаватися ретельній перевірці в системівнутрішнього і зовнішнього аудиту з метою встановлення достовірності показників фінансових результатів, виявлення невикористаних внутрішніх резервів та їх мобілізації для оптимізації витрат і підвищенняприбутковостівсіх видів діяльності сільськогосподарських підприємств [1].

Масштаб та особливості систем обліку та внутрішнього аудиту, а також ступінь їх формалізації повинні відповідати розмірам економічного суб'єкта і особливостям його діяльності. Аудитор, в ході аудиторської перевірки, зобов’язаний в достатній мірі переконатися в тому, що система бухгалтерського обліку достовірно відображає господарську частину економічного суб'єкта. Особливості системи внутрішнього контролю можуть сприяти формуванню такої переконаності.

Внаслідок великого числа об’єктів, що потребують перевірці, у багатьох організаціях сільськогогосподарства України ведуться попередні роботи з організації служби внутрішнього аудиту.

У законодавчой базіУкраїни внутрішній аудит розглядається як складова системи управління (табл.1)

Таблиця 1

Нормативно-правове забезпечення внутрішнього аудиту

Нормативний документ	Сутність внутрішнього аудиту
Розпорядження Кабінету Міністрів України “Про схвалення Концепції розвитку державного внутрішнього фінансового контролю” від 24.05.2005 р. №158 [8]	Внутрішній аудит – форма контролю, що забезпечує функціонально незалежну оцінку діяльності органів державного сектора та дає впевненість Кабінету Міністрів України, Мінфіну іншим зацікавленим центральним органам виконавчої влади, керівництву органів державного сектору в тому, що система державного управління функціонує у спосіб, який максимально знижує ризик шахрайства, допущення помилок чи не рентабельності.
Методичні рекомендації щодо проведення внутрішнього аудиту фінансових установ, затверджені розпорядженням держкомісії з регулювання ринків фінансових послуг від 27.09.2005 р. № 4660 [9]	Внутрішній аудит – незалежнаекспертна діяльності служби внутрішнього аудиту фінансової установи, яка полягає в проведенні перевірок та здійсненні оцінки, як правило, таких елементів системи внутрішнього контролю фінансової інформації економічності та продуктивності фінансової установи дотримання законів, нормативних актів та інших зовнішніх вимог.

Проте дану службу доцільно створювати у великих, організаційно складних сільськогосподарських підприємств, з великим обсягом виробництва, яка дозволить здійснювати:

• збірінформації, необхідної для прийняття управлінських рішень;

• постійне спостереження за станом структурних підрозділів;

• координацію роботи структурних підрозділів за центрами відповідальності (рослинництво, тваринництво, допоміжні служби).

В дрібних організаціях, особистих підсобних господарствах, керівники вважають нераціональним створення служби внутрішнього аудиту, оскільки витрати на її створення можуть перевищити економічну вигоду від її організації.

На практиці багато керівників сільськогосподарських організацій, розуміючи всю важливість об'єктивності внутрішнього аудиту, не можуть забезпечити її реалізацію.

При дослідженні організаційних аспектів внутрішнього аудиту в сільськогосподарських підприємствах потрібно визначити суб’єкти та об'єкти внутрішнього контролю.

Сільськогосподарським організаціям притаманне існування великої кількості суб’єктів, що перебувають в залежності між собою за підпорядкуванням і внутрішнім зв'язкам: голова кооперативу, директор – э основними суб'єктами внутрішнього аудиту, які забезпечують регулярність, послідовність роботи служби внутрішнього аудиту; бухгалтерська служба, що забезпечує до тримання вимог законодавства, раціональне використання виробничих ресурсів; економічна служба, головний агроном, головний зоотехнік, фахівець з персоналу, працівники організації, юридична служба, ревізійна комісія. У внутрішніх регламентах сільськогосподарських організацій відповідальність за поведінку внутрішнього контролю зазвичай не відбивається: наприклад, не проводиться перевірка відповідності документації по оприбуткуванню продукції рослинництва, тваринництва з документами на оплату, реалізацію на сторону [7].

Ефективна робота служби внутрішнього аудиту в сільськогосподарському підприємстві в чому визначається тим, яким чином здійснюється планування діяльності внутрішніх аудиторів. У зв'язку з цим актуалізуються питання розвитку методики планування внутрішнього аудиту в сільськогосподарських підприємствах. Підвищенню ефективності внутрішнього аудиту сприяє використання ризик-орієнтованого підходу, який повинен бути врахований при плануванні.

Вікторов П. звертає увагу на три найважливіші функції внутрішнього аудиту, які перетинаються з прямою відповідальністю служби внутрішнього аудиту:

1) управління ризиками;

2) оцінка і вдосконалення системи внутрішнього контролю;

3) корпоративне управління (оцінкаефективності) [2].

Тому система внутрішнього контролю, згідно Міжнародного стандарту аудиту № 400 МСА “Оцінка ризиків і внутрішній контроль”, складається з контрольного середовища і процедур контролю.

Контрольна середу формується такими основними аспектами або факторами: функціями ради директорів; стилем керівництва; організаційною структурою суб'єкта перевірки і схемою його управління; методами наділення повноваженнями і відповідальністю; системою контролю з боку керівництва [4, с. 40].

Згідно з положеннями МСА № 315 “Ідентифікація та оцінка ризиків суттєвих викривлень через розуміння суб’єкта господарювання і його середовища” внутрішній контроль включає в себе наступні елементи: контрольну середу, процесс оцінки ризику клієнта, інформаційну систему, включаючи пов’язані з нею бізнес-процеси, що відносяться до підготовки фінансової звітності та передачі інформації, контрольні дії, що мають відношення до аудиту, і моніторинг контрольних дій.

МСА № 610 “Використання роботи внутрішніх аудиторів” розглядає, що внутрішній аудит – є підрозділом суб’єкта господарювання. До функцій внутрішнього аудиту входять, зокрема, перевірка, оцінювання та моніторинг відповідності й функціонування системи бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю.

Основні поняття внутрішнього контролю в документі COSO включають в себе:

- достовірність фінансової звітності,
- ефективність діяльності,
- відповідність законодавству і вимоги регулюючих органів.

Для попередньої оцінки системи внутрішнього аудиту, а також бухгалтерського обліку витрат на виробництво продукції корисними процедурами є усні опитування фахівців, виробничих працівників, керівних кадрів організації та проведення тестування шляхом складання спеціального опитувальника. Після такого аналітичного огляду, тестування і опитування аудитор зможе з достатньою впевненістю оцінити систему внутрішнього контролю та вирішувати, знижувати або збільшити його ризик, внести чи ні зміни в програму аудиту, збільшити або знизити кількість майбутніх проведенню процедур [3, с. 224].

В процесі планування служба внутрішнього аудиту може використовувати три підходи. Перший, найбільш поширений підхід – пооб’єктний, щополягає у виділенні сегментів внутрішнього аудиту, співпадаючих з об'єктами бухгалтерського обліку з наступним тестуванням господарських операцій з точки зору отримання доказів щодо окремих рахунків бухгалтерського обліку. Даний підхід вельми продуктивний за умови організації належного документування результатів внутрішнього аудиту і координації роботи співробітників служби внутрішнього аудиту з метою виключення дублювання аудиторських процедур.

Низьку ефективність данного підходу пов'язують із застосуванням зворотних вибірок, що не дозволяє в належній мірі реалізувати принцип оптимальності планування, а також зі збільшенням трудомісткості перевірок при можливомузниженні якості проведення перевірок.

Другий підхід до планування – циклічний – передбача євиділення як сегментів внутрішнього аудиту взаємозв'язку між об'єктами обліку, щоутворюються при здійсненнігосподарськихоперацій, званих циклами. Виділення конкретних сегментів обумовлено специфікою фінансово-господарської діяльності сільськогосподарських організацій, системою бухгалтерського обліку та системою документообігу. Прихильниками данного підходу є таківчені, як Мерзлікіна Є. М., Парушіна Н. В. і Суворова С. П. [5, 6].

Підсумковим етапом аудиту господарських операцій, є узагальнення результатів аудиту, аналіз помилок, виявлених в ході аудиту. Необхідно проаналізувати виявлені помилки і порушення відповідно до вимог Міжнародних стандартів аудиту. Істотність помилок оцінюється кількісно і якісно. Для кількісної оцінки аудитор порівнює виявлені помилки з рівнем суттєвості, встановленим на стадії планування. При якісній оцінці аудитор керується власним практичним досвідом та знаннями.

Висновки. Ефективна ситема внутрішнього аудиту має забезпечувати отримання позитивного результату діяльності підприємства, а також запобігати порушенню законодавства. На підставі цього в статті розглянуто пропозиції та рекомендації щодо внутрішнього аудиту фінансових результатів діяльності, наведені в наукових дослідженнях вітчизняних вчених. Аналіз наукової літератури дав змогу виділити проблемні питання, які потребують подальшого ґрунтовного вивчення з метою удосконалення внутрішнього контролю фінансових результатів господарської діяльності підприємств. Оскільки механізм контролю забезпечує здійснення безперебійного функціонування діяльності підприємства, в ході дослідження наведено механізм внутрішнього аудиту фінансових результатів. Отже можна зазначити, що здійснення аудиту фінансових результатів сільськогосподарських підприємств є актуальною темою, оскільки в цій галузі є багато особливостей, які без детального вивчення важко врахувати, а саме методика визначення фінансового результату, визнання фінансового результату від первісного визначення сільськогосподарської продукції з подальшим уточненням на дату балансу та реалізації. Складність методики аудиту та суб'єктивність при її проведенні, змушують аудитора застосовувати додаткові аудиторські процедур.

Список використаних джерел

1. Алборов Р. А. Основи аудиту : [навч. пособие] / Р. А. Алборов – М. : "Справа і Сервіс", 2001. – 224 с.

2. Вікторов П. Служба внутрішнього аудиту – ресурс ефективної роботи сучасного ради директорів [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.iiaru.ru/inner_auditor/publication/member_articles/

3. Мерзлікіна Є. М. Аудит : [підручник] / Є. М. Мерзлікіна, Ю. П. Нікольська. – 3-е изд, перераб. і доп. – М. : ИНФРА-М, 2006. – 340 с.

4. Осташенко Є. Г. Аудит : [навчальнийпосібник] / Є. Г. Осташенко. [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://timtaller.narod.ru/audit.html

5. Парушіна Н. В. Аудит : [підручник] / Н. В. Парушіна, С. П. Суворова. – М. : Форум: ИНФРА-М, 2005. – 128 с.

8. Юшкова С. Д. Предмет особливоїуваги: система внутрішнього контролю / С. Д. Юшкова // Аудитор, 2011. – № 6. – С. 40.

9. [Електронний ресурс] : - Режим доступу : http: // www. adm. dp. Ua

10. [Електронний ресурс] : - Режим доступу : http: //zakon.nau.ua //doc /? Code = v4660486-05.

К.А. Омеленчук. Внутренний аудит как основа эффективности финансовых результатов в сельскохозяйственных организациях.

В данной статье рассматривается задача, цель и этапы осуществления в внутренней аудиторской проверки финансовых результатов в сельскохозяйственных предприятий.

Ключевые слова: аудит, внутренний аудит, финансовые результаты, сельскохозяйственные предприятия, прибыль, организация аудиторской деятельности.

K. Omelenchuk. Internal audit as the basis for the effectiveness of the financial results in agricultural companies.

In this article we consider the problem, the purpose and implementations tagesof the internalaudi to financial results of agricultural enterprises.

Keywords: audit, internal audit, financial, agricultural enterprises, profit, organization audit.

УДК 338.49

СУТНІСТЬ ЕКОНОМІЧНОЇ КАТЕГОРІЇ “ІНФРАСТРУКТУРА” ТА ЇЇ КЛАСИФІКАЦІЯ

***О. М. Тебенко**, студент,*
Науковий керівник – к.е.н., доцент Ксьонжик І. В.,
Миколаївський національний аграрний університет

У статті досліджено і узагальнено визначення економічної категорії “інфраструктура”; здійснено класифікацію інфраструктури сільськогосподарських підприємств; виявлено особливості виробничої інфраструктури сільських територій України.

Ключові слова: інфраструктура, сільськогосподарські підприємства, сільські території, виробництво.

Постановка проблеми. Інфраструктура є складовою частиною загального укладу економічного життя, носить підлеглий, допоміжний характер і забезпечує сталий соціально-економічний розвиток території, в тому числі і сільської, визначає тактичні і стратегічні орієнтири розвитку різних видів економічної діяльності та освоєння теріторіального простору. У зв'язку зі зміною економічної парадигми, переходом до ринкових принципів господарювання і кардинальними перетвореннями в системі державного управління національним розвитком в Україні підходи до дослідження ступеня соціально-економічного розвитку сільських територій, стану і розвитку їх інфраструктурного забезпечення значною мірою змінилися.

Сільські території успішно розвиваються за наявності відповідних умов і чинників, які в сукупності забезпечують формування певного рівня їх соціально-економічного розвитку, що є найголовнішим завданням держави та її інститутів. Сприятливе організаційне, соціальне й економічне середовище формують галузі і сфери, які забезпечують функціонування та розвиток як окремих домогоподарств, так і підприємництва, тобто те, що прийнято називати інфраструктурою та інфраструктурним забезпеченням. Метою формування такого забезпечення є створення сприятливих умов для розвитку сільських територій шляхом здійснення комплексної і адресної підтримки сільських мешканців і суб’єктів господарювання в різних напрямках: інформаційному, консультаційному, освітньому, прогнозно-аналітичному, науково-технічному, технологічному, фінансовому, майновому, а також у наданні широкого спектра ділових послуг [3, с. 60-65].

Посилену увагу до проблем інфраструктури можна пояснити, по-перше, тим, що вона все більше стає складовою частиною процесу відтворення, поглинає значну частину капітальних вкладень і трудових ресурсів; по-друге, відбувається збільшення навантаження на галузі економіки, в тому числі і аграрний сектор, що обслуговують суспільне виробництво, створюють матеріальні умови для нормальної життєдіяльності населення, функціонування суспільних і міждержавних відносин; по-третє, у теоретичному аспекті інфраструктура є малодослідженою сферою економіки.

Аналіз останніх досліджень. Незважаючи на дослідження проблем інфраструктури, її конкретне визначення залишається спірним. Серед вчених спостерігається різноманітність поглядів на місце та значення інфраструктури в системі аграрного виробництва. З огляду на надзвичайну теоретичну і практичну значимість вирішення окресленого кола проблем інфраструктурного забезпечення сільських територій та сільськогосподарських підприємств, їх актуальність тощо, вони висвітлені у працях відомих вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів. Так, глибокі дослідження ресурсних проблем функціонування інфраструктури сільськогосподарських підприємств, а також

методології оцінки її ефективності відображено у наукових роботах Г. Александера, В. Я. Месель-Веселяка, Л. І. Михайлової, В. В. Юрчишина.

Концептуальні засади інституціонального розвитку інфраструктури детально опрацьовано у працях О. Л. Гальцової, В. Л. Тамбовцева, Дж. Ходжсона (Hodgson, J.), О. Г Шпикуляка. Базові положення обліку і аудиту об'єктів інфраструктури висвітлено у працях В.М. Жука, В.М. Гаврилюка, М. М. Коцупатрого, Б. В. Мельничук, Р. П. Саблука, П. Л. Сук.

Разом з тим, при значних здобутках вітчизняних вчених у теоретичному і методологічному забезпеченні використання економічної категорії "інфраструктура" спостерігається певний науковий вакуум відносно облікового апарату щодо об'єктів інфраструктури і складових його аудиту на рівні сільськогосподарських підприємств.

Виклад основного матеріалу. Визначення проблем та тенденцій обліку і аудиту об'єктів інфраструктури є підставою формування їх концепції на перспективу на основі підвищення якості облікових процесів, організації аудиторських перевірок високого рівня, державного регулювання методології бухгалтерського обліку в аграрному секторі тощо. Це і визначило актуальність магістерської роботи, її наукову новизну, теоретичну та практичну значимість.

Термін "інфраструктура" запозичено з військового лексикону, і означає комплекс споруд, об'єктів, що забезпечують діяльність збройних сил. У подальшому це визначення все більше почали використовувати в економічній літературі в різних сферах економічної діяльності.

Сьогодні інфраструктура є однією з провідних категорій сучасної системи економічних наук (регіональної економіки, містобудування, районного планування, соціально-економічної географії тощо). В економіці, а пізніше і в географії це поняття почали застосовувати з середини 1940-х рр. і воно мало спочатку два значення:

а) сукупність постійних споруд допоміжного значення, обслуговуючих споруд, збройні сили (військова інфраструктура);

б) структурні форми організації в економіці і політиці, які мають залежний характер по відношенню до інших – головних.

Надалі обсяг поняття розширювався і охопив обслуговуючі системи виробництва та соціальної сфери. До галузей інфраструктури стали відносити енергетику, транспорт, зв'язок, будівництво, водопостачання (галузі виробничої інфраструктури), охорону здоров'я, освіту, житлове та комунальне обслуговування, соціальну інфраструктуру [1].

Інфраструктурне забезпечення є невід'ємною складовою продуктивних сил суспільства, яка забезпечує ефективне функціонування підприємств і відтворення робочої сили. В аграрній сфері інфраструктурне забезпечення представлено системою виробничих, соціальних і ринкових елементів, яка може бути охарактеризована як сукупність економічних зв'язків і відносин з господарюючими суб'єктами, що знаходяться, з одного боку, під впливом макроекономічних чинників, а з іншого – обумовленої специфікою зональної

організації сільського господарства, що враховує об'єктивні потреби регіонального розвитку [5, с. 96-105]. Таким чином, інфраструктурне забезпечення, в тому числі і ринкове, впливає на ефективність процесів виробництва, обігу та розподілу і повинно адекватно відповідати рівню розвитку продуктивних сил у суспільстві на кожному етапі його розвитку [2].

За останні 20 років АПК України отримало 3605,0 млн дол. інвестицій, але фактично не використовувало їх для реконструкції та оновлення застарілого інфраструктурного забезпечення. При переході до інноваційної економіки відбувається різке збільшення ролі інфраструктури у соціально-економічному розвитку сільських територій. П. Друкер назвав цю зміну інфраструктурною, організаційно-управлінською революцією. Таким чином, інфраструктура стає ключовим елементом в інноваційній економіці, виокремлюється із загальної системи ринкових відносин за формами власності, конкуренції, критеріями оцінки діяльності, методами ціноутворення на послуги інфраструктури [2, с. 72-100].

Основою інноваційного прориву повинен стати розвиток інфраструктури як особливого сектора соціальної економіки. Передача інфраструктурі функцій, що раніше виконувалися мікроекономічними структурами, стало основною формою розвитку і ефективного використання продуктивних сил; людського, соціального, організаційного капіталу, які визначають у сучасних умовах стійкий соціально-економічний розвиток сільських територій. Оскільки інфраструктура сільськогосподарських підприємств включає в себе і виробничі і соціальні умови, що забезпечують їх нормальне функціонування підприємств і розвиток виробничого процесу, ми пропонуємо класифікувати її за наступними основними групами: виробнича і соціальна (рис. 1).

Природа появи інфраструктурного забезпечення виробничої сфери сільських територій закладена у взаємодії чинників виробництва. Вперше це було відзначено К. Марксом: “Крім речей, за допомогою яких праця впливає на предмет праці і які так чи інакше служать провідниками її діяльності, в більш широкому сенсі до засобів процесу праці відносяться всі матеріальні умови, необхідні для того, щоб цей процес міг відбуватися. Прямо вони не входять до нього, але без них він або зовсім неможливий або може відбуватися в недосконалому вигляді” [4, с. 22]. У зв'язку з тим, що в умовах ринку аграрне виробництво виступає, здебільшого, як підготовча стадія для переробної і харчової промисловості, ряд технологічних функцій, які раніше виконувалися безпосередньо в аграрній сфері, відокремився від нього і закріпився за відповідними промисловими, торговими і сервісними галузями і службами, які прийнято називати інфраструктурним забезпеченням. Останні від виконання розрізнених функцій обміну і обслуговування аграрної сфери перейшли до створення та постачання йому комплексних техніко-технологічних, виробничих, інформаційних та інших ресурсів, істотно змінюють не лише організацію праці і виробництва, а й механізм господарювання. Тому в економічній літературі під виробничою

Рис.1. Класифікація інфраструктури сільськогосподарських підприємств України

Джерело: розроблено автором

інфраструктурою розуміють галузі, обслуговуючі сільськогосподарське виробництво [1]. Виходячи з вищезазначеного, ми визначаємо виробничу інфраструктуру сільського господарства як комплекс об'єктів, що забезпечують необхідні матеріально-технічні умови для розміщення та успішного функціонування сільськогосподарських підприємств [3, с. 148-150].

Відповідно, інфраструктурне забезпечення виробничої сфери включає цілий ряд об'єктів, пов’язаних з реалізацією продукції, матеріально-технічним постачанням, виробничо-технічним обслуговуванням, фінансово-кредитним забезпеченням, які перебувають у стані взаємовідносин цих служб з сільськогосподарськими товаровиробниками [2]. Структурування за такими ознаками наведено на рис. 2. Дія підприємств інфраструктурного обслуговування на селі спрямована на сільгосптоваровиробника і переробні підприємства. Тобто сільське господарство, поряд з харчовою промисловістю, традиційно виступають як споживачі послуг виробничої інфраструктури.

Взаємозв’язок між структурою і функціональними можливостями системи інфраструктурного забезпечення виробничої сфери можна сформулювати наступним чином: чим більше галузевий набір виробничої інфраструктури сільського господарства, тим більше її функціональні можливості. Якщо визначити цільову функцію виробничої інфраструктури тільки як забезпечення загальних (зовнішніх і внутрішніх) умов безпосередньо технологічного процесу, то структура системи інфраструктурного забезпечення виробничої сфери визначатиметься набором підприємств, що надають допоміжні послуги технологічному процесу господарюючого суб'єкта на селі.

Якщо цільову функцію визначити як створення загальних умов функціонування сільськогосподарського підприємства в цілому, то внутрішня організація інфраструктурного забезпечення виробничої сфери розширюється, і традиційний склад доповнюється тими сферами, залучення яких вимагає ринкове середовище або підприємство визнає їх залучення доцільним, наприклад, банківське, інформаційне обслуговування, ділові послуги. В цьому випадку елементи зовнішнього середовища можуть стати внутрішніми елементами системи виробничої інфраструктури [5].

Якщо класифікувати інфраструктурне забезпечення виробничої сфери за рівнями діяльності, то воно може бути поділено на три великі групи: міжгалузеву, внутрішньогалузеву і внутрішньовиробничу (рис. 2). Подібна класифікація спрощує планування і прогнозування; дозволяє застосовувати управлінські моделі, що базуються на принципах групування елементів за функціональними ознаками і підпорядкованістю.

З розвитком промисловості і збільшенням обсягів готової продукції і товарних запасів у сільськогосподарському виробництві, які складають частину сукупного суспільного продукту у вигляді засобів праці і предметів споживання, що вийшли з процесу виробництва, але ще не вступили в процес споживання, виникла потреба виділяти значну частину живої і матеріалізованої праці для збереження і переміщення запасів [6].

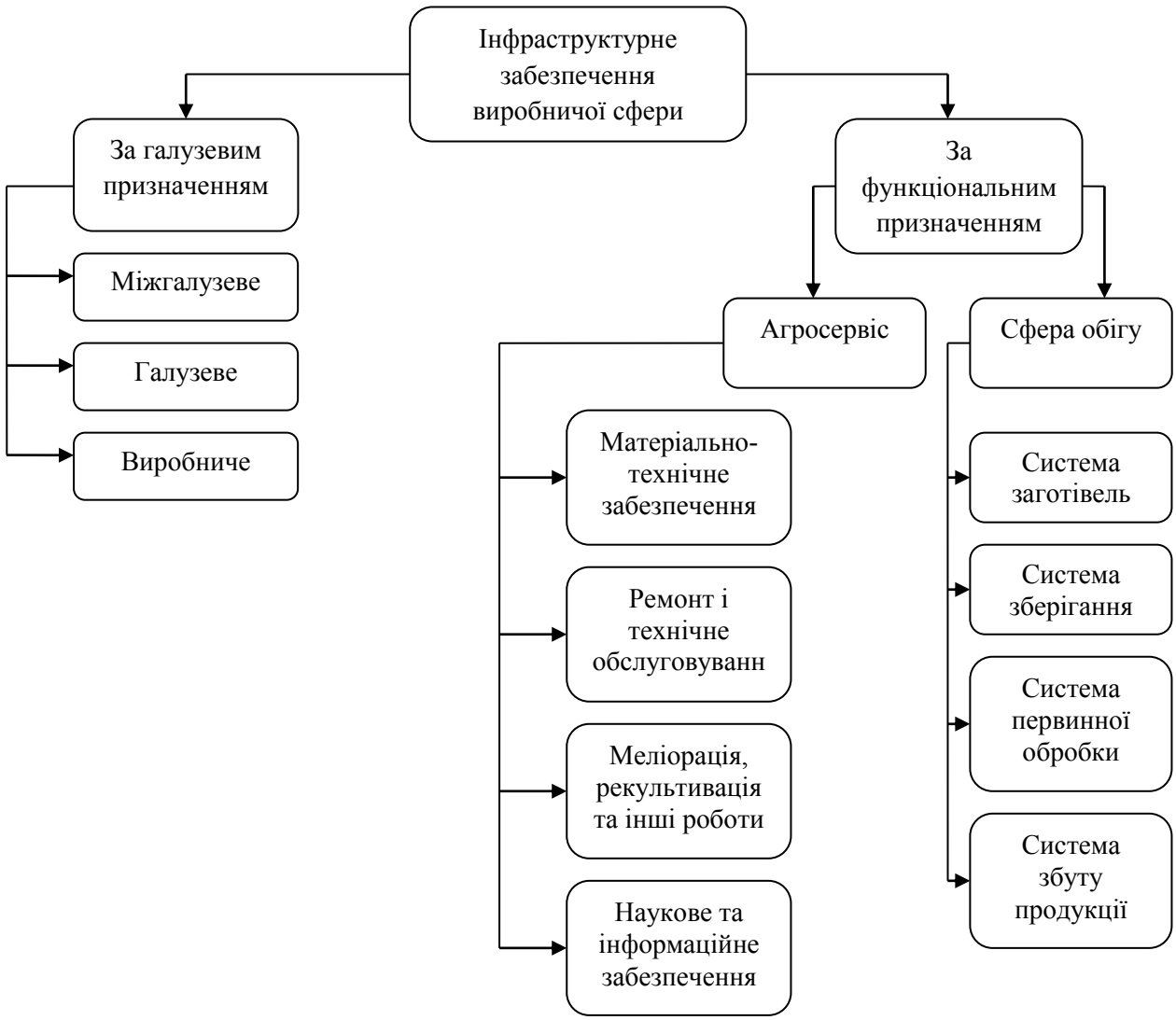

Рис. 2. Структурування інфраструктурного забезпечення виробничої сфери сільських територій України

Джерело: розроблено автором

Процес перетворення продукту з'єднує послідовні ланки виробництва, що виникають завдяки суспільному поділу праці, стає його необхідною умовою. При цьому, "яка б не була суспільна форма запасу продуктів, його збереження вимагає витрат: будівель, тари і т.ін. для зберігання; праці і засобів виробництва, які доводиться витрачати для запобігання шкідливим впливам. Чим вище суспільна концентрація запасів, тим відносно меншими стають ці витрати". Це особливо важливо для галузей сільського господарства, де витрати на зберігання виробничих запасів представляють собою значну частину витрат підприємства [4]. Дана частина інфраструктурного забезпечення виробничої сфери також належить до групи міжгалузевої інфраструктури.

Слід зазначити, що чим значніші кордони обміну і чим більше економічний простір, тим більше розвинене інфраструктурне забезпечення виробничої сфери сільського господарства [2].

Однією з основних причин відокремлення інфраструктурного забезпечення виробничої сфери сільського господарства є неможливість її повноцінного розвитку тільки через ринковий механізм, оскільки тільки на базі приватної власності не можуть бути споруджені дороги, мости, канали та інші подібні об'єкти. Тому на певній стадії розвитку капіталізму гостро постало питання про втручання держави у розвиток інфраструктурних галузей, що і стало причиною того, що саме у 40-і роки XX сторіччя виникло, як окрема підгалузь, інфраструктурне забезпечення. Відповідно до думки багатьох авторів, саме інфраструктура в умовах ринкової економіки посилила проблему централізованого управління нею, оскільки, чим складнішим є процес усуспільнення виробництва, тим очевидніше стає вплив на зростання продуктивних сил суспільства за загальних умов виробництва [2].

Потреба аграрних виробників у послугах інфраструктурного забезпечення може змінюватися залежно від:

1. Рівня доходів матеріального виробництва галузей сільського господарства.
2. Можливостей взаємозаміщення виробничих послуг, що застосовуються у сільськогосподарських галузях.
3. Кількості сільськогосподарських підприємств.
4. Прагнення до інновацій в галузях сільського господарства [2].

Пропозиція виробничих послуг може змінюватися залежно від: цін на економічні ресурси; технологічного рівня розвитку підприємств інфраструктурного забезпечення виробничої сфери; кількості підприємств у цій сфері; наявності чинників, що стимулюють підприємницьку активність у сільському господарстві; очікування новацій [4].

До інфраструктурного забезпечення соціальної сфери сільських територій необхідно віднести галузі, що забезпечують нормальну трудову діяльність працівників і сприяють відтворенню робочої сили у межах сільських територій. Інфраструктурне забезпечення соціальної сфери виражає економічні відносини між суспільством і його членами в споживанні ними як матеріальних, так і нематеріальних послуг, необхідних для відтворення робочої сили і гармонійного розвитку людини [3]. Соціальна інфраструктура села має свої особливості, які відображають специфіку сільськогосподарського виробництва.

У найзагальнішому розумінні інфраструктурне забезпечення соціальної сфери представляє собою систему елементів штучного середовища проживання, яке виконує важливу соціальну функцію – забезпечення умов для відтворення сільського населення [4, с. 40]. Вона є не просто сферою обслуговування сільських мешканців, покликаною задовольняти ряд традиційних потреб населення, а й, ще більшою мірою розуміється певний механізм, керуючий розвитком існуючих рис способу життя і, у підсумку, формує перспективні соціальні форми життєдіяльності сільського населення [5, с. 15-19].

З огляду на це, інфраструктурне забезпечення сільської соціальної сфери виступає як організаційно-економічна система, що забезпечує задоволення оптимальних умов життєдіяльності сільської соціально-територіальної спільноти у взаємодії з функціонуючою територіальної економічною системою (підприємства АПК, інші юридичні особи, які здійснюють свою діяльність у сільському поселені, сільській території, області, країні) [3, с. 126-128]. Крім того, ефективна виробнича діяльність сільськогосподарських підприємств вимагає створення необхідних умов як у процесі виробництва, так і при відтворенні робочої сили. Ці завдання покликані виконати підрозділи і служби інфраструктурного забезпечення соціальної сфери сільських територій [1, с. 95-103].

Головним завданням інфраструктурного забезпечення соціальної сфери сільських територій є забезпечення вітчизняної економіки висококваліфікованими фахівцями. Але головним завданням інфраструктурного забезпечення соціальної сфери є подальше поліпшення соціально-побутових умов сільського населення [4]. Тому об’єкти соціальної інфраструктури беруть участь у створенні умов для задоволення комунально-побутових потреб як працівників підприємства, так і членів їх сімей [1].

За цільовим призначенням, джерелами формування, територіальним розміщенням та участю у виробничому процесі всі об'єкти і служби соціальної інфраструктури можна поділити на чотири групи: об'єкти житлово-комунального господарства, культурно-побутового обслуговування, соціального забезпечення і обслуговування трудової діяльності [4, с. 8-9]. Першу групу складають об'єкти інфраструктурного забезпечення соціальної сфери, які розташовані на території населених пунктів і сільськогосподарських підприємств, призначені для задоволення житлово-комунальних потреб населення і створені, як правило, за рахунок державних коштів. Об’єкти другої і третої групи розташовуються у сільських населених пунктах і фінансуються, переважно за рахунок бюджетних коштів. Щодо об’єктів четвертої групи, то вони розміщуються за місцем знаходження сільськогосподарського виробника і фінансуються за його рахунок [3, с. 48-53].

Список використаних джерел

1. Акчанова Р. Д. Методический инструментарий оценки совокупного эффекта функционирования инфраструктуры предпринимательства / Р. Д. Акчанова // Конкурентоспособность регионов: факторы и стратегии управления : материалы Всеросс. конф. – Уфа : Уфимская государственная академия экономики и сервиса, 2006. – 308 с.
2. Баутин В. М. Саморазвитие сельских территорий – важная составляющая продовольственной безопасности страны / В. М. Баутин, В. В. Лазовский, В. П. Чайка. – М. : ФГНУ “Росинформагротех”, 2004. – 468 с.
3. Бєлов М. А. Управління виробничою інфраструктурою : навч. посіб. / М. А. Бєлов, О. В. Антонець. – К. : КНЕУ, 2007. – 208 с.
4. Васильева Е. М. Системный анализ эффективности научно-технического прогресса в отраслях производственной инфраструктуры / Е. М.Васильева // Системные исследования: методические проблемы : ежегодник. – Минск : Наука, 2010. – 172 с.

5. Галанець В. Г. Вплив управлінських структур на проведення реформ на селі / В. Г. Галанець, М. Г. Шульський // Економіка АПК. – 1998. – № 2. – 67 с.

О. М. Тебенко. Сутність економічної категорії "інфраструктура" та її класифікація.

В статье исследованы и обобщены определения экономической категории "инфраструктура"; осуществлена классификация инфраструктуры сельскохозяйственных предприятий; выявлены особенности производственной инфраструктуры сельских территорий Украины.

Ключевые слова: инфраструктура, сельскохозяйственные предприятия, сельские территории, производство.

O. Chebenko. Sutti the economical category of the "border infrastructure", the classification.

The article studies and generalises the definition of economic categories "infrastructure"; classification of infrastructure of agricultural enterprises; peculiarities of the production infrastructure of rural territories of Ukraine.

Keywords: infrastructure, agricultural enterprises, rural areas, production.

УДК 336.71:65.012.8

ОБЛІКОВИЙ ВИМІР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКУ

Я. В. Машевська, *студент,*
Науковий керівник – к.е.н. Лагодієнко Н. В.,
Миколаївський національний аграрний університет

У статті розкрито концептуальні основи забезпечення фінансової безпеки банку, розглянуто питання актуальності побудови системи фінансової безпеки банківських установ України. Обґрунтовано необхідність запровадження облікової складової при побудові системи фінансової безпеки банків.

Ключові слова: банк, безпека, фінансова безпека банку, бухгалтерський облік.

Постановка проблеми. У сучасних умовах економічного розвитку України особливого значення набуває формування та забезпечення дієвої системи фінансово-економічної безпеки банку, спроможної мінімізувати існуючі загрози його фінансовій стійкості та підвищити безпеку подальшого функціонування.

Банківська система є найважливішою складовою фінансово-кредитної сфери держави. Саме фінансова стабільність банківських установ забезпечує успішне функціонування їх на ринку за умови взаємозв'язку між ними та координації їхніх дій. Тому проблема забезпечення фінансової безпеки банку є досить актуальною і повинна розглядатися як системоутворюючий елемент

фінансової стійкості банківської системи та фінансової стабільності в цілому в державі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В науковій літературі останнім часом набуває все більшого розповсюдження дослідження питань фінансової безпеки банку. Детально такі питання розкриваються у роботах таких вчених, як: Д. А. Артеменко, І. А. Бланк, О. Ф. Балацький, К. С. Горячева, А. А. Єпіфанов, М. М. Єрмошенко, М. І. Зубок, Г. П. Іванова, С. М. Ілляшенко, О. О. Терещенко, С. Я. Салига, І. В. Сало і багато інших. Разом з тим, незважаючи на велику кількість публікацій, залишається багато невирішених проблем управління фінансовою безпекою банку та її правових та організаційних засад.

Метою статті є розкриття сутності фінансової безпеки, за допомогою якої забезпечується фінансова стабільність банківської системи в нашій країні та оцінка облікових важелів її регулювання.

Виклад основного матеріалу. На сьогоднішній день, в умовах фінансової нестабільності постає об’єктивна необхідність у створенні надійного та фінансово стійкого банківського сектора.

Згідно з Законом України “Про банки і банківську діяльність”, банк – це юридична особа, яка на підставі банківської ліцензії має виключне право надавати банківські послуги, відомості про яку внесені до Державного реєстру банків [6].

Усунення можливостей нанесення шкоди банку або упущення ним вигоди, забезпечення стійкого та максимально ефективного функціонування в даний момент часу та накопичення достатнього потенціалу для розвитку і зростання в майбутньому є головною метою фінансової безпеки банку.

В економічній літературі безпека банку трактується як: стан стійкої життєдіяльності, за якого забезпечується реалізація мети банку та основних його інтересів, захист від внутрішніх і зовнішніх дестабілізуючих факторів незалежно від умов функціонування; властивість своєчасно й адекватно реагувати на всі негативні прояви внутрішнього і зовнішнього середовища банку; здатність протистояти різним посяганням на власність [8].

Деякі науковці пов’язують фінансову безпеку з фінансовою стійкістю і стабільністю; інші – зі ступенем ефективності фінансово-економічної діяльності; рівнем достатності власного капіталу; ступенем захищеності інтересів громадян, господарюючих суб’єктів, суспільства та держави; рівнем стійкості до зовнішніх і внутрішніх ризиків [1].

Здатність своєчасно виявляти і попереджати загрози є запорукою стійкого функціонування будь-якої банківської установи.

Аналіз та систематизація економічної літератури дозволили визначити найбільш характерні загрози фінансовій безпеці банку. Так, до внутрішніх загроз було віднесено: недосконалість організації системи фінансового менеджменту в банку; неефективність проведення основних банківських операцій; недотримання банком показників ліквідності; зловживання та некомпетентність службовців банку (шахрайство у сфері бухгалтерського

обліку, фальсифікація витрат, привласнення доходів тощо); слабкість маркетингової політики банку; неефективна система фінансового моніторингу в банку; наявність каналів витоку інформації з банку; низький рівень капіталізації банків; низький рівень залучення іноземної валюти і готівки у національній валюті, що знаходиться у населення, тощо.

До зовнішніх загроз – несприятливі макроекономічні умови, ринкові ризики та глобальні банківські кризи; відсутність стабільності податкової, кредитної та страхової політики; низький рівень довіри до банків; конкуренція у банківському середовищі; недостатня фінансова стійкість банківського сектору; недосконалість банківського нагляду та регулювання, в тому числі механізму використання монетарних інструментів тощо.

Інформаційно-аналітичною підсистемою управління фінансовою безпекою виступає сукупність даних бухгалтерського обліку та фінансової звітності, а також аналізу, контролю і аудиту. Облік забезпечує отримання достовірної і оперативної економічної інформації про ефективність використання ресурсів банку, рух фінансових потоків та кінцеві результати діяльності. Таким чином, облік створює інформаційні умови для здійснення основних функцій управління фінансовою безпекою. Отже, підкреслюємо необхідність досліджувати фінансову безпеку банку з позицій окремого аспекту його діяльності, а саме – обліку [3].

Одним з важливих напрямів розвитку банку виступає створення дієвого механізму фінансової безпеки, яким є бухгалтерський облік. Обґрунтовується це тим, що бухгалтерський облік є однією з основних функцій управління, спрямованою на забезпечення безпеки банку, і саме бухгалтерський облік виключає можливість прямих розкрадань без встановлених законом наслідків, створює інформаційні умови для здійснення контролю за доцільністю і законністю використання ресурсів в превентивному, поточному і наступному режимах, сприяє запобіганню реалізації загроз, які зменшують економічну стійкість банківських установ [2].

Ґрунтуючись на дослідженнях, вважаємо, що наступна організація бухгалтерського обліку в банку буде виступати одним із важелів забезпечення його фінансової безпеки (рис. 1).

Рис. 1. Зміст заходів з організації бухгалтерського обліку з метою забезпечення фінансової безпеки

Джерело: розроблено автором з використанням [2]

Таким чином, фінансова безпека банківської системи передбачає розробку комплексу заходів протидії негативного впливу потенційних загроз на процес забезпечення фінансової стійкості та стабільного функціонування банківської системи та кожного окремого банку. У цьому контексті набуває актуальності розробка й впровадження системи фінансової безпеки з урахуванням облікових аспектів, яка буде сприятиме стійкому розвитку банку та забезпечить максимальну ефективність його функціонування.

Список використаних джерел

1. Барановський О. І. Банківська безпека: проблема виміру [Електронний ресурс] / О. І. Барановський. – Режим доступу : http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/19797/01-Baranovskyi.pdf?

2. Дикий А. П. Організація бухгалтерського обліку як інструмент забезпечення економічної безпеки підприємств: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності) / Анатолій Петрович Дикий; [Житом. держ. технолог. ун-т]. – Житомир, 2009. – 23 с.

3. Єпіфанов А. О. Фінансова безпека підприємств і банківських установ : [монографія] / А. О. Єпіфанов, О. Л. Пластун, В. С. Домбровський та ін. // за заг. редакцією д-ра екон. наук, проф. А. О. Єпіфанова – Суми : ДВНЗ "УАБС НБУ", 2009. – 295 с.

4. Криклій О. А. Банківський менеджмент: питання теорії та практики: монографія / О. А. Криклій, Н. Г. Маслак, О. М. Пожар // - Суми : ДВНЗ "УАБС НБУ". – 2011. – 152 с.

5. Момот Т. В. Фінансовий менеджмент : [навч. посіб.] / Т. В. Момот, В. О. Безугла, Ю. О. Тараруєв, М. В. Кадничанський, І. Г. Чалий // За ред. Момот Т. В. – К. : Цент учбової літератури, 2011. - 712 с.

6. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua

7. Сало І. В. Фінансовий менеджмент банку : [навчальний посібник] / І. В. Сало, О. А. Криклій. – Суми : ВТД "Універсальна книга", 2007. – 314 с.

8. Фінансова безпека банківської діяльності : [навчальний посібник для самостійного вивчення дисципліни "Безпека банків"] / [уклад. С. М. Побережний, О. Л. Пластун, Т. М. Болгар]; Державний вищий навчальний заклад "Українська академія банківської справи Національного банку України". – Суми : ДВНЗ "УАБС НБУ", 2010. – 112 с.

9. Фінансове право України : [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / Л. К. Воронова, М. П. Кучерявенко та ін. – К., 2009. – 395 с.

Я. В. Машевская. Учетное измерение обеспечения финансовой безопасности банка.

В статье раскрыто концептуальные основы обеспечения финансовой безопасности банка, рассмотрены вопросы актуальности построения системы финансовой безопасности банковских учреждений Украины. Обоснована необходимость введения учетной составляющей при построении системы финансовой безопасности банков.

Ключевые слова: банк, безопасность, финансовая безопасность банка, бухгалтерский учет.

Y. Mashevsky. Accounting measurement to ensure the financial security of the bank.

In the article the conceptual basis of the bank's financial security , questions the relevance of building a system of financial security banking institutions of Ukraine. The necessity of introducing accounting component in the construction of the financial safety of banks.

Keywords: bank, security, financial security bank accounting.

УДК 336.747.6:33(477)

ДОЛАРИЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВИРІШЕННЯ

С. С. Дюміна, *студент,*
Науковий керівник – к.е.н., асистент Сирцева С. В.,
Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглянуто причини і наслідки доларизації економіки в Україні, розглянуто масштаби та динаміку доларизації української економіки за останніх декілька років, наведено можливі напрями зменшення використання та обігу іноземної валюти в національній економіці України.

Ключові слова: доларизація, дедоларизація економіки, валютний курс, неофіційна доларизація.

Постановка проблеми. Внаслідок світової фінансової кризи в Україні особливо загострились проблеми у монетарній сфері. Монетарна дестабілізація, що характеризувалась проявами високого рівня інфляції, суттєвою девальвацією гривні, неповерненням депозитних вкладень та загрозою банкрутства багатьох комерційних банків, призвела до поглиблення проблеми доларизації вітчизняної економіки, оскільки національна грошова одиниця почала витіснятися стабільною іноземною валютою, переважно доларами США.

І навіть уже у посткризовий період така значна проблема не втрачає своєї актуальності. Ця ситуація є своєрідним проявом недовіри до національної грошової одиниці, реакцією економічних суб'єктів на нестабільність економічного розвитку в країні. У доларизованій економіці України, де одночасно іноземна і національна валюта виконують функції грошей, деформується дія каналів механізму монетарної трансмісії [1, с. 10].

Доларизація відіграє велику політичну й економічну роль у суспільстві та економіці країни в цілому: змінює попит на гроші й ускладнює реалізацію грошово-кредитної політики країни щодо витіснення іноземної валюти; має тенденції до зростання, що підриває національні інтереси України; сприяє незаконному відпливу капіталу за кордон; підриває довіру і штучно знецінює структуру обігу національної грошової одиниці, а також до втрати економічного суверенітету. Тому, зниження рівня доларизації вітчизняної економіки є одним із напрямів грошово-кредитної та валютної політики, що й обумовлює актуальність теми дослідження [2, с. 11].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблем пов'язаних із доларизацією економіки займається велика кількість вітчизняних та іноземних науковців: Ф. Мішкін, Г. Кальво, Р. Сахе і В. Карлос, А. Ізе і Е. Паррадо, І. Вєтлов, О. Зайцев, Т. Ковальчук, Р. Піонтковський, О. Береславська та Б. Лапчук, В. Міщенко й А. Сомик.

Постановка завдання. Розглянути економічний зміст і причини виникнення доларизація, проаналізувати масштаби та визначити рівень доларизації економіки за останні декілька років в Україні в умовах фінансової нестабільності. Визначити основні екзогенні та ендогенні чинники впливу та на основі цього обґрунтувати можливі напрями зменшення обігу та використання іноземної валюти в національній економіці в умовах соціально-економічних трансформацій.

Виклад основного матеріалу. Доларизація української економіки розпочалася ще з часів проголошення України незалежною державою. Причини доларизації економіки України, а також інших країн пов'язані як із зовнішніми, так і з внутрішніми чинниками. Зовнішні – розширення й розвиток міжнародної торгівлі, залучення іноземних інвестицій, розширення міжнародного туризму тощо. Внутрішні – нестача національної валюти для здійснення розрахунків в умовах жорсткої монетарної політики уряду, високий рівень інфляції, що спонукає тримати кошти у вільно конвертованій валюті, найдоступнішою з яких є долар США, недовіра населення до

несформованої стабільної банківської сфери, нестабільність національної валюти тощо. Все ці фактори і призвели до того, що вона мала затяжний та довготривалий ефект [3, с. 426].

Значною мірою доларизація економіки пов'язана зі співробітництвом України з такими міжнародними фінансовими організаціями, як Міжнародний валютний фонд (МВФ), Світовий банк, Європейський банк реконструкції і розвитку. З одного боку, кредити, які надають ці організації Україні переважно в доларах США, сприяють зростанню обсягу доларової маси, в тому числі й готівкової. З іншого боку, ці організації, насамперед МВФ, вимагають проведення жорсткої емісійної політики, що спричиняє нестачу у внутрішньому обігу національної валюти. Розрізняють 3 види доларизації економіки (рис. 1).

Рис. 1. Види доларизації

Джерело: побудовано з використанням [1]

Однак доларизацію, як феномен грошової системи, не можна однозначно оцінювати лише негативно чи позитивно, оскільки це явище має багатоплановий характер (рис. 2).

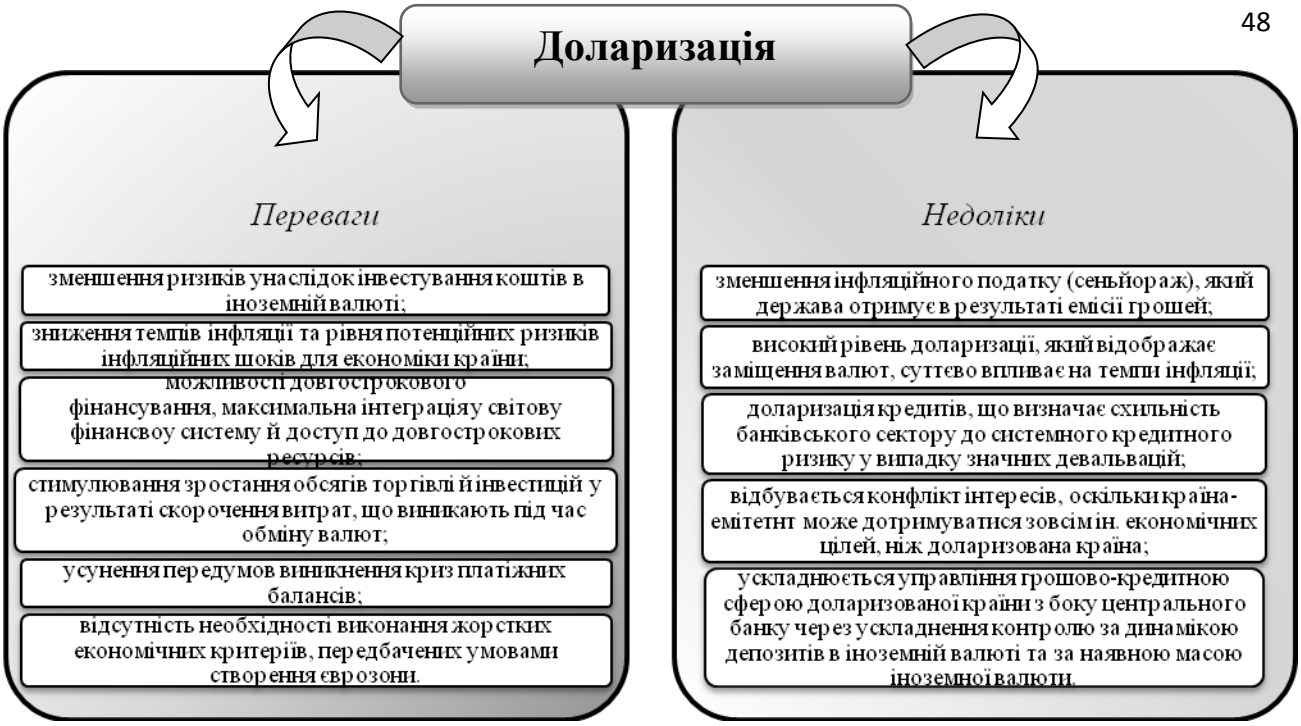

Рис. 2. Основні недоліки та переваги доларизації

Джерело: побудовано з використанням [4]

Неофіційна доларизація, яка існує в нашій державі, полягає в тому, що хоч іноземна валюта не має статусу платіжного засобу на території країни, проте становить досить значну питому вагу в грошовій масі, що перебуває в обігу країни. Національна грошова одиниця виконує роль офіційного платежу, наприклад, нею сплачують податки та збори, тоді як іноземна валюта (наприклад, долар) відіграє першочергову роль не лише при проведенні великих операцій, а й накопиченні заощаджень фізичними та юридичними особами [5, с. 2].

Тому доларизація в національній банківській системі залишається досить високою (рис. 3).

З наданого рисунку можемо зробити висновок, що найбільшою популярністю в українських вкладників користувалися саме вклади в доларах. Так, за даними НБУ, за 11 місяців 2012 року їхній загальний обсяг виріс на еквівалент 33 млрд. грн, або на 29% від попереднього значення. Водночас депозити в національній валюті збільшилися на 20 млрд. грн, або на 12,5% від значення кінця минулого року.

Необхідно зазначити, що неофіційна доларизація веде до того, що Національний банк України втрачає монетарні важелі управління і можливість повноцінно реалізувати грошово-кредитну політику держави.

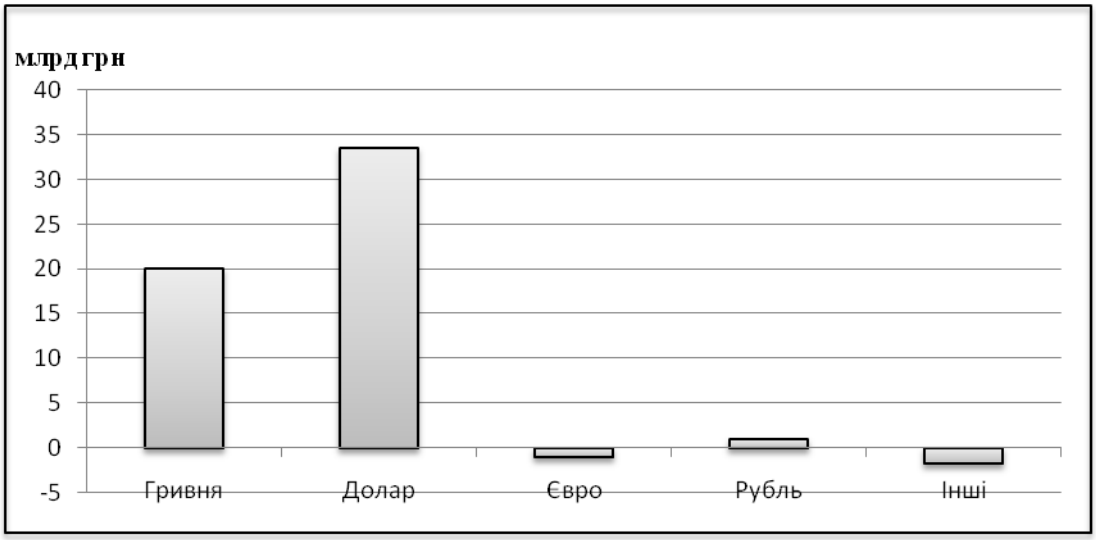

Рис. 3. Обсяг вкладів фізичних осіб за 11 місяців 2012 р. в розрізі валют, млрд. грн

Джерело: побудовано з використанням [6]

Відмова від національної грошової одиниці не лише загострює процес знецінення грошей, а й знижує ефективність фіскальної політики країни. Останніми роками в країнах, що розвиваються, і в Україні, зокрема, спостерігається доларизація пасивів у банківській системі. Так, якщо доларизація активів свідчить про високі темпи інфляції та гіперінфляції в країні, то доларизація пасивів відображає недовіру населення до монетарної політики, яка проводиться Національним банком країни [7, с. 11].

Висновки. Отже, для зменшення рівня доларизації в Україні повинна бути покращена не лише банківська система, а й бюджетна та монетарна сфери. Так, що стосується останньої, то тут необхідно провести такі заходи, як регулювання валютного курсу та забезпечення стабільності валютного курсу гривні. Звичайно, найбільший вплив державної політики має бути здійснений на реформування банківської системи. З огляду на те, що населення тримає депозити не лише в національній, але й іноземній валюті, НБУ повинен розробити певний комплекс методологічних заходів для комерційних банків, щоб останні, у свою чергу, знизили відсоткові ставки за валютними депозитами.

Можна зробити теоретичне узагальнення про те, що в умовах глобалізації при таких високих темпах інфляції, зростаючому від'ємному сальдо платіжного балансу, зменшення ВВП у країні, збільшення безробіття та зовнішнього боргу досить складно зміцнити національну грошову одиницю й, у свою чергу, викликати довіру до неї з боку населення.

Тож, в першу чергу, Україна має знизити залежність своєї економіки від долара США; необхідно розвинути внутрішній товарний ринок, ліквідувати негативне сальдо зовнішньої торгівлі, вживати жорстких заходів до комерційних банків за валютні спекуляції, стимулювати розвиток національного виробника тощо.

Список використаних джерел

1. Береславська О. Доларизація в Україні та шляхи її подолання / О. Береславська. – Вісник НБУ, 2004. – № 10. – С. 10-13.

2. Атамась Н. І. Вплив іноземного капіталу на доларизацію національної економіки / Н. І. Атамась // Культура народов Причерноморья, 2009. – № 172. – С. 10-13.

3. Економічні проблеми XXI століття: міжнародний та український виміри : [монографія] / за ред. С. І. Юрія, Є. В. Савельєва. – К. : Знання, 2007. – 595 с.

4. Береславська О. Доларизація кредитного ринку в Україні: причини і наслідки / О. Береславська, В. Зимовець, Н. Шелудько // Економіка і прогнозування, 2006. – № 2. – С. 117-130.

5. Дубинский А. Форвардный рынок укрепит позиции гривны в экономике / А. Дубинский // Дело № 7. – 2007. – С. 1-5.

6. Бюлетень Національного банку України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.bank.gov.ua.

7. Моисеев С. Р. Экономика долларизации / С. Р. Моиссев. – Дайджест-финансы, 2000. – № 10. – С. 9-13.

С. С. Дюмина. Доларизация экономики Украины и пути её решения.

В статье рассмотрены причины и последствия доларизации экономики в Украины, рассмотрено масштабы и динамику доларизации украинской экономики за последние несколько лет, приведены возможные пути уменьшения использования и оборота иностранной валюты в национальной экономике Украины.

Ключевые слова: долларизация, дедолларизация экономики, валютный курс, неофициальная долларизация.

S. Diumina. Dollarization of Ukrainian economy and ways to solve.

The article discusses the causes and consequences dolarizatsii economy in Ukraine, considered the scope and dynamics dolarizatsii Ukrainian economy over the past few years, are the possible ways to reduce the use and circulation of foreign currency in the national economy of Ukraine.

Key words: dollarization, dedollarization of the economy, exchange rate, unofficial dollarization.

УДК 336.77:631.11

СТАН ТА ОСОБЛИВОСТІ КРЕДИТУВАННЯ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

І. В. Шевченко, *студент,*
Науковий керівник – к.е.н., асистент Сирцева С. В.,
Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглянуто особливості кредитування сільськогосподарських підприємств України. Обґрунтовано сутність та особливості кредитних портфелів в галузі сільського господарства за регіонами України. Виявлено позитивні сторони кредитування сільськогосподарських підприємств.

Ключові слова: сільськогосподарське підприємство, банківська система, кредит, кредитування, кредитний портфель, ризик.

Постановка проблеми. Сільське господарство є провідною галуззю в Україні. Але стан галузі потребує залучення додаткових ресурсів для вдосконалення і розвитку. Одним з джерел такого надходження є кредит. Важливого значення набуває кредитування сільськогосподарських підприємств як інвестиційне джерело, що забезпечує розширення, автоматизацію та механізацію підприємств, і, як наслідок, забезпечує позитивні зміни в економічній структурі суспільства.

Так розвиток аграрного сектору України, надасть можливість повністю розкрити потенціал сільського господарства, мати більше порівняльних переваг, чим недоліків на зовнішньому ринку і стати українським аграріям конкурентоспроможними по відношенню до іноземних партнерів. Також це підвищить доходність сільськогосподарських підприємств та покращить продовольчу ситуацію в країні в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості кредитування сільськогосподарських підприємств розглядали багато вчених вітчизняної економічної аграрної науки: І. М. Барановський [1], Б. А. Дадашев [4], А. В. Бурковська [5], Л. О. Вдовенко, Я. О. Яковенчук [6], С. А. Власюк [7] та багато інших.

Постановка завдання. Метою статті є визначення необхідності та особливостей кредитування сільськогосподарських підприємств та аналіз кредитного портфелю сільськогосподарських підприємств по регіонам України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сільське господарство України завжди було і залишається основною продовольчою галуззю народного господарства, стан якої прямо пропорційно залежить від обсягів коштів, вкладених у її розвиток, а саме – від інтенсивності інвестиційної діяльності. Сьогодні агропромисловий комплекс України знаходиться у складному стані, тому потребує залучення значних матеріальних та фінансових ресурсів у його розвиток та вдосконалення.

Для стабільного функціонування виробничого процесу сільськогосподарським підприємствам необхідні певні запаси матеріальних і фінансових ресурсів. Закономірним явищем для підприємств галузі є формування ресурсів, в першу чергу, за рахунок власних джерел. Однак, через різноманітні обставини, як загальні, так і специфічні, для кожного сільськогосподарського підприємства, потреба в додаткових фінансових ресурсах може раптово і стрімко зростати, що й зумовлює необхідність одержання кредиту [1].

Українські банки зберігають зацікавленість у кредитуванні сільського господарства країни, незважаючи на існуючі ризики, пов’язані з високою чутливістю сільськогосподарської галузі до погодних умов, сезонністю діяльності та необхідністю враховувати специфіку роботи сільгосппідприємств при наданні кредитів.

Так, кредити сільськогосподарським корпораціям із початку року продовжували зростати і на кінець серпня 2013 року становили 39,8 млрд. грн. Їх приріст порівняно з попереднім місяцем становив 1,7%, або 0,7 млрд. грн. Зростання загального обсягу кредитів відбулося за рахунок кредитів, наданих як у національній (їх приріст становив 1,7%), так і в іноземній (приріст 1,7%) валюті. На кінець серпня залишки за кредитами в національній та іноземній валютах становили відповідно 29,0 млрд. грн. та 10,8 млрд. грн [8].

Кредитування сільськогосподарських корпорацій відбувалося однаковими темпами порівняно з нефінансовими корпораціями в цілому (річний приріст становив відповідно 7,7%). Частка кредитів, наданих сільськогосподарським корпораціям, у загальному обсязі кредитів нефінансовим корпораціям дещо зросла порівняно з липнем і становила 6,3 відсотка [8].

У розрізі строків погашення в річному обчисленні найвищий темп приросту (25,2%) залишався за кредитами зі строком погашення до 1 року. Темп приросту довгострокових кредитів уповільнився до 11,1% у серпні порівняно з 15,3% у липні. Темп скорочення кредитів зі строком погашення від 1 до 5 років уповільнився до “мінус” 9,0% (у липні вони зменшилися на 10,1%) [8].

Варто відмітити, що кредитний портфель сільського, лісового та рибного господарства зайняв найбільшу питому вагу серед кредитів України за видами діяльності [2]. Так, проаналізувавши дані кредитного портфеля юридичних осіб, відмітимо, що найбільшим є кредитний портфель в Київській, Дніпропетровській, Донецькій, Одеській та Харківській області (табл. 1). Однак найбільший кредитний портфель сільськогосподарських підприємств у Київській, Дніпропетровській, Миколаївській, Донецькій та Хмельницькій областях.

Розглянувши структуру кредитного портфеля сільськогосподарських суб’єктів господарювання за регіонами України, спостерігаємо, що найбільша питома вага кредитів надається в Київській області і м. Київ – 52%. В Дніпропетровській і Миколаївській областях цей відсоток також високий порівняно з іншими областями України і становить 11% і 5% відповідно.

Терміни кредитування визначаються, виходячи з тривалості виробничого циклу позичальника на основі строків оборотності коштів, які зумовлені сезонністю. Остання спричиняє тимчасовий розрив між авансуванням грошових коштів та їх поверненням після реалізації продукції.

Протягом цього періоду авансований капітал залишається у формі виробничих запасів і незавершеного виробництва, що збільшує період його обороту. Тривалий період виробництва в сільському господарстві й уповільнений оборот авансованого капіталу зумовлюють потребу в залученні короткострокових кредитних ресурсів на строк, довший, порівняно з іншими галузями національного господарства, що становить 6-9 місяців для покриття тимчасових потреб у рослинництві й майже півтора роки – у тваринництві [4].

Таблиця 1

Кредитний портфель юридичних осіб з 01.02.2013 р.

Регіон	Усього, млн. грн	Сільське, лісове та рибне господарство, %
Всього по Україні	**653 250**	6,09
Київська та м. Київ	349 449	5,63
Дніпропетровська	128 739	3,19
Миколаївська	5 591	33,43
Донецька	37 210	4,67
Хмельницька	3 049	53,56
Харківська	17 598	9,09
Полтавська	4 547	28,24
Одеська	27 383	3,72
Запорізька	8 512	9,48
Кіровоградська	4 284	17,58
Херсонська	2 649	23,44
Черкаська	3 362	18,11
Вінницька	2 299	26,40
Львівська	8 783	6,84
Івано-Франківська	2 442	20,60
Сумська	2 621	15,30
Тернопільська	3 427	8,78
Чернівецька	1 475	19,80
Луганська	3 666	7,80
Чернігівська	2 422	10,53
АРК	7 846	3,14
Рівненська	1 394	15,71
Волинська	4 071	5,23
Житомирська	1 382	6,37
Закарпатська	1 049	8,20

Джерело: представлено автором з використанням [3]

Крім того, об’єктивною є вимога щодо своєчасного надходження кредитів у чітко визначені періоди року й у потрібному обсязі, поскільки більшість технологічних операцій повинні виконуватись у встановлені строки і мають незворотний характер. Затримка у здійсненні або невиконання окремих технологічних операцій може призвести до значних проблем виробничого процесу [4].

Слід відмітити, що при кредитуванні сільськогосподарських підприємств у багатьох банків відсутні жорсткі вимоги до якості та характеристик заставного майна. Під час оформлення банківських кредитів позичальникам недостатньо досвіду і знань, щоб правильно показати стан і можливості свого бізнесу й оцінити правомірність вимог, що висувають до них кредитні установи [5].

На нашу думку, кредит виступає як інвестиції в сільське господарство у випадку розширення спеціалізації, автоматизації або вдосконалення техніки. Сільськогосподарське підприємство може взяти кредит на автоматизацію виробництва і тим самим збільшує свої доходи, а отже, швидше погасить

кредит. Тільки в таких випадках вважаємо кредит позитивним явищем для сільськогосподарських підприємств.

Таким чином, кредит є необхідним для інвестиційного розвитку сільськогосподарських підприємств. Важливе значення при цьому відіграє підтримка з боку держави, що здійснюється через механізм здешевлення кредитів. Не менш важливим є завдання щодо поліпшення фінансового стану аграрних виробників і підвищення їх кредитоспроможності, підвищення їх інвестиційної привабливості. Варто зазначити, що вагоме значення має банківська система, яка потребує зміцнення, укрупнення і вдосконалення, що також сприятиме збільшенню кредитування сільськогосподарських підприємств.

Список використаних джерел

1. Барановський І. М. Зарубіжний досвід кредитування сільськогосподарських товаровиробників / І. М. Барановський // Науковий вісник національного аграрного університету. – 2008. – № 119. – С. 236-240.

2. Незалежна асоціація банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nabu.com.ua/

3. Кредитний портфель юридичних осіб з 01.02.2013 року. [Електронний ресурс] : Кредитний портфель юридичних осіб з 01.02.2013 року. – Режим доступу : http://www.nabu.com.ua/ukr/analytics/main/corporate/loan-portfolio-new/

4. Дадашев Б. А. Кредитування агроформувань: проблеми та напрями стабілізації / Б. А. Дадашев, С. Г. Черемісіна // Вісник Полтавської державної аграрної академії. – 2012. – № 2. – С. 142-149.

5. Бурковська А. В. Банківське кредитування сільськогосподарських підприємств України / А. В. Бурковська // Матеріали Причорноморської регіональної науково-практичної конференції професорсько-викладацького складу, 18-20 квітня 2012 р., м. Миколаїв. – Миколаїв : МДАУ, 2012 – С. 83-85.

6. Вдовенко Л. О. Сучасний стан банківського кредитування галузі АПК у Вінницькій області / Л. О. Вдовенко, Я. О. Яковенчук // Культура народов Причерноморья. – 2012. – № 229. – С. 31-32.

7. Власюк С. А. Сучасні тенденції інвестиційного забезпечення сільськогосподарських підприємств / С. А. Власюк // Вісник Сумського національного аграрного університету: Серія “Фінанси і кредит”. – 2010. – № 2. – С. 149-155.

8. Національний банк України [Електронний ресурс] : Кредитування сільськогосподарських корпорацій іншими депозитними корпораціями (банками). – Режим доступу : http://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=72196.

И. В. Шевченко. Состояние и особенности кредитования аграрных предприятий Украины в современных условиях.

В статье рассмотрены особенности кредитования сельскохозяйственных предприятий Украины. Обоснована сущность и особенности кредитных портфелей в отрасли сельского хозяйства по регионам Украины. Выявлены положительные стороны кредитования сельскохозяйственных предприятий.

Ключевые слова: сельскохозяйственное предприятие, банковская система, кредит, кредитование, кредитный портфель, риск.

I. Shevchenko. State and crediting agricultural enterprises of Ukraine in modern conditions.

In the article the peculiarities of lending to agricultural enterprises of Ukraine. Justified the essence and characteristics of the loan portfolio in the agriculture sector in Ukraine. Identified positive aspects of lending to agricultural enterprises.

Keywords: agricultural enterprise, banking system, credit, lending, loan portfolio risk.

УДК 657.632

ОЦІНКА ПОМИЛОК І ШАХРАЙСТВА В ПРОЦЕСІ АУДИТУ

***Н. О. Корнієнко**, студент,*
Науковий керівник – старший викладач Костирко А. Г.,
Миколаївський національний аграрний університет

У статті розкрито поняття помилки і шахрайства, оцінка яких здійснюється аудитором у ході проведення аудиторської перевірки

Ключові слова: аудит, аудитор, помилка, шахрайство.

Актуальність проблеми. В умовах нестабільного законодавства, великої кількості різновидностей господарських операцій на підприємстві існує можливість відхилень у бухгалтерській звітності підприємства-клієнта. Обов’язки з попередження та виявлення фактів шахрайства та помилок покладається на керівництво підприємства і здійснюється шляхом впровадження та безперервної роботи ефективних систем бухгалтерського обліку і системи внутрішнього контролю. Аудитори в ході перевірки зобов’язані виявити ту їх частину, в результаті якої перекручена звітність у цілому.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Допущені помилки та шахрайство, виявлені при здійсненні аудиту, – це проблема, яка широко вивчається науковцями і практиками. Цією проблематикою у призмі сьогодення займаються С. В. Андрієнко, В. П. Бондар, Б. Ф. Усач. та інші науковці. Але в дослідженнях недостатньо уваги приділяється діям аудитора щодо виявлення фактів шахрайства.

Метою статті є уточнення сутності помилок і шахрайства та дослідження процесу їх оцінки аудитором.

Виклад основного матеріалу. При плануванні і здійсненні аудиторських процедур, а також оцінці їх результатів аудиторові необхідно враховувати ризик можливості істотних спотворень бухгалтерської (фінансовою) звітності внаслідок шахрайства або помилок.

Аудитори в ході перевірки зобов’язані виявити ту їх частину, в результаті якої перекручена звітність у цілому. Відхилення в бухгалтерській звітності можуть бути суттєвими і несуттєвими, допущені навмисно і ненавмисно.

Помилка – це ненавмисне перекручення фінансової інформації в результаті арифметичних чи логічних помилок в облікових записах і розрахунках, недогляду в дотриманні повноти обліку, неправильного представлення в обліку фактів господарської діяльності, наявності складу майна, вимог і зобов'язань та невідповідне відображення записів в обліку [7].

Шахрайство – навмисно неправильне відображення і представлення даних обліку і звітності службовими особами та керівництвом підприємства. Шахрайство полягає в маніпуляціях обліковими записами і фальсифікації первинних документів, регістрів обліку і звітності, навмисно неправильній оцінці активів і методів їх списання, навмисному пропущенні або приховуванні результатних записів або документів, незаконному отриманні в особисту власність грошово-матеріальних цінностей, невідповідному відображенні записів в облікових регістрах [1].

У процесі дослідження визначено, що розрізняють три основних рівні матеріальності. Помилки і пропуски, незначні суми яких не впливають на остаточне рішення користувача цією інформацією, відносяться до першого рівня і вважаються нематеріальними.

До другого рівня матеріальності відносять такі матеріальні помилки і пропуски, які вплинуть на прийняття рішень користувачем бухгалтерською звітністю, але в цілому звітність відображає реальність. Наприклад, аудитор при інвентаризації запасів товарно-матеріальних цінностей на кінець звітного періоду виявив невідповідність їх сумі, показаній у балансі. Виявлений факт матиме значення для банку, що збирається надати кредит підприємству під фактичні запаси товарно-матеріальних цінностей, отже, виявлена помилка є матеріальною.

До третього рівня матеріальності відносять такі помилки і пропуски в обліку, через які неможливо визнати достовірність та об'єктивність усієї звітної інформації в цілому. Користуючись такою інформацією, можна приймати докорінно неправильні рішення.

Ми визначили за допомогою літературних джерел, що термін «шахрайство» означає навмисні дії однієї чи кількох осіб з управлінського персоналу, працівників або третіх сторін, результатом чого є подання викривленої інформації у фінансових звітах. Шахрайство може включати такі дії:

- маніпуляція, фальсифікація чи зміна записів або документів;
- незаконне привласнення активів;
- приховування або пропуск інформації про результати операцій у записах або в документах;
- запис несуттєвих операцій;
- неправильне застосування облікової політики [2].

Термін "помилка" означає ненавмисні огріхи у фінансових звітах, наприклад:

- математичні або технічні помилки в основних записах та облікових даних;
- пропуск або неправильне тлумачення фактів;

- неправильне застосування облікової політики.

За шахрайство і помилки відповідальність покладається на керівництво підприємства. Аудитор відповідає за аудиторський висновок про фінансову звітність підприємства і не повинен відповідати за виявлення фактів шахрайства і помилок, що можуть істотно вплинути на достовірність фінансової звітності підприємства. Проте аудитор повинен отримати гарантії відсутності істотних випадків і фактів такого роду для написання позитивного аудиторського висновку. Однак не всі випадки шахрайства і помилок можуть бути виявлені аудитором. Тому аудитор несе відповідальність за правильність використаних під час аудиту процедур перевірки.

Аудитор відповідає матеріально (в межах умов підписаного договору) за порушення, пов’язані з невідповідним виконанням своїх обов’язків, що стали причиною матеріальних збитків клієнта. Підготовлені зміни до запланованих процедур перевірки і додаткові процедури перевірки мають підтвердити або розв’язати підозри про існування помилок чи шахрайства. Аудитор повинен розглянути обсяг впливу шахрайства чи суттєвих помилок на окремі напрями аудиту.

Аудитор, який виявив помилку, невідповідність або впевнився у можливості протиправної дії, повинен визначити їхній потенційний вплив на фінансові звіти. До того, як заявити про помилку чи обман, аудитор повинен впевнитися у їх шкоді й отримати достатньо доказів на користь цього. Якщо аудитор дійде висновку, що у фінансовій звітності є помилки, він повинен наполягати на переробці звітів.

У обов’язок аудитора входить обов’язкове повідомлення вищого керівництва економічного суб’єкта про виявлені їм факти шахрайства або помилок в найкоротші терміни, якщо:

– існує усього лише підозра про наявність фактів шахрайства, що не чинять істотного впливу на результативні показники бухгалтерської (фінансовою) звітності;

– шахрайство або істотні помилки дійсно мали місце

Під час проведення аудиту залишається ризик того, що шахрайство або помилка не будуть виявлені (особливо на тих підприємствах, де шахрайство здійснюється через домовленість окремих працівників з керівництвом)

Визначаючи відповідного представника суб'єкта господарювання, якого слід поінформувати про випадки можливого чи фактичного шахрайства або суттєвої помилки, аудитор повинен розглянути всі обставини. Щодо шахрайства, то аудитор повинен оцінити ймовірність участі найвищого управлінського персоналу. Здебільшого, коли мова йде про шахрайство, було б доцільно поінформувати про ці випадки той рівень організаційної структури суб'єкта господарювання, який несе відповідальність за працівників, що їх підозрюють у шахрайстві. Якщо ті особи, які несуть основну відповідальність за управління суб'єктом господарювання, викликають сумніви, аудитор повинен звернутися за юридичною консультацією, щоб визначити процедури, потрібні в цьому випадку.

Якщо аудитор дійде висновку, що шахрайство чи помилка мають суттєвий вплив на фінансові звіти й не були відповідно відображені або виправлені у фінансових звітах, аудитор повинен висловити умовно-позитивну або негативну думку.

За умови коли аудитор зустрічає перешкоди з боку суб'єкта господарювання щодо отримання достатніх відповідних аудиторських доказів для визначення того, чи є (або був) факт шахрайства чи помилки, який може бути суттєвим, тоді аудитор повинен або висловити умовно позитивну думку, або відмовитися від висловлення думки про фінансові звіти на основі обмеження обсягу аудиту. Якщо аудитор не може визначити, що причиною шахрайства чи помилки були обмеження, зумовлені обставинами, а не самим суб'єктом господарювання, йому слід розглянути вплив цієї ситуації на аудиторський висновок.

Як правило, обов'язок аудитора дотримуватися конфіденційності не дозволяє йому повідомляти третю сторону про факти шахрайства або помилок. Але за певних обставин аудитор не обов'язково повинен дотримуватися конфіденційності в силу статуту, закону або рішення суду (наприклад, у деяких країнах від аудитора вимагають доповідати регулювальним органам регулювання про будь-який факт шахрайства чи помилки, здійснений фінансовими організаціями). За таких обставин аудиторові треба отримати юридичну консультацію, виходячи з відповідальності аудитора перед суспільними інтересами [3].

Аудитор може дійти висновку про те, що треба відмовитися від завдання, якщо суб'єкт господарювання не робить ніяких дій щодо виправлення ситуації стосовно шахрайства, що їх аудитор вважає необхідними, навіть тоді, коли шахрайство не є суттєвим для фінансових звітів. До факторів, які впливають на аудиторський висновок, належить причетність найвищого управлінського персоналу, який може впливати на достовірність пояснень управлінського персоналу, а також на продовження аудитором співпраці з суб'єктом господарювання. Обираючи такий висновок, аудитор, як правило, звертається за юридичною консультацією.

Висновок. Коли аудитор виявив зловживання, то він повинен, насамперед, з'ясувати, як вони позначилися на фінансовій звітності, а отже, йому слід взяти під сумнів правильність цієї інформації. Однак, якщо аудитор дійшов висновку, що наявність незаконних дій ставить під сумнів інформацію фінансової звітності, оскільки вона неправильно відображає реальний стан справ, то він зобов'язаний відповідно переосмислити свій висновок. Разом із тим, аудитор має також переглянути і власне ставлення до адміністрації. Якщо вона знала про виявлені аудитором факти незаконних дій, але не повідомила про них раніше, то виникає серйозний сумнів щодо довіри до такої адміністрації,що у кінцевому результаті може вплинути на рішення аудитора щодо подальшої співпраці.

Список використаних джерел

1. Савченко В. Я. Аудит : [навч. посіб.] / В. Я. Савченко. – К. : КНЕУ, 2005. – 387 с.
2. Дорош Н. І. Аудит: теорія і практика : навч. посіб. / Н. І. Дорош. – К.: Знання, 2006. – 313 с.
3. Гончарук Я. А. Аудит : [навч. посіб.] / Я. А. Гончарук, В. С. Рудницький. – 3–те вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2007. – 228 с.

Н. А. Корниенко. Оценка ошибок и мошенничества в процессе аудита.

В статье раскрыто понятие ошибки и мошенничества, оценка которых осуществляется аудитором в ходе проведения аудиторской проверки

Ключевые слова: аудит, аудитор, ошибка, мошенничество.

N. Kornienko. Evaluation of error-fraud in the process audit.

The article deals with the notion of error and fraud, the assessment of which the auditor during the audit

Keywords: audit, auditor, error, fraud.

УДК 657.6:334.722

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДІЯЛЬНОСТІ АУДИТОРСЬКИХ ФІРМ В УКРАЇНІ

О. С. Андрєшкова, *студент,*

Науковий керівник – старший викладач Костирко А. Г.,

Миколаївський національний аграрний університет

У статті досліджено питання розвитку аудиторських фірм в Україні, їх основні перспективи та проблеми, а також запропоновано шляхи їх вирішення.

Ключові слова: аудит, аудиторські фірми, аудиторська діяльність, аудиторська фірма.

Актуальність проблеми. Сучасні умови інтеграції в європейське співтовариство аудиторів диктують Україні вимоги до активного розвитку аудиторської діяльності. Це обумовлено тим, що, за суттю, аудит в Україні не має достатньо ефективної і розвиненої діяльності. Аудиторська діяльність на даному етапі відчуває деякі труднощі.

В Україні розвиток аудиту має ряд недоліків, які пов’язані з несформованими стандартами його функціонування, і запозиченням їх в інших країнах.

У світі суб’єкти аудиторської діяльності займають достатньо вигідну позицію. Так, виконуючи своє завдання, вони приносять користь фінансово-кредитним установам, органам державного регулювання і контролю (податковим органам, фонду державного майна, органами державної статистики та іншим). Однак в Україні сьогодні ситуація на ринку

аудиторських послуг досить складна, тому дослідження сучасного стану та перспектив розвитку аудиту є актуальним.

Метою статті є дослідження стану діяльності вітчизняних аудиторських фірм і визначення перспективних напрямів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У вітчизняній літературі дослідженню проблем та перспектив розвитку аудиторських фірм приділяється значна увага таких вчених як: Гуцаленко Л., Касич О., Мусіхіна Г., Пилиренко І., Редько О. та інші.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до Закону України "Про аудиторську діяльність", аудит – це перевірка обліку і показників фінансової звітності суб'єкта господарювання з метою висловлення незалежної думки аудитора про її достовірність в усіх суттєвих аспектах та відповідальність вимогам законів України, положень (стандартів) бухгалтерського обліку або інших правил (внутрішніх суб'єктів господарювання) згідно із вимогами користувачів. Аудит здійснюється незалежними особами (аудиторами), аудиторським фірмами, які уповноважені суб'єктами господарювання на його проведення. Аудит може проводитись з ініціативи суб'єктів господарювання, а також у випадках, передбачених законом (обов'язковий аудит). Аудитори (аудиторські фірми) можуть надавати інші аудиторські послуги, пов'язані з їх професійною діяльністю, зокрема, по веденню та відновленню бухгалтерського обліку, у формі консультацій з питань бухгалтерського обліку та фінансової звітності, експертизи і оцінки стану фінансово-господарської діяльності та інших видів економіко-правового забезпечення господарської діяльності суб'єктів господарювання [6].

Причини виникнення і розвитку аудиторської діяльності безпосередньо пов'язані з особливостями ринкової економіки. Прийняття будь-якого управлінського рішення має ґрунтуватися на економічній інформації, яка формується переважно на основі даних бухгалтерського обліку. Отже, для прийняття зваженого рішення щодо іншого підприємства необхідно мати певні гарантії достовірності і реальності його бухгалтерської інформації. Головною метою аудиторської перевірки є перевірка правильності, законності, повноти і достовірності даних бухгалтерської звітності підприємства [1].

Досліджуючи сучасні проблеми розвитку аудиторських фірм, слід відзначити проблему недовіри до аудитора і зокрема недовіри до якості надаваних їм аудиторських послуг. Така недовіра викликана у першу чергу відсутністю контролю за якістю наданих послуг на державному рівні. Ця проблема, мабуть, найбільш актуальна, оскільки на даний момент в Україні існує безліч малих і середніх підприємств, які в силу своїх невеликих доходів не можуть дозволити собі скористатися послугами великих і перевірених аудиторських фірм. Такі підприємства змушені звертатися до приватних аудиторів, ризикуючи отримати неякісні аудиторські послуги, що може спричинити за собою помилки у функціонуванні таких підприємств [2].

Говорячи про аудиторські фірми, слід звернути увагу на спектр надаваних ними послуг. Досліджуючи звіти таких фірм можна помітити, що

деякі фірми в основному займаються наданням консалтингових або інших послуг. У той час як світові тенденції розвитку аудиторських послуг свідчать про скорочення аудиторськими фірмами обсягів консалтингових послуг або виділення з них суб'єктів, що надають консалтингові послуги в окремі структури. Причинами цього є бажання утримати клієнта різноманітністю послуг, що надаються, шукаючи альтернативні джерела доходів.

Необхідно також зазначити, що спостерігається нерівномірність розподілу кількості аудиторських фірм та аудиторів, вартості аудиторських послуг за регіонами. Згідно даними, наданими Аудиторською Палатою України в Україні за 2013 рік надано аудиторських послуг на загальну суму 1 314 596,3 тис. гривень. З них по місту Києву та Київській обл. – 982 577,7 тис. грн., що становить 74,74% від загальної суми наданих послуг у 2013 році. У Дніпропетровському регіоні за 2013 рік надано послуг на 98 959,1 тис. грн., у Харківському – на 41 447,3 тис. грн., у Донецькому регіоні на 40 873,5 тис. гривень. Поряд із цим у Чернівецькій обл. за рік надано послуг на суму 2 300,2 тис. грн., у Волинській обл. – 2 287,8 тис. гривень [4].

Серйозну стурбованість також викликає якість роботи більшості українських аудиторських фірм. Це питання піднімається не лише користувачами аудиторських послуг і державними органами, але й самими аудиторами, які зацікавлені в стабільному розвитку ринку аудиторських послуг, підвищенні престижу аудиторської професії (рис. 1).

Некваліфікованість аудиторів – дуже серйозна проблема, яка вимагає швидкого вирішення шляхом підвищення контролю при отриманні сертифікатів аудиторів та збільшення державного контролю при проведенні аудиторської діяльності. Підвищувати ж податковий тиск у даному випадку не є доцільним, оскільки аудитори вже сплачують не малу суму при отриманні сертифіката, та і їх податкове навантаження є досить серйозним [7].

Для вирішення такого роду проблем аудиторські фірми намагаються враховувати рівень професійної компетентності своїх співробітників у вигляді кваліфікаційних вимог, що висуваються до посад, передбачених структурою їх управління. Тому серед фірм, які користуються високим попитом на ринку аудиторських послуг, у штаті відсутні не мають професійного досвіду та стажу у даній галузі. Основні проблеми аудиторських фірм в Україні відображено на рис. 1.

Говорячи про перспективи розвитку якості наданих аудиторських послуг доцільно запропонувати введення державою єдиних цін на такі послуги. Таке рішення буде достатньо ефективним, оскільки аудиторські фірми опиняться в однаковому становищі, що змусить їх покращувати якість послуг, від яких відповідно буде залежати попит і дохід фірми. Але потрібно відзначити і недоліки такого рішення, зокрема це стосується витрат на утримання і адміністрування самої фірми. Доцільно запровадити певний інтервал цін, який буде залежати від розміру фірми та кількості витрат на її адміністрування [5].

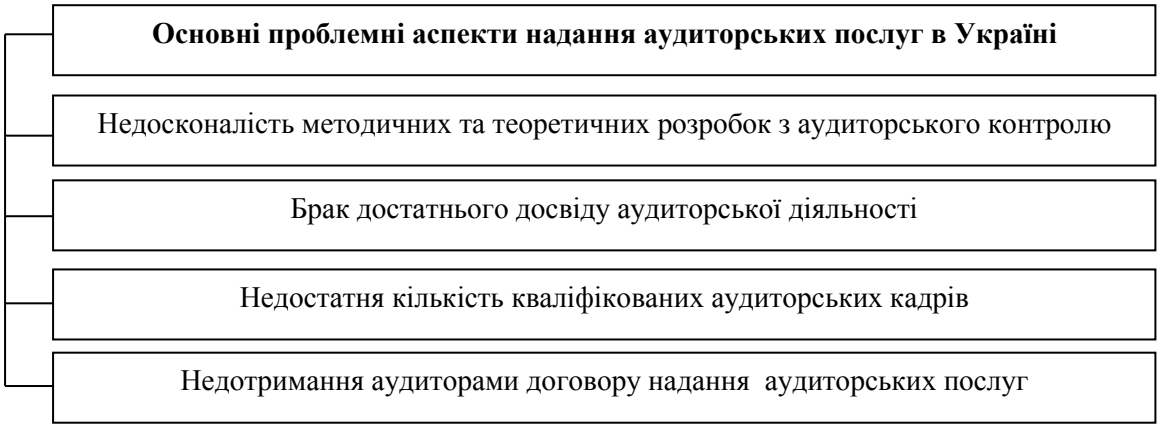

Рис. 1. Основні проблеми аудиторських фірм в Україні

Джерело: побудовано на основі [5]

На нашу думку, основними напрямами підвищення конкурентоздатності національних аудиторських фірм є:

— формування великих аудиторських компаній, які із року в рік будуть підвищувати рівень своїх послуг та довіру до них з боку клієнтів;

— перехід на міжнародні системи контролю якості аудиторської діяльності;

— встановлення жорстких вимог щодо ведення аудиторської діяльності з боку Аудиторської палати України;

— розширення спектру аудиторських послуг та заповнення вільних сегментів на ринку аудиту вітчизняними аудиторськими фірмами за рахунок проведення податкового консалтингу (оскільки складність податкового законодавства не дозволяє іноземним аудиторським фірмам якісно оцінити податкові звіти), а також наявності цінових переваг у національних операторів ринку в порівнянні з їхніми іноземними конкурентами;

— страхування відповідальності аудиторських фірм перед клієнтами [1].

Висновки. У сучасних умовах інтеграції в європейське співтовариство розвиток аудиту є важливим і пріоритетним напрямком. Аудиторська діяльність є досить новою і тому має велике поле для становлення індивідуальної національної системи аудиту, яка не повинна поступатися світовим стандартам. Таким чином, існує нагальна потреба в удосконаленні роботи вітчизняних аудиторських фірм, тому для покращення та прискорення розвитку необхідно: підвищувати рівень підготовки аудиторів; сприяти розвитку інвестицій в інтелектуальний капітал; комп’ютеризації аудиту; застосовувати страхування професійної відповідальності аудитора перед клієнтом.

Список використаних джерел

1. Гуцаленко Л. В. Аудит в Україні: розвиток, проблеми та шляхи їх вирішення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/inek/2011_1/97.pdf

2. Касич А. О. Розвиток ринку аудиторських послуг в Україні /

А. О. Касич, І. М. Гноєва // Облік і фінанси АПК [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://magazine.faaf.org.ua/content/view/1035/35/.

3. Мусіхіна Г. М. Проблеми та перспективи розвитку аудиту в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=25952.

4. Офіційний сайт Аудиторської Палати України: Звіт Аудиторської палати України до Кабінету Міністрів України за 2013 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.apu.com.ua/zvit-do-kmu

5. Пилипенко І. Національна система аудиту: проблеми становлення і розвитку / І. Пилипенко, В. Шевчук // Бухгалтерський облік і аудит. – 2007. – № 2. – С. 5-12.

6. Про аудиторську діяльність : Закон України від 22.04.1993 р. № 3125. [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3125-12.

7. Редько О. Аудиторські послуги в Україні: перші кроки до ринку / О. Редько // Бухгалтерський облік і аудит – 2008. – № 11. – С. 48-55.

О. С. Андрешкова. Проблемы и перспективы деятельности аудиторских фирм в Украине.

В статье исследованы вопросы развития аудиторских фирм в Украине, их основные перспективы и проблемы, а также предложены пути их решения.

Ключевые слова: аудит, аудиторские фирмы, аудиторская деятельность, аудиторское заключение.

O. Andrieshkova. Problems and prospects of audit firms in Ukraine.

This article explores the issues of accounting firms in Ukraine, their main prospects and problems and proposed solutions.

Keywords: audit, accounting firms, auditing, auditor's report.

УДК 675.635

МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ АУДИТУ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

А. Г. Львова, *студент,*
Науковий керівник – старший викладач Костирко А. Г.,
Миколаївський національний аграрний університет

У статті розкрито проведення аудиту фінансової діяльності та іі визначення і складові, а також необхідність складання фінансової звітності та вагомість її достовірності для користувачів і значимість проведення аудиту для функціонування підприємства.

Ключові слова: аудит, фінансова звітність, баланс, оцінка стану фінансової звітності, фінансовий стан підприємства, план аудиту.

Постановка проблеми. За сучасних умовах зростає інтерес до практичного використання показників фінансової звітності суб'єктів господарювання, яка в свою чергу, є основним джерелом інформації про господарську діяльність і фінансовий стан будь-якого підприємства за умови

вірогідності його показників. Безпосереднє підтвердження вірогідності такої інформації входить до компетенції авторів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методику проведення аудиту фінансової звітності досліджували такі науковці, як: Баранова А. О. [4], Давидов Г. М., Макєєва О. А., Мельник Р. П., Немченко В. В., Проскуріна Н. М. Петренко Н. І. [2], Івахненко В. М. [1], Білуха М. Т., Редько К. О., Янчева Л. М. [4], Макеєва З. О. [4], визнаючи його структуру, способи проведення та доцільність діяльності.

Постановка завдання. Метою статті є оцінка фінансової звітності, та етапи проведення його аудиту.

Виклад основного матеріалу. Фінансова звітність, відповідно до Закону України "Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні" – це бухгалтерська звітність, що містить інформацію про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за звітний період [1].

Фінансову звітність, відповідно до чинних Положень (Стандартів) бухгалтерського обліку, зобов'язані складати підприємства, об'єднання та організації, що перебувають на господарському розрахунку, мають самостійний баланс і є юридичними особами, включаючи створені на території України спільні підприємства.

Фінансова звітність має бути підготовлена та надана користувачам у певні строки, визначені чинним законодавством. У разі надмірної затримки під час надання звітної інформації вона може втратити свою доречність.

Дані фінансової звітності є основою не тільки для оцінки результатів звітного періоду, а й для їх прогнозування. Так, інформація щодо фінансового стану та результатів діяльності часто використовується як основа для прогнозування майбутнього фінансового стану, результатів діяльності, спроможності підприємства вчасно виконати свої зобов'язання, сплатити дивіденди тощо. Аналітичні потреби користувачів задовольняються завдяки відповідній структурі фінансових звітів (наприклад, у балансі статті розміщуються в порядку зростання їх ліквідності), наданні інформації за звітний і попередній періоди.

Тому важливо забезпечувати відповідність фінансової інформації як наданої одним підприємством за різні звітні періоди, так і різними підприємствами. Зіставна інформація попередніх звітних періодів має бути розкрита в фінансовій звітності як в описовому, так і в цифровому вигляді, якщо вона необхідна для розуміння фінансових звітів за поточний період.

Корисною для користувача може бути тільки достовірна інформація. Достовірність досягається у разі суттєвих помилок і необ'єктивних (упереджених) суджень.

Під час аудиту правильності оцінки статей бухгалтерського балансу і фінансової звітності слід встановити:

- обґрунтованість довгострокових фінансових інвестицій, відстрочених податкових активів та інших необоротних активів;

- правильність оцінки незавершеного будівництва, виробничих запасів, готової продукції, товарів;
- реальність відображення у балансі основних засобів і нематеріальних активів;
- достовірність відображення в обліку заборгованості покупців і замовників за відвантажену продукцію, яка забезпечена векселями і за виданими авансами у рахунок наступних платежів та сум нарахованих дивідендів, процентів, роялті, що підлягають надходженню;
- правильність сум статутного капіталу, пайового капіталу, додаткового вкладеного капіталу, резервного капіталу, нерозподіленого прибутку (непокритого збитку) та вилученого капіталу;
- взаємну погодженість показників фінансової звітності.

Аудит фінансової звітності повинен підтвердити реальність інформації про активи і пасиви підприємства.

Аудиторська перевірка здійснюється у відповідності із загальноприйнятими аудиторськими стандартами, які передбачають планування і проведення аудиту таким чином, аби отримати надійну гарантію того, що баланс складений правильно і у відповідності із загальноприйнятими принципами обліку.

Аудитору слід розуміти клієнта, знати, які ділянки об’єкта схильні до найбільшого ризику і яка інформація про них, імовірно, буде придатною. Для цього аудитор налагоджує тісні робочі стосунки з клієнтом, оперативно робить запити про фінансову діяльність, про незвичайні показники й коригування звітності, про потенціальні проблеми, виявлені під час аудиторської перевірки.

Фінансова звітність підприємства складається з таких компонентів: балансу, звіту про фінансові результати, звіту про рух грошових коштів, звіту про власний капітал, приміток до фінансових звітів (табл. 1).

В аудиторській практиці нерідко виникають ситуації, коли звітність не можна вважати достовірною, тобто не всі її показники ґрунтуються на даних бухгалтерського обліку та не відповідають нормативним вимогам порядку заповнення звітності. Для позначення такої звітності часто використовують такі поняття як “фальсифікована звітність”, “прикрашена звітність”, “спотворена звітність”, “викривлена звітність”, “звітність, що містить перекручення, завуальовані дані, приписки” [2].

Згідно з вимогами НП(С)БО 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності” фінансова звітність повинна формуватися із дотриманням таких її якісних характеристик: зрозумілість; доречність; достовірність; зі ставність [3].

Перевіряючи звітність з точки зору якості її змісту слід переконатися у відповідності звітності передбаченим національними стандартами бухгалтерського обліку якісним вимогам: доречності, значимості, достовірності та порівнянності її показників. Звичайно, ці вимоги можуть бути забезпечені лише дотриманням законодавчих вимог до складання фінансової звітності та відповідності її показників даним бухгалтерського обліку [2].

Таблиця 1

Призначення компонентів фінансової звітності

Компоненти фінансової звітності	Зміст компоненту фінансової звітності	Використання інформації, що зазначена у компоненті фінансової звітності
1. Баланс (Звіт про фінансовий стан)	Відображається наявність економічних ресурсів, які контролюються підприємством на дату балансу	Для оцінка структури ресурсів підприємства, ліквідності та платоспроможності підприємства; прогнозування змін в економічних ресурсах, яке підприємство, ймовірно, контролюватиме в майбутньому
2. Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)	Розкрито доходи і витрати, фінансові результати діяльності	Для проведення оцінка та прогнозування
3. Звіт про рух грошових коштів	Інформація про використання грошових коштів протягом звітного року	Для оцінки та прогнозування операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства
4. Звіт про власний капітал	Дані про зміни у складі власного капіталу підприємства протягом звітного періоду	Для оцінки та прогнозування змін у власному капіталі
5. Примітки	Розкривається обрана облікова політика підприємства. Інформація, не наведена безпосередньо у фінансових звітах, але є обов'язкова за П(С)БО. Додатковий аналіз статей звітності, необхідний для забезпечення її зрозумілості	Для оцінки та прогнозування: - облікової політики; - ризиків або непевності, які впливають на підприємство, його ресурси та зобов'язання; - діяльності підрозділів підприємства тощо

Джерело: побудовано автором з використанням [3]

Видатний американський вчений і практик Роберт Монтгомері писав що факти, відображені у фінансових звітах, є предметом аудиторської перевірки. Обов'язок аудитора – висловити думку про стан фінансової звітності в цілому у формі аудиторського висновку.

В умовах ринку ніхто в діловому світі не сприймає всерйоз підприємців звітні дані яких не підтверджені аудиторським висновком.

Завдання аудитора під час перевірки фінансової звітності полягає у контролі дотримання власниками основних вимог до неї – реальності, ясності, своєчасності та єдності методичних звітних показників.

Аудитор повинен розробити план аудиту, який містив би опис:

- характеру, часу та обсягузапланованих процедур, достатніх для оцінки ризиків суттєвих викривлень;
- характеру, часу та обсягу запланованих подальших аудиторських процедур на рівні тверджень;
- інших запланованих аудиторських процедур [4].

Аудитор перевіряє правильність і своєчасність складання балансу, звіту про фінансові результати, звіту про рух коштів, звіту про власний капітал. Однак насамперед слід встановити відповідність даних аналітичного обліку оборотам і залишкам із рахунків синтетичного обліку у головній книзі,

оборотній відомості за синтетичними рахунками і балансу. Перевірка ідентичності даних синтетичного й аналітичного обліку в умовах автоматизованої системи обліку здійснюється в автоматичному режимі. При цьому кожна стаття балансу має бути про інвентаризована і підтверджена актами звірки, довідками тощо.

Далі аудитор має здійснити комплекс робіт з аудиту доходів та витрат. До цього комплексу робіт належать: перевірка правильності класифікації, оцінки та умов визнання доходів і витрат; правильності відображення в обліку та звітності доходів від реалізації та собівартості реалізованої продукції; складу та правильності відображення інших операційних доходів та витрат, а також фінансових та інвестиційних доходів і витрат. Важливу роль у перевірці достовірності фінансових результатів відіграє контроль дотримання принципу відповідності доходів та витрат, оскільки це впливає на структуру результатів у розрізі різних видів діяльності та розмір фінансових результатів конкретного звітного періоду.

Після перевірки обліку доходів та витрат аудитор повинен перевірити тотожність показників фінансової звітності даним бухгалтерського обліку, що є складовою робіт.

Перевірені та засвідчені аудитором результати діяльності дають впевненість користувачам фінансової звітності підприємства, а, зокрема, власникам у правильності їх рішень щодо подальшого інвестування чи утримання капіталу в такому підприємстві.

Висновки. Отже, аудит фінансової звітності підприємства є надійною гарантією достовірності результатів фінансово-господарської діяльності для її оцінки за звітний період та розробки заходів щодо її подальшого удосконалення, для задоволення інформаційних потреб власників, а також податкових, статистичних та інших органів державного і господарського управління.

Тому, обов'язок аудитора – висловити думку про стан фінансової звітності в цілому у формі аудиторського висновку. Основна передумова аудиту – взаємна зацікавленість підприємства в особі його власників (акціонерів), держави в особі податкової інспекції і самого аудитора в забезпеченні реальності й достовірності фінансової звітності. Іншими словами, аудит – це незалежна експертиза фінансової звітності суб'єктів підприємницької діяльності.

Список використаних джерел

1. Івахненко В. М. Курс економічного аналізу : [навч. – метод. посіб.] / В. М. Івахненко. – К. : КНЕУ, 2006. – 263 с.

2. Петренко Н. І. Методика аудиту фінансової звітності та шляхи її удосконалення / Н. І. Петренко – Вісник ЖДТУ. – 2010. – № 1. – С. 230-236.

3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності” // Міністерство фінансів України від 07.02.2013 року № 73 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13

4. Янчева Л. М. Аудит : [навч. посіб.] / Л. М. Янчева, З. О. Макєєва, А. О. Баранова та ін. – К. : Знання, 2009. – 335 с.

А. Г. Львова. Методика проведения аудита финансовой отчетности.

В статье раскрыты проведения аудита финансовой деятельности и іі определение и составляющие, а также необходимость составления финансовой отчетности и весомость ее достоверности для пользователей и значимость проведения аудита для функционирования предприятия.

Ключевые слова: аудит, финансовая отчетность, баланс, оценка состояния финансовой отчетности, финансовое состояние предприятия, план аудита.

A. Lvova. Methodology the audit of the financial statements.

The paper deals with the audit of the financial activity and II definition and components, as well as the need for financial reporting purposes and the value of its reliability for users and significance of the audit for the functioning of the enterprise.

Keywords: audit, financial reporting, balance, assessment of financial statements, the financial condition of the company, the audit plan.

УДК: 657.6(477)

АУДИТОРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ, ЇЇ ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

Д. П. Христюк, *студент,*
Науковий керівник – старший викладач Костирко А. Г.,
Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглядаються питання розвитку аудиторської діяльності в Україні та її проблеми розвитку. Запропоновано шляхи вирішення цих проблем.

Ключові слова: аудиторська діяльність, аудит, сертифікат, Аудиторська палата України.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку економіки аудит набув значного поширення у світовій практиці. Аудит є обов'язковою частиною цивілізованого функціонування ринкової економіки кожної країни, адже саме аудит гарантує достовірність, об’єктивність і законність фінансової звітності для широкого кола її користувачів.

У зв’язку з цим, дослідження проблем аудиторської діяльності та шляхів їх вирішення, набувають важливого значення і стають особливо актуальними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання аудиторської діяльності постійно перебувають в центрі уваги науковців. Дослідженням даної теми займаються такі вчені, як О. Петрик, В. Сопко, Б. Усач, Ф. Бутинець, Г. Давидов, М. Кужельний, А. Кузьмінський, В. Рудницький, В. Савченко, В. Лисина, В. Чая, О. Тараній, Т. Калінська та ін.

Постановка завдання. Метою даного дослідження є визначення проблемних аспектів щодо вітчизняного аудиту та обґрунтування напрямів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Напрями розвитку аудиту є досить актуальним питанням, оскільки ця діяльність є досить новою і має велике поле дій з удосконалення загальної системи здійснення аудиту в Україні.

Аудиторська діяльність є досить новою сферою, внаслідок чого має ряд недоліків у своєму функціонуванні. Зокрема, це стосується браку методологічних основ. В Україні в цілому об'єктивно відчувається недостатність вітчизняної спеціальної літератури, а тим більше докладних розробок, посібників з проведення аудиту ефективності, що являє собою певну прогалину у формуванні його методології та вимагає науково обґрунтованих теоретичних розробок у цьому напрямі та їх практичного втілення.

Другою досить гострою проблемою національного аудиту є відсутність чітко регламентованих і закріплених на державному рівні стандартів аудиту. Розробка стандартів аудиторської діяльності ґрунтувалася на зарубіжному досвіді, зокрема на МСА. Але такі розробки на сьогоднішній день носять лише рекомендаційний характер, що в сучасних реаліях є неефективним кроком.

Відповідно до Закону України "Про аудиторську діяльність", аудит – перевірка даних бухгалтерського обліку і показників фінансової звітності суб'єкта господарювання з метою висловлення незалежної думки аудитора про її достовірність в усіх суттєвих аспектах та відповідність вимогам законів України, положень (стандартів) бухгалтерського обліку або інших правил згідно із вимогами користувачів [1].

Вітчизняний аудит є саморегульованою діяльністю. Офіційним регулятором вітчизняного аудиту є Аудиторська палата України, яка створена і функціонує як незалежний самостійний орган і є юридичною особою, що вирішує важливі питання у сфері методологічного й організаційного управління аудитом в Україні.

Повноваження Аудиторської палати України поширюються на такі важливі сфери аудиторської діяльності як:

- сертифікація аудиторів;
- підвищення кваліфікації аудиторів;
- реєстрація аудиторських фірм та аудиторів – приватних підприємців і ведення реєстру суб'єктів аудиторської діяльності;
- стандартизація аудиторської діяльності (застосування стандартів аудиту і кодексу професійної етики);
- контроль якості аудиторських послуг [2].

Розвиток аудиту як науки та професійної діяльності в Україні пов'язаний із розв'язанням низки проблем.

Важливою проблемою є недостатньо високий рівень кваліфікованості аудиторських кадрів в Україні, що не сприяє поглибленню освоєння та подальшому розвитку ринку аудиторських послуг. Підвищення рівня кваліфікації аудиторів має вирішуватись шляхом удосконалення системи контролю при отриманні сертифікатів аудиторів та посилення державного контролю при проведенні аудиторської діяльності.

Однією з проблем є недостатня кількість методичних розробок з аудиторського контролю, спрямованих на регулювання діяльності аудиторів України. Обмеженість застосовуваних в аудиті прийомів та методів тягне за собою неточність аудиторського висновку на міжнародному рівні. Без науково-методичного забезпечення професійного незалежного аудиту сама професія не матиме перспектив подальшого розвитку, а перероджуватиметься в централізований фіскальний контроль.

Ефективна робота аудитора неможлива без використання комп`ютерної техніки, яка знайшла вже своє застосування в роботі різних економічних служб. Розробка та удосконалення комп'ютерних програм щодо роботи з аудиторською документацією сприятиме зменшенню завантаженості аудитора, а також дасть змогу розробити багатофункціональну клієнтську базу.

Особливої уваги заслуговує недотримання вимог щодо забезпечення незалежності аудитора під час надання професійних послуг. У Кодексі професійної етики Міжнародної Федерації Бухгалтерів загрози відповідності фундаментальним принципам професійної діяльності класифіковані в такий спосіб: загроза власного інтересу; загроза власної оцінки; загроза захисту; загроза особистим і сімейним відносинам; загроза тиску. У своїй практичній діяльності аудитор стикається практично з усіма перерахованими загрозами [4].

Іншим негативним явищем є якість роботи більшості українських аудиторських фірм. Це питання піднімається не лише користувачами аудиторських послуг і державними органами, але й самими аудиторами, які зацікавлені в стабільному розвитку ринку аудиторських послуг, підвищенні престижу аудиторської професії. Критерієм якості при проведенні аудиту вважається, насамперед, виконання аудиторами вимог Міжнародних стандартів аудиту. На думку Михайла Крапивка, віце-президента Спілки аудиторів України, нині як ніколи раніше важливо звернути увагу на якість аудиторських послуг: "Власнику компанії потрібен висновок, підготовлений не за вимогами регулятора, а відповідно до стандартів аудиту. Аудитор не повинен переписати цифри, а сказати: ось це розкрито достовірно, ось тут маю сумніви, а ось на це слід звернути увагу" [4].

Поряд з розглянутими вище питаннями існує проблема встановлення цін на аудиторські послуги саме в частині методики їх визначення. Єдиної системи розрахунку вартості аудиторських послуг в Україні не існує, тому аудитори часто використовують власну систему формування ціни. Найчастіше така система заснована на визначенні кількості відпрацьованих людино-годин або обсягу виконаних робіт, що призводить до зниження якості наданих послуг у деяких випадках.

Важливою проблемою залишаються спроби з боку законодавців скасувати або значно звузити аудиторську діяльність, обов'язковість аудиту, усунути від аудиту приватних підприємців та малі приватні фірми. Переважна більшість аудиторів розцінюють ці зміни як негативні, оскільки з відміною обов'язкового аудиту для більшості суб'єктів підприємницької діяльності

звужується коло потенційних клієнтів, що призводить до зниження доходності цього виду підприємництва. Крім зазначених вище, існує серйозна проблема загострення конкуренції аудиторських фірм. Стрімкий розвиток ринку аудиторських послуг в Україні посилює конкуренцію з боку міжнародних аудиторських фірм, які мають чималий досвід в наданні аудиторських послуг.

Їх поява на вітчизняному ринку ще більше загострює конкурентну боротьбу. Тільки формування та подальший розвиток конкурентних переваг, дозволить вітчизняним аудиторським фірмам залишитися, закріпитися в своїх економічних сегментах.

Узагальнюючий аналіз офіційних звітів аудиторських фірм свідчить, що деякі з них взагалі не займаються аудитом, а надають тільки консалтингові та інші послуги. В той час як світові тенденції розвитку аудиторських послуг свідчать про скорочення аудиторськими фірмами обсягів консалтингових послуг або виділення з них суб'єктів, що надають консалтингові послуги в окремі структури. Причинами цього є бажання утримати клієнта різноманітністю послуг, що надаються, шукаючи альтернативні джерела доходів. Українські підприємства все частіше хочуть отримувати від української аудиторської фірми комплекс послуг. Такий клієнт для аудитора є вигідним. Однак широта послуг призводить до виникнення загроз незалежності і, як наслідок, до погіршення їх якості.

Державне регулювання питань аудиту має велике значення. Адаптуючись до сучасних реалій національної системи аудиту слід зазначити, що для більш відповідального функціонування аудиторів (а також аудиторських фірм) доцільно створити комітет з контролю за роботою таких фірм. Він буде покликаний контролювати якість наданих аудиторами послуг, а також відповідність їх законодавству.

Безумовно, названий перелік не є вичерпним. Потребують удосконалення, з огляду на вимоги часу, і Закон України "Про аудиторську діяльність", зокрема в частині визначення професійної відповідальності аудиторів, системи забезпечення якості тощо.

Більшої уваги потребує система впровадження інформаційних систем для потреб аудиту. Особливості контролю в умовах автоматизації висвітлені лише у загальних аспектах, відбувається відставання новітніх технологій опрацювання економічної інформації. Таким чином, виникає низка проблем у процесі становлення та здійснення аудиту в Україні.

Комплексна програма подолання кожної з проблем забезпечить ефективне та якісне здійснення аудиту та сприятиме подоланню негативних явищ в економіці України, пов'язаних з недостатнім контролем за суб'єктами підприємницької діяльності. В Україні контроль за якістю аудиту та аудиторських послуг здійснює Аудиторська Палата України. Тому в першу чергу поліпшення аудиту покладається на її відповідальність.

Завданнями Аудиторської Палати України з метою поліпшення аудиту в Україні є:

- затвердження стандартів аудиту, адаптованих до економічної ситуації України;
- сувора сертифікація осіб, які будуть займатися аудиторською діяльністю;
- підвищення якості аудиторських послуг шляхом провадження регулярних програм навчання, підготовки та перепідготовки аудиторів;
- здійснення ретельного контролю за дотриманням аудиторськими фірмами та аудиторами вимог Закону України "Про аудиторську діяльність", стандартів аудиту, норм професійної етики аудиторів;
- забезпечення незалежності аудиторів у процесі здійснення аудиторської діяльності та у разі необхідності застосування до них штрафів та грошових стягнень;
- вдосконалення системи сертифікації аудиторів [5].

Розглянувши сучасні проблеми аудиторської діяльності можна зробити висновок про те, що вдосконалення аудиту в Україні – це складний та багатогранний процес, який потребує: вдосконалення системи економічного контролю в країні в цілому, підвищення кваліфікаційних вимог до аудиторів, поліпшення нормативного та методичного забезпечення здійснення аудиторської діяльності. Ситуація, що склалася в Україні, потребує вирішення проблем, які мають місце у професійній діяльності аудиторів, аудиторських фірм і роблять неможливим успішний розвиток аудиту.

Одна з таких проблем – це проблема сучасного аудитора та довіри до нього. Питання вибору аудитора – це, по-перше, питання довіри. Тобто перед тим, як клієнт вирішить надати інформацію аудитору, він повинен бути впевнений, що в аудитора вистачить сил і можливостей зберегти її в конфіденційності. Це, звичайно, пов'язано з професіоналізмом аудитора і юридичним захистом його діяльності.

Для вирішення вищезазначених проблем варто навести деякі шляхи їх подолання та перспективи розвитку аудиту в Україні:

1) "детінізація" економіки України, відповідно зі зменшенням обсягів "тіньового" бізнесу значення аудиту зростатиме;

2) розробка механізму ціноутворення на аудит та аудиторські послуги шляхом вивчення міжнародного досвіду з цього питання;

3) підвищення престижу аудиторської професії, надання впевненості у відповідності ціни якості роботи аудитора;

4) розробка внутрішньо-фірмових методик аудиту, робочої документації;

5) розробка типових методик аудиторської перевірки у розрізі галузей їх функціонування;

6) скасування штучно вмонтованих елементів закордонної теорії та практики, які не тільки не мають обґрунтованого змісту, але й суперечать реальним потребам обліковців-практиків;

7) удосконалення навчальних планів підготовки обліковців у вищих навчальних закладах, адаптувати їх знання до потреб практики реального життя [3].

Практика підтверджує, що найкращим на сьогодні інструментом ринкових перебудов діяльності комерційної організації є впровадження системи внутрішнього аудиту та використання послуг аудиторських фірм.

Слід зазначити, що удосконалення системи аудиту матиме позитивний вплив не тільки на розвиток аудиторської діяльності, але і на державу в цілому, за допомогою збільшення надходжень до бюджету та скорочення коштів на адміністрування контрольно-ревізійного апарату [6].

Висновки. Отже, слід зазначити, що на сучасному етапі аудит стає окремою складовою інфраструктури економіки України, яка потребує відповідного регулювання. Для ефективнішого регулювання аудиту в Україні слід забезпечити оптимальну комбінацію державного, професійного та економічного механізмів регулювання із поступовим послабленням першого. Необхідно розробити кожній аудиторській фірмі внутрішні програми їх діяльності, які становитимуть опис комплексного підходу до організації технології та методики здійснення аудиту.

Аудиторська діяльність є досить новою і тому має велике поле для становлення індивідуальної національної системи аудиту, яка не повинна поступатися світовим стандартам.

Список використаних джерел

1. Про аудиторську діяльність : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3125-12.

2. Калінська Т. А. Сучасний стан і проблеми вітчизняного аудиту / Т. А. Калінська // Науково-виробничий журнал. – 2010. – № 3. – С. 20-22.

3. Кловська Ю. Майбутнє аудиту: проблеми і перспективи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://dtkt.com.ua/show/1cid04395.html

4. Максименко Н. Г. Проблеми розвитку аудиторської діяльності в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/.

5. Одінцов Л. М. Система фінансового контролю і розвиток аудиторства в Україні / Л. М. Одінцов, А. О. Титаренко, М. В. Швець // Вісник Кременчуцького державного політехнічного університету. – 2009. – № 1. – С. 47-50.

6. Усач Б. Ф. Проблеми розвитку аудиту в Україні / Б. Ф. Усач. – К. : Знання-Прес., 2007. – 222 с.

Д. П. Христюк. Аудиторская деятельность в Украине, ее проблемы и пути решения.

В статье рассматриваются вопросы развития аудиторской деятельности в Украине и ее проблемы развития. Предложены пути решения этих проблем.

Ключевые слова: аудиторская деятельность, аудит, сертификат, Аудиторская палата Украины.

D. Khristyuk. Audit activity in Ukraine, its problems and solutions in the research paper.

It was analyzed the development of auditing activity in Ukraine and the problems of its developments. It was suggested the ways of solving these problems.

Keywords: auditing activity, audit, certificate, Audit Chamber of Ukraine.

УДК 657.6:658.11 (477)

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

***М. М. Щербак**, студент,*
Науковий керівник – старший викладач Костирко А. Г.,
Миколаївський національний аграрний університет

В статті розглянуто метод проведення внутрішнього аудиту, з'ясовано головні проблеми аудиту, надано рекомендації щодо розвитку внутрішнього аудиту.

Ключові слова: *внутрішній аудит, контроль аудиту, аудиторська діяльність, якісна перевірка, результати діяльності.*

Постановка проблеми. Сучасна економічна ситуація країни та діяльність великих підприємств передбачає здійснення комплексу заходів щодо підвищення ефективності управління підприємствами різних організаційно-правових форм і особливо, акціонерних товариств.

Внутрішній аудит є одним із видів внутрішньогосподарського контролю суб'єктів підприємницької діяльності. Забезпеченню ефективності діяльності суб'єктів підприємницької діяльності багато в чому сприяють впровадження і правильна організація системи внутрішнього аудиту. В результаті виконання внутрішнього аудиту визначається ефективність його функціонування, яка залежить від рівня його організації та здійснення на підприємстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання організації внутрішнього аудиту на підприємстві досліджували такі вчені та науковці як: Н. А. Бортник, А. Н. Бортник [1], Ф. Ф. Бутинець [2], П. Н. Майданевич, О. А. Олейник [3], В. П. Пантелєєв, В. С. Рудницький [4], А. М. Сонін [5].

Віддаючи належне напрацюванням фахівців у сфері даного питання, слід відзначити, що внутрішній аудит швидко розвивається паралельно із зовнішнім, внаслідок цього виникають нові проблеми, які потребують розв'язань.

Постановка завдання. Метою статті є виявлення проблемних аспектів та перспектив розвитку внутрішнього аудиту на підприємствах України.

Виклад основного матеріалу. Потреба у внутрішньому аудиті обумовлена тим, що верхня ланка управління не займається безпосередньо контролем повсякденної діяльності структурних підрозділів підприємства, у зв'язку із чим відчуває потребу в інформації, що формується на нижчому рівні. Менеджери не мають досить часу, щоб перевірити виконання вказівок і часто не володіють специфічними інструментами такої перевірки, тому вони не можуть своєчасно виявити приховані недоліки і відхилення, а внутрішні аудитори забезпечують захист від помилок і зловживань, визначають "зони ризику", можливості усунення майбутніх недоліків, допомагають ідентифікувати і "посилити" слабкі сторони в системах управління.

З розширенням повноважень і набуття досвіду господарювання власника, керівника підприємства все частіше на підприємствах зустрічаються відділи внутрішнього аудиту. Такий структурний підрозділ об'єднує у своєму складі досвідчених бухгалтерів, які згідно затвердженого керівником плану за погодженням з головним бухгалтером здійснюють наступний бухгалтерський контроль – внутрішній аудит – достовірності обліку та звітності їх даних [1].

Внутрішній аудит є важливою функцією управління, яка охоплює облік, фінансовий аналіз і контроль, порівняння і оцінку фактично досягнутого результату з поставленою метою і задачами підприємства. Систематично контролює діяльність всіх об'єктів управління, виявляє причини відступу від стандартів, відхилення від цілей поставлених перед конкретним об'єктом, що сприяє оперативному усуненню виявлених порушень. Організація внутрішнього аудиту як функції управління підприємством має на увазі строгу регламентацію своєї діяльності, визначення прав, обов'язків і відповідальності фахівців, кваліфікаційні вимоги, взаємостосунків з підрозділами і персоналом підприємства. Організація, роль і функції внутрішнього аудиту визначаються власником і керівництвом підприємства залежно від: специфіки і масштабів діяльності, наявної системи управління, стану внутрішнього контролю і тому подібне. Діяльність такого структурного підрозділу регламентується внутрішнім нормативним актом-положенням, стандартом [3].

Основне завдання внутрішнього аудиту – забезпечити ефективність функціонування усіх підрозділів підприємства на усіх рівнях управління, а також захистити законні майнові інтереси підприємства і його власників [4].

Крім того, внутрішній аудит може вирішувати додаткові завдання:

- перевірка дотримання працівниками підприємства внутрішніх правил, процедур, інших вимог адміністрації;
- перевірка стану бухгалтерського обліку і звітності, їх достовірності і законності, доцільності господарських операцій;
- перевірка наявності, стану, правильності оцінки майна, ефективності використання ресурсів, розрахунково-платіжної дисципліни, своєчасності сплати платежів до бюджету і позабюджетні фонди;
- аналіз діяльності підприємства і його підрозділів для виявлення шляхів підвищення ефективності господарювання;
- розробка пропозицій вдосконалення окремих направлень діяльності, ділянок облікової роботи, модернізації системи контролю;
- організація підготовки до перевірок податковими і іншими органами зовнішнього контролю і тому подібне;
- проведення наукових досліджень по організації і методології обліку, управління, фінансового контролю [5].

При організації процесу внутрішнього аудиту слід пам'ятати, що для перевірки різних об'єктів на підприємстві здійснення внутрішнього аудиту буде включати різні етапи, проте організація процесу внутрішнього аудиту матиме стандартне наповнення.

Рис. 1. Етапи організації внутрішнього аудиту на підприємстві

Джерело: побудовано автором з використанням Інтернет джерела [1]

Слід зазначити, що не всі підприємства потребують впровадження внутрішнього аудиту у свою діяльність. Керівники не великих підприємств можуть самостійно контролювати всі процеси фінансового-господарської діяльності, що здійснюються на підприємстві. Запровадження внутрішнього аудиту особливо доцільно на великих і середніх підприємствах та для власників, які безпосередньо не займаються управлінням підприємства, а передали ці функції менеджерам [2].

Головною проблемою внутрішнього аудиту слід вважати відсутність єдиної методики, щодо створення відділу внутрішнього аудиту на підприємстві та організації його роботи, тому дуже часто існування внутрішнього аудиту на підприємстві є неефективним. В результаті можна зробити висновок, що правильно організована служба внутрішнього аудиту на підприємстві дає змогу виконувати основні завдання системи внутрішнього контролю, а саме: отримання обґрунтованої впевненості в досягненні підприємством цілей щодо достовірності фінансової звітності. Ефективний внутрішній аудит може зменшити витрати підприємства та забезпечити його позитивний кінцевий результат.

Суб'єкти підприємницької діяльності повинні запровадити систему внутрішнього аудиту у діяльність та оцінити можливості та перспективи, які

сприятимуть успішному розвитку підприємства в умовах жорсткої конкурентної боротьби.

Список використаних джерел

1. Аудит : [учебное пособие] / [П. Н. Майданевич, Абдул Каюм, С. К. Федосеев, О. А. Олейник О. А.]; под ред. проф. А. Ю. Рудченко. – Донецк ООО "Юго-Восток, Лтд", 2009. – 395 с.

2. Бортник Н. А. Внутрішні резерви підприємства : облік, контроль і аналіз / Н. А. Бортник, А. Н. Бортник, Я. В. Мех – Центр СГСЭУ, 2010. – 88 с.

3. Бутинець Ф. Ф. Аудит : [підручник для студентів спеціальності "Облік і аудит" вищих навчальних закладів] / Ф. Ф. Бутинець – 2-е вид., перероб. та доп. – Житомир: ПП "Рута", 2009. – 672 с.

4. Пантелєєв В. П. Внутрішній аудит : [навч. посіб] / В. П. Пантелєєв. – Донецк ООО "Юго-Восток, Лтд", 2009. – 266 с.

5. Сонин А. М. Внутренний аудит : современный подход. / А. М. Сонин. – М.: Финансы и статистика, 2010. – 64 с.

6. Корінько М. Д. Аудит : [навч. посіб] / М. Д. Корінько. – К. : Державна академія статистики обліку та аудиту Державного комітету статистики України, 2011. – 247 с.

М. М. Щербак. Проблемы и перспективы развития внутреннего аудита на предприятиях.

В статье рассмотрен метод проведения внутреннего аудита, выяснено главные проблемы аудита, даны рекомендации по развитию внутреннего аудита.

Ключевые слова: внутренний аудит, контроль аудита, аудиторская деятельность, качественная проверка, результаты деятельности.

M. Shcherbak. Problems and prospects of development of the internal audit in the enterprise.

In the article the method of internal audit revealed major problems audit recommendations on the development of internal audit.

Keywords: internal audit, control assurance, auditing, quality checking, performance.

УДК 331.2:657.6

АУДИТ РОЗРАХУНКІВ З ОПЛАТИ ПРАЦІ ТА НАПРЯМИ ЙОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ

Т. В. Сандольська, *студент,*
Науковий керівник – старший викладач Костирко А. Г.,
Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглянуто значення аудиту розрахунків з оплати праці та напрями його вдосконалення.

Ключові слова: внутрішній контроль, методичні стадії аудиту, контрольні процедури.

Постановка проблеми. За умов подальшого розвитку економічних відносин, вступу України до Світової організації торгівлі та до Європейського Союзу надзвичайної актуальності набуває рівень оплати праці, який зростає занадто повільно. Аудит розрахунків з оплати праці є однією найважливіших і складних ділянок аудиторської роботи, оскільки безпосередньо зачіпає економічні інтереси усіх без винятку працівників підприємства, що перевіряються [7].

Ринкові умови господарювання посилюють потребу в удосконаленні методологічних та організаційних аспектів аудиту оплати праці. Аудит виконує соціальну функцію в процесі управління незалежно від суспільно-політичного устрою, в умовах якого функціонує суб'єкт господарювання, та є об'єктивною необхідністю у врегулюванні соціально-трудових відносин шляхом активізації механізму трудових ресурсів, з одного боку, та правильного розподілу витрат на їх відтворення з іншого. Необхідність удосконалення методичних аспектів аудиту розрахунків з оплати праці виходить з негативної динаміки порушення цивільних та господарських справ за розрахунками з оплати праці в Україні за останні декілька років [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналізу проблем аудиту розрахунків з оплати праці та шляхів його покращення приділено увагу в працях таких вчених і науковців, як: Арап Г., Пахомова І., Макаренко А., Боюк І., Петрик Е., Лишиленко О. та інші.

Мета дослідження. Метою статті є обґрунтування напрямів вдосконалення методики проведення аудиту розрахунків з оплати праці.

Виклад основного матеріалу. Аудит розрахунків з оплати праці відіграє важливу роль у системі як зовнішнього, так і внутрішнього контролю. Перш за все тому, що облік праці та її оплати є трудомістким процесом, який пов'язаний з обробкою великої кількості первинної інформації, має багато однотипних операцій, здійснення яких потребує багато часу.

Відповідно до Закону України "Про оплату праці", заробітна плата – це винагорода, обчислена, як правило, у грошовому виразі, яку власник або уповноважений ним орган виплачує працівникові за виконану ним роботу [5].

Мета аудиту розрахунків з оплати праці – встановити дотримання підприємством чинного законодавства з оплати праці та правильність відображення господарських операцій в обліку; отримання достатніх доказів упевненості в ефективності їх використання, достовірності відображення та розкриття інформації відповідно до діючих принципів та тверджень (якісних аспектів) подання фінансової звітності та оцінка здатності підприємства забезпечувати відтворювальну, стимулюючу, регулюючу та соціальну функції заробітної плати для забезпечення подальшої безперервної діяльності підприємства [8].

Питання оплати праці регулюється такими нормативними документами:

– Кодексом законів України про працю;

– Законом України "Про оплату праці" від 24.03.95 р. № 108/95-ВР зі змінами і доповненнями:

– Порядком обчислення середньої заробітної плати, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 08.02.95 р. № 100, зі змінами і доповненнями;

– Інструкцією зі статистики заробітної плати, затвердженою наказом Державного комітету статистики України від 13.01.04 р. № 5;

– Законом України "Про відпустки" від 15.11.99 р. [3].

Завдання аудиту розрахунків з оплати праці – встановити: дотримання законодавчо нормативної бази із питань виплат (КЗпП, П(С)БО); ефективність внутрішнього контролю витрат на оплату праці; правильність розрахунків виробітку за виконані роботи та надані послуги та їх відображення в обліку; обґрунтованість виплат заробітної плати за трудовими угодами та достовірність відображення в обліку; дотримання встановленого порядку віднесення витрат на оплату праці на собівартість продукції; правильність визначення розміру сукупного доходу, що підлягає оподаткуванню; відповідних нарахувань чи утримань; своєчасність перерахувань до бюджету утриманих сум податків та обов'язкових платежів; дотримання встановленого порядку депонування заробітної плати та своєчасності перерахування депонованих сум після закінчення строку позовної давності; резервування коштів для оплати відпусток [6].

На першому етапі аудиту розрахунків з оплати праці аудитор повинен ознайомитися з формою та системою оплати праці, яку застосовують на даному підприємстві, з'ясувати, чи існує внутрішнє положення про оплату праці працівників та трудова угода; вивчити та ознайомитись з обліковими працівниками, що здійснюють контроль за нарахуванням оплати праці (посада, освіта, досвід роботи, родинні зв'язки тощо); які нормативні документи використовує внутрішній аудитор на даній ділянці обліку, кому він підпорядкований та хто перевіряє якість його роботи. Для цього аудитор повинен вивчити та оцінити систему внутрішнього контролю, його сильні сторони з метою визначення аудиторської вибірки. Для визначення ефективності системи внутрішнього контролю вивчаються такі фактори:

— коло працівників, що беруть участь у формуванні інформації;

— наявність у них посадових інструкцій та матеріальної відповідальності за виконані роботи;

— наявність технічних засобів формування облікової інформації та здійснення контролю на підприємстві;

— наявність технології контролю.

Система внутрішнього контролю передбачає наявність компетентного персоналу з чітко визначеними правами та обов'язками, дотримання необхідних процедур при здійсненні господарських операцій, наявність контролю за збереженням документації про виконану роботу та нараховану заробітну плату і належну перевірку виконання обов'язків працівниками підприємства.

При формуванні ефективної системи внутрішнього контролю адміністрація суб'єкта господарювання повинна забезпечити: надійну

інформацію, яка необхідна для успішного керівництва діяльністю суб'єкта господарювання; збереження активів і документів – уникнення фактів крадіжок, псування та нецільового використання майна, знищення і розголошення інформації (в тому числі тієї, що міститься в облікових регістрах, комп'ютерних базах даних); ефективність господарської діяльності – виключення шляхом контрольних процедур дублювання, невиробничих витрат, нераціонального використання всіх видів ресурсів; оптимізація податкових платежів, зміцнення розрахункової дисципліни; відповідність визначеним обліковим принципам – обов'язкове виконання працівниками встановлених на підприємстві інструкцій і правил, а також вимог нормативних документів; надійну систему бухгалтерського обліку [3].

Для з'ясування специфіки здійснення контрольних процедур по відношенню до виплат працівникам, як об'єкта контролю, було проаналізовано завдання, що висуваються перед суб'єктами контролю для дотримання умов соціально-орієнтованої діяльності відносно працівника як суб'єкта соціально-трудових відносин.

Завдання аудиту операцій з виплат працівникам підприємства (часовий розріз):

1. Попередній контроль:

— перевірка наявності трудових книжок працівників;

— врахування пільг згідно з переліком поданих документів, що дають на це право працівнику;

— доцільність джерел фінансування соціально гарантованих виплат працівникам;

— відповідність нормам чинного законодавства та внутрішнім документам операцій з виплат працівникам;

2. Поточний контроль:

— контроль за повнотою та цільовим використанням коштів, спрямованих на соціальні заходи;

— перевірка джерел здійснення виплат працівникам;

— своєчасність погашення кредиторської заборгованості за виплатами працівникам;

— правильність та повнота облікового відображення операцій з виплат працівникам у первинних документах, регістрах обліку, Головній книзі, бухгалтерській звітності;

3. Наступний контроль:

— достовірність відображення операцій з виплат працівникам у системі бухгалтерського обліку та звітності (фінансовий, статистичний, податковий, управлінський);

— оформлення первинних документів, облікових регістрів та Головної книги з дотриманням законодавчо встановлених вимог;

— відповідність нарахованого і фактично виплаченого рівня заробітної плати та інших виплат чинному законодавству та іншим нормативним документам;

— правильність розрахунків з фондами соціального страхування та бюджетами різних рівнів;
— додержання термінів виплат працівникам, задекларованих у розпорядчих документах підприємства.

Послідовність здійснення аудиту операцій з виплат працівникам передбачає дотримання організаційної, методичної, результативної та інспекційної стадій [1].

З метою розробки ефективної методики аудиту виплат працівникам проведемо аналіз послідовності застосування контрольних процедур на методичній стадії контролю. У ході аналізу послідовності контрольних процедур відносно виплат працівникам можна констатувати факт наявності розбіжностей у поглядах авторів щодо порядку їх здійснення. Дані неузгодженості в пропозиціях підвищують трудомісткість контрольних процедур та здійснюють суттєвий вплив на ефективність функціонування системи аудиту.

Є недоцільним розпочинати перевірку стану облікового відображення виплат працівникам з обґрунтування оцінки організації праці, встановлення ідентичності даних аналітичного обліку щодо оплати праці показникам синтетичного обліку й балансу на однакову дату, так і з перевірки правильності нарахування і виплати заробітної плати. Перш за все, суб'єкту контролю необхідно: детально вивчити внутрішні розпорядчі документи підприємства, що стосуються порядку оплати праці. З огляду на це доцільно розпочинати контроль з перевірки наявності та дотримання умов Колективного договору, Положення про оплату праці, Положення про соціальний пакет. Після чого звернути увагу на правильність документального оформлення виплат працівникам та несуперечність їх здійснення нормам чинного законодавства та положенням внутрішніх документів підприємства, ознайомлення з якими відбулося на першому етапі методичної стадії аудиту. Третій етап аудиту доцільно присвятити перевірці правильності нарахування і виплати заробітної плати як пропонується Б. Ф. Усачем та Н. П. Баришніковим. Лише після цього слід здійснювати дану контрольну процедуру з врахуванням специфіки тієї форми оплати праці, яка застосовується на підприємстві.

Особливу увагу слід звернути на порядок дотримання виплат соціальних гарантій працівникам виходячи з їх мотиваційного стимулу на суб'єкта праці і як наслідок – на досягнення того рівня фінансових показників, який був передбачений власником [2,9].

Послідовність застосування контрольних процедур аудиту розрахунків з оплати праці наступна:

– перевірка наявності та дотримання умов Колективного договору, Положення про оплату праці, Положення про соціальний пакет;

– перевірка правильності документального оформлення виплат працівникам та несуперечність їх здійснення нормам чинного законодавства та положенням внутрішніх документів підприємства;

– перевірка відповідності бази нарахування оплати праці обсягам виконаних робіт при відрядній формі оплати праці та фактично відпрацьованим годинам при погодинній формі оплати праці;

– перевірка надання соціальних гарантій працівникам та їх облікове відображення;

– перевірка правильності обчислення сум відпускних та розміру компенсації за невикористану відпустку;

– перевірка правильності нарахування виплат допомоги з тимчасової непрацездатності із врахуванням страхового стажу працівника;

– перевірка правильності здійснення нарахувань та утримань податків та зборів до фондів із соціального страхування із виплат працівникам та відповідно до виконавчих листів;

– встановлення правильності включення окремих виплат працівникам до собівартості продукції, робіт, послуг;

– перевірка законності та правильності облікового відображення операцій з виплат працівникам;

– перевірка даних регістрів синтетичного та аналітичного обліку операцій з виплат працівникам на відповідність;

– перевірка показників облікових регістрів та бухгалтерської звітності на відповідність;

– встановлення правильності заповнення бухгалтерської звітності з оплати праці;

– проведення інвентаризації пасивів в частині зобов’язань з виплатами працівникам [1].

Слід зазначити, що найпоширенішими помилками даного розділу обліку можуть бути:

— відсутність обов’язкових документів з обліку оплати праці і (або) порушення вимог до їх оформлення;
— порушення термінів виплати зарплати;
— помилки при нарахуванні виплат за середнім заробітком;
— неповний облік виплат, що мають характер оплати праці;
— відсутність обліку наданої працівникам матеріальної вигоди;
— помилки в розрахунках лікарняних, відпускних;
— помилки у проведенні утримань та нарахувань податків і зборів [4].

Висновки. Отже, одним із значущих в даний час, а також перспективних і ефективних видів економічного контролю в умовах ринку є незалежний контроль. Незалежний контроль проводитися аудитором, аудиторськими організаціями (фірмами), які здійснюють свою діяльність на договірній комерційній основі за рахунок замовника (суб’єкта, в окремих випадках за рахунок бюджетних коштів) – клієнта. Аудит розрахунків з оплати праці відіграє важливу роль у системі як зовнішнього, так і внутрішнього контролю адже він слідкує за правильністю розрахунків оплати праці й віднесення її на відповідні рахунки бухгалтерського обліку є одним із основних завдань аудиторської перевірки.

Список використаних джерел

1. Арап Г. В. Шляхи вдосконалення аудиту оплати праці / Г. В. Арап, І. Г. Пахомова // Вісник Дніпропетровського університету, 2010. – № 4(2). – С. 149-155.

2. Баришніков Н. П. Організація и методика проведення загального аудита / Н. П. Баришніков. – Інформаційний дім "Філін", 2000. – 656 с.

3. Бондар М. І. Аудит в АПК : [навч. посіб.] /М. І. Бондар. – К. : КНЕУ, 2003. – 188 с.

6. Жогова О. Аудит розрахунків з оплати праці / О. Жогова // Незалежний АУДИТОР. – №7 (18). – 2013. – С. 50-60.

7. Про оплату праці: закон України № 108/95-ВР. зі змінами і доповненнями від 24.03.95 р. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua.

8. Лишиленко О. Бухгалтерський облік розрахунків за виплатами працівникам / О. Лишиленко // Бухгалтерський облік та аудит. – 2004. – № 12. – С. 29-30.

9. Макаренко А. П. Аудит операцій і розрахунків з оплати праці та обліку її витрат на підприємстві / А. П. Макаренко, І. В. Боюк // Вісн. Бердян. ун-ту менеджменту і бізнесу. – 2011. – № 1 (13). [Електронний ресурс] – Режим доступу : www.nbuv.gov.ua/portal/Soc...1/23.pdf

10. Петрик О. Аудит розрахунків з оплати праці та інших виплат працівникам: вимоги до організації та методики / О. Петрик, Н. Шульга // Бухгалтерський облік і аудит. – 2008. – № 12. – С. 47-55.

11. Усач Б. Ф. Аудит : [навч. посіб.] / Б. Ф. Усач. – К. : Знання-Прес, 2002. – 253 с.

Т.В. Сандольськая. Аудит расчетов по оплате труда и направления его совершенствования.

В статье рассмотрены значение аудита расчетов по оплате труда и направления его совершенствования.

Ключевые слова: внутренний контроль, методические стадии аудита, контрольные процедуры.

T. Sandolska. Audit payments of wages and directions of its improvement.

The article considers the importance of audit settlements with wages and directions of its development.

Keywords: internal control, under auditing methodology , kontrol procedure.

УДК 657.6

АУДИТОРСЬКА ПЕРЕВІРКА В КОНТЕКСТІ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВ

Я. В. Машевська, *студент,*
Науковий керівник – старший викладач Костирко А. Г.,
Миколаївський національний аграрний університет

У статті узагальнено теоретичні засади фінансової стабільності підприємств та обґрунтовано значення незалежної аудиторської перевірки фінансового стану підприємства для ефективності його діяльності.

Ключові слова: фінансовий стан, фінансова стійкість, незалежна аудиторська перевірка, фінанси підприємств, аудит фінансового стану.

Постановка проблеми. Сучасні проблеми глобалізації світового економічного розвитку не оминають і Україну, яка поступово інтегрується до міжнародної економіки. Основним суб'єктом сучасних міжнародних економічних відносин є підприємство, як ключова ланка ринкової економіки. Фінансова стійкість підприємства є важливою і невід'ємною частиною діяльності підприємства, яка за ефективного використання всього її потенціалу здатна позитивно впливати на ефективність виробництва, його технічний рівень, якість продукції та фінансові результати.

Як показує вітчизняна практика, суттєво ускладнюються процеси контролю з боку держави, фінансових установ і потенційних контрагентів суб'єктів господарювання в аграрній сфері бізнесу. Недостатній рівень гнучкості облікової та бухгалтерської системи ставлять питання про інформаційну проблематику і вимагають зміцнення діючого державного і створення інституту незалежного фінансового контролю. Саме за таких умов суттєво зростає роль аудиторської перевірки для забезпечення фінансової стабільності підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найбільш вагомий вклад у дослідження аудиту, його організації та методики, а також оцінки фінансового стану підприємств внесли З. Л. Бандура, Л. С. Вейкрута, І. В. Данильчук, Н. І Дорош, В. В. Смачило, Р. Л. Хом'як, Г. Сиротюк, О. А. Петрик, В. Я. Савченко та інші. Разом з тим, незважаючи на велику кількість публікацій, залишається багато невирішених проблемних аспектів забезпечення аудиту фінансового стану підприємств та його організаційних засад.

Метою статті є визначення завдань аудиту фінансового стану підприємств та обґрунтування його ролі та значення в сучасних умовах ведення господарської діяльності підприємств.

Виклад основного матеріалу. Фінансова стійкість підприємства є однією з головних умов життєдіяльності, розвитку й забезпечення високого рівня конкурентоспроможності підприємства. Саме фінансова стійкість підприємства характеризує ефективність операційного, інвестиційного і фінансового розвитку, містить необхідну інформацію для інвесторів, постачальників, власників. Важливе значення при дослідженні сутності поняття "фінансова стійкість" має оцінка фінансового стану підприємств.

Під фінансовим станом підприємства розуміють рівень забезпеченості підприємства необхідними фінансовими ресурсами для здійснення ефективної господарської діяльності та своєчасного проведення грошових розрахунків за своїми зобов'язаннями. Фінансовий стан підприємства є результатом всіх форм його діяльності як суб'єкта господарювання з одного боку та як результат такої діяльності, справляє ключовий вплив у майбутній зміні проявів діяльності підприємства, що формує його подальший поточний стан [1, с. 134].

Ринкові відносини значною мірою посилюють фінансову відповідальність за результати фінансово-господарської діяльності підприємств. Це визначається ліквідацією державної фінансової безповоротної підтримки і централізованого вилучення коштів підприємства для створення різних фондів в управлінських структурах. Разом з тим, змінюється і кредитна система. Можливість отримання кредиту зумовлена його фінансовою стабільністю. Відмова від державного фінансування підприємство зумовлює потребу використання комерційного кредиту, невід'ємною рисою якого є знання контрагентами фінансового стану підприємства і впевненість у його стійкості. Зростає зацікавленість у стабільності фінансового стану підприємств, постачальників, банків, акціонерів, податкових органів і інших підприємств. Фінансова стабільність підприємств є запорукою їх виживання, оскільки банкрутство підприємств в умовах ринку є результатом фінансово-господарської діяльності.

Відповідну інформацію про фінансовий стан підприємства може надати незалежна аудиторська оцінка (аудит). Необхідність проведення аудиту обумовлюється потребою користувачів інформації про реальний фінансовий стан суб’єкта господарювання. Користувачами цієї інформації можуть бути:

- уповноважені на підставі законів України представники органів державної влади;
- власники, засновники господарюючого суб’єкта;
- інші юридичні та фізичні особи, які мають матеріальну зацікавленість у результатах господарсько-фінансової діяльності суб`єкта господарювання (кредитори, інвестори, постачальники та інші особи).

Аудит відіграє важливу роль для фінансового стану підприємства, адже він є забезпеченістю підприємства необхідними фінансовими ресурсами для здійснення ефективної господарської діяльності, а також своєчасного проведення грошових розрахунків за своїми зобов’язаннями.

Завданнями аудиту фінансового стану є:

- виявлення змін показників, які характеризують фінансовий стан підприємства;
- визначення факторів, які впливають на фінансовий стан підприємства;
- оцінка кількісних та якісних змін фінансового стану підприємства;
- оцінка фінансового становища підприємства на певну дату;
- визначення тенденцій змін фінансового стану підприємства [5, с. 256].

Для того, щоб забезпечити виконання даних завдань, аудитору необхідно здійснити аналіз фінансового стану, використовуючи джерела визначення показників фінансового стану, адже він є основою і одним з видів аудиторських послуг.

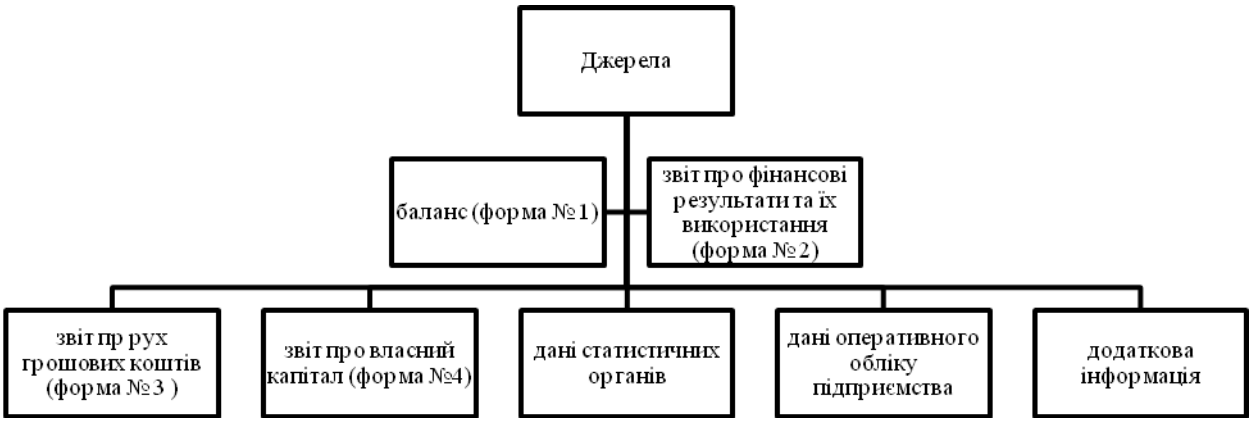

Рис. 1. Джерела визначення показників фінансового стану
Джерело: представлено автором з використанням [4]

Головною метою аналізу є своєчасне виявлення й усунення недоліків у фінансовій діяльності і пошук резервів поліпшення фінансового стану підприємства та його платоспроможності.

Фінансовий стан підприємств визначається фінансами підприємств, під якими слід розуміти систему економічних відносин, що проявляються в грошовій формі і за допомогою яких створюються і використовуються кошти для забезпечення розширеного відтворення, задоволення матеріальних і культурних потреб трудящих і участі у створенні загальнодержавних фондів фінансових ресурсів [2, с. 54].

Фінансовий стан залежить від таких основних показників:

- джерел утворення засобів підприємства, їх розміщення і використання;
- забезпеченості господарства власними і прирівняними до них оборотними засобами та раціонального їх використання;
- своєчасного забезпечення короткостроковими позичками та їх використання;
- виконання планів і завдань;
- виробництва основних видів сільськогосподарської продукції за кількістю і якістю;
- зниження собівартості сільськогосподарської і промислової продукції та послуг;
- реалізації продукції і послуг за кількістю, якістю і строками;
- середньої ціни реалізації продукції;
- фінансових результатів від реалізації сільськогосподарської і промислової продукції та послуг;
- стану розрахунково - платіжної дисципліни;
- виконання фінансового плану;
- платоспроможності підприємств.

Аудит фінансового стану підприємства використовує весь комплекс доступної інформації, носить оперативний характер і цілком підпорядкований волі керівництва підприємством. Тільки так є можливість реально оцінити стан справ на підприємстві, досліджувати структуру собівартості не тільки

усієї випущеної і реалізованої продукції, але й собівартості окремих її видів, склад комерційних і управлінських витрат, дозволяє з особливою точністю вивчити характер відповідальності посадових осіб за дотриманням розділів бізнес-плану.

Аудит фінансового стану – це не просто перевірка, а процес збирання незалежним аудитором достовірної інформації про об'єкт дослідження, в такому випадку – про фінансовий стан підприємства, з метою оцінки його відповідності визначеним критеріям і надання компетентного висновку зацікавленим користувачам. Сьогодні аудит фінансової звітності не обмежується виявленням недоліків у системі обліку та фінансовій звітності клієнта за минулий рік чи декілька років. Від аудитора очікують також оцінки подій, які відбуваються після дати складання останнього балансу, висловлення думки про можливість безперервного функціонування підприємства, яке перевіряється протягом найближчого перспективного періоду, аналізу прогнозних фінансових показників [5, с. 230].

Проведення незалежної аудиторської оцінки про фінансовий стан дозволить користувачам:

- упевнитися у правдивості інформації про фінансовий стан;
- проаналізувати показники фінансового стану та прийняти заходи щодо їх поліпшення;
- проконтролювати правильність ведення бухгалтерського обліку та відповідності показників фінансової звітності;
- уникнути фальсифікації документів фінансової звітності та шахрайства з боку працівників;
- встановити відповідність діяльності підприємства і ведення бухгалтерського обліку чинному законодавству.

Висновки. Отже, у нових економічних умовах господарського механізму, який забезпечує свободу підприємництва поряд із законодавчим закріпленням гарантій захисту всіх видів власності, що сприяє широкому залученню іноземних інвестицій в українську економіку і розвитку фондового ринку, зростання негативних процесів в економіці і політиці висуває особливі вимоги до важливих елементів такого механізму, як бухгалтерський облік і фінансовий контроль.

При цьому головна роль відводиться достовірності даної інформації, яку надають незалежні експерти (аудитори). Аудит фінансового стану – одна з форм управління фінансами, особлива сфера контролю, зумовлена формуванням і використанням фінансових ресурсів у всіх структурних підрозділах економіки держави. Розвиток послуг вітчизняного аудиту обумовлений нагальними потребами суб'єктів господарювання, держави та самих аудиторських фірм. Оцінка фінансового стану є невід'ємною частиною проведення аудиту, без якого неможливе раціональне ведення обліку будь-якого суб'єкта господарювання.

Список використаних джерел

1. Городня Т. А. Аналіз фінансового стану та вдосконалення контролю за фінансовими показниками підприємства / Т. А. Городня // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. − Вип. 20.1. – С. 183-186.
2. Данильчук І. В. Сутність фінансового стану підприємства та пошук управлінських рішень щодо забезпечення його ефективності [Електронний ресурс] / І. В. Данильчук // – Економічний вісник університету : Збірник наукових праць. – 2011. – № 17/2. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua.
3. Дорош Н. І. Аудит : методологія і організація / Н. І. Дорош. – К. : Знання – 2003. – 382 с.
4. Шевчук О. Д. / О. Д. Шевчук, Н. Г. Здирко // Економічний аналіз. – 2010. – № 6. – С. 530-532.
5. Руда Р. В. Аналіз фінансового стану підприємств та його значення в сучасних умовах / Р. В. Руда // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2009. – № 3 (7). – С. 54-59.

Я. В. Машевская. Аудиторская проверка в контексте оценки финансового состояния предприятий.

В статье обобщены теоретические основы финансовой стабильности предприятий и обосновано значение независимой аудиторской проверки финансового состояния предприятия для эффективности его деятельности.

Ключевые слова: финансовое состояние, финансовая устойчивость, независимая аудиторская проверка, финансы предприятий, аудит финансового состояния

Y. Mashevska. The audit in the context of assessing the financial situation of enterprises.

The paper summarizes the theoretical foundations of the financial stability of companies and proved the value of an independent audit of the financial condition of the company for its effectiveness.

Keywords: financial position, financial stability, independent audit, finance, audit, financial condititon

УДК 657.6:339.13

РИНОК АУДИТОРСЬКИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

К. І. Шахраюк*, студент,*
Науковий керівник – старший викладач Костирко А. Г.,
Миколаївський національний аграрний університет

В статті висвітлено тенденції розвитку ринку аудиторських послуг, проведено аналіз стану ринку аудиторських послуг в Україні.

Ключові слова: аудит, аудитор, аудиторська фірма, аудиторська послуга, ринок.

Постановка проблеми. Трансформація економічної моделі в Україні від адміністративної до ринкової економіки зумовили і трансформацію форм фінансового контролю. Разом з державним починає розвиватися нова форма

фінансового контролю – незалежний аудит. Аудит – це своєрідна експертиза бізнесу, а з фінансової точки зору – самостійний його сегмент з мільйонними річними оборотами. Проте адаптування аудиту в Україні має ряд труднощів, які пов'язані з нерозвиненістю національного економічного середовища. Тому говорити про остаточне становлення ринку аудиторських послуг та повну відповідність вимогам бізнесу зарано. У зв'язку з цим питання формування та розвитку даного сектора ринку є актуальними [4].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемам розвитку ринку аудиторських послуг як в Україні, так і в світі присвячено ряд праць вітчизняних вчених-економістів. Зокрема дослідження В. М. Вакарова [1], Г. М. Давидова [2], А. О. Касич [3], О. Приятельчук [4] присвячені питанням розвитку та організації аудиту, аналізу обсягів наданих аудиторських послуг. Великий внесок в розробку теоретичних основ і методологічних підходів до шляхів удосконалення аудиторських перевірок та аудиторського контролю в цілому внесли такі вчені-економісти: М. Т. Білуха, А. Білоусов, В. Г. Гетьман, М. Я. Дем'яненко, В. П. Завгородній, Г. Г. Кірейцев, М. В. Крапивко, Б. Ф. Усач та ін. Разом з тим ринок аудиту в Україні є динамічною системою, а тому потребує постійного дослідження та аналізу.

Постановка завдання. Метою проведення дослідження є аналіз сучасного стану на ринку аудиторських послуг України та дослідження основних напрямків його розвитку, вивчення особливостей цього сегменту ринку, пошук шляхів підвищення конкурентоздатності національних аудиторських.

Виклад основного матеріалу. Слід відмітити, що аудиторська діяльність в Україні представлена широким спектром професійних послуг, основною з яких, безумовно, є аудит – перевірка даних бухгалтерського обліку і показників фінансової звітності суб'єкта господарювання з метою висловлення незалежної думки аудитора про її достовірність в усіх суттєвих аспектах та відповідність вимогам чинного законодавства або інших правил згідно із вимогами користувачів [5]. Таким чином, згідно національного законодавства аудит зводиться до перевірки обліку і фінансової звітності, всі інші напрямки діяльності – це супутні аудиту послуги. На сьогодні в Україні розвиваються такі види аудиторських послуг:

— бухгалтерських облік (супровід, консультування);
— оптимізація оподаткування;
— переклад фінансової звітності в міжнародні стандарти;
— фінансовий аналіз;
— реструктуризація фінансової служби, організація служби контролінгу;
— розробка рекомендацій в галузі програмного забезпечення бухгалтерського обліку та управління фінансами;
— консультаційний супровід проектів з участю іноземного капіталу;
— юридичний консалтинг;
— арбітражний супровід справ клієнтів;
— розробка правил внутрішнього обліку операцій з цінними паперами та

стандартів депозитарної діяльності для професійних учасників ринку цінних паперів;

— послуги з підбору та підготовки окремих категорій персоналу тощо.

За останні роки ринок аудиторських послуг в Україні суттєво розширився. За даними Аудиторської палати України кількість аудиторських фірм та аудиторів, що мають право здійснювати аудиторську діяльність, станом на 05.11.2013 р. становила 1917 суб'єкта, що на 19,1% більше порівняно з аналогічним показником за 2012 р. Не зважаючи на скорочення впродовж 2009-2013 рр. кількості суб'єктів аудиторської діяльності (на 30,3%) та кількості замовлень (на 31,5%), фактичний обсяг наданих послуг зріс на 150,1 млн грн., або на 13,4%, а середній дохід із розрахунку на одного суб'єкта аудиту – на 65,7% (табл. 1).

Таблиця 1

Основні показники аудиторської діяльності в Україні, 2009-2013 рр.

	Роки					2013 р. у % до 2009 р.
	2009	2010	2011	2012	2013	
Кількість наданих звітів до АПУ, одиниць	2307	2272	2048	1792	1609	69,7
Кількість замовлень, одиниць	73147	60229	56471	53685	50125	68,5
Кількість замовлень на одного суб'єкта аудиту, одиниць	32	27	28	30	31	96,9
Фактичний обсяг наданих послуг, млн. грн	1116,7	1280,1	1213,1	1258,3	1266,8	113,4
Середня вартість одного замовлення, тис. грн.	15,27	21,3	21,5	23,4	25,3	165,7
Середній дохід на одного суб'єкта аудиту, тис. грн.	484,0	563,4	592,3	702,2	787,3	162,7

Джерело: побудовано за даними [1, 2, 3]

Це можна пояснити як збільшенням цін на аудиторські послуги внаслідок дії інфляційних процесів, так і підвищенням ролі аудиту, посиленням необхідності його проведення, що також призводить до здорожчання послуг.

У загальній кількості замовлень за 2013 р. найбільша частка приходилась на консультаційні послуги (41,5%, із них більша половина припала на консультування з питань оподаткування) та обов'язковий аудит фінансової звітності (19,0%). Вказані види послуг у 2013 р. були надані на суму 257,8 та 431,0 млн грн. відповідно. Не можемо не відмітити, що такою часткою послуг з обов'язкового аудиту фінансової звітності (30,4% в загальному обсязі наданих послуг, або в середньому шість замовлень за рік на одного суб'єкта аудиторської діяльності) аудиторські фірми зобов'язані, передусім, державі, яка прийнятими законодавчими актами прописала коло

суб'єктів господарювання, проведення аудиту для яких є обов'язковим. На сьогоднішній день це публічні акціонерні товариства, банки, страхові і холдингові компанії, емітенти цінних паперів та інші. Що стосується середньої вартості одного замовлення, то найбільш високооплачуваними виявилися ініціативний аудит фінансової звітності, який в середньому за 2013 р. коштував його замовнику 146,9 тис. грн., та огляд історичної фінансової інформації – 120,6 тис. грн.

Які ж особливості розвитку ринку аудиторських послуг в Україні? По-перше, це нерівномірність розподілу кількості аудиторських фірм та аудиторів та вартості аудиторських послуг за регіонами. Так, найбільша кількість аудиторських фірм представлена в м. Києві, Харківській, Дніпропетровській та Донецькій областях, найменша – в Чернівецькій, Тернопільській, Волинській областях. Аналогічно виглядає і розподіл по регіонах обсягу наданих послуг у вартісному виразі. Щодо вартості аудиторських послуг, то найвищою вона була у м. Києві та Київській області – в середньому 43,9 тис. грн за одне замовлення, найнижчою – у Рівненській та Волинській області – 3,0 та 4,9 тис. грн відповідно. По-друге, у зв'язку із розширенням в Україні ринків послуг та збільшенням кількості діючих на них суб'єктів підприємницької діяльності, переважна більшість клієнтів аудиторських фірм представлена саме підприємствами невиробничої сфери. По-третє, на відміну від світових тенденцій відокремлення консалтингових послуг від аудиторських шляхом їх виділення зі створенням окремого господарюючого суб'єкта або зменшення їх обсягу, у вітчизняних аудиторських фірмах вони тісно поєднані. Більше того, консалтингові послуги становлять близько половини загального обсягу наданих аудиторськими фірмами послуг. Причиною цього є, з одного боку, бажання утримати клієнта різноманітністю послуг, що надаються, шукаючи альтернативні джерела доходів, а з другого, бажанням клієнта отримувати від аудиторської фірми не одну, а комплекс послуг. Однак широта послуг призводить до виникнення загроз незалежності і, як наслідок, до погіршення якості. По-четверте, ринок аудиторських послуг в Україні не одноманітний і характеризується значним розшаруванням учасників.

Близько 60% його обсягу належить провідним аудиторським фірмам, оборот яких складає більше одного мільйона гривень на рік. Таких компаній в Україні близько п'ятдесяти, однак це лише невелика частка (біля 3%) в загальній кількості суб'єктів аудиторської діяльності. Із вказаних шестидесяти відсотків левова частка ринку належить міжнародним аудиторським компаніям "Великої четвірки", які обслуговують близько 44% загального обсягу ринку. У зв'язку з цим вважаємо, що розвиток ринку аудиторських послуг в Україні стримується за рахунок таких факторів: відсутність критичної маси середнього класу, який є активним гравцем на ринку цінних паперів, разом з нерозвиненістю фондового ринку; високий ступінь корумпованості економічних відносин; копіювання нормативного та методологічного забезпечення аудиторської діяльності з моделей високо

розвинутих країн без належного адаптування до національних реалій; відсутність національної системи зовнішнього контролю якості аудиту, а також методики оцінки розмірів збитку від неякісно наданих аудиторських послуг; нерозвиненість механізмів страхування відповідальності аудиторських фірм перед клієнтами за неналежне надання послуг з аудиту [6].

Досліджуючи ринок праці в сфері надання аудиторських послуг, можна сказати, що він є прогресуючим, високооплачуваним у порівнянні з іншими сферами економіки України. Чисельність аудиторів, зайнятих в іноземних аудиторських компаніях, становить близько 5 тис. осіб (або 25%), решта 15 тис. аудиторів (або 75%) зайняті в національних аудиторських фірмах. Аналітики стверджують, що в іноземних аудиторських фірмах дохід з розрахунку на одного аудитора складає в середньому за рік 200 тис. дол. тоді як в національних аудиторських компаніях лише 12 тис дол., що спонукає аудиторів надавати перевагу у працевлаштуванні зарубіжним компаніям. Така диференціація у доходах національних та іноземних аудиторських фірм відбулася за рахунок неконкурентоспроможності та неефективності роботи перших, в результаті чого Україна змушена імпортувати аудиторські послуги.

Основними напрямками підвищення конкурентоздатності національних аудиторських фірм є:

- формування крупних національних гравців, які з року в рік будуть підвищувати рівень своїх послуг та довіру до них з боку клієнтів;
- перехід на міжнародні системи контролю якості аудиторської діяльності;
- встановлення жорстких вимог щодо ведення аудиторської діяльності з боку Аудиторської палати України;
- підвищення підготовки спеціалістів аудиторських фірм на основі МСС, програм АССА, СРА;
- розширення спектру аудиторських послуг та заповнення вільних сегментів на ринку аудиту вітчизняними аудиторськими фірмами за рахунок проведення податкового консалтингу (оскільки складність податкового законодавства не дозволяє іноземним аудиторським фірмам якісно оцінити податкові звіти), а також наявності цінових переваг у національних операторів ринку в порівнянні з їхніми іноземними конкурентами;
- страхування відповідальності аудиторських фірм перед клієнтами.

Висновки. Проведений аналіз стану ринку аудиторських послуг в Україні дозволяє зробити висновок про наявність позитивних тенденцій, про що свідчить збільшення обсягу аудиторських послуг у вартісному виразі, розширення їх переліку, підвищення кваліфікації аудиторів. Проте вважаємо, що бурхливий ріст ринку аудиту в Україні припинився і він поступово переходить в стабільну фазу свого розвитку. До питань, дослідження і розробка яких сприятиме покращенню діяльності аудиторських фірм, слід віднести: удосконалення законодавчого регулювання аудиту в Україні; поліпшення методики та організації аудиторських перевірок; розробка оптимальної методики визначення вартості послуг з аудиту.

Список використаних джерел

1. Несторенко І. І. Перш за все ми хочемо удосконалити нормативну базу, регулюючу аудиторську діяльність / І. І. Нестеренко // Аудитор України. – 2010. – № 2. – С. 20-22.

2. Офіційний сайт Аудиторської палати України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://apu.com.ua

3. Перелік аудиторських послуг, які можуть надавати аудитори (аудиторські фірми) : затв. Рішенням АПУ від 27.09.2007 р. № 182/5 [Електронний ресурс] // Офіційний сайт АПУ. – Режим доступу : http://apu.com.ua.

4. Печенюк Н. В. Тенденції розвитку ринку аудиторських послуг в Україні / Н. В. Печенюк, Є. Пронін // Всеукраїнська науково-практична конференція "Сучасна наука в мережі Інтернет". Рубрика : Соціум, Наука, Культура, Економіка. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://intkonf.org/.

5. Редько О. Ю. Аудиторські послуги в Україні: перші кроки до ринку / О. Ю. Редько // Бухгалтерський облік і аудит. – 2008. – № 11. – С. 48-55.

К. И. Шахраюк. Тенденции и перспективы рынка аудиторских услуг в Украине.

В статье освещены тенденции развития рынка аудиторских услуг, проведен анализ состояния рынка аудиторских услуг в Украине.

Ключевые слова: аудит, аудитор, аудиторская фирма, аудиторская услуга, рынок.

K. I. Shahruk. Trends and prospects of the market of audit services in Ukraine.

The article highlights the trends in the market of audit services, the analysis of the market of audit services in Ukraine.

Key words: audit, auditor, audit firm, the audit service market.

УДК: 657.6:338.518

КОНТРОЛЬ ЯКОСТІ АУДИТОРСЬКИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

М. В. Лунгол, *студент,*
Науковий керівник – старший викладач Костирко А. Г.,
Миколаївський національний аграрний університет

В статті розглянуто основні принципи контролю якості аудиторських послуг в Україні, з'ясовано головні складові поняття якості аудиту, надано рекомендації щодо підвищення ефективності системи контролю аудиту в Україні.

Ключові слова: аудиторські послуги, якість аудиту, критерії якості, аудиторська діяльність, контроль якості, АПУ.

Постановка проблеми. В сучасних умовах розвитку ринкових відносин суб'єкти господарювання все більше потребують надання професійних

аудиторських послуг. Тому актуальною на сьогодні є проблема забезпечення якості роботи і дотримання етичних норм аудиторами.

Надання аудиторських послуг на сьогодні переходить на новий рівень, а саме забезпечення проведення якісних аудиторських послуг, що у подальшому стане основою для визнання вітчизняного аудиту на міжнародному рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розробку теоретичних основ та методологічних підходів до проблеми якості аудиту зробили такі провідні вчені–економісти, як Бондар В. П. [1], Бутинець Ф. Ф. [2], Давидов Г. М., Дорош Н. І., Любенченко О. Е. [3], Макєєва О. А. [4] Мельник Р. П. [5], Немченко В. В., Проскуріна Н. М. та інші, але в їх роботах немає однозначного визначення сутності якості аудиторських послуг та критеріїв, що впливають на неї, тому дана проблема вимагає подальшого вивчення.

Постановка завдання. Метою нашого дослідження є оцінка стану контролю якості аудиторських послуг в Україні, визначення проблемних аспектів і обґрунтування можливих шляхів їх вирішення для підвищення якості аудиторського контролю.

Виклад основного матеріалу. Аудиторська діяльність в Україні представлена широким спектром професійних послуг, основною з яких, безумовно, є аудит – перевірка даних бухгалтерського обліку і показників фінансової звітності суб’єкта господарювання з метою висловлення незалежної думки аудитора про її достовірність в усіх суттєвих аспектах та відповідність вимогам чинного законодавства або інших правил згідно із вимогами користувачів [6].

Забезпечення якості аудиторських послуг і задоволення потреб суспільства потребує вдосконалення процесу регулювання аудиторської діяльності, важливою функцією якого є здійснення контролю, а ключовим напрямком контролю аудиторської діяльності в Україні є контроль якості аудиторських послуг.

Якість аудиту – це системне дотримання реальної професійної незалежності, вимог чинного законодавства та стандартів аудиту, дотримання Кодексу професійної етики і професійної діяльності в сфері аудиту. Якісною визнається аудиторська послуга, яка надається з дотриманням законодавчих і нормативних вимог, що регулюють аудиторську діяльність та задовольняє потреби користувачів [1].

Аудиторська палата України здійснює контроль за системою забезпечення якості, розглядає та приймає (за поданням уповноваженої комісії АПУ) рішення щодо результатів зовнішніх перевірок систем контролю якості аудиторських фірм та аудиторів, вживає належних заходів для досягнення відповідності системи забезпечення якості вимогам Закону України “Про аудиторську діяльність”, Директиви 43, стандартів аудиту, норм професійної етики.

Комісія АПУ з контролю якості та професійної етики (далі – Комісія з контролю якості) діє відповідно до Положення про Комісію АПУ з контролю

якості та професійної етики, здійснює контроль і координацію роботи Комітету з контролю якості аудиторських послуг, сприяє впровадженню та дотриманню аудиторами норм професійної етики аудиторів, здійснює моніторинг якості аудиту та супутніх послуг, вживає заходів із забезпечення незалежності аудиторів при проведенні ними аудиторських перевірок і організації контролю якості аудиторських послуг.

Комітет з контролю якості аудиторських послуг (далі – Комітет з контролю якості), створюється Аудиторською палатою України, функціонує як юридична особа на основі затвердженого АПУ Статуту, підзвітний Комісії АПУ з контролю якості, забезпечує планування й організацію проведення зовнішніх перевірок систем контролю якості аудиторських фірм та аудиторів, проводить перевірку і моніторинг результатів зовнішніх перевірок систем контролю якості, аналіз порушень аудиторськими фірмами й аудиторами професійних вимог щодо якості аудиторських послуг та інші додаткові процедури, спрямовані на забезпечення якості.

Комітет з контролю якості щороку узагальнює результати перевірок та видає загальні рекомендації аудиторам України для запобігання в подальшому виявлених порушень.

З метою виконання своїх повноважень Аудиторська палата України (далі за текстом – АПУ) за останні роки прийняла ряд надзвичайно важливих нормативних документів з питань контролю якості аудиторських послуг, а саме:

– Положення про Комісію Аудиторської палати України з контролю якості та професійної етики, затверджене рішенням АПУ від 14.02.2008 р. №187/5.3 зі змінами від 20.05.2010 р. № 215/9;

– Положення з національної практики контролю якості 1 “Організація аудиторськими фірмами та аудиторами системи контролю якості аудиторських послуг” (ПНПКЯ 1) затверджене рішенням АПУ від 27.09.2007 № 184/4 зі змінами згідно рішення АПУ 30.06.2011 № 232/9;

– Положення про здійснення зовнішніх перевірок якості аудиторських послуг в Україні, затверджене рішенням АПУ від 26.05.2005 № 149/52 [2].

Для виконання своїх повноважень і дотримання інших норм Закону України “Про аудиторську діяльність” АПУ здійснює контроль аудиторської діяльності в Україні за такими напрямами (рис. 1).

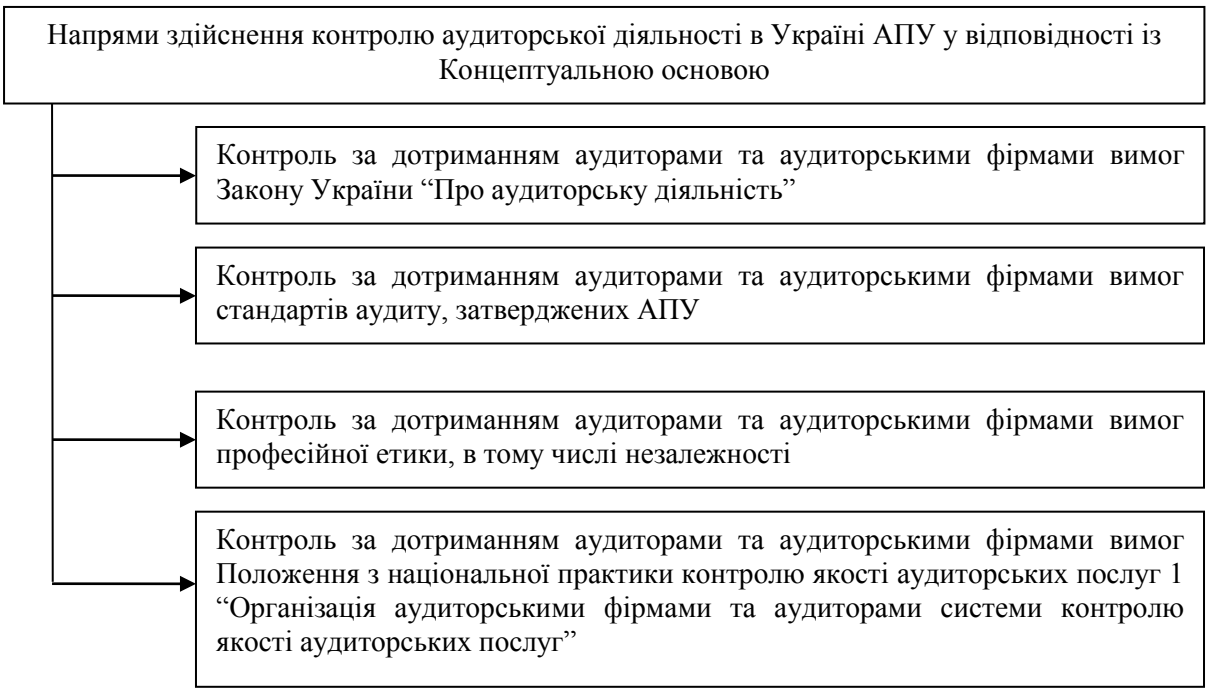

Рис. 1. Напрями здійснення контролю аудиторської діяльності Аудиторської палати України

Джерело: побудовано автором з використанням [4]

Керівництво аудиторської фірми зобов'язано показувати приклад щодо якості надання послуг персоналу. Цей приклад зазвичай демонструється діями керівництва та відповідними настановами персоналу. Такі дії та настанови мають підкреслювати важливість:

– виконання роботи відповідно до вимог Професійних стандартів;

– дотримання застосовної політики та процедур контролю якості фірми;

– надання висновків (звітів), що відповідають умовам завдання.

В свою чергу Аудиторська палата України організовує:

– проведення зовнішніх перевірок систем контролю якості;

– моніторинг з питань контролю аудиторської діяльності;

– застосування додаткових процедур щодо забезпечення контролю якості та дисциплінарних заходів за наслідками контролю;

– інформування суспільства про функціонування систем контролю якості аудиторських послуг в Україні.

Стосовно міжнародного регулювання аудиторської діяльності, можна стверджувати про те, що міжнародні професійні організації під якістю аудиторських послуг визначають відповідність результатів роботи аудиторів вимогам чинному законодавству, стандартам аудиту та Кодексу професійної етики, тобто діють "за правилами". МСА 220 "Контроль якості під час аудиту історичної фінансової інформації", вказує на певні складові якості аудиторських послуг (рис. 2).

Рис. 2. Критерії та чинники якості аудиторських послуг
Джерело: побудовано автором з використанням [3]

Система контролю якості аудиторської фірми має охоплювати політику та процедури контролю якості. Політика контролю якості – це формалізована сукупність принципів, методів і правил, застосовуваних фірмою під час здійснення контролю якості аудиторських послуг. Процедури контролю якості – це заходи та дії, які здійснює аудиторська фірма для впровадження політики контролю якості та моніторингу системи контролю якості [5].

За останні роки ринок аудиторських послуг в Україні суттєво розширився. За даними Аудиторської палати України кількість аудиторських фірм та аудиторів, що мають право здійснювати аудиторську діяльність, станом на 05.11.2013 р. становила 1917 суб'єкта, що на 19,1% більше порівняно з аналогічним показником за 2012 р. Не зважаючи на скорочення, впродовж 2008-2012 рр. кількості суб'єктів аудиторської діяльності (на 30,3%) та кількості замовлень (на 31,5%), фактичний обсяг наданих послуг зріс на 150,1 млн грн, або на 13,4 %, а середній дохід в розрахунку на одного суб'єкта аудиту – на 65,7% у 2013 р. порівняно з 2012 р.

За результатами такого контролю приймається і оприлюднюється рішення АПУ з зазначенням суб'єктів аудиторської діяльності, які отримали:

– позитивний висновок, тобто успішно пройшли зовнішній контроль якості;

– позитивний висновок з окремими зауваженнями;

– умовно-позитивний висновок: встановлюється термін 6 місяців для вжиття заходів з метою усунення недоліків системи контролю якості;

– негативний висновок: встановлюється термін 12 місяців для вжиття заходів з метою усунення суттєвих недоліків.

Оприлюднення результатів контролю за якістю аудиту сприяє підвищенню довіри у громадськості до надійності роботи систем забезпечення якості.

За результатами зовнішньої перевірки системи якості аудиторських послуг суб'єкт аудиторської діяльності отримує позитивний висновок в випадку, якщо система:

– впроваджена та постійно вдосконалюється;

– відповідає вимогам: Міжнародного стандарту контролю якості 1 "Контроль якості для фірм, що виконують аудит та огляд історичної фінансової інформації, а також інше завдання надання впевненості, та надають супутні послуги" виданого РМСАНВ; МСА 220 "Контроль якості під час аудиту історичної фінансової інформації", виданого РМСАНВ; Положення з національної практики контролю аудиторських послуг 1 "Організація аудиторськими фірмами та аудиторами системи контролю якості аудиторських послуг", затвердженого Рішенням АПУ №182/4 від 27.09.2007;

– забезпечує обґрунтовану впевненість у тому, що сама фірма та її персонал діють у відповідності до: Міжнародних стандартів аудиту, надання впевненості та етики; Кодексу етики професійних бухгалтерів; законодавчих і нормативних вимог, що регулюють аудиторську діяльність;

– висновки (звіти), що надаються фірмою, відповідають умовам завдання.

Висновки. З огляду на вищезазначене можна зробити висновок, що в даний час контроль за якістю аудиторських послуг в Україні здійснюється не в повній мірі. Тому, для формування ефективної системи контролю за якістю аудиторських послуг, на нашу думку, необхідно забезпечити виконання таких вимог:

1) регулярний контроль якості аудиторських послуг повинен здійснюватися на рівні всіх суб'єктів аудиторської діяльності;

2) запровадження критеріїв, стандартів оцінювання аудиторських послуг, які дозволять об'єктивно оцінювати роботу суб'єктів аудиторської діяльності, як на зовнішньому рівні, так і на внутрішньому рівні;

3) запозичення досвіду інших країн в галузі аудиторських послуг.

Отже, ми дійшли висновку, що критерії якості аудиту не завжди відповідають запитам інформаційних потреб замовника аудиторських послуг. І тому аудиторські послуги слід надавати "за правилами", тобто чітко дотримуючись Міжнародних стандартів аудиту.

Список використаних джерел

1. Бондар В. П. Якість аудиту та фактори її підвищення / В. П. Бондар // Вісник ЖДТУ. – 2008 – № 4 (46). – С. 22-27.
2. Бутинець Ф. Ф. Аудит : [підручн. для студентів спеціальності "Облік і аудит" вищ. навч. закл. – 3-е вид.] / Ф. Ф. Бутинець / доп. перероб. – Житомир: ПП "Рута", 2005. – 512 с.

3. Любенченко О. Е. Конкурентні переваги аудиторських фірм. Процедури з оцінки якості аудиторських послуг // О. Е. Любенченко / Держава та регіони. – 2008. – № 2. – С. 130-134.
4. Макєєва О. О. Організація системи забезпечення якості в аудиторській практиці / О. О. Макєєва // Економіст. – 2010. – № 2. – С. 34-36.
5. Мельник Р. О. Організація аудиторських послуг: деякі проблеми політики та процедур контролю якості [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/Portal/Soc_Gum/Ecan/2010_6 /pdf/melnykr.-pdf – Назва з екрану.
6. Про аудиторську діяльність: Закон України від 22 квітня 1993 року № 3125 – XII: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3125-12.

М. В. Лунгол. Контроль качества аудиторских услуг в Украине: проблемные аспекты и пути их решения.

В статье рассмотрены основные принципы контроля качества аудиторских услуг в Украине, выяснено главные составляющие понятия качества аудита, даны рекомендации по повышению эффективности системы контроля аудита в Украине.

Ключевые слова: аудиторские услуги, качество аудита, критерии качества, аудиторская деятельность, контроль качества, аудиторская палата Украины.

M. Lungol. Quality control audit services in Ukraine: problem areas and their solutions

The article deals with the basic principles of quality control of audit services in Ukraine, found the main components of the concept of quality audit, and recommendations for improving the effectiveness of the control audit in Ukraine.

Keywords: audit services, quality assurance, quality criteria, auditing, quality control, ACU.

КАФЕДРА ФІНАНСІВ І КРЕДИТУ

УДК: 338.435:635.07

СУЧАСНИЙ СТАН ДОХОДІВ ВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОДУКЦІЇ РОСЛИНИЦТВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

***Ю. О. Галагуз**, студент,*
Науковий керівник – к.е.н., доцент Бурковська А. В.,
Миколаївський національний аграрний університет

У даній статті розглянуто сучасний стан доходів від реалізації продукції рослинництва та розкрито їх сутність, а також проаналізовано обсяг реалізації продукції рослинництва сільськогосподарськими підприємствами Миколаївської області в динаміці. Виділено основні проблеми зростання доходів від реалізації продукції рослинництва та висвітлено теоретичні засади їх вирішення, врахування яких покращить результати діяльності сільськогосподарських підприємств.

Ключові слова: облік, доходи, реалізація, ціна, продукція рослинництва.

Постановка проблеми. Сфера сільського господарства є важливою складовою економіки України, від функціонального стану якої в прямій залежності знаходиться розвиток внутрішнього й зовнішнього ринків, продовольча безпека та незалежність держави, а отже і рівень життя населення. Саме тому слід звернути увагу на визначення доходу сільськогосподарських підприємств, оскільки правильне визначення та своєчасне відображення його у бухгалтерському обліку сприятиме підвищенню благополуччя громадян та подальшому розвитку як окремого підприємства, так і економіки в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми формування доходів підприємств сільськогосподарських підприємств у сучасних умовах висвітлювались у працях таких вітчизняних вчених: В. Г. Андрійчука, Ф. Ф. Бутинця, С. Ф. Голова, Л. В. Гуцаленко, М. Я. Дем'яненка, В. М. Жука, Г. Г. Кірейцева, В. Н. Косинського, В. В. Кулішова, М. Ф. Огійчука та ін. Проте, віддаючи належне науковим розробкам провідних науковців, варто зазначити, що низка проблемних питань залишаються невирішеними.

Постановка завдання. Метою статті є розкриття сутності доходів від реалізації продукції рослинництва, дослідження їх сучасного стану та розробка рекомендацій щодо шляхів удосконалення обліку доходів від реалізації продукції рослинництва.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сутність доходу та методологічні засади формування інформації про нього в бухгалтерському

обліку, розкриття цієї інформації у фінансовій звітності підприємств визначаються П(С)БО 3 “Звіт про фінансові результати” [2] та П(С)БО 15 “Дохід” [1].

Згідно з П(С)БО № 15 (п.4) доходи – це збільшення економічних вигод у вигляді надходження активів або зменшення зобов’язань, які приводять до зростання власного капіталу, за винятком зростання капіталу за рахунок внесків власників. Не визнаються доходами: суми податків на додану вартість, акцизів, інших податків і обов’язкових платежів, що підлягають перерахуванню до бюджету й позабюджетних фондів; сума надходжень за договором комісії, агентським та іншим аналогічним договором на користь комітента тощо; сума попередньої оплати продукції (товарів, робіт, послуг); сума авансу в рахунок оплати продукції (товарів, робіт, послуг); сума завдатку під заставу або на погашення позики, якщо це передбачено відповідними угодами; надходження, що належать іншим особам [1].

Таблиця 1

Реалізація продукції рослинництва сільськогосподарськими підприємствами Миколаївської області, тис.т

Продукція	2011	2012	2013	2012 рік у % до		2013 рік у тис. т до	
				2011 року	2012 року	2011 року	2012 року
1	2	3	4	5	6	7	8
Зернові культури, у тому числі:	1328,3	998,5	1386	104,3	138,8	57,7	387,5
пшениця	681	536,7	642,2	94,3	119,7	-38,8	105,5
жито	3,2	0,9	0,8	25,0	88,9	-2,4	-0,1
кукурудза	253,6	250,4	387,7	152,9	154,8	134,1	137,3
ячмінь	336,4	162,8	303,8	90,3	186,6	-32,6	141,0
овес	0,8	0,6	1,1	137,5	183,3	0,3	0,5
просо	3,3	4,7	3,2	97,0	68,1	-0,1	-1,5
гречка	2,8	2,3	1,4	50,0	60,9	-1,4	-0,9
зернобобові	17,9	10,3	7	39,1	68,0	-10,9	-3,3
Олійні культури	539,3	698	803,3	149,0	115,1	264,0	105,3
Цукрові буряки (включаючи давальницьку сировину)	22,7	58,8	146,3	644,5	248,8	123,6	87,5
Картопля	2,6	4,4	2,8	107,7	63,6	0,2	-1,6
Овочі	201,6	239	175,5	87,1	73,4	-26,1	-63,5
Плоди та ягоди	11	9,6	11,3	102,7	117,7	0,3	1,7
Виноград	50,3	51,5	57,7	114,7	112,0	7,4	6,2
Разом	2155,8	2059,8	2582,9	119,8	125,4	427,1	523,1

Джерело: побудовано за даними [6]

Головним складовим елементом доходів є частина виручки від реалізації, яка залишається після вирахування матеріальних, трудових і грошових витрат на виробництво і реалізацію продукції. Тому найважливішим

завданням будь-якого господарюючого суб'єкта є одержання аксимального доходу при найменших витратах шляхом дотримання суворого режиму економії при витрачанні коштів і найбільш ефективного їх використання.

Основними факторами, що впливають на збільшення доходів від реалізації, є збільшення ціни та обсягів реалізації якісної продукції. Розглянемо більш детально вплив цих факторів на результативний показник на прикладі продукції рослинництва сільськогосподарських підприємств Миколаївської області в період з 2011 по 2013 роки.

Проаналізувавши дану таблицю ми можемо зробити висновки, що в цілому, у 2013 році, порівняно з 2012 та 2011 роками у Миколаївській області спостерігається збільшення обсягів реалізації. Так, у 2013 році порівняно з 2012 роком загальний обсяг реалізації продукції рослинництва збільшився на 25,4%, а з 2011 роком – на 19,8%. Варто зазначити, що у 2013 році найбільше зросла реалізація цукрових буряків (майже у 2,5 рази, порівняно з 2012 роком та майже у 6,5 разів, порівняно з 2011 роком). Зауважимо, що тенденція зниження обсягів продажу спостерігається по таких видах продукції: картопля, реалізація якої у 2013 році знизилась на 36,4% порівняно з 2012 роком, та, відповідно, овочі – на 26,6%. Аналогічна ситуація спостерігається і по деяких видах зернових культур, таких як жито, просо, гречка та зернобобові, проте, це не мало суттєвого впливу на обсяг реалізації зернових у цілому.

Що ж стосується кількісного виміру реалізації продукції рослинництва, то у 2013 році найбільше було реалізовано зернових культур – 1386 тис. т, що на 387,5 тис. т більше, порівняно з 2012 роком та на 57,7 тис. т, порівняно з 2011 роком. Найменше у 2013 році, порівняно з 2012 та 2011 роками, було реалізовано овочевої продукції, відповідно на 63,5 та 26,1 тис. т.

Загалом, варто зазначити, що у 2013 році порівняно з 2012 та 2011 роками, дещо збільшились обсяги реалізації, проте, на сьогоднішній день потрібно прагнути кращого результату, оскільки вітчизняні підприємства в нерівній конкурентній боротьбі на світовому ринку, на жаль, ще програють.

Збільшити ціну реалізації продукції рослинництва можливо за рахунок покращення матеріально-технічної бази, розширення обсягів виробничих потужностей, підвищення якості продукції, зокрема, за допомогою активізації інноваційних процесів у галузі рослинництва, створення умов для організації та управління інноваційною діяльністю, що сприятиме залученню інвестицій у галузь та, як наслідок, подолання спаду виробництва та досягнення фінансової стабільності.

Однак, ефективний розвиток галузевих інновацій ускладнений нерозвиненістю інноваційної інфраструктури, а також незадовільним фінансовим станом більшості вітчизняних товаровиробників.

Зазначимо, що під інноваційним процесом у рослинництві розуміють систему заходів щодо проведення комплексу наукових досліджень та розробок, створення інновацій, їх освоєння з метою максимізації доходів і підвищення конкурентоспроможності продукції рослинництва на основі

зниження витрат й підвищення її якості, що забезпечує прискорене економічне зростання та розширене відтворення галузі.

Важливим моментом є те, що інноваційні процеси, як і покращення матеріально-технічної бази та інші шляхи підвищення рівня доходів від реалізації продукції вимагають залучення інвестицій. Роль інвестицій полягає у забезпеченні високоефективного розвитку товаровиробників, можливості підприємства впливати на збільшення своїх доходів, використовуючи основний важіль – скорочення собівартості продукції. Значну увагу приділено з'ясуванню ролі держави у створенні сприятливих для виробників умов роботи. Незважаючи на гостру потребу сільського господарства в інвестиціях, останнім часом більшість показників стану інвестиційних процесів мають чітко виражену негативну тенденцію. Протягом останніх років обсяги інвестування в сільському господарстві скоротився майже у 2 рази, а для пожвавлення інвестиційних процесів потрібні відповідні кошти. Основними джерелами інвестицій є амортизаційні відрахування підприємств, прибуток і кредитні ресурси банків, проте до останнього часу жодне з цих джерел не виконувало своєї функції належним чином, що і призвело до нагромадження значного дефіциту капіталу в сільському господарстві [4].

На нашу думку, сільськогосподарський сектор України володіє особливим потенціалом, який потребує уваги з боку вітчизняних та закордонних інвесторів, оскільки ми маємо змогу використати родючість наших чорноземів для отримання доходів від вирощеної на них продукції, які збільшуватимуть наш ВНП, лише за умов застосування новітніх ресурсо- та енергозберігаючих технологій.

Висновки. Отже, ми можемо зробити висновок, що дохід підприємства є одним із найголовніших показників, які відображають його фінансовий стан.

Використання ефективної стратегії збільшення доходів є важливим чинником розвитку підприємств. Основними резервами зростання доходів можна назвати:

1) зниження ціни закупівлі продукції, що включає скорочення кількості посередників, використання системи цінових знижок, розширення бартерних операцій, розвиток власного виробництва;

2) підвищення ціни реалізації (за рахунок покращення матеріально-технічної бази, розширення обсягів виробничих потужностей, покращення якості продукції, зокрема, за допомогою активізації інноваційних процесів у галузі рослинництва, створення умов для організації та управління інноваційною діяльністю, залучення інвестицій).

Список використаних джерел

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 "Дохід" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.zakon.rada.gov.ua/go/z0860-99.

2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 3 "Звіт про фінансові результати" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.zakon.rada.gov.ua/go/z0397-99.

3. Сідун В. А. Економіка підприємства : навч. посіб. / В. А. Сідун, Ю. В. Пономарьова. – К. : Центр навчальної літератури, 2009. – 436 с.

4. Шмиголь Н. М. Методологія управління прямими доходами підприємства / Н. М. Шмиголь // Економіка: проблеми теорії та практики. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2010. – Вип. 2. – С. 43-47.

5. Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov. Ua.

6. Статистичний щорічник Миколаївської області 2013 / за ред. П. Ф. Зацарянського. – 2014. – С. 116.

Ю. А. Галагуз. Современное состояние доходов от реализации продукции рослиництва сельскохозяйственных предприятий.

В данной статье рассмотрено современное состояние доходов от реализации продукции растениеводства и раскрыта их сущность, а также проанализирован объем реализации продукции растениеводства сельскохозяйственными предприятиями Николаевской области в динамике. Выделены основные проблемы роста доходов от реализации продукции растениеводства и освещены теоретические основы их решения, учет которых улучшит результаты деятельности сельскохозяйственных предприятий.

Ключевые слова: учет, доходы, реализация, цена, продукция растениеводства.

A. Galagos. Current status of revenues from sales of products rolnictwa agricultural enterprises.

This article considers the current state of income from the sale of crop production and describes their essence, and also analyzed the volume of sales of crop production by agricultural enterprises of the Nikolaev area in the dynamics. The main problems of the growth of income from sales of crops and the theoretical basis of their decisions, which will improve the results of activity of agricultural enterprises.

Keywords: accounting, income, sales, price, crop production.

УДК: 316.47:331.105.6

ФОРМУВАННЯ ВІДНОСИН РОБОТОДАВЦІВ ІЗ ПРАЦІВНИКАМИ НА ЗАСАДАХ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

***А. Ю. Бадах**, студент,*
Науковий керівник – к.е.н., доцент Лункіна Т. І.,
Миколаївський національний аграрний університет

В статті наведені результати дослідження рівня розвитку соціально-трудових відносин, згідно з якими можна судити про рівень демократизації суспільства та соціальної орієнтованості діючої економічної системи, досконалість суспільних відносин у цілому.

Ключові слова: соціально-трудові відносини, стратегія і концепція управління персоналом, корпоративна соціальна відповідальність, соціальна відповідальність.

Постановка проблеми. В сучасних умовах розвитку суспільства набувають актуальності проблеми, що виникають у сфері соціально-трудових відносин, а саме: забезпечення повної (продуктивної) зайнятості; збереження

та розвитку трудового потенціалу; підвищення життєвого рівня населення; оптимізації відносин між працею і капіталом на принципах соціального партнерства. Обґрунтування напрямів вирішення означених проблем є особливо актуальним для України, оскільки вітчизняна теорія соціально-трудових відносин знаходиться сьогодні на етапі становлення і потребує уточнення категоріального апарату, визначення об'єктно-суб'єктного складу, обґрунтування детермінант розвитку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Актуальним питанням формування відносин роботодавців із працівниками присвячено праці А. В. Катаєва, А. М. Колота, Т. А. Костишиної, А. В. Черепа та інших. Зважаючи на те, що на дану тему існує велика кількість оригінальних і змістових праць як зарубіжних, так і вітчизняних вчених економічна теорія містить багато підходів до визначення сутності, структури, механізму дії соціально-трудових відносин.

Мета статті. Метою статті є дослідити на якому етапі знаходиться формування відносин роботодавців із працівниками на засадах соціальної відповідальності в Україні.

Виклад основного матеріалу. Вивчаючи зміст категорії "відповідальність", ми повинні виходити з того, що соціальну відповідальність не можна зводити до одного з її різновидів: моральної, політичної, юридичної, професійної та ін. У процесі вивчення цих різновидів відповідальності необхідно мати на увазі те, що співвідношення соціальної відповідальності з її різновидами можливо уявити як діалектичний зв'язок загального та особливого.

Соціальна відповідальність є родовим поняттям стосовно її різновидів. Найбільш суттєві риси та ознаки, які притаманні соціальній відповідальності, властиві і її окремим різновидам.

Юридичну відповідальність необхідно вивчати у взаємозв'язку із соціальною. Це пов'язується з тим, що філософи та соціологи, даючи визначення соціальної відповідальності, відображають ті її риси, що пов'язані з моральною, політичною, релігійною відповідальністю, не повністю при цьому відображають ознаки юридичної відповідальності.

Так, Л. Білецька визначає соціальну відповідальність як обов'язок особи оцінити власні наміри та здійснювати вибір поведінки відповідно до норм, що відображають інтереси суспільного розвитку, а у випадку порушення їх – обов'язок звітувати перед суспільством і нести покарання.

Схоже, але більш ємке визначення соціальної відповідальності знаходимо у Р. Хачатурова та Р. Ягутяна. Під соціальною відповідальністю вони розуміють дотримання суб'єктами суспільних відносин вимог соціальних норм, а у випадках безвідповідальної поведінки, що не відповідає вимогам норм чи порушує суспільний порядок, вони зобов'язані нести доповнюючий обов'язок особистого чи майнового характеру.

О. Плахотний вважає, що поняття відповідальності поєднує дві форми, два різних види відповідальності: 1) відповідальність як реакція суспільства на

поведінку індивіда (суспільна відповідальність); 2) відповідальність як система відповідей індивіда на вимоги суспільства (особиста відповідальність). Автор підкреслює, що між суспільством та індивідом існує взаємозв'язок. З одного боку, суспільство покладає на індивіда обов'язок вчиняти соціально корисні вчинки, а з іншого – воно зобов'язано сприяти суб'єкту у здійсненні ним своїх прав та обов'язків та несе за це відповідальність.

Соціальна відповідальність відображає певне співвідношення між особистістю та суспільством інтегрально. Як зазначає О. Ростигаєв, соціальна відповідальність є виразом всієї багатоманітності соціальних відносин та узагальнений вираз всіх форм відповідальності. Специфіка конкретних видів відповідальності обумовлена природою тих суспільних відносин, всередині яких вони виникли та існують у власній якісній визначеності.

Проф. О. Поляков характеризує соціальну відповідальність як зовнішню негативну реакцію з боку суспільства на нормопорушуючі дії суб'єкта, що порушують соціальну комунікацію, і являє собою легітимну соціальну відповідь на неприпустиму поведінку через реалізацію принципу покарання. Проф. І. Семякін визначає соціальну відповідальність як обов'язок індивіда виконувати відповідні політичні, юридичні та моральні вимоги, які встановлюються суспільством, державою чи колективом.

З врахуванням викладеного вище ми можемо визначити соціальну відповідальність як діалектичний взаємозв'язок між особою та суспільством, що характеризується взаємними правами та обов'язками з виконання приписів соціальних норм та покладенням різноманітних засобів впливу у разі її порушення.

На сьогодні неможливо собі уявити ефективне функціонування економіки без розвитку соціально-трудової сфери, адже людський чинник має надзвичайно важливе значення щодо сталого розвитку України, оскільки в центрі уваги є людина, її освіта, потреби, інтереси та рівень життя.

Наразі у чинних законодавчих та нормативно-правових документах чітко не визначено, якою повинна бути модель соціально-трудових відносин України у найближчій перспективі – з елементами сучасної англо-саксонської моделі, що передбачає мінімальне втручання держави у відносини між працею і капіталом, децентралізацію переговорних процесів та індивідуалізацію трудових договорів; європейської (континентальної) моделі, яка ґрунтується на потужній державній соціальній політиці та достатньо розвинутому соціальному партнерстві; китайської моделі з домінуванням елементів центраізованого адміністративного регулювання соціально-трудових відносин у державному секторі економіки та їх лібералізацією – у недержавному [4].

Найбільший вплив на сторони соціально-трудових відносин має держава (85%). Вплив роботодавців та профспілок незначний – 35% та 10% відповідно [5]. При цьому сама держава в особі органів виконавчої влади найменшою мірою відчуває на собі вплив інших сторін діалогу. Це дає змогу зробити висновок про односторонній вплив держави на інших суб'єктів системи

соціального діалогу, що істотно обмежує можливість незалежної позиції останніх.

Отже, існують такі інструменти регулювання соціально-трудових відносин:

1. Нормативно-правове регулювання соціально-трудових відносин. На державному рівні соціально-трудові відносини регламентуються міжнародними договорами, які ратифіковані в Україні, Конституцією і законами України, указами Президента, постановами Кабінету Міністрів.

Трудові відносини на галузевому, регіональному та виробничому рівнях регламентуються, крім законів, низкою нормативно-правових актів: Генеральною угодою між Кабінетом Міністрів України, об’єднанням роботодавців та профспілками, договори і угоди регіонального рівня; галузевими договорами і угодами; розпорядженнями та інструкціями міністерств, комітетів, відомств; рішеннями органів місцевого самоврядування; локальними нормативно-правовими актами-розпорядженнями директорів підприємств, колективними договорами та угодами на рівні підприємств, організацій.

2. Колективні договори та угоди. Введення договірного регулювання у сферу соціально-трудових відносин пов'язане з теоретичними розробками сутності суспільного договору, його правового забезпечення [6].

Існує ряд об’єктивних і суб’єктивних факторів регулювання соціально-трудових відносин: стабілізація соціально-трудових відносин, гарантії з боку держави; самостійність та незалежність соціальних суб’єктів трудових відносин, їхня організаційна оформленість; формування соціальної відповідальності як у роботодавця, так і в найманих працівників; поширення практики демократичного управління на рівні виробничих підприємств і організацій, за якого наймані працівники будуть безпосередньо брати участь в управлінні.

Дослідження показали низький рівень поінформованості працівників про укладання колективних договорів на їхніх підприємствах. Частіше за все цю інформацію отримують на зборах трудового колективу і профспілкових зборах (вказали відповідно 40,2 та 36,7% респондентів). Інші ж форми інформування практично не використовуються (дошка оголошень – 15,4%, багатотиражні газети, бюлетені і т.п. – 1,6%), внаслідок чого працівники часто бувають не ознайомлені зі змістом договору.

Отже, в України на даний момент існує низький рівень обізнаності найманих працівників з колективними договорами і угодами, порядком розв'язання колективних трудових спорів.

Матеріали досліджень, проведених у рамках Проекту технічного співробітництва МОП “Україна: сприяння реалізації основних принципів та прав у сфері праці” дали інформацію, що 11,1% опитаних відзначили, що такий пункт колективного договору, як забезпечення соціального захисту від безробіття, виконується добре, тоді як 43,9% – що це положення взагалі не виконується.

3. Трудовий договір. Кодексом законів України про працю передбачено як усну, так і письмову форму укладання трудового договору.

Регулювання соціально-трудових відносин на рівні виробничих організацій за законодавчими нормами повинне забезпечуватися трудовим договором, оформленим письмово. Практика трудових відносин свідчить про те, що найбільш поширеною формою укладання трудового договору є усна. Укладання трудового договору оформляється наказом або розпорядженням роботодавця (або уповноваженої ним особи) про зарахування працівника на роботу. Однак трудовий договір вважається укладеним і тоді, коли наказу або розпорядження не було видано, але працівника фактично було допущено до роботи. Таким чином, за умови усного договору між роботодавцем (або уповноваженої ним особи) і найманим працівником за відсутності відповідного локального нормативно-правового акту доказ наявності трудових відносин для працівника значно ускладнюється.

Протягом останніх 10 років одним з пріоритетних напрямів розвитку бізнесу та соціально-трудових відносин є розбудова етичної поведінки із певними зацікавленими групами впливу, яка останнім часом охоплюється поняттям “корпоративна соціальна відповідальність” [1]. Корпоративна соціальна відповідальність можлива за умови досягнення стійкого розвитку самостійних і відповідальних компаній та організацій, що відповідає їх довгостроковим інтересам, сприяє досягненню соціального миру, безпеки, благополуччя громадян, збереженню навколишнього середовища, дотриманню прав людини. Реалізація корпоративної соціальної відповідальності повинна відбуватись за умови не втручання держави та її відповідних органів до оперативної діяльності компанії. Надмірна регламентація такої діяльності позбавляє КСВ діяльність духу добровільності, соціально-спрямованої діяльності компанії або організації [2].

Висновки. Соціально-трудові відносин – це відносини між роботодавцями та найманими працівниками, які здійснюються ними безпосередньо або за участі держави. Найбільш важливими сторонами соціально-трудових відносин є порядок працевлаштування, оплата праці, режим та умови праці, охорона праці, гарантії збереження робочого місця, участь працівника в прийнятті рішень, дієвість функціонування колективно-договірних механізмів, рівень поваги до людської честі та гідності працівника з боку керівництва тощо. Соціально-трудові відносин є важливою складовою системи суспільних відносин. Якість соціально-трудових відносин в значній мірі впливає на самопочуття громадян та загальну атмосферу в суспільстві. У деяких випадках трудові конфлікти здатні суттєво дестабілізувати суспільно-політичну ситуацію в країні.

Список використаних джерел

1. Корпоративна соціальна відповідальність 2005-2010: стан та перспективи розвитку : [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://uniter.org.ua/data/block/research_ukr_final.pdf. Дата останнього доступу: 05.10.2014.

2. Мельник С. В. Шляхи стимулювання соціальної відповідальності вітчизняного бізнесу [Електроний ресурс] / С. В. Мельник, Т. А. Тресвятська, Л. В. Будьонна. – Режим доступу: www.lir.lg.ua/shlahi.doc. Дата останнього доступу: 05.10.2014.

3. Хома А. М. Інституційний механізм регулювання соціально-трудових відносин у сучасних умовах / А. М. Хома // Ринок праці та зайнятість населення – 2009. – № 2. – 356 с.

4. Заєць Т. А. Модернізація соціально-трудових відносин у цілях нарощування соціального капіталу / Т. А. Заєць // Наукові записки. Серія "Економіка". – № 16. – 127 с.

5. Соціально-трудові відносини: тенденції розвитку та перспективи. – К. : Міленіум, 2007. – 68 с.

6. Жуков В. І. Проблеми е-договірного регулювання трудових відносин в Україні / В. І. Жуков, Г. В. Осовий, Ю. О. Привалов. – К. : Ін-т соціології НАНУ, 1999. – 184 с.

А. Ю. Бадах. Формирование отношений работодателей и рабочих на принципах социальной ответственности.

В статье приведены результаты исследования уровня развития социально-трудовых отношений, согласно которым можно судить об уровне демократизации общества и социальной ориентированности действующей экономической системы, совершенство общественных отношений в целом.

Ключевые слова: социально-трудовые отношения, стратегия и концепция управления персоналом, корпоративная социальная ответственность, социальная ответственность.

A. Badakh. Formation of the relationship between employers and employees on the principles of the social responsibility.

The article presents the results of the research of the level of industrial relations by which you can judge about the democratization and social orientation of the current economic system, the perfection of social relations in general.

Key words: social-labour relations, strategy and concept of personnel management, corporate social responsibility, social responsibility.

УДК 336.27(477)

ДЕРЖАВНИЙ БОРГ УКРАЇНИ ТА ОСНОВНІ НАПРЯМИ ЙОГО ПОГАШЕННЯ

І. М. Власюк, *студент,*
Науковий керівник – к.е.н., доцент Лункіна Т. І.,
Миколаївський національний аграрний університет

В статті розглянуто поняття державного боргу, визначено основні проблеми його формування за умов діючої системи управління ним, проведено аналіз стану державного боргу України за 2014 рік та досліджено перспективи його погашення.

Ключові слова: державний борг, внутрішній державний борг, зовнішній державний борг, прямий державний борг, умовний (гарантований) державний борг.

Постановка проблеми. Управління державним боргом, який є засобом покриття дефіциту бюджету держави та інструментом стабілізації фінансового

ринку набуває особливо важливого значення у період трансформації національної економіки та розвитку товарно-грошових відносин. Державний борг – це сукупність усіх боргових зобов'язань держави перед своїми кредиторами. Розмір державного боргу, його динаміка і структура, темпи їх росту є показниками фінансового стану держави та ефективності державної боргової політики. Тому аналіз стану державного боргу України як необхідна передумова для визначення основних пріоритетів державної боргової політики, зокрема щодо пропорцій і порядку здійснення зовнішніх та внутрішніх запозичень, є необхідним і актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Державний борг є предметом дослідження і дискусій багатьох учених. Теоретичним і практичним питанням державного боргу присвячені роботи вітчизняних дослідників: Ю. К. Алексєєва, В. А. Андрущенка, О. І. Барановського, Н. В. Зражевської, В. В. Козюка, З. О. Лютого, Я. В. Онищук, О. В. Плотнікова та інших.

Мета статті. Проведення аналізу державного боргу України станом на 2014 рік та окреслення основних напрямів його погашення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Законодавче визначення державного боргу України закріплено в ст. 2 Бюджетного кодексу України: державний борг – загальна сума боргових зобов'язань держави з повернення отриманих та непогашених кредитів (позик) станом на звітну дату, що виникають внаслідок державного запозичення [1].

Боргова складова у системі державних фінансів має функціональне походження від державного кредиту.

Державні запозичення проводяться з метою покриття бюджетного дефіциту на державному і регіональному рівнях, цільового фінансування різноманітних програм, поповнення необхідних резервних активів, а також для рефінансування раніше здійснених державних запозичень [2].

Економічна суть державного боргу проявляється через такі дві властиві йому функції:

• фіскальна – залучення державою необхідних коштів для фінансування бюджетних видатків;

• регулятивна – коригування обсягу грошової маси через купівлю-продаж цінних паперів національним (центральним) банком країни.

Структурно державний борг України складається з внутрішнього і зовнішнього. Державним внутрішнім боргом України є строкові боргові зобов'язання уряду України у грошовій формі. Державний внутрішній борг гарантується всім майном, що перебуває у загальнодержавній власності.

Державний зовнішній борг – це боргові зобов'язання держави перед нерезидентами щодо повернення позичених коштів (основна сума боргу) та відсотків за ними.

Зовнішній державний борг має такі дві складові:

– борг органів державної влади і управління, який виникає в результаті залучення кредитів іноземних держав та випуску державних цінних паперів, що розміщуються на міжнародних ринках капіталів. Ця частина державного

зовнішнього боргу погашається та обслуговується за рахунок коштів державного бюджету та коштів Національного банку України;

– борг суб'єктів господарювання, гарантований Урядом. Він погашається та обслуговується суб´єктами господарювання – позичальниками. ааме у разі невиконання боргових зобов´язань суб´єктами господарювання перед іноземними кредиторами набирає чинності державна гарантія і погашення та обслуговування таких кредитів здійснюється Державним казначейством за рахунок коштів державного бюджету.

Державний борг можна поділити на дві складові:

– капітальний, який включає всю сукупність боргових зобов´язань держави на певну дату;

– поточний, що складається з платежів по зобов´язаннях, які позичальник повинен погасити у звітному періоді.

Залежно від отримувача кредитних ресурсів державний борг може бути прямий та умовний (гарантований).

Прямий державний борг – це борг, що відображає обсяги позичених ресурсів, які надійшли в розпорядження уряду країни.

Умовний (гарантований) державний борг – це зобов'язання держави як гаранта повернення ресурсів кредитору в разі неплатоспроможності позичальника.

Також державний борг за ознакою валюти зобов'язань поділяється на борг в іноземній валюті і борг в національній валюті; за ознакою відсоткової ставки – на борг з фіксованою ставкою і борг з плаваючими ставками.

Станом на 31 серпня 2014 року державний та гарантований державою борг України становив 945,8 млрд грн або 69,5 млрд дол. США, в тому числі: державний та гарантований державою зовнішній борг – 544,3 млрд грн (57,55% від загальної суми державного та гарантованого державою боргу) або 40,0 млрд дол. США; державний та гарантований державою внутрішній борг – 401,5 млрд грн (42,45%) або 29,5 млрд дол. США [3].

На рис.1 показано динаміку державного боргу України з 2008 по 2014 р.

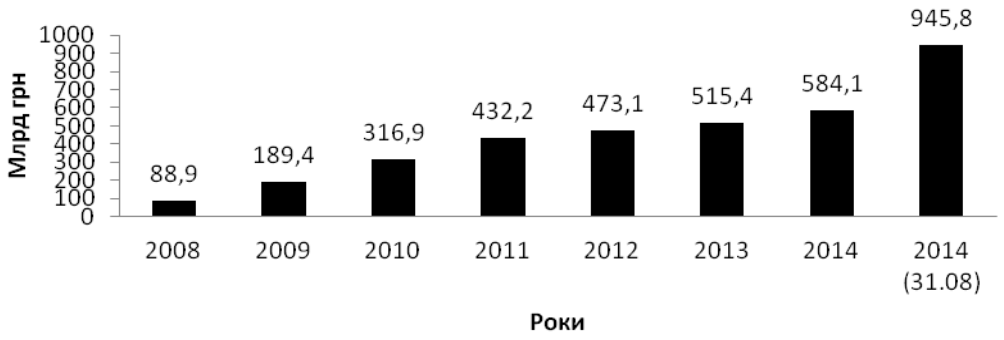

Рис. 1. Державний борг України (прямий та гарантований) на початок відповідного періоду, млрд грн

Джерело: [3]

Рисунок відображає динаміку державного боргу України в період з 2008 по 2014 рік. Як бачимо, спостерігається тенденція його збільшення з кожним роком, що негативно впливає на економіку країни. На початок 2014 року державний борг складав 584,1 млрд грн, а станом на 31.08.2014 року – 945,8 млрд грн, тобто за 8 місяців зріс на 361,7 млрд грн.

У багатьох країнах в бюджетному законодавстві визначена гранична межа величини державного боргу, досягнення якої сигналізує про небезпеку для всієї сфери державних фінансів. В Бюджетному кодексі України подібний параметр визначений і для нашої держави: величина державного боргу не повинна перевищувати критичну межу, яка складає 60% обсягу валового внутрішнього продукту [4].

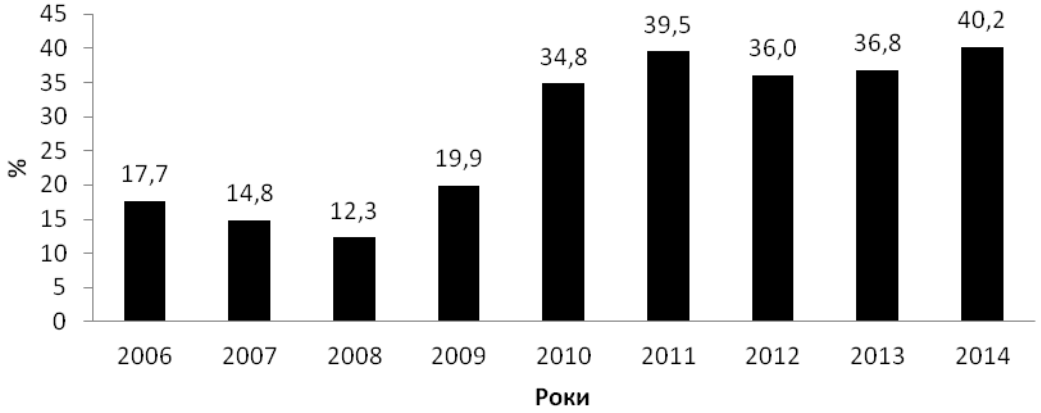

Рис. 2. Державний борг України (на початок періоду) у % до ВВП
Джерело: [3]

З рисунка 2 видно, що державний борг України у відсотках до ВВП почав зростати з 2009 року і на сьогоднішній день становить 40,2% обсягу ВВП, що не перевищує критичну межу.

Станом на 1 вересня 2014 року державний борг України у розрахунку на одну людину склав 20560 грн, що на 7863 грн більше, ніж у попередньому році.

Здійснюючи внутрішні і зовнішні запозичення держава повинна забезпечити обслуговування державного боргу.

Обслуговування державного боргу – це погашення позик, виплати процентів за ними, уточнення і зміни умов погашення випущених позик. Погашення позик здійснюється за рахунок бюджетних коштів. Однак за умови неспроможності держави через певні причини забезпечити погашення позик і виплат за ними процентів, можуть прийматися рішення: здійснення рефінансування позик (погашення заборгованості через випуск нових позик); викуп боргу, або обмін боргових зобов'язань на інші активи, які знаходяться в державній власності; списання боргу повністю, або частково, яке проводиться за ініціативою боржника та за рішенням кредиторів; анулювання (повна відмова) від виплати боргу.

Відсотки (проценти) – це дохід, що сплачується на користь кредитора за умовами угоди про позику або про випуск державних цінних паперів.

Погашення та обслуговування державного боргу може здійснюватися у грошовій формі, а за згодою з кредитором – шляхом постачання товарів (послуг), заліку зустрічної вимоги та іншими засобами відповідно до чинного законодавства України.

Державний борг можна розглядати з двох боків: з одного боку, державне запозичення сприяє економічному зростанню, а з іншого – борг збільшує навантаження на державний бюджет. Тому вирішення питання про державний кредит має знайти оптимальне співвідношення між інвестиціями, економічним зростанням та внутрішніми і зовнішніми запозиченнями.

Сучасна світова практика виробила такі способи коригування політики державного боргу, як новація, конверсія, консолідація, уніфікація, відстрочення погашення, реструктуризація, анулювання.

Новація – це домовленість між позичальником та кредитором щодо зміни певного кредиту та інших зобов’язань.

Конверсія – це зміна доходності по кредитах. Вона відбувається за умови зміни ситуації на фінансовому ринку чи погіршенням фінансового стану держави, що характеризується обмеженими можливостями сплати передбаченого доходу.

Консолідація – це переоформлення зобов’язання на раніше отриманий кредит на новий кредит з метою його продовження на новий термін. Тобто зобов´язання попереднього кредиту переоформляється на новий термін у формі облігацій.

Уніфікація – це об’єднання кількох кредитів в один, чим спрощується управління державним боргом. Уніфікація може проводитися окремо від консолідації або у поєднанні з нею.

Відстрочення погашення боргу означає перенесення термінів виплати заборгованості. За період перенесення погашення боргу виплата доходів не проводиться.

Реструктуризація боргу являє собою використання зазначених способів коригування боргу в комплексі або частково.

Анулювання боргів означає повну відмову держави від своєї заборгованості. Водночас авторитет держави залежить від об’єктивності позиції держави щодо визнання (невизнання) нею своїх боргів і забезпечення їх повного погашення у визначені терміни. Основним завдання сучасної боргової політики України є поступове зменшення боргового навантаження бюджету й економіки країни. Великий обсяг боргу держави, зокрема перед зовнішніми кредиторами, створює загрозу фінансовій безпеці держави.

В розрізі валют погашення державного та гарантованого державою боргу України за станом на 31.08.2014 найбільшу питому вагу склав долар США (48,07%), а найменшу – японська єна (0,26%) (рис. 3).

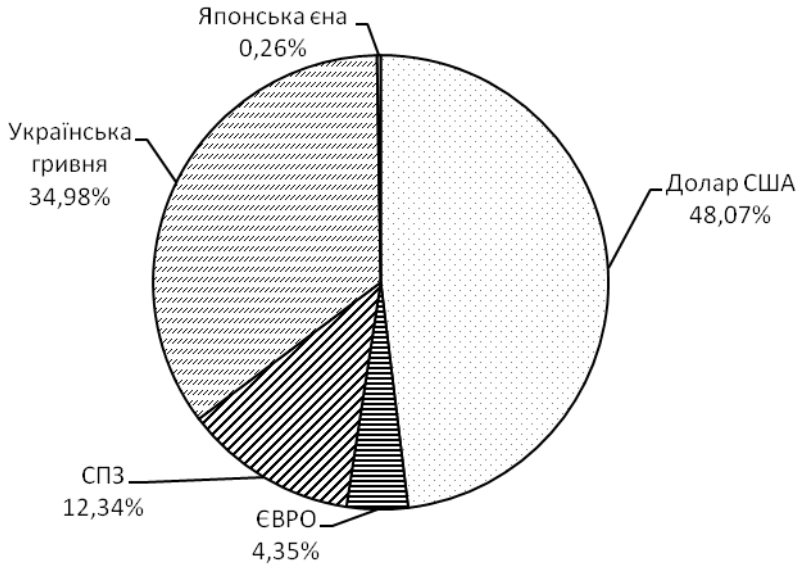

Рис. 3. Державний та гарантований державою борг України за станом на 31.08.2014 (в розрізі валют погашеня)

Джерело: [3]

Україна повністю погасить діючі внутрішні і зовнішні кредити (позики) через 26 років, у 2040 році, повідомляється у графіку прогнозних платежів станом на 5 лютого 2014, оприлюдненому на сайті Міністерства фінансів України.

Згідно з графіком, найбільше навантаження, або 75% платежів, припадає на перші п’ять років, з 2014 по 2018 рік, і до 2040 року платежі знизяться до 21,7 млрд грн, або до менш як 1% їх загального обсягу.

Витрати на погашення і обслуговування кредитів у 2014 році становитимуть 125,5 млрд грн, зокрема 79,6 млрд грн (63,41%), передбачено на погашення внутрішнього боргу, 45,9 млрд грн (36,59%), - зовнішнього.

У розрізі кредиторів більш як половина платежів поточного року припадає на Міжнародний валютний фонд – 24,5 млрд грн і на утримувачів ОВДП випуску 2013 року – 34,0 млрд грн.

У 2015 році витрати на погашення і обслуговування кредитів порівняно з попереднім роком зростуть на 5,27%(на 6,6 млрд грн), – до 132,2 млрд грн. У 2016-му – знизяться на 25,43%, або на 33,6 млрд грн, – до 98,5 млрд грн. У 2017-му – зростуть на 7,78%, або 7,7 млрд грн, – до 106,2 млрд грн. У 2018-му – знизяться на 28,76%, або на 30,6 млрд грн, – до 75,7 млрд грн. Далі передбачено безперервне зниження платежів до 2040 року.

Висновки. Дослідження стану державного боргу в Україні засвідчили про стрімке зростання його обсягів, що негативно впливає на стан соціально-економічних процесів та економічну безпеку держави. Застосування оптимізаційних заходів у вирішенні проблем боргової політики потребують формування ефективної системи управління державним боргом, складовими якої мають бути дієві принципи, функції та методи управління, що будуть

направлені на об'єкт управління задля досягнення державою поставленої мети у процесі управління державним боргом України.

Список використаних джерел

1. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17. Дата останнього доступу : 04.10.2014.

2. Орлюк О. П. Фінансове право : навчальний посібник / О. П. Орлюк. – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 527 с.

3. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.minfin.gov.ua/. Дата останнього доступу : 04.10.2014.

4. Лондар С. Л. Фінанси : навчальний посібник / С. Л. Лондар, О. В. Терещенко. – Вінниця : Нова Книга, 2009. – 384 с.

И. Н. Власюк. Государственный долг Украины и основные направления его погашения.

В статье рассмотрено понятие государственного долга, определены основные проблемы его формирования в условиях действующей системы управления им, проведен анализ состояния государственного долга Украины за 2014 год и исследованы перспективы его погашения.

Ключевые слова: государственный долг, внутренний государственный долг, внешний государственный долг, прямой долг правительства контингента (гарантированный) государственного долга.

T. Vlasyuk. State debt of Ukraine and main directions of his maturity.

In the article the notion of public debt, the main problem of its formation under conditions of the current system of management, conducted an analysis of Ukraine's public debt by 2014 and studied the prospects of repayment.

Keywords: public debt, domestic public debt, external public debt, direct government debt contingent (guaranteed) public debt.

УДК 631.115.11

СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ ДОМОГОСПОДАРСТВ В УКРАЇНІ

***Т. М. Каратай**, студент,*
Науковий керівник – к.е.н., доцент Лункіна Т. І.
Миколаївський національний аграрний університет

У статті представленно дослідження динаміки та структури фінансів домогосподарст України. Здійснено аналіз статистичних даних діяльності домогосподарств за 2012-2014 роки.

Ключові слова: домогосподарства, фінанси домогосподарств, доходи, витрати, фінансові рішення.

Постановка проблеми. В сучасній економіці домогосподарства відіграють провідну роль. Якщо основна частка валового внутрішнього продукту створюється в секторі підприємств різних форм власності, то споживання матеріальних благ в першу чергу відбувається в секторі домогосподарств.

В умовах сучасної економіки України домогосподарства мають значення як споживачі товарів і послуг, так і в ролі виробників певних видів товарів та послуг, в першу чергу продукції сільського господарства. Мова йде про особисті селянські господарства, які виробляють значну частку продукції тваринництва та левову частку продукції овочівництва. Таким чином, постає завдання щодо вивчення сучасного стану домогосподарств в Україні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Оскільки необхідність визначення стану розвитку домогосподарств являється сновною при визначенні рівня економічного розвитку держави та економіки, то ця проблема ааме розглянута багатьма вченими-економістами, а саме: О. Гладун, М. Г. Беккером, Р. Крам, І. Баскаковою, В. Жеребіною, Н. Звєрєвою, Т. Красильниковою, Е. Лавровою, М. Ніколенком, О. Олейніком, С. Реверчуком, Ю. Юрковим, які детально аналізували стан розвитку домогосподарств.

Мета статті. Метою статті є дослідження сучасного стану діяльності домогосподарст України, аналіз проблем діяльності та знаходження можливих напрямів покращення функціонування домогосподарств.

Виклад основного матеріалу. Домогосподарство становить собою економічну одиницю, що складається з одного чи більше чоловік, які ведуть спільне господарство, що забезпечує економіку факторами виробництва і використовує зароблені кошти для поточного споживання товарів і послуг та заощадження з метою задоволення своїх потреб. У сучасних умовах розвитку вітчизняної економіки домогосподарство як економічна одиниця господарювання стає дедалі вагомішим суб’єктом фінансових відносин, взаємодіючи з державою, підприємствами і організаціями, а також інститутами фінансового ринку.

Сукупна величина доходів, отриманих домогосподарством протягом періоду часу, формує його бюджет, який в подальшому обумовлює відповідні бюджетним обмеженням витрати, пов’язані із задоволення спільних та індивідуальних потреб. Це потребує прийняття та реалізацію фінансових рішень, зокрема рішень щодо формування структури і величини доходів; рішень щодо використання доходів; рішень щодо залучення додаткових джерел доходів.

В середньому сукупні доходи вітчизняних домогосподарств в Україні за період 2012-2014 роках зростали на 18% в рік при максимальному виробництві.

Розрахунок структури сукупних доходів демонструє, що основним ресурсом доходів є грошові доходи (табл. 1). Не зважаючи на кризу їх частка залишається достатньо високою (понад 90%), хоч дещо зменшується в 2014

році. Оплата праці формує приблизно половину доходів, та її частка залишається на рівні попередніх років. Частка соціальної допомоги, поточних трансфертів як другого за об'ємом ресурсу домогосподарств, зростає. Доходи від підприємницької діяльності, самозайнятості у структурі сукупних доходів нестабільні. В цілому можна відзначити відносну стійкість структури джерел. Ті зміни у структурі, що відбуваються, в цілому демонструють оптимізацію джерел формування доходів домогосподарств, свідчить про достатньо високий рівень самозабезпечення. Але, враховуючи вплив наслідків кризи, можна стверджувати, що сформована структура ресурсів є вимушеною відповідно фінансовому потенціалу держави.

Таблиця 1

Структура сукупних доходів ресурсів вітчизняних домогосподарств в 2012-2014 роках, %

Ресурси	Роки		
	2012	2013	2014
Сукупні доходи	100	100	100
Грошові доходи	89,3	91,4	90,4
в т.ч.: - оплата праці	48,5	50,6	50,2
- доходи від підприємницької діяльності та самозяйнятості	4,6	4,0	3,8
- доходи від продажу сільськогосподарської продукції	3,3	3,0	2,2
- пенсії, стипендії, соціальні допомоги, надані готівкою	25,7	27,2	29,1
- грошова допомога від родичів, інших осіб	5	4,3	4,4
Вартість спожитої продукції, отриманої з особистого підсобного господарства та від самозаготівель	4,7	3,6	4,7
Пільги та субсидії безготівкові на оплату житлово-комунальних послуг, електроенергії, палива	0,5	0,5	0,7
Пільги безготівкові на оплату товарів та послуг з охорони здоров'я, туристичних послуг, путівок на бази відпочинку тощо, на оплату послуг транспорту, зв'язку	0,6	0,5	0,3
Грошова оцінка допомоги від родичів та інших осіб продовольчими товарами	1,4	1,3	1,4
Інші надходження	33,5	22,7	2,5

Джерело: розраховано автором на основі даних [1]

Основним джерелом формування ресурсів домогосподарств є оплата праці. В 2012 році середньомісячна заробітна плата становила 3026 грн. Темпи її приросту в 2010-2014 роках характеризуються стабільністю та відповідають темпам приросту мінімальної зарплати, прожиткового мінімуму, сукупних ресурсів домогосподарств. Окрім того, розрахунки демонструють, що приріст сукупних ресурсів домогосподарств в 2012-2014 роках визначається, перш за все, динамікою ааме заробіної плати.

Динаміка реальної заробітної плати демонструє, що її рівень скоротився в 2012 році в порівнянні з попереднім роком на 9,2%; в 2013 році реальна заробітна плата збільшилась на 10,2%, але її темпи менше, ніж темпи зростання номінальної на 9,9%. Зменшення реальної заробітної плати населення на фоні низьких споживчих настроїв призвело до скорочення внутрішнього споживчого попиту – оборот роздрібної торгівлі у січні – липні зменшився порівняно з відповідним періодом попереднього року на 1,0% (зріс на 0,8% у січні – червні 2014 року).

У липні 2014 року погіршилася ситуація в будівельній галузі. Падіння обсягів будівельних робіт у липні 2014 року становило 31,0% у річному обчисленні. Це було насамперед зумовлено зупинкою будівельних робіт у зоні проведення бойових дій, скороченням державного фінансування, погіршенням фінансових результатів підприємств, низькою кредитною активністю та зниженням купівельної спроможності населення.

Підтримуючим чинником розвитку економіки України залишалася позитивна динаміка сільськогосподарського виробництва, обсяг якого за січень – липень 2014 року збільшився на 3,4% порівняно з відповідним періодом попереднього року. Позитивна динаміка аграрного виробництва в липні спостерігалася насамперед завдяки суттєвому підвищенню врожайності зернових культур (на 13,7% порівняно з відповідною датою попереднього року) внаслідок сприятливих погодних умов для їхнього вирощування.

Найменше зростають заробітна плати в будівництві, фінансовій діяльності, тобто саме в тих видах діяльності, що найбільше постраждали він кризи. Доцільно зауважити, що зростання заробітна плати також підтримується скороченням зайнятості: рівень безробіття в період 2010-2014 роках становив в середньому 7,9%. Найбільше скорочення зайнятості спостерігається в освіті, фінансовій діяльності.

Регіональний аналіз демонструє, що найвищий рівень оплати праці спостерігається в столиці та найбільш промисловорозвинених та експортноорієнтованих областях, зокрема Донецькій, Дніпропетровській, Київській, Луганській, в яких рівень середньої зарплати перевищує рівень середньої по Україні.

Доходи, сконцентровані у бюджеті домогосподарства, використовуються на задоволення конкретних потреб, що ототожнюється з витратами домогосподарств. За функціональним призначенням витрати класифікуються на: особисті споживчі витрати; податки та інші обов’язкові та добровільні платежі; грошові накопичення та заощадження.

Номінально сукупні витрати і заощадження домогосподарств в Україні в період з 2012 року до 2014 року в середньому зросли більше, ніж у 8 разів. Структура витрат домогосподарств в 2012-2014 роках демонструє відносно стійку частку витрат, пов’язаних з поточним споживанням, податковими платежами. Динаміка інших елементів характеризується нестабільністю (табл. 2).

Таблиця 2

Структура витрат домогосподарств України в 2012-2014 роках

	2012 р.	2013 р.	2014 р.
Витрати та заощадження, млн. грн.	374 962	382 124	385 347
з них:			
-придбання товарів та послуг	81,7	85,1	85,8
-доходи від власності (сплачені)	1,7	2,1	1,8
-поточні податки на доходи, майно та інші сплачені поточні трансферти	6,5	7,2	7,0

-нагромадження нефінансових активів	3,6	4,5	-0,4
-приріст фінансових активів	6,5	1,1	5,8

Джерело: сформовано автором за даними Державної служби статистики в Україні [2]

Аналіз структури сукупних витрат домогосподарств в період 2012-2014 років дозволяє виявити скорочення частки витрат на продукти харчування, зростання частки витрат на непродовольчі товари і неспоживчі витрати. В цілому це є позитивним і свідчить про формування виваженої фінансової поведінки домогосподарств відповідно умовам ринку. Однак в 2013-2014 роках частка витрат на продукти харчування, алкогольні напої, тютюнові вироби, непродовольчі товари зростають, що в цілому відображає зниження реальних доходів домогосподарств в результаті кризи, що, окрім того, обумовлює зростання витрат за рахунок заощаджень.

Структура витрат домогосподарств, як і доходів, відрізняється в залежності від регіону, сфери зайнятості, місця розташування домогосподарства. Так статичні данні свідчать не лише про те, що сукупні витрати домогосподарств в сільській місцевості менше, ніж у місті, менше й витрати у грошовій формі. Окрім того сільські домогосподарства витрачають менше на продукти харчування (на 9,5%), менше на житло та комунальні послуги (на 3,3%), на непродовольчі товари (на 6,3%), відпочинок та культуру (на 1,4%), на охорону здоров’я витрачають практично однаково. Рівень заощаджень сільських домогосподарств вищий на 2,5%. Більш високий рівень заощаджень може свідчити про нестабільність грошових доходів, менший рівень тіньових доходів [4].

Основною організованою формою заощаджень домогосподарств в Україні залишаються депозити. Якщо в 2012 році їх обсяг скоротився, то в 2013 році знову спостерігаються зростання. Найбільш стабільно зростають депозити в іноземній валюті та депозити на поточних банківських рахунках. Депозити більше одного року значно скоротилися в 2013 роках, відновивши позитивну динаміку зростання в 2014 році (рис. 1).

Структура депозитів домогосподарств у розрізі валют демонструє, що зростає частка депозитів в іноземній валюті. Це є результатом пропозиції уряду введення податку на продаж готівкової валюти, очікування девальвації національної валюти. Суттєве збільшення депозитів у національній валюті відбувалося насамперед на рахунках корпорацій сільського господарства, виробництва електричного устаткування, наземного і трубопровідного транспорту, складського господарства, професійної, наукової та технічної діяльності. Натомість зменшилися залишки на рахунках у національній валюті в корпорацій сфери металургійного виробництва.

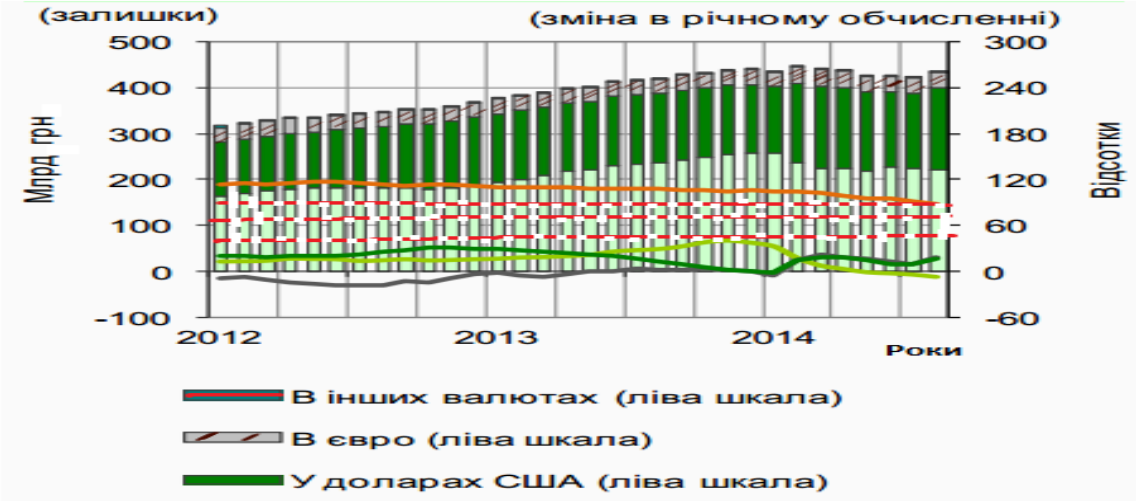

Рис. 1. Депозити домогосподарств в 2012-2014 роках

Джерело: [3]

Аналіз кредитів домогосподарств у розрізі валют демонструє, що кредити в іноземній валюті були найпривабливішими для населення. Це було пов'язано зі стабільністю курсу іноземної валюти до національної, доступністю валютних ресурсів в результаті експансії іноземного банківського капіталу в Україну, відносно низьких ставок відсотку по валютним кредитам. Криза в наслідок якої вкрай негативно проявились валютні ризики призвела до суттєвого зростання проблемних кредитів домогосподарств. Це значно скоротило попит на кредити в іноземній валюті.

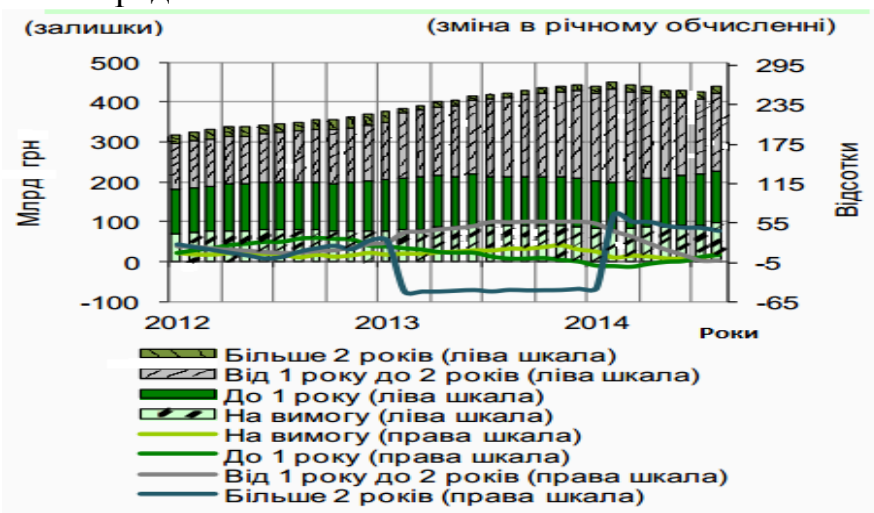

Рис. 2. Кредити домогосподарств в 2012-2014 роках

Джерело: [3]

Висновки. Отже, дослідження демонструють, що основним джерелом формування грошових доходів домогосподарств в Україні є оплата праці. В період нестабільності її частка зростає. Також в цей період зменшуються реальні доходи, зростає частка соціальної допомоги, поточних трансфертів. Дослідження дозволяють виявити, що основними чинниками ризику втрати доходу домогосподарств в Україні є погіршення результатів фінансово-економічної діяльності в результаті зниження ділової активності,

нестабільності; погіршення умов ведення бізнесу; неефективність ринків товарів, праці, фінансових аспектів; зміна соціально-економічної політики держави.

Аналіз витрат домогосподарств демонструє, що результатом впливу ситуації в країні стало зростання споживчого використання доходів, яке до цього поступово зменшувалося. В той же час, аналіз демонструє відносну оптимізацію структури сукупних витрат домогосподарств: виявлено скорочення частки витрат на продукти харчування, зростання частки витрат на непродовольчі товари і неспоживчі витрати. Однак якісно структура все ще залишається далекою від досконалої. Рівень заощаджень все ще є вкрай низьким, не залежить від ставки відсотку, тобто прибутковості.

Отже, в цілому можна констатувати низький рівень активності домашніх господарств в Україні, ірраціональний характер поведінки, переважний вплив на прийняття фінансових рішень макроекономічних чинників. В цілому слід зазначити низький рівень схильності до заощаджень, що несе негативний вплив на інвестиційний потенціал заощаджень і ефективність, доцільність споживчих витрат. Це можна пояснити рядом причин, зокрема, по-перше, низьким рівнем розвитку інфраструктури фінансового ринку, фінансового посередництва в цілому, по-друге, низьким рівнем довіри населення до фінансово-кредитної сфери, держави, уряду; по-третє, тривалою соціально-економічною і політичною нестабільністю; в-четвертих, низькою фінансовою грамотністю, по-п'яте, недостатнім державним стимулюванням ощадної та інвестиційної поведінки населення.

Список використаних джерел

1. Обстеження умов життя домашніх господарств. Державна служба статистики. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ukrstat.org/uk/druk/publicat/Arhiv_u/17/Arch_vrd_zb.htm. Дата останнього доступу : 20.10.2014
2. Витрати і ресурси домогосподарств України. Державна служба статистики. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2013/gdn/vrd/arh_vrd_2014.html. Дата останнього доступу: 20.10.2014
3. Бюлетень НБУ електронне видання (липень 2014 року). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=57446. Дата останнього доступу: 20.10.2014
4. Звіт про конкурентоспроможність регіонів України 2012. Назустріч економічному зростанню та процвітанню. – К. : Фонд ефективне управління. – 228 с.
5. Малицький В. В. Стан розвитку домогосподарств в Україні на 2008-2009 рр. [Електронний ресурс] / В. В. Малицький // Фінанси. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/2_ANR_2010/Economics/16_57124.doc.htm. Дата останнього доступу: 20.10.2014

Т. М. Каратай. Современное состояние развития домохозяйств в Украине.

В статье представлено исследование динамики и структуры финансов домохозяйств Украины. Осуществлен анализ статистических данных деятельности домохозяйств 2012-2014 годов.

Ключевые слова: домохозяйства, финансы домохозяйств, доходы, расходы, финансовые решения.

T. Karatay. Current state of development of the households in Ukraine.

The paper presents a study of the dynamics and structure of the household finances of Ukraine. The analysis of the statistical activities of households in 2012-2014.

Keywords: household Finance, households, income, expenses, financial decisions.

УДК 334.722:330.162

ФОРМУВАННЯ ВІДНОСИН БІЗНЕСУ НА ЗАСАДАХ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

А. А. Кушнарьова*, студент,*
Науковий керівник – к.е.н., доцент Лункіна Т. І.,
Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглянуто загальні аспекти та концепції формування відносин бізнесу на засадах соціальної відповідальності. Проаналізована роль бізнесу і взаємозв'язок соціальних чинників в України та перспективи його подальшого розвитку. Загострюється увага на вивченні можливості перетворення соціальної відповідальності на інструмент управління підприємством.

Ключові слова: соціальна відповідальність, бізнес, розвиток,суспільство.

Постановка проблеми. Соціальна відповідальність в процесі формування і ведення відносин бізнесу є досить актуальною на сьогоднішній день. Необхідність впровадження у життя цієї концепції зумовлена тим, що суспільство довіряє підприємству значну частину своїх ресурсів, зокрема, природні та трудові, а тому підприємство як довірена особа суспільства повинна відповідати перед останнім за їх використання. З огляду на надзвичайну суспільну та економічну вагомість, що містить у собі соціальна відповідальність бізнесу (СВБ), питання її розвитку належать до сфери особливої уваги органів державної влади багатьох країн світу та провідних міжнародних організацій, постає завдання проявити увагу до стандартів СВБ і заходів зі стимулювання бізнесу до такої відповідальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика соціальної відповідальності бізнесу досліджується не так давно, але щодо цієї області дослідження в світі є ряд наукових наробок. В Україні ці процеси лише розпочинаються. Ці та споріднені проблеми досліджували: А. Базилюк, Г. Башнянин, О. Бєляєв, О. Білорус, М. Бутко, Л. Гончарук, К. Кривенко,

В. Лагутін, О. Лазоренко, П. Леоненко, Е. Лібанова, І. Лукінов, Д. Лук'яненко, О. Макарова, В. Матросов, С. Мельник, С. Мочерний, Б. Панасюк, В. Савчук та інші.

Нині пошук нової соціальної ролі бізнесу в Україні цікавить не лише науковців, а й політиків, державних діячів, громадські організації. Основним є прагнення усвідомити, які соціальні функції в державі може взяти на себе український бізнес, за яких умов він буде найбільш мотивованим у виконанні соціальних зобов'язань.

Мета статті. Метою статті є розгляд поняття соціальної відповідальності в умовах ведення бізнесу, визначення необхідності запровадження концепції соціальної відповідальності бізнесу у діяльність українських підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Соціальна відповідальність є тим фундаментом, на якому розбудована вся система відносин у суспільстві. В цьому випадку вона виступає невід'ємним елементом у макросистемі людина-держава-суспільство [2].

Економічною наукою доведено і підтверджується практикою, що для забезпечення стійкого розвитку соціальна відповідальність бізнес-організацій має не менше значення, ніж розвинута економічна інфраструктура, політична стабільність або втілення в життя проектів інноваційного розвитку. Не потребує спеціальних доведень твердження, що організація – це не просто економічна цілісність. Сучасна організація є органічною частиною складної, взаємозв'язаної, взаємозалежної сукупності інститутів. Останні справляють значний вплив на організацію, виступаючи в ролі споживачів, постачальників, органів влади, посередників, арбітрів тощо. У цій непростій мережі відносин переплетені економічні, соціальні, екологічні, політичні інтереси, мотиви і прагнення.

Суспільство в цілому зацікавлене в тому, щоб кожна бізнес-структура набула статусу організації, орієнтованої на стійкий розвиток. Як наука, так і практика переконують, що на стійкий розвиток можуть розраховувати лише організації, які здатні і готові до виконання своїх морально-духовних обов'язків і правових норм в економічній, соціальній, екологічній та інших сферах, життєво важливих для розвитку економіки і суспільства [3].

Серед найчастіше згадуваних переваг впровадження програм соціальної відповідальності бізнесу (СВБ) для іміджу підприємства називають:

1) поліпшення ефективності процесів виробництва, зумовлене необхідністю знаходити, наприклад, приховані важелі винайдення способів зменшення викидів в атмосферу або пристосування виробництва до технологічних, санітарних, екологічних стандартів;

2) підвищення мотивації та продуктивності працівників, оскільки всі працівники компанії водночас є громадянами, споживачами, батьками та мешканцями певного міста, турбота про громаду, про суспільство транслюватиметься в турботу про працівників;

3) психологічні мотивації, турбота про працівників обертаються формуванням стабільного соціально-психологічного клімату в організації, що сприяє ефективності праці;

4) підвищення ділової та загальносуспільної репутації компанії зменшує ризики від можливої втрати ринків, покращує доступ до нових ринків завдяки кращій репутації компаній [1] .

Мабуть, одне з найтиповіших запитань для осіб і організацій, що мають справу з проблематикою СВБ, звучить так: що все ж таки означає термін "соціальна відповідальність бізнесу"? Відповідь: єдиного авторитетного визначення цього терміну немає. Різні організації пропонують різні визначення, хоча в них є спільна основа: СВБ переймається тим, як компанії керують комерційною діяльністю для створення загального позитивного впливу на суспільство.

Різні визначення можуть більше стосуватись етичної поведінки, сталого розвитку, довкілля, філантропічної ідеї. Соціальна відповідальність також є синонімом терміну "належне громадянство". Як бачимо, в більшості визначень підкреслюється взаємозв'язок між економічними, екологічними й соціальними аспектами та впливом діяльності організації. Всі визначення СВБ представляють масу поглядів на це явище та відрізняються одне від одного ступенем, у якому компанії інтегрують СВБ у свою практику – від дотримання й поважання до сприяння й відданості та, нарешті, до інтеграції СВБ у щоденну роботу.

Існує широке різноманіття концепцій СВБ або підходів до СВБ, яке виникало по мірі того, як суспільство бачило нову роль бізнесу, а очікування суспільства на цей рахунок зростали. Більше того, критерії СВБ важко визначити (за винятком законодавчих обов'язків), тому що вони є умовними: те, що є для однієї діючої особи відповідальним, інші можуть сприймати по-іншому. Абсолютних стандартів СВБ немає, і вони можуть змінюватися з кожним поколінням, кожним етапом розвитку чи прогресу суспільства, культурними особливостями, специфікою історичного розвитку регіону / географії / країни. Концепції СВБ різняться також залежно від національних соціально-економічних пріоритетів – котрі самі знаходяться під впливом історичних і культурних факторів – та від різних типів соціальних дійових осіб, що вимагають дії за цими пріоритетами. Деякі з цих концепцій продемонстровані нижче у табл. 1.

Які кроки повинен здійснити бізнес, щоб бути впевненим, що він займає важливе місце у суспільстві та поводиться на відповідальному соціальному рівні?

Відповідь на це питання дає визначеність форм та методів застосування СВБ у практику бізнесу та факторів, що сприяють або протидіють розвитку цих методів.

Завдяки включенню СВБ як невід'ємної частини системи управління бізнесом, загальна стратегія управління компанії тільки посилюється ще одним механізмом.

Першим кроком в стратегічному плануванні є розробка місії та стратегічних цілей організації.

Таблиця 1

Концепції соціальної відповідальності бізнесу

Концепція	Характеристика
Концепція економічної відповідальності	Економічна відповідальність фірми за здійснення ділових операцій та підтримування рентабельності, в той час, коли знаменита "невидима рука" ринку автоматично перетворює особисті інтереси у спільні.
Концепція базової бізнес-стратегії	Передбачає, що бізнес не може процвітати, якщо суспільство, в якому він ведеться, функціонує невдало. "Корпоративна відповідальність" стосується заходів, які здійснюють підприємства для підтримання та розширення цього симбіотичного взаємозв'язку.
Концепція обов'язків	Про корпорації слід судити не лише за їхнім економічним успіхом, але й за неекономічними критеріями. Щоб виконувати належну корпоративну громадянську роль, корпорація повинна виконувати наступні обов'язки: економічні, правові, етичні та філантропічні.
Концепція "стейкхолдеров" (зацікавлених сторін)	Багато суспільств приймають ідею про наявність у організацій корпоративної свідомості, яка передбачає постійне розуміння керівництвом відповідальності даної установи по відношенню до громадянського суспільства.
Концепція корпоративної підзвітності	Підкреслює, що компанії у певний спосіб несуть відповідальність за наслідки своїх дій. Сьогодні компанії повинні ставати більш підзвітними перед усім суспільством, крім того, що вони, як це зазвичай є, відповідають виключно перед своїми зацікавленими сторонами.
Добровільна концепція	Одна з концепцій соціальної відповідальності передбачає зобов'язання фірми – понад те, якого вимагає закон або економіка – прагнути досягнення довгострокових цілей, які є корисними для суспільства.
Концепція проактивності	СВБ з точки зору бізнесу є засобом реагування на виклики сталого розвитку. Компанії можуть це робити "реактивним" (підхід на основі реакції) або "проактивним" шляхом (стратегічний підхід), який систематично розширює можливості врядування задля сталого розвитку.

Джерело: [4]

Визначення місії, тобто призначення кожної організації, спонукає менеджмент осмислити, як у довгостроковій перспективі буде виглядати його підприємство. На цьому етапі компанія повинна усвідомити свої зв'язки з суспільством, визначити як відбувається її вплив на суспільство та у чому полягає її залежність від суспільства.

Усвідомлення компанією залежності свого стабільного розвитку від стабільного й успішного розвитку суспільства є результатом вироблення компанією свого бачення і місії. Вже на першому етапі стратегічного планування компанія включає у визначення своєї місії елементи СВБ політики і своєї відповідальності за сталий розвиток суспільства.

Часто розробка місії супроводжується створенням офіційного документа компанії – морального кодексу, або корпоративного кодексу, якій затверджує

першочергові цінності організації та моральні норми, яких мають дотримуватися менеджери та робітники.

На другому етапі менеджери аналізують своє оточення. Можна використовувати модель PEST аналізу та відстежувати, які з політичних (P), економічних АССИСТЕНТ, соціальних (S) та технологічних (T) факторів мають найбільший вплив на діяльність компанії. Серед усіх факторів важливо виділити ті, які знаходяться в двох сферах, що перетинаються: сфері галузевої діяльності фірми (або її бізнес інтересів) та сфері високої залежності компанії від визначеного фактора зовнішнього оточення.

Якщо в компанії висока залежність від рівня розвитку технологій у даній галузі і наявності кваліфікованої робочої сили, то така компанія може включити у свій соціальній стратегічний план підготовки на ринку праці професіоналів певної кваліфікації. Так діють IT (Information Technologies – інформаційні технології) компанії, що мають програми з розвитку комп'ютерної грамотності школярів або програми підтримки вищих навчальних закладів, що випускають IT фахівців.

На третьому етапі компанії оцінюють ресурси (визначаючи їхні види і величину), що можуть бути спрямовані на соціальні програми. Так само необхідно визначити наявну в компанії компетенцію по вирішенню ряду чітко окреслених питань пов'язаних із соціальними, або можливість залучення консультанта для такого вирішення.

На четвертому і п'ятому етапах компанія розробляє матрицю SWOT. Одержання інформації про зовнішнє середовище та її аналіз дозволяє з‘ясувати можливості, якими може скористатися компанія. Компанія визначає, які тенденції в розвитку економіки й у цілому суспільства є для неї перспективою в бізнесі. На основі цього розробляються стратегічні цілі СВБ, що дозволяють компанії внести вклад у позитивні тенденції в суспільстві і скористатися їхніми результатами. Виявлені ризики також вимагають розробки спеціальних заходів для їх подолання. Тому компанії включають ці заходи в список стратегічних СВБ цілей.

На шостому етапі відбувається формулювання СВБ стратегії. Вироблені цілі зводяться воєдино і коректуються відповідно до місії компанії.

Сьомий етап вимагає розробки конкретних заходів, визначення осіб, відповідальних за їхнє виконання, термінів і показників, по яких буде оцінюватись ступінь досягнення стратегічних цілей. Цим етапом починається впровадження СВБ стратегії й одночасно – реалізується організаційна функція менеджменту СВБ. Необхідно розподілити ресурси, структурувати задачі і впровадити в структуру компанії відповідний елемент, що буде центром СВБ діяльності. Завдяки цьому, на восьмому етапі можна буде здійснювати коригувальні міри для того, щоб вироблена СВБ стратегія ааме гнучкої і відбивала оточення компанії, що змінюється.

Важливим інструментом впровадження СВБ в бізнес практику є визначення компанією стимулів, які забезпечать реалізацію розроблених соціальних стратегій.

Ці стимули повинні служити спонукальним мотивом як для менеджменту компанії, так і для кожного її працівника.

Покращення бізнес процесів – впровадження СВБ вимагає складання схеми пошуку відповіді на запитання: “Чи створює ця операція додаткову вартість? ” При цьому вартість розглядається з точки зору покупця. Таким чином, програми СВБ допомагає по-новому подивитися на організаційну структуру та дозволити покращити якість продукції, скоротити години виробничого циклу.

Покращення технологій – під час впровадження СВБ, компанії виявляють приховані резерви покращення технологій. Наприклад, застосування компанією екологічноі програми по зменшенню викидів може змінити саму технологію виробництва.

Покращення ділової та загально суспільної репутації компанії, посилення позицій її бренду. Це збільшуєж матеріальні активи компанії.

Підвищення мотивації та продуктивності працівників завдяки психологічним факторам мотивації і формування лояльного ставлення працівників до компанії. Крім того, внутрішні соціальні програми компаній спрямовані на поліпшення умов праці та життя працівників, впровадження заохочувальних та збільшення оплати праці.

Поліпшення економічних показників компанії, зростання обсягів продажів та посилення конкурентної позиції на ринку відбуваються завдяки лояльному ставленню покупців та сприятливому відношенню до компанії громадськості [4].

Розглядаючи соціальну відповідальність бізнесу в Україні можна сказати, що перехід України до сталого економічного розвитку, її інтеграція до європейського і світового співтовариства вимагають запровадження сучасної практики взаємодії держави і бізнесу, а також бізнесу і суспільства, які б дозволили посилити взаємну відповідальність усіх учасників суспільного життя, створити умови для подальшого стабільного розвитку суспільства.

З листопада 2007 року Україна приєдналася до роботи міжнародної групи експертів з питань розробки проекту міжнародного стандарту ISO 26000 “Керівництво із соціальної відповідальності”. У 2010 році Україна разом з багатьма іншими країнами світу підтримала прийняття міжнародного стандарту ISO26 000 “Керівництво із соціальної відповідальності”.

Основою Глобального договору є 10 принципів у сферах прав людини, трудових відносин, навколишнього природного середовища та протидії корупції, що становлять своєрідний кодекс етичної корпоративної поведінки і дотримання яких є обов’язковим для учасників.

Незважаючи на добровільність участі, вимогою для компаній є надання щорічних звітів про реалізацію принципів Глобального договору в повсякденній діяльності. За 10 років існування до ініціативи приєдналися понад 8000 компаній та інших організацій з більше ніж 130 країн.

В Україні до малих і середніх відносяться 99,8% усіх підприємств, їх частка складає майже 58% загального обсягу реалізованої продукції в Україні.

В сферу вітчизняного малого і середнього підприємництва залучено більше третини зайнятого населення працездатного віку [5].

Таким чином, партнери – Центр КСВ та Глобальний договір ООН в Україні, до яких приєднався Український союз промисловців та підприємців, розпочали громадську пропагандистську кампанію, аби привернути увагу органів влади до національної КСВ-стратегії. У 2011-2012 роках було проведено ряд заходів: CSR marketplace, конкурс кейсів із КСВ, Форум "Національна стратегія КСВ", різноманітні круглі столи та відкриті дискусії зі стейкхолдерами. Більше як 15 листів було написано до різних урядових організацій із закликом прийняти національну КСВ-стратегію в Україні. Центр КСВ випустив брошуру "Ціна неприйняття КСВ стратегії для України".

У різний час протягом 2011-початку 2013 років реакція органів влади було різною. У червні 2013 року указом Президента було підтверджено готовність до розробки національної КСВ-стратегії за участі Координаційної Ради з питань розвитку громадянського суспільства (Адміністрація Президента) та Кабінету Міністрів. Партнери у цьому тривалому, але важливому проекті – Центр КСВ, Глобальний Договір ООН, Український союз промисловців та підприємців – вважають це успішним результатом трирічної кампанії.

У вересні 2013 року Координаційна Рада з питань розвитку громадянського суспільства (Адміністрація Президента) створила робочу групу, до якої входить близько 30 представників міністерств, бізнесу, громадських організацій, вищих навчальних закладів, для розробки проекту стратегії та подальшого затвердження її указом Президента. Три партнери – Центр КСВ, Глобальний Договір ООН та Союз промисловців та підприємців – стали учасниками робочої групи. Міністерство економіки запропонувало для обговорення перший проект, який базується на Концепції, розробленій у 2011 році. Наразі йде процес обговорення [6].

Необхідність розвитку СВБ в Україні зумовлена низкою чинників:

1) низький рівень корпоративної культури та, як наслідок, фінансова й економічна слабкість значної частки суб'єктів в Україні, діяльність яких орієнтована на виживання;

2) правовий нігілізм і деформація правової свідомості, прагнення оминути закон, а не дотримуватися його;

3) низький рівень усвідомлення суспільством ролі бізнесу через порівняно нетривалу його сучасну історію та практику реалізації ним власної соціальної відповідальності;

4) нерозуміння бізнесом та суспільством основних завдань і механізмів реалізації СВБ через термінологічну (нормативну) невизначеність;

5) закритість більшості українських суб'єктів господарювання для широкої громадськості, детальні відомості про діяльність є закритою інформацією для внутрішнього користування;

6) дисбаланс складових реалізації політики соціальної відповідальності українськими компаніями.

СВБ в Україні перебуває в стадії становлення. Соціальна відповідальність українських компаній та організацій спрямовується насамперед на трудові відносини і заходи із захисту здоров'я і безпеки споживачів. Менш поширеними є заходи щодо захисту природних ресурсів та взаємодії з громадою: лише третина компаній здійснює соціальні інвестиції в розвиток громади, половина – не вживає заходів з охорони довкілля.

Найбільш активними в цій сфері є, насамперед, представництва іноземних суб'єктів господарювання, які переносять на українське підґрунтя сучасні світові практики, а також великі та середні вітчизняні підприємства, які удосконалюють свою діяльність на засадах концепцій загального управління якістю [5].

Висновок. Розвиток СВБ в Україні потребує сприяння з боку держави, яка повинна визнати СВБ як бажану поведінку для вітчизняного підприємництва і розробити комплекс стимулів та заходів з поширення та популяризації СВБ у суспільстві.

Для проголошення позиції держави у сфері СВБ важливим є схвалення Стратегії. Прийняття такого документа покращить міжнародний імідж української держави, продемонструє прагнення України рухатися до сучасних європейських і світових тенденцій, відповідально ставитися до проблем суспільства і навколишнього природного середовища.

Список використаних джерел

1. Галушка З. І. Стратегічний менеджмент : навчально-методичний посібник / З. І. Галушка, І. Ф. Комарницький. – Чернівці, 2006. – 248 с.
2. Грищук В. К. Соціальна відповідальність: навчальний посібник / В. К. Грищук. – Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. – 152 с.
3. Колот А. М. Соціальна відповідальність: теорія і практика розвитку / А. М. Колот. – К. : КНЕУ, 2012.
4. Соціальна відповідальність бізнесу : розуміння та впровадження [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.un.org.ua/files/Concept_Paper.pdf. Дата останнього доступу: 05.10.2014
5. Спільнота Соціально відповідальний бізнес: Стратегія розвитку СВБ в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.svb.org.ua/national-csr-strategy. Дата останнього доступу: 05.10.2014
6. Центр розвитку корпоративної соціальної відповідальності : Національна стратегія КСВ : Крок уперед [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://csr-ukraine.org. Дата останнього доступу: 05.10.2014

А. А. Кушнарьова. Формування відносин бізнесу на засадах соціальної відповідальності.

В статье рассмотрены общие аспекты и концепции формирования отношений бизнеса на принципах социальной ответственности. Проанализирована роль бизнеса и взаимосвязь социальных факторов в Украине и перспективы его дальнейшего развития. Заостряется внимание на изучении возможности преобразования социальной ответственности в инструмент управления предприятием.

Ключевые слова: социальная ответственность, бизнес, развитие, общество.

A. Kushnareva. Forming business relationships based on social responsibility.

In the article general aspects and conceptions of forming of relations of business are considered on principles of social responsibility. A business role and intercommunication of social factors in Ukraine and prospect of his further development are analyzed. Attention on the study of possibility of transformation of social responsibility in the instrument management an enterprise becomes sharp.

Keywords: social responsibility, business, development,society.

УДК: 005.35:330.162

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ, СУСПІЛЬНЕ ЗНАЧЕННЯ

***Н. М. Мазур**, студент,*
Науковий керівник – к.е.н., доцент Лункіна Т. І.,
Миколаївський національний аграрний університет

У статті викладено обґрунтування соціальної відповідальності людини, держави та суспільства. Обґрунтовано, що соціальна відповідальність на особистісному рівні зіткається з правом, правовим регулюванням лише в аспекті покладення на громадян певних обов'язків.

Ключові слова: соціальна відповідальність, особистість, суспільство, право, обов'язок.

Постановка проблеми. Реформування економіки України в умовах ринкових відносин потребує постійних якісних змін у системі соціальної відповідальності людини, держави, суспільства.

Вивчення особливостей даної теми потребує подальшого дослідження сутності й ролі, а також опрацювання методичних та організаційних засад пов язаних з цією темою, які б відповідали новим економічним реаліям.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням соціальної відповідальності людини, держави та суспільства займалися такі вітчизняні та іноземні науковці: як В. Афанасьєв, С. Алексєєв, М. Байтін, І. Бех, Д. Бернштейн, С. Братусь, А. Башняк, М. Василько, В. Давидович, В. Ільїна, О. Йоффе, М. Краснов, В. Карнієнко, В. Лазарєв, О. Малько, Ю. Мигаль, С. Перегудова, А. Плахотний, А. Шобуров, В. Тархов, О. Тітаренко та інші.

Разом з цим вивчення стану проблеми соціальної відповідальності свідчить про те, що деякі її аспекти залишаються ще не розглянутими в соціально – філософській літературі.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження сутності соціальної відповідальності людини, держави та суспільства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Соціальна відповідальність – це відповідальність організації за вплив її рішень і діяльності на суспільство і довкілля через прозору і етичну поведінку, яка:

• сприяє стійкому розвитку, здоров'ю і добробуту суспільства;

• враховує очікування зацікавлених сторін;

• відповідає діючому законодавству і узгоджується з міжнародними нормами поведінки;

• інтегрована в діяльність всієї організації і реалізується нею на практиці.

Кожен суб'єкт економічної діяльності (організація) бере на себе відповідну соціальну відповідальність перед державою, суспільством, людиною, довкіллям.

Соціальна відповідальність, за А. Плахотним, – це соціальний механізм контролю, користуючись яким суспільство забезпечує узгодження особистих і суспільних інтересів, спрямовує поведінку людей у необхідне, суспільно корисне русло. Зворотний напрямок цього зв'язку (від особи до суспільства) характеризує відповідальність як найважливішу моральну і соціально-психологічну якість особи. В цьому, на думку А. Плахотного, проявляються об'єктивна і суб'єктивна сторони соціальної відповідальності.

А. Плахотний пропонує розподіляти соціальну відповідальність за способами регулювання і забезпечення (права і моралі), а також у часовому вимірі, тобто відповідальність за минуле, за вже вчинене діяння – ретроспективна сторона, та відповідальність за майбутні дії – перспективна сторона. Він також уважає за доцільне класифікувати соціальну відповідальність за видами соціальних ролей, кожній з яких притаманна своя форма відповідальності, а саме: політична, цивільна, партійна, виробнича, професійна, сімейна [4, с. 75-80].

А. Шобуров розглядає соціальну відповідальність як вольове соціально зумовлене ставлення суб'єкта до панівних у суспільстві норм і цінностей, що виражаються в обранні суспільно вагомого варіанта поведінки і його активної реалізації [4, с. 75-80].

Соціальна відповідальність виникає одночасно з суспільством. Її формування пов'язане з розвитком людини як соціальної істоти, суспільних відносин, коли поведінка особистості набуває суспільної значущості і тому починає регулюватися за допомогою соціальних норм.

Крім того, як вважає І. Ребрій, у змісті соціальної відповідальності відображаються три аспекти взаємодії соціальних суб'єктів: характер виконання соціальним суб'єктом свого призначення та обов'язків; суспільне оцінювання дій або бездіяльності соціального суб'єкта (правова, моральна, політична, естетична та ін.); соціальні санкції, що застосовуються соціумом до соціального суб'єкта за соціальні наслідки діяльності або бездіяльності.

Виходячи з означених підходів, можна стверджувати, що соціальна відповідальність на особистому рівні стикається з правом. Вона є правовою та державно-управлінською категорією, що відображає ціннісно-правовий аспект суспільних відносин. Крім того, як ми вже відмічали, якщо розглядати правові аспекти соціальної відповідальності, то можна стверджувати, що соціальна відповідальність є універсальним поняттям для усіх типів поведінки. Водночас залежно від обставин мотиви відповідальної діяльності можуть бути різними.

Наприклад, для когось важливим є те, за що він відповідає; для когось – це перед ким він відповідає; для одних важливо, що їм загрожує за порушення; для інших – це усвідомлення суспільної необхідності певних дій; хтось бажає уникнути лише негативного оцінювання своїх дій, а хтось на перший план ставить результати своєї роботи [5, с. 5-12].

Стосовно запитання щодо впливу соціальної відповідальності в Україні на її позиції в різних рейтингах та оцінках експерти виявили певну активність та визначили за більшістю позицій її дуже сильний і сильний вплив

Низький рівень розвитку соціальної відповідальності в Україні обумовлює високий рівень корупції (73,6%), низький рівень конкурентоспроможності (52,5%), низький рівень розвитку людського потенціалу (61,4%), низький рівень виконання міжнародних обов'язків зі сталого розвитку (59,5%), низький ступінь реалізованості міжнародного стандарту ISO-26000 (55,7%), незадовільний рівень упровадження Глобального договору (39,3%), низький ступінь виконання вимог зовнішніх інвесторів з розвитку корпоративної культури (48,1%) та невисокий ступінь реагування на глобальні загрози (27,8%) [2, с. 501].

Експерти додатково визначили інші позиції та рейтинги, на які впливає соціальна відповідальність: рівень якості життя громадян, рівень економічної свободи (Henitage Foundation), рівень інвестиційної привабливості, індекс багатовимірної бідності, індекс гендерної нерівності, рівень культури, якість трудового життя.

Система національної безпеки характеризується певним впливом через державні інститути на формування соціальної відповідальності особистості. Їх певний вплив забезпечує безпеку особистості та становлення соціально відповідальної поведінки. Але визначений експертами вкрай низький ступінь впливу державних інститутів на розвиток соціальної відповідальності людини обумовлює соціальні загрози національної безпеки. Невисокий та низький ступінь впливу на розвиток соціальної відповідальності особистості відзначили стосовно Президента України 58,9% експертів, Верховної Ради України – 61,4, центральних органів виконавчої влади – 62,0, правоохоронних органів – 55,7, судової системи – 57,0%. Навіть громадські організації, діяльність яких спрямована на захист та представлення прав та інтересів людини, на думку експертів, мають невисокий ступінь впливу на розвиток соціальної відповідальності особистості. Це профспілки (59,5%) та громадські організації (48,1%) [5, с. 5-12].

Прагнення до системності бачення соціальної відповідальності та її прояву обумовило необхідність орієнтації наукового дослідження на одночасне вивчення особливостей соціальної відповідальності особистості, суспільства, бізнесу, держави. Ураховуючи спеціальний підбір експертів, які певною мірою володіють даною проблематикою, за формою анкети не передбачалось детальних пояснень, щоб не заангажувати опитуваних на інші настанови, які не відповідають їх думкам. Тому експертне опитування розпочалося з трьох питань, які визначали ступінь наукової розробленості

соціальної відповідальності, доцільність здійснення досліджень цих питань та пріоритетність напрямів досліджень щодо соціальної відповідальності. На запитання “Як Ви оцінюєте ступінь наукової розробленості проблематики з соціальної відповідальності в Україні?” лише незначна частка експертів (2,5-5,4%) мала утруднення у відповіді (табл. 1).

Таблиця 1

Ступінь наукової розробленості проблематики соціальної відповідальності в Україні, %

Вид соціальної відповідальності	Сутність розробленності проблематики			
	Дуже високий та високий	Середній	Низький та дуже низький	Важко відповисти
Суспільства	3,8	19	70,9	5,4
Людини	8,9	20,3	65,8	5,1
Держави	4,5	27,8	63,2	4,4
Бізнесу	12	41,8	43,7	2,5

Джерело: [3]

Найвищий ступінь наукової розробленості експерти привласнили соціальній відповідальності суспільства (70,9%), дещо менший – людини (65,8%) та держави (63,2%). На думку експертів, великі успіхи мають наукові досягнення щодо соціальної відповідальності бізнесу, але все ж 43,7% опитаних вважають, що необхідно далі проводити наукові дослідження [4, с. 75-80].

Висновок. Отже, соціальна відповідальність завжди пов’язана з необхідністю додержання приписів, узгоджених з об’єктивними законами природи та суспільства, тобто вона виникає тоді, коли поведінка людини має суспільне значення і регулюється соціальними нормами. Соціальна відповідальність людини, суспільства та держави у правовій державі становить універсальну, всезагальну форму зв’язку і взаємозалежності між цими субєктами, виникає зі становленням громадянського суспільства і є необхідною умовою його існування. Таким чином, переважна більшість експертів вважають низькою або дуже низькою ступінь проробленості проблеми соціальної відповідальності і суспільства, і людини, і держави.

Список використаних джерел

1. Амоша О. Соціальна відповідальність в контексті розвитку людського потенціалу / О. Амоша, О. Новікова // Держава і суспільство. – 2010. – № 2. – С. 122-127.

2. Соціальна відповідальність : теорія і практика розвитку : моногр. / за ред. А. М. Колота. – К. : КНЕУ, 2012. – 501 с.

3. Соціальна відповідальність в Україні : погляди різних стейкхолдерів. Регіональний аспект [Електронний ресурс] / А. Г. Зінченко, М. А. Саприкін. – К. : Б.и., 2008. – 60 с. – Режим доступу : www.csr ukraine.org/ 10/10/14/1369.

4. Новікова О. Ф. Соціальна відповідальність в контексті якості державного та регіонального управління / О. Ф. Новікова // Публічне управління. – 2010. – №3-4. – С. 75-80.

5. Дейч М. Є. Модернізація суспільних відносин на засадах соціальної відповідальності / М. Є. Дейч // Схід. – 2013. – № 3 (123). – С. 5-12.

Н. Н. Мазур. Социальная ответственность, общественное значение.

В статье изложено обоснование социальной ответственности человека, государства и общества. Обоснованно, что социальная ответственность на личностном уровне соприкасается с правом, правовой регуляцией лишь в аспекте возложения на граждан определенных обязанностей.

Ключевые слова: социальная ответственность, личность, общество, право, обязанность.

N. Mazur. Social responsibility, community sense.

The ground of social responsibility of man, state and society is expounded in the article. Reasonably, that social responsibility at personality level adjoins with a right, legal adjusting only in the aspect of laying-on on the citizens of certain duties.

Keywords: social responsibility, personality, society, law, duty.

УДК: 334. 422: 330. 162: 338. 2

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК ЧИННИК СТІЙКОГО РОЗВИТКУ

І. О. Малиновська, *студент,*
Науковий керівник – к.е.н, доцент Лункіна Т. І.,
Миколаївський національний аграрний університет

У статті розкрито поняття соціальної відповідальності, узагальнено дослідження видатних науковців, філософів з давніх часів, визначено її вплив на стійкий розвиток суспільства на макро- і макрорівнях.

Ключові слова: соціальна відповідальність, соціальна безпека, соціальні норми, соціум.

Постановка проблеми. Проблема соціальної відповідальності у її багатоаспектності – громадянина перед державою, держави перед громадянином та відповідальності особи за свої вчинки перебувала у полі зацікавлення вчених з часів античності і є актуальною і у наш час. З ускладненням суспільних відносин виникають багато чинників які впливають на стан суспільної свідомості. Зумовлюється це, передовсім, складністю структури загальної проблематики соціальної відповідальності, оскільки існує чимало видів людської діяльності, чимало способів забезпечення суб’єктно-об’єктних відносин, тощо. Поряд з тим, мають місце й економічні, демографічні, психологічні, політичні та інші фактори, які впливають на формування соціальної відповідальності. Зрештою сама відповідальність, тією чи іншою мірою, пов’язана з системою відносин людини та суспільства,

міститься в усіх без винятку формах особистісної, суспільної і правової свідомості.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Уже кілька десятиліть проблематика соціальної відповідальності є об'єктом наукового інтересу дослідників різних країн. Серед фундаментальних праць закордонних учених слід зазначити праці Ф. Котлера та Н. Лі "Соціальна відповідальність...", а також Р. Сімса "Етика та соціальна відповідальність" які присвячені пропаганді цінностей і принципів соціальної відповідальності. Практика соціальної відповідальності в різних країнах світу описується в роботах С. Айдоу та В. Філхо, Л. Зу, Р. ван Тулдера та А. Ван дер Зуарта. Глобальні аспекти соціальної відповідальності розкриваються в книзі М. Хопкінса. Але попри наявність досліджень соціальної відповідальності, все ж таки у вивченні цього поняття залишається чимало прогалин щодо його видів, принципів і стадій реалізації, соціальних механізмів, за допомогою яких суспільство домагається відповідної поведінки від суб'єктів суспільних відносин.

Мета статті. Метою статті є дослідження соціальної відповідальності як фундаменту, на якому побудована вся система відносин у суспільстві. Аналіз існуючих розробок з цього питання, а також визначення основних принципів, видів та проблем відповідальності людини перед соціумом. В цьому випадку індивід виступає невід'ємним елементом у макросистемі людина-держава-суспільство.

Виклад основного матеріалу. Соціальна відповідальність є тим фундаментом, на якому розбудована вся система відносин у суспільстві. В цьому випадку вона виступає невід'ємним елементом у макросистемі людина-держава-суспільство. Людське щоденне суспільне буття, таким чином, на подібному рівні пов'язане з необхідністю цивілізованого формування, гармонізації відносин всіх учасників такого багатопланового, різнорівневого соціуму з метою забезпечення його життєздатності, стабільного і прогресивного розвитку. Встановлення ж норм відносин об'єктивно вимагає соціального контролю за їх дотриманням. Саме тут, зокрема, бере свій початок вчення про свободу людини, її межі, визначені суспільним нормативним комплексом, а також про відповідальність людини як позитивну, так і ретроспективну, про відповідальність всіх суб'єктів суспільних відносин. Тим самим, відповідальність виступає вагомим інструментом у механізмі соціального контролю, забезпечуючи відповідною мірою його ефективність. Ефективний соціальний контроль, заснований на загальнолюдських цінностях гуманності, демократичності, справедливості, законності і неухильного дотримання, забезпечення прав людини, є невід'ємною рисою незалежної демократичної соціальної правової держави громадянського суспільства, на шлях розбудови яких стала Україна. Соціальна відповідальність – це соціальне явище, що являє собою добровільне та свідоме виконання, використання і дотримання суб'єктами суспільних відносин, приписів, соціальних норм, а у випадку їхнього порушення – застосування до порушника заходів впливу, передбачених цими нормами. Соціальна відповідальність переслідує мету

упорядкування, гармонізації суспільних відносин і забезпечення їхнього поступального та стабільного розвитку. Сприймаючи відповідальність як особисту моральну позицію, людина робить її елементом особистої внутрішньої мотивації. Фактично соціальна відповідальність у такому випадку може виражатися крізь призму здатності людини поводитися відповідно до інтересів інших людей. Чим більше свободи, тим більше відповідальності, проте виключно свободна та відповідальна людина схильна до повноцінного саморозвитку в контексті соціальної поведінки. Врешті проблематика відповідальності – це вираження все ж таки моральної свободи людини через розвиток усіх без винятку її задатків.

У працях "Держава", "Закони", "Політика" Платон осмислював відповідальність як таку, що являє собою моральний обов'язок перед державою, формуванню якого сприяють етичне виховання та філософські роздуми, як стан, котрий відповідає внутрішнім переконанням людини, її моральним якостям, уявленням щодо справедливості. Він трактував окреслені властивості як прояв доброчинності, притаманної кожному громадянинові й відомої йому з досвітнього буття. Відповідальність осмислюється у працях Платона і як така, що має подвійний характер у розумінні моральної відповідальності та відповідальності перед законом, котра трансформується у відповідальність за його порушення. Відтак йдеться про два аспекти – позитивний (моральна відповідальність перед суспільством, державою) та негативний (відповідальність, що її людина зазнає у випадку порушення встановлених норм). Платон розглядав закон як такий, що у найдавніші часи сприяв родинному єднанню, а пізніше, усунувши розбіжності у поглядах на справедливість, корисливість, шкідливість, честь і безчестя, виконав функцію консолідації суспільства. Соціальний реформатор та філософ Солон у своїх зверненнях до народу нагадував, що за вчинений окремою особою злочин відповідальність лягає на плечі усіх громадян. Такі ж приклади наведені в Есхіла, Аристотеля, Гесіода та ін.

Аристотель, звертаючись до теми відповідальності осмислює її у контексті проблематики взаємостосунків держави та громадянина. У його праці "Політика" держава виступає як об'єднання вільних громадян, що є "відносним цілим", повноцінне функціонування якого пов'язане персонально з кожним із громадян. У середньовічній філософії поняття відповідальності осмислюється крізь призму теоцентризму. Філософ та юрист Тертуліан в «Апології» розмірковує щодо відповідальності за переступ абсолютно справедливого природного закону (законів природи). Іоан Пустельник стверджував, що здатність людини відповідати за свої вчинки – це благо, дароване небесами, яка дозволяє їй осмислювати свої вчинки, допомагає стати кращою й покаятись. Відповідальність перед людьми, вважав він, – це усвідомлення обов'язку відповісти за свої вчинки не лише перед Богом, а й перед людьми й сприйняти їх осуд з духовним смиренням, маючи зобов'язання не повторювати помилок. Дамаскін також зараховував відповідальність до найбільш важливих людських якостей, вважаючи, що

особа перш за все відповідальна перед Богом, а потім уже перед людьми. У рамках теорії суспільного договору до теми відповідальності звертався Ж.-Ж. Руссо, осмислюючи політичний організм як угоду між народом та правителями, яка передбачає взаємну відповідальність держави і громадян. Ш.-Л. Монтеск'є, звертаючись до теми відповідальності, підкреслював, що злочинців перш за все необхідно позбавляти вигод, пов'язаних із моральними чеснотами. Він наполягав на індивідуальній відповідальності, зокрема наголошував на тому, що діти не повинні відповідати за злочини своїх батьків. У контексті проблеми свободи вибору Г. Сковорода наголошував на відповідальності людини під час здійснення вибору між добром і злом, правдою і облудою. Базові принципи відповідальності на основі ідей Ганса Йонаса викладені у праці "Принцип відповідальності. Досвід етики для технологічної цивілізації". Із-поміж принципів відповідальності, вважає Г. Йонас, слід виокремити такі: інтерес, страх, смирення, громадськість, патріотизм, відповідальність, відчуття обов'язку, моральність, духовність, професійна компетентність, творча спрямованість та працелюбність. Узагальнюючи, слід погодитися з тим, що бути соціалізованим – це означає бути відповідальним за все, що відбувається в цьому світі, в бутті в цілому, і в суспільстві зокрема [1].

Варто зазначити, що соціальна відповідальність і соціальна безпека нерозривно пов'язані між собою. Соціальна відповідальність є гарантом соціальної безпеки загалом і особистої безпеки людини зокрема, засобом підтримання і зміцнення соціальної злагоди, цілісності суспільства, держави. Соціальна безпека, таким чином, об'єктивно потребує надійного механізму соціальної відповідальності.

Соціальні норми, виконуючи у суспільстві охоронну, регулятивну і виховну функції, визначаючи раціональні межі свободи людини, виступають запорукою гармонізації, упорядкованої сталості суспільних відносин поступального прогресивного розвитку суспільства у цілому. Якщо розглядати суспільство як складне, системне, багаторівневе утворення, соціально-правовий механізм, то, як видається, є підстави погодитися з Б. Д. Шаховим у тому, що соціальні норми виконують роль ефективного засобу "збереження системи, системоутворення, відновлення системності в суспільних відносинах, вироблені самою соціальною системою в ході суспільної еволюції". Таким чином соціальні норми через свої функції виступають як системоутворювальний чинник. Розрізняють такі види соціальних норм: звичаї, традиції, норми моралі, релігійні (канонічні) норми, етичні норми, політичні норми, корпоративні норми, норми громадських організацій, технічні норми, норми культури, норми права тощо. У процесі взаємодії та взаємовпливу різних видів соціальних норм кожна з них, зберігаючи свою специфіку, виступає як особливий регулятор.

У залежності від видів соціальних норм виділяють такі різновиди соціальної відповідальності: моральна, релігійна, дисциплінарна, політична, правова (юридична) тощо. Основними формами соціальної відповідальності,

зазначає І. Г. Савченко, є юридична, моральна, політична, партійна, професійна, екологічна тощо. Найдавнішою з-поміж них є моральна відповідальність. Політична та правова відповідальність виникають із появою держави, що й формує політичні і правові норми [5]. Висловлені й інші підходи щодо диференціації видів соціальної відповідальності. Зокрема, А. Т. Панов, В. А. Шабалін та А. Ф. Плахотний згадують про моральну, політичну, правову, економічну, національну, державну відповідальності; М. М. Бахтін – моральну, персональну, політичну, спеціальну відповідальності; Л. І. Грядунова – політичну, цивільну, партійну, правову, моральну, виробничу, професійну, сімейну відповідальності.

Соціальна відповідальність, за своїм сутнісним змістом має два прояви – позитивний і негативний, та аспекти відповідальність за минуле і відповідальність за теперішнє і майбутнє. Під позитивною (перспективною) соціальною відповідальністю потрібно розуміти добровільне і свідоме використання, виконання, дотримання суб'єктами суспільних відносин приписів соціальних норм. Під негативною (ретроспективною) соціальною відповідальністю – застосування для порушника соціальних норм заходів впливу, передбачених цими нормами. Соціальна відповідальність єдина, але має дві форми реалізації: добровільну – виражену в обов'язку суб'єкта виконувати приписи соціальних норм його правомірною поведінкою і реакцією на нього, і примусову – виражену в обов'язку порушника соціальних норм підпорядкуватися різноманітним заходам суспільного і державного примусу.

Прийнято стверджувати про об'єктивні і суб'єктивні підстави відповідальності особи на кожному етапі розвитку суспільства, одночасно наявні протилежні, взаємовиключні тенденції, необхідності, можливості. Полем функціонування поведінки особи служить сфера необхідного, сфера можливого, які, як складові соціальної дійсності, слугують основою вибору, а також об'єктивним критерієм оцінки прийнятого суб'єктом рішення. Визначальний вплив на поведінку людини справляє навколишнє її середовище – відповідний соціум. Прийнято диференціювати дві підстави соціальної відповідальності: а) нормативну; б) фактичну. Нормативною підставою соціальної відповідальності як негативної (ретроспективної), так і позитивної (перспективної), є система наявних чинних соціальних норм, що функціонують у даному суспільстві. Соціальні норми, виконуючи таким чином у суспільстві охоронну, регулятивну і виховну функції, визначаючи раціональні межі свободи людини, виступають запорукою гармонізації, упорядкованої сталості суспільних відносин поступального прогресивного розвитку суспільства у цілому. Розрізняють такі види соціальних норм: звичаї, традиції, норми моралі, релігійні (канонічні) норми, етичні норми, політичні норми, корпоративні норми, норми громадських організацій, технічні норми, норми культури, норми права тощо. У процесі взаємодії та взаємовпливу різних видів соціальних норм кожна з них, зберігаючи свою специфіку, виступає як регулятор особливого роду. Наявність цілісної, динамічної

системи соціальних норм є вагомим соціальним здобутком, яскравим свідченням прогресивного цивілізованого розвитку відповідного суспільного організму. З іншого боку, суспільний прогрес неможливий без цілісної, динамічної системи загальнообов'язкових правил поведінки у вигляді соціальних норм, які забезпечують упорядкованість, сталість, контрольованість і прогнозованість розвитку суспільних відносин. Системі соціальних норм притаманний об'єктивно-суб'єктивний характер. З одного боку, вони є наслідком об'єктивних закономірностей розвитку суспільства, а з іншого – результатом суб'єктивного пізнання, на основі уяви і оцінки цих закономірностей людською свідомістю та їхньої суб'єктивної об'єктивації в матерію поля соціальних норм.

Соціальні норми безпосередньо чи опосередковано визначають суспільно корисні, суспільно прийнятні, суспільно шкідливі та суспільно небезпечні діяння людей в системі суспільних відносин, виконуючи роль важливої детермінанти людської поведінки. Характерною рисою соціальних норм є те, що вони, окрім норм права, наявні як у додержавному суспільстві, так і в державно організованому суспільстві. Правда, система цих норм у названих періодах розвитку суспільства є різною. Однак неодмінною рисою є їхня взаємодія і взаємовплив при відносній автономності, специфічності кожної з цих норм. У своєму гармонійному поєднанні вони утворюють нормативне поле суспільного механізму регулювання поведінки людей. Метою соціальних норм є охорона і забезпечення примноження тих духовних і матеріальних цінностей, які є здобутком суспільства і служать підґрунтям для цивілізованої реалізації інтересів і потреб людини. Доречно зазначити, що відповідно до ст. 3 Конституції України, людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю. Соціальна відповідальність і свобода пов'язані із ставленням людини до соціальних цінностей. Система індивідуальних цінностей людини, як відомо, є відносною і залежить від низки факторів об'єктивного і суб'єктивного характеру. Разом із тим, наявна й група цінностей, які є найбільш очевидними і сприймаються і визнаються більшістю людей. Н.І. Лапін, на підставі досліджень ціннісних переконань, проведених Центром дослідження динаміки цінностей Інституту філософії РАН, наводить 14 базових цінностей:

1) життя людини як найвища цінність, самоцінність;

2) свобода в сучасному ліберальному розумінні

цього поняття як "свобода для" реалізації соціально позитивних потреб і здібностей індивіда;

3) моральність як якість поведінки людини у відповідності з загальнолюдськими морально-етичними нормами;

4) спілкування в родині, з друзями та іншими людьми, взаємодопомога;

5) сім'я, особисте життя, продовження роду;

6) робота як самоцінний зміст життя і як засіб для заробітку;

7) добробут-доходи, комфорт свого життя, здоров'я;

8) ініціативність, підприємливість, здатність відокремитися, реалізувати себе;

9) традиційність – повага до традицій, жити як всі, залежність від обставин;

10) незалежність – здатність бути особистістю, жити за своїми критеріями;

11) самопожертвування як готовність допомагати іншим, навіть на шкоду собі;

12) авторитетність, здатність впливати на інших, мати владу над ними, конкурувати і домагатися перемоги;

13) законність як встановлений державою порядок, який забезпечує безпеку індивіда, рівноправність його відносин з іншими;

14) вільність як архаїчна "свобода від… " обмежень волевиявлення індивіда, який прагне до вседозволеності.

Визнання "шкали" цінностей на рівні особи, осіб, суспільства у цілому створює необхідний надійний ґрунт для реалізації соціальних норм, що їх охороняють, забезпечує гармонізацію людських стосунків, сприяє утвердженню суспільного нормативного порядку і організованості нормативної культури. З іншого боку, система ціннісно-нормативної орієнтації суб'єктів суспільних відносин сприяє розвитку соціальних цінностей, зміцненню позитивної установки суб'єктів щодо навколишньої дійсності. Визначальним змістом цього спрямування є схильність суб'єкта до соціально корисної, соціально прийнятної поведінки.

На зв'язок поведінки людини із соціальними нормами звертається увага у філософській літературі. Відповідальність завжди і нерозривно пов'язана з необхідністю дотримання приписів, правил поведінки, підкорення, узгодження своєї поведінки з об'єктивними законами природи та суспільства. Якщо немає необхідності у дотриманні будь-яких норм, приписів, то немає і відповідальності. Фактичною підставою негативної соціальної відповідальності є вчинення суб'єктом суспільних відносин діяння, яке суперечить соціальній нормі або нормам, а у випадку порушення юридичної норми – наявність у такому діянні складу відповідного правопорушення. Фактичною підставою позитивної соціальної відповідальності є правомірне діяння суб'єкта суспільних відносин, іншими словами – наявність в його діянні відповідного складу правомірного вчинку.

Соціальна відповідальність виникає тоді, коли поведінка індивіда має суспільне значення та регулюється соціальними нормами [3].

Відповідальність є закономірним проявом свободи, але не єдиним. Вона – наслідок безвідповідальної поведінки суб'єкта суспільних відносин, тоді як відповідальна поведінка суб'єкта не породжує такого наслідку. Отже, не існує відповідальності поза свободою. Свобода – це можливість реалізації цілеспрямованої діяльності, здатність діяти в рамках знання суті речей, і реалізується вона настільки, наскільки глибшими є знання об'єктивних умов, наскільки точніше до цих умов обрані ціль і засоби її досягнення.

Відповідальність – продиктована об'єктивними умовами, їх усвідомленням і суб'єктивно поставленої ціллю необхідності вибору. Тобто, свобода породжує відповідальність, відповідальність – спрямовує свободу. Відповідальність, як правильно наголошують Г. І. Іконников та В. П. Ляшенко, є органічною властивістю свободи. Сваволя власне тому і не є свободою, що вона не передбачає відповідальності. Свобода – це можливість жити на власний розсуд у межах, визначених соціальними нормами. Жити ж на власний розсуд – означає вибирати між добром і злом, справедливістю і несправедливістю, моральністю і аморальністю, бути творцем реалізувати себе як особу і відповідати за вибір перед суспільством і собою. Відповідальність є зворотною стороною свободи, яка нерозривно пов'язана з нею та завжди її супроводжує. Той, хто діє вільно, повністю відповідає за свої дії.

Оскільки моральний вибір виражає реальний зв'язок особи з іншими людьми, а отриманий наслідок набуває певного значення для інших людей, це завжди накладає відповідальність на особу. Отже, відповідальність становить невід'ємну органічну властивість свободи, її зворотню сторону в сенсі свободи волі і дій людини, яка є суб'єктом свободи і водночас відповідальності. Відповідно до життєвої позиції особистості визначені рівні соціальної відповідальності: на першому рівні життєвої позиції відповідальність особистості виявляється як санкція, а основним мотивом реалізації дій є прагнення уникнути відповідальності; на другому рівні спонукальним мотивом є «дотримання норм і правил, прихильність до навколишніх», на цьому етапі відбувається перехід об'єктивної відповідальності до суб'єктивної; на третьому рівні відбувається переростання почуття відповідальності у відповідальність соціальну; четвертий рівень характеризується насамперед високорозвиненою професійною відповідальністю, яка реалізується у трудовій діяльності; п'ятий рівень дозволяє соціально зрілій особистості чітко займати свідому позицію у трудовій та громадській діяльності

Висновок. Дослідивши явище соціальної відповідальності, варто зробити висновок, що соціальна відповідальність має дихотомічний характер. Це означає не лише взаємне сумлінне, відповідальне ставлення суб'єктів суспільних відносин до своєї суспільно значимої поведінки, але й відповідальність держави перед суспільством і людиною. Отже, соціальна відповідальність суб'єктів суспільних відносин і держави має бути взаємною. Гармонійне поєднання названих аспектів соціальної відповідальності є запорукою розбудови суверенної і незалежної, демократичної, соціальної і правової держави в Україні. Відтак, запорука ефективності соціальної відповідальності – це забезпечення урівноваженої, гармонійної кореляції прав і обов'язків людини в суспільному нормативному комплексі. Втілення такої моделі прав і обов'язків у реальне суспільне буття сприяє формуванню людини не лише як споживача природних і суспільних благ, але і як дбайливого, бережливого господаря природних і соціальних благ, цілеспрямованого творця та охоронця суспільних благ, як матеріальних, так і

духовних. У цьому, в основному, полягає цінність формування у людей позитивної соціальної відповідальності крізь призму єдності прав і обов'язків.

Список використаних джерел

1. Йонас Г. Принцип відповідальності. У пошуках етики для технологічної цивілізації / Г. Йонас. – К. : Лібра, 2001. – С. 231.
2. Косолапов Р. И. Свобода и ответственность / Р. И. Косолапов, В. С. Марков. – М. : Политиздат, 1989. – С. 63-65.
3. Маліновська В. М. Юридична відповідальність як різновид соціальної відповідальності / В. М. Маліновська [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vru.gov.ua /Docs/a150710.pdf Дата останнього доступу: 04. 10. 2014
4. Панов А. Т. Социальная ответственность личности в развитом социалистическом обществе / А. Т. Панов, В. А. Шабалин. – Саратов : Изд-во Саратов. Ун-та, 1976. – С. 29-33.
5. Савченко І. Г. Соціальна відповідальність органів державної влади в умовах розбудови соціальної держави / І. Г. Савченко. − Харків, 2007. – С. 12.
6. Соціальна філософія : короткий енциклопедичний словник / за ред. В. П. Андрущенка, М. І. Горлага. – Київ–Харків: Рубікон, 1997. – С. 81.
7. Шахов Б. Д. Социальные нормы : философские основания общей теории / Б. Д. Шахов. – М. : Наука, 1985. – С. 93.

И. О. Малиновская. Социальная ответственность как фактор устойчивого развития.

В статье раскрыто понятие социальной ответственности, обобщенно исследования выдающихся ученых, философов с древних времен, определены ее влияние на устойчивое развитие общества на макро- и микро- уровнях.

Ключевые слова: социальная ответственность, социальная безопасность, социальные нормы, социум.

U. Malinowskaya. Social Responsibility for sustainable development.

The article deals with the concept of social responsibility, generally outstanding research scientists, philosophers since ancient times, determined its impact on the sustainable development of society at the macro and micro levels.

Keywords: social responsibility, social safety, social norms, society.

УДК 330.162:658.11

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК ОДИН ІЗ НАПРЯМІВ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

***К. А. Мікуляк**, студент,*
Науковий керівник – к.е.н., доцент Лункіна Т. І.,
Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглянуто соціальну відповідальність як новий стратегічний напрям соціального розвитку підприємства. Вивчено форми вияву соціальної відповідальності, їхню специфіку, вигоди від неї для суспільства і для самого підприємства.

Ключові слова: соціальна відповідальність, соціальна політика, принципи, концепція, соціальне підприємництво.

Постановка проблеми. У сучасних умовах господарювання все інтенсивніше зростає роль соціальних чинників у діяльності вітчизняних підприємств. Соціально відповідальні функції підприємства, напрями розвитку його соціальної інфраструктури, формування систем соціального забезпечення працівників, впровадження норм етичної поведінки не лише між підлеглими, а й постачальниками, споживачами, сприяння позитивному емоційному кліматові у колективі починають відігравати все більшу роль у досягненні прибутковості виробництва та соціального розвитку підприємств. Така трансформація суспільних пріоритетів вимагає внесення у соціальну політику підприємств принципів та методів соціальної відповідальності, яка може стати одним із напрямів покращення соціального розвитку суб’єкта господарювання. Це дає можливість поставити проблему використання соціальної відповідальності на підприємствах в умовах соціально – орієнтованої економіки в ряд актуальних наукових напрямів.

Метою дослідження є аналіз сутності поняття “соціальна відповідальність”. Обґрунтування необхідності впровадження стандартів соціальної відповідальності як стратегічного напрямку розвитку вітчизняних кампаній.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема покращення соціального розвитку підприємства є предметом наукових пошуків багатьох закордонних і вітчизняних дослідників.

Найбільш вагомі дослідження з цього питання можна прослідкувати в наукових роботах В. А. Вовка, А. М. Гриненка, Т. В. Калінеску та інших. Передумовою успішного функціонування сучасного підприємства в умовах соціалізації економіки є правильний вибір стратегії управління соціальним розвитком. Така стратегія повинна передбачати загальний напрям дій щодо розвитку ефективності роботи персоналу, що необхідно для досягнення стратегічних цілей у поєднанні із задоволенням потреб власників, споживачів, бізнес-партнерів, громадськості. Існує багато розбіжностей у розумінні вагомості впливу соціальної відповідальності на соціальний розвиток підприємства. А. М. Гриненко у своїх дослідженнях розглядає соціальну

відповідальність як інструмент формування нової соціальної політики підприємства, який втілений у такі заходи: соціальне страхування, соціальні виплати і компенсації, створення робочих місць, гідна заробітна плата, відповідальність перед громадськістю та споживачами, соціальне партнерство.

Аналіз різних підходів до визначення ролі соціальної відповідальності у соціальному розвитку підприємств дає підстави для висновку, що ці два поняття нерозривно пов'язані та взаємообумовлені, що вимагає вибору пріоритетів їх погодженого розвитку на всіх рівнях. Саме соціальній відповідальності як напряму покращення соціального розвитку підприємства донедавна не приділяли належної уваги: недостатньо чітко констатовано суть та напрями соціального розвитку підприємств, а також немає єдиного методологічного підходу до визначення сутності соціальної відповідальності у контексті соціального розвитку [2].

Виклад основного матеріалу. Соціальна стабільність та добробут населення держави повною мірою залежить від рівня розвитку економіки і самодостатності регіонів. З'ясування питань, пов'язаних зі зростанням рівня соціально-економічного розвитку проблемних регіонів, підвищенням добробуту населення, неможливе без проведення ефективної соціальної політики держави. Соціальна політика – це комплекс соціально-економічних заходів держави, місцевих органів влади, підприємств, спрямованих на реалізацію соціальних потреб суспільства на основі принципу соціальної відповідальності та справедливості перед кожним громадянином.

Соціальна політика як держави, так і підприємства нерозривно пов'язані й взаємообумовлені. В процесі наукових досліджень соціальної політики варто зауважити, що основну увагу приділяють питанню соціальної політики держави, спрямованої на подолання бідності і захист малозабезпечених громадян. Причому проблемам соціальної політики підприємств належної уваги не приділялось: сфера соціальної політики підприємства розглядалась лише у напрямах поліпшення професійної підготовки і якості життя персоналу, а суть соціальної та економічної політик часто ототожнювалась.

Тому постає завдання – ширше розробити теоретичні та практичні рекомендації щодо покращення соціального розвитку підприємства, основними напрямами якого стали б залучення кваліфікованих працівників, їх закріплення на підприємстві, вдосконалення виробничого ааме й та стимулювання праці. З приводу покращення соціальної політики підприємства, як основи його соціального розвитку, найефективнішим способом стало б поєднання соціальної політики та економічної діяльності підприємства. Адже соціальна політика підприємства, безперечно, може сприяти підвищенню продуктивності праці, збільшенню обсягів виробництва, доходів, за умови врахування наявного стратегічного ресурсу, який поєднує інтелектуальний, людський і соціальний капітал, що допоможе підприємству бути конкурентоздатним на ринку та досягти високого рівня соціального розвитку [2].

Доповненням цього твердження є думка Н. Г. Діденко про те, що підґрунтям для здійснення ефективної соціальної політики суб'єктами господарювання є взяття на себе соціальної відповідальності, що сприятиме отриманню позитивних результатів у соціальному, економічному та іміджевому напрямах. Тобто соціальні результати для бізнесу полягатимуть у формуванні зацікавленості персоналу та встановленні довгострокового надійного партнерства. Економічну вигоду, на думку автора, можна охарактеризувати як отримання прибутку від реалізації соціальних заходів, а участь в соціальних ініціативах забезпечить зацікавленість та прихильність нових партнерів.

Аналізуючи твердження багатьох вчених щодо покращення соціального розвитку суб'єкта господарювання шляхом впровадження ефективної соціальної політики на підприємстві, можна визначити такі основні напрями: забезпечення зайнятості, доходи і оплата праці, охорона праці, умови праці, підготовка персоналу, охорона здоров'я працівників, надання соціальних послуг, пенсійне, соціальне страхування, благочинна діяльність тощо.

Сучасні інноваційні підходи щодо соціального розвитку підприємств стимулюють і формують принципово нові його стратегічні напрями. Одним з таких напрямів, який останнім часом активно застосовується на підприємствах розвинених країн, є впровадження соціальної відповідальності. Він характеризується новим типом соціально-трудових відносин, що проявляється у виникненні нових форм взаємовідносин власників капіталу та працівників, підприємців та середовища їх діяльності. Саме ці реалії зумовлюють необхідність дослідження теоретико-методологічних засад формування адаптованого до умов українського сьогодення нового напряму соціального розвитку підприємства – соціальної відповідальності.

Очевидно, що соціальна відповідальність вже давно стала невід'ємною складовою бізнесу та головним важелем для покращення соціального розвитку підприємств багатьох розвинених країн. На засадах світового досвіду можна сформувати критерії, дотримання яких дає змогу визначити окрему організацію як соціально відповідальну: виготовлення та реалізація якісної продукції; підвищення фаховості працівників; добросовісна сплата податків, виконання вимог міжнародного, державного, регіонального законодавств; реалізація корпоративних програм з охорони та зміцнення здоров'я співробітників.

З огляду на викладене можна стверджувати, що покращення соціального розвитку підприємства, а разом з тим і формування нової соціальної політики для підприємства, цілком можливе завдяки впровадженню соціальної відповідальності у повсякденну роботу підприємства, що, своєю чергою, буде корисним не лише для підприємства, а й для суспільства та держави. Отже, доцільним є створення механізму сприяння розвитку соціальної відповідальності на підприємстві, в який мають входити такі елементи: поширення суспільної думки щодо вагомості соціальної відповідальності бізнесу для соціального та економічного розвитку підприємства, держави;

формування позитивної думки серед підприємців відносно активної соціальної позиції; розроблення нормативно-правових документів із однозначним тлумаченням соціальної відповідальності, критеріями її виміру та формами застосування; удосконалення та активне застосування податкового механізму, згідно з яким будуть визначені пільги в процесі реалізації соціальних програм.

Таблиця 1

Соціальні дослідження щодо розуміння соціальної відповідальності підприємцями

Питання	К-сть осіб	% осіб
Врахування інтересів зацікавлених представників суспільства під час прийняття бізнес-рішень	426	38,4%
Максимізація прибутків та діяльність в інтересах акціонерів	349	31,4%
Добровільна відмова від деяких прибутків через прагнення зробити “правильні речі”	182	16,4%
Впровадження добробуту через працевлаштування та виплату податків підприємством своєчасно та у повному обсязі	80	7,2%
Підтримка ініціатив, що напряму приносять користь суспільству, але не завжди є прибутковими для акціонерів	73	6,6%
В цілому	1110	100%

Джерело: [2]

Соціальні дослідження дають змогу зробити висновки щодо розуміння соціальної відповідальності (табл.1). З таблиці видно, що підприємці готові відмовитися від деяких своїх прибутків сьогодні для того, щоб постійно покращувати свою позицію на ринку та досягти більших прибутків в довгостроковій перспективі.

Всі компанії, які реалізують стратегію соціальної відповідальності, дійсно роблять багато хорошого для суспільства та впровадженню демократичних та людських принципів діяльності, але майже всі заходи є вигідними підприємству і в матеріальному плані. Отже, існує потенційний зиск, який може мати компанія від імплементації соціальної відповідальності у свою бізнес-практику. Він, зокрема, полягає у такому:

1. Поліпшення управління завдяки запобіганню ризикам різного ґатунку.
2. Покращення репутаційного менеджменту.
3. Збільшення обсягу продажу та частки ринку.
4. Розширення можливостей для залучення, утримання, мотивування співробітників компанії.
5. Оптимізація операційних процесів та зменшення виробничих витрат.
6. Налагодження та побудова дієвих відносин з іншими компаніями, урядовими структурами та неурядовими організаціями;

7. Поліпшення фінансових та економічних показників діяльності [1].

Проте сьогодні вагомість впровадження соціальної відповідальності на підприємствах сприймається по-різному. Проблемним є визначення критеріїв соціальної відповідальності, оскільки вони є умовними: те, що є для одного з суб'єктів відповідальним, деякі можуть сприймати по-іншому. Здебільшого соціальна відповідальність для вітчизняних підприємств під час здійснення соціальної політики сприймається не як інструмент покращення соціального стану, а як одноразовий захід, що не потребує особливих затрат, що свідчить про низький рівень обізнаності в цьому питанні. Тому усі наведені вище аргументи щодо покращення соціального розвитку підприємств будуть виправдані в тому разі, якщо соціальна відповідальність сприйматиметься як обов'язок керівництва оцінити власні наміри та вибрати поведінку відповідно до норм, що відображають інтереси суспільного розвитку, а в іншому разі – звітувати перед суспільством та бути покараним.

І, нарешті, варто зазначити, що кожне підприємство, як і держава, для яких найвищою цінністю є людина, мають створювати комфортні умови для її матеріального забезпечення, для задоволення її когнітивних та культурних потреб на рівні сучасних стандартів. А реалізація цих умов можлива лише через соціальну політику, її розвиток на рівні соціальної відповідальності.

Висновки. В умовах соціально-орієнтованої економіки дедалі зрозумілішою стає суть успішного функціонування сучасного підприємства, для якого важливим є не тільки раціональна складова управляння, а й персонал, його лояльність, кваліфікація, компетентність, що стає головним стратегічним ресурсом підприємства.

Тому для досягнення стратегічних цілей та ефективності соціального розвитку суб'єкта господарювання соціальна відповідальність може розглядатися як напрям дій щодо розвитку компетенції, лояльності й ефективності роботи персоналу у поєднанні із задоволенням потреб і очікувань інших, зацікавлених у діяльності підприємства груп: власників, споживачів, бізнес-партнерів, громадськості. Отже, з огляду на викладене можна стверджувати, що, взявши на себе соціальну відповідальність, суб'єкти господарювання можуть отримати позитивні результати у соціальному, економічному та іміджевому планах. А це означає формування надійного партнерства, отримання прибутку, прихильність нових партнерів, поліпшення іміджу організації. Отже, управління соціальним розвитком підприємства здійснюватиметься на вищому рівні.

Тому процес запровадження соціальної відповідальності як самостійного та специфічного напряму покращення соціального розвитку підприємства є необхідністю, зумовленою реаліями сьогодення.

Список використаних джерел

1. Божкова В. В. Соціально відповідальний бізнес як один із напрямків поліпшення іміджу вітчизняних суб'єктів господарювання / В. В. Божкова, Л. Ю. Сагер // Механізм регулювання економіки. – 2010. – № 1. – С. 145-153.

2. Вовк В. А. Формування соціальної політики підприємства : автореф. дис. канд. екон. наук : 08.09.01 / В. А. Вовк ; Харк. Нац. Екон. ун-т. – Х., 2005. – С. 3.

3. Гриненко А. М. Соціальна політика підприємства : методологічний аспект / А. М. Гриненко // Социально-экономические аспекты промышленной политики. Социально-трудовые отношения в современных экономических условиях : Сб. науч. Тр. – Т. 2. – Донецк : ИЭП НАН Украины, 2001. – С. 12-20.

Е. А. Микуляк. Социальная ответственность как один из направлений социального развития предприятий.

В статье рассмотрена социальная ответственность как новый стратегический направление социального развития предприятия. Изучены формы проявления социальной ответственности, их специфику, выгоды от нее для общества и для самого предприятия.

Ключевые слова: социальная ответственность, социальная безопасность, социальные нормы, социум.

K. Mikulyak. Social responsibility as one of the areas Social development enterprises.

The article considers social responsibility as a strategic direction of social enterprise development. The form of manifestation of social responsibility, their specificity, the benefits of it for society and for the enterprise.

Keywords: social responsibility, social safety, social norms, society.

УДК 005.35

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЛЮДИНИ, ДЕРЖАВИ ТА СУСПІЛЬСТВА

Ю. С. Сердечна*, студент,*
Науковий керівни – к.е.н., доцент Лункіна Т. І.,
Миколаївський національний аграрний університет

У статті розкрито поняття соціальної відповідальності як універсальну, всезагальну форму зв'язку і взаємозалежності особистості, суспільства та держави. Доведено, що соціальна відповідальність тісно пов'язана з людиною, державою та суспільством.

Ключові слова: відповідальність, соціальна відповідальність, суспільство, обов'язок .

Постановка проблеми. Формування громадянського суспільства нерозривно пов'язане з проблемами взаємної відповідальності держави і громадянина, важливим аспектом якої є категорія соціальної відповідальності, котра на сучасному етапі набуває дещо іншого соціального призначення. Особливо актуальною є соціальна відповідальність особистості у правовій державі. З розвитком суспільства соціальна відповідальність відіграє провідну роль у всіх сферах життєдіяльності суспільства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій показує, що дану проблему розглядали такі дослідники, як В. Афанасьєв, С. Алексєєв, М. Байтін, І. Бех,

Д. Бернштейн, С. Братусь, А. Башняк, М. Василько, В. Давидович, В. Ільїна, О. Йоффе, М. Краснов, В. Карнієнко, В. Лазарєв, О. Малько, Ю. Мигаль, С. Перегудова, А. Плахотний, А. Шобуров, В. Тархов, О. Тітаренко та інші.

Разом з цим вивчення стану проблеми соціальної відповідальності свідчить про те, що деякі її аспекти залишаються ще не розглянутими в соціально-філософській літературі.

Мета статті. Метою статті є спроба дослідити сутність соціальної відповідальності особистості, держави та суспільства.

Виклад основного матеріалу. Проблема соціальної відповідальності, на наш погляд, пов'язана зі ступенем інтеграції людини та суспільства і визначається головним чином рівнем відповідальності людини як особистості, котра постає як сукупність суспільних відносин. Соціальна відповідальність, за А. Плахотним, – це соціальний механізм контролю, користуючись яким суспільство забезпечує узгодження особистих і суспільних інтересів, спрямовує поведінку людей у необхідне, суспільно корисне русло. Зворотний напрямок цього зв'язку (від особи до суспільства) характеризує відповідальність як найважливішу моральну і соціально-психологічну якість особи. В цьому, на думку А. Плахотного, проявляються об'єктивна і суб'єктивна сторони соціальної відповідальності.

А. Плахотний пропонує розподіляти соціальну відповідальність за способами регулювання і забезпечення (права і моралі), а також у часовому вимірі, тобто відповідальність за минуле, за вже вчинене діяння – ретроспективна сторона, та відповідальність за майбутні дії – перспективна сторона. Він також уважає за доцільне класифікувати соціальну відповідальність за видами соціальних ролей, кожній з яких притаманна своя форма відповідальності, а саме: політична, цивільна, партійна, виробнича, професійна, сімейна [3, с. 35-36].

А. Шобуров розглядає соціальну відповідальність як вольове соціально зумовлене ставлення суб'єкта до панівних у суспільстві норм і цінностей, що виражаються в обранні суспільно вагомого варіанта поведінки і його активної реалізації [6, с. 2-6].

Отже, можна стверджувати, що соціальна відповідальність є найважливішим елементом взаємозв'язку особи та суспільства, вона здійснює функцію регуляції поведінки індивіда відповідно до вимог суспільства. Соціальна відповідальність – це додержання суб'єктами суспільних відносин вимог соціальних норм, а у разі безвідповідальної поведінки, що не відповідає вимогам цих норм, чи порушення суспільних порядків вони зобов'язані нести додатково й обов'язок особистого чи майнового характеру. Іншими словами, це обов'язок особи оцінити власні наміри та обирати поведінку стосовно норм, що відображають інтереси суспільного розвитку, а у разі їх порушення – це обов'язок звітувати перед суспільством і зазнавати покарання.

Соціальна відповідальність виникає одночасно з суспільством. Її формування пов'язане з розвитком людини як соціальної істоти, суспільних відносин, коли поведінка особистості набуває суспільної вагомості і тому

починає регулюватися за допомогою соціальних норм. У соціальної відповідальності, на думку Д. Бернштейна, слід розрізняти два аспекти, два значення стосовно всіх соціальних норм: по-перше, відповідальність за виконання обов'язку, що передбачено соціальною нормою; і по-друге, відповідальність за порушення такого обов'язку.

Відповідальність за порушення вимог соціальних норм означає обов'язок суб'єкта відповідальності прийняти на себе негативні наслідки невиконання чи неналежного виконання вимог соціальної норми, тобто стати об'єктом осуду, об'єктом застосування заходів виправного впливу (зазнати їх з боку суспільства, держави, колективу, соціальної групи і т. д.) і своїми діями відшкодувати, компенсувати спричинену шкоду [5, с. 8]. Крім того, як вважає І. Ребрій, у змісті соціальної відповідальності відображаються три аспекти взаємодії соціальних суб'єктів: характер виконання соціальним суб'єктом свого призначення та обов'язків; суспільне оцінювання дій або бездіяльності соціального суб'єкта (правова, моральна, політична, естетична та ін.); соціальні санкції, що застосовуються соціумом до соціального суб'єкта за соціальні наслідки діяльності або бездіяльності [4, с. 136].

Виходячи з означених підходів, можна стверджувати, що соціальна відповідальність тісно пов'язана з людиною, суспільством, державою.

Згідно зі ст. 25 Загальної декларації прав людини кожна людина має право на такий життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд та необхідне соціальне обслуговування, який є необхідним для підтримання здоров'я і добробуту її самої та її родини і право на забезпечення в разі безробіття, хвороби, інвалідності, вдівства, старості чи іншого випадку втрати засобів до існування через незалежні від неї обставини [1, с. 74]. Тому глави держав і урядів повинні взяти на себе відповідальність за соціальний стан громадян своєї країни, аби політика, що проводиться їхніми державами, була послідовною і орієнтувалася на забезпечення добробуту та благополуччя людей.

Соціальна відповідальність держави полягає в розробці та реалізації внутрішньої і зовнішньої соціально-економічної політики. В умовах глобалізації особливого значення набувають зовнішні фактори забезпечення розбудови соціальної, демократичної держави. Реалізуючи внутрішню та зовнішню економічну політику, держава впливає на різні сторони економічного життя, застосовуючи як адміністративно-правові, так і суто економічні важелі впливу. Саме держава несе відповідальність за виконання зобов'язань, які випливають з міжнародних договорів та угод. Вона як суб'єкт міжнародних відносин і відповідно міжнародного економічного права наділена всім обсягом правоздатності.

Становлення демократичного суспільства в Україні нерозривно пов'язане з необхідністю виховання громадянськості нової генерації, становлення нової свідомості, нового мислення, нової людини з такими найважливішими рисами, як самовизначеність, самостійність, соціальна відповідальність та соціальна активність. Для цього потрібне сприяння формуванню спроможності людини

самостійно осмислювати об'єктивні процеси в макросоціумі, усвідомлено брати відповідальність за обрання індивідуально вагомих принципів, цінностей, цілей, форм і засобів поводження в соціальній та політичній сферах [2, с. 68].

Формуючи державу, необхідно утворити й громадянське суспільство, в якому б кожен розумів своє значення для держави і суспільства. Соціальна від повідальність особистості у цьому плані являє собою той фундамент перетворень держави і суспільства, ту відправну точку, з якої саме і починається формування громадянського суспільства та правової держави.

Висновки. Соціальна відповідальність виступає як відносно самостійний вид відповідальності, якому притаманні специфічні риси. У широкому розумінні соціальну відповідальність тлумачать як сукупність різних її видів: економічної, політичної, правової, моральної тощо. У вузькому, суто соціологічному сенсі, йдеться про специфічні характеристики, що віддзеркалюють ступінь прийняття будь-яким соціальним суб'єктом, групою соціально значущих цілей суспільства, готовність до виконання взаємних прав і обов'язків у процесі спільної діяльності з метою мінімізації можливості нанесення збитку у сталому розвитку як суспільству загалом, так і окремим спільнотам, особистостям. Це надання переваги інтересам широких верств населення, навіть коли вони не збігаються з інтересами бізнес-середовища. Це широке системне поняття, що передбачає урахування вимог як суспільства загалом, так і всіх його структурних елементів.

Соціальна відповідальність у державі становить універсальну, всезагальну форму зв'язку і взаємозалежності особистості та суспільства, виникає зі становленням громадянського суспільства і є необхідною умовою його існування.

Список використаних джерел

1. Бернштейн Д. И. Правовая ответственность как вид социальной ответственности и пути ее обеспечения / Д. И. Бернштейн. – Ташкент : ФАН, 1989. – 145 с.
2. Бех І. Д. Відповідальність особистості як мета виховання / І. Д. Бех // Початкова школа. – 1994. – № 9-10. – С. 86-92.
3. Загальна декларація прав людини // Уряд. Кур'єр. – 2008. – № 232. – С. 32.
4. Ребрій І. М. Сутність і зміст соціальної відповідальності військовослужбовців Збройних Сил України / І. М. Ребрій // Вісн. Нац. Юрид. Акад. України ім. Ярослава Мудрого. Сер. : Філософії, філософія права, політології, соціології / редкол. : А. П. Гетьман та ін. – Х. : Право, 2011. – Вип. 9. – С. 133-146.
5. Плахотный А. Ф. Проблемы социальной ответственности / А. Ф. Плахотный. – К. : Вища шк., 1981. – 191 с
6. Шабуров А. В. Социальная ответственность личности и уголовное право / А. В. Шабуров // Вопр. Совершенствования уголовно-правовых норм на современном этапе: ст. 68.

Ю. С. Сердечная. Социальная ответственность человека, государства и общества.

В статье раскрыто понятие социальной ответственности как универсальную, всеобщую форму связи и взаимозависимости личности, общества и государства. Доказано, что социальная ответственность тесно связана с человеком, государством и обществом.

Ключевые слова: ответственность, социальная ответственность, общество, обязанность.

Y. Serdechna. Social responsibility of rights, state and society.

The article deals with the concept of social responsibility as a universal, universal form of communication and interdependence of individuals, society and the state. It is proved that social responsibility is closely related to man, the state and society.

Keywords: responsibility, social responsibility, society, responsibility .

УДК 336.564:658.11(477)

НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

І. М. Стойкова*, студент,*
Науковий керівник – к.е.н., доцент Лункіна Т. І.
Миколаївський національний аграрний університет

У статті розкрито сутність та рівні податкового навантаження, його вплив на вітчизняну економіку, оцінено рівень податкового навантаження в Україні, наведено напрями зниження податкового тягаря для активізації інвестиційно-інноваційної діяльності.

Ключові слова: податки, податкове навантаження, перекладання податків, податкові пільги, податкове планування.

Постановка проблеми. В умовах ринкової економіки податки є одним з найважливіших важелів впливу держави на економічні процеси, вони слугують тими “кровоносними артеріями”, через які відбувається фінансове наповнення бюджетів різних рівнів для реалізації життєво важливих функцій держави. Однак варто зазначити, що вплив податкових важелів на економіку потребує чіткої спланованості, системності та прогнозованості рішень. Потрібно враховувати, що надмірне податкове навантаження є негативним чинником державної податкової політики, яке відповідним чином впливає на розвиток національної економіки, стримує ділову активність суб’єктів господарювання, уповільнює зростання валового внутрішнього продукту та є однією з причин виникнення таких кризових явищ у суспільстві, як соціальна напруженість та загальне зубожіння населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найбільш значний внесок щодо визначення рівня податкового навантаження внесли як західні, так і вітчизняні науковці різних часів: О. Амоша, А. Вагнер, А. Виварєц,

Г. Джордж, Дж. М. Кейнс, Л. Кизилова, Ф. Лассаль, А. Лаффер, В. Лєбєдєв, Д. Львов, Дж. Локк, Дж. Ст. Мілль, Д. Мельник, Т. Мунтян, І. Озєров, В. Опарін, А. Пігу, Д. Рікардо, П. Самуельсон, А. Сміт, В. Сенчуков, М. Стецишин, А. Соболєв, М. Тургенєв, Л. Шаблиста.

Метою статті є визначення рівня податкового навантаження підприємств та окреслення основних напрямів його оптимізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. В економічній науковій літературі немає єдиного тлумачення поняття "податкове навантаження". Досить часто воно ототожнюється з терміном "податковий тягар", який відповідно до нового економічного і юридичного словника означає: "ступінь, рівень економічних обмежень, що накладаються на платників податків, які обумовлені відрахуванням коштів на сплату податків, відволіканням їх від інших можливих напрямів використання" [1].

Податкове навантаження (тиск) реалізується на таких чотирьох рівнях:

- перший – податковий тиск безпосередньо податкових важелів;
- другий – податковий тиск всієї сукупності податків, зборів і платежів;
- третій – використання механізму пільг платниками, надання пільгових кредитів, дотацій, при цьому податковий тиск переміщується з одних платників податків на інших.
- четвертий – використання податкової техніки, при якій посилюється податковий тиск на платника податку(наприклад, авансові платежі, які передбачають сплату податку платником до моменту отримання результатів його господарської діяльності).

Тлумачення податкового навантаження з точки зору ступеня впливу загальної суми всіх податкових платежів передбачає зіставлення їх з обсягом ВВП національної економіки. Зміст і межа податкового навантаження не є чимось незмінним. До чинників, що визначають зміст і межу податкового навантаження (верхню та нижню межу) в країні відносять: ступінь розвитку ринкової економіки та масштаби і форми державного регулювання; рівень соціально – економічного розвитку національної економіки та рівень життя населення; напрями використання державних доходів; внутрішня і зовнішня політика держави; соціально-культурні традиції населення, рівень розвитку податкової культури. Центральну частину поняття про податкове навантаження становить система соціально – економічних відносин, які виникають між державою і платниками податків з приводу розподілу та перерозподілу частки ВВП.

Таким чином, межа податкового навантаження – це умовна точка в оподаткуванні, при якій досягається оптимальна як для платників, так і для державної скарбниці частка ВВП, що перерозподіляється через державний бюджет.

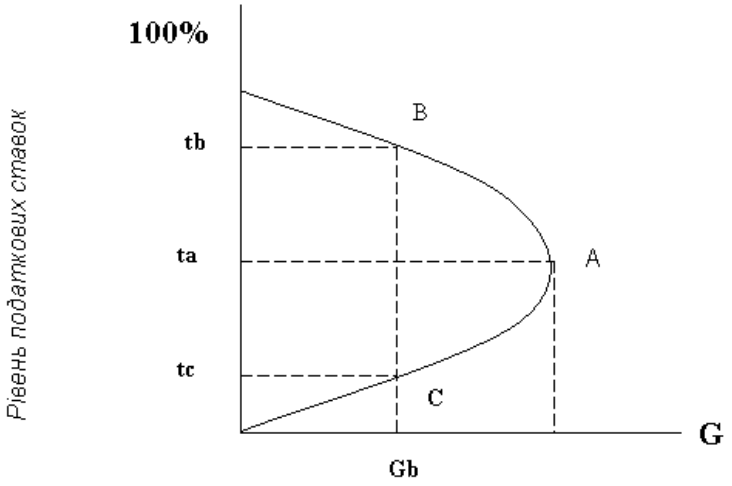

Рис. 1. Обсяг податкових надходжень до бюджету. Крива Лаффера
Джерело: [1]

Теоретично доведено, що до певної межі податкове навантаження не зменшує вартісні показники розвитку національної економіки та зацікавленість у суб'єктів господарювання до продуктивної діяльності, проте після досягнення такої межі спостерігатиметься протилежний результат. Тому при спробі збільшення податкових надходжень за рахунок надмірного податкового навантаження (наприклад, збільшення податкових ставок з основних податків) швидко досягається така межа, коли може суттєво зменшитися саме джерело сплати податків, що в свою чергу призведе до зменшення податкових надходжень. Така залежність була науково обґрунтована і доведена відомим американським економістом Артуром Лаффером і отримала назву "крива Лаффера".

На графіку відображено зв'язок між податковими ставками (ta, tb, tc), та бюджетними надходженнями (Ga, Gb). Геометричне розміщення точок демонструє можливий варіант поєднання ставок оподаткування і обсягів податкових надходжень до бюджету.

Точка А відповідає оптимальній ставці податку (ta), при якій бюджет отримує найбільші надходження (Ga).

У точці В при податковій ставці tb, що більша за оптимальну, як і в точці С при податковій ставці tc, що менша за оптимальну, бюджет отримує однаково менші надходження [1].

Графічне зображення яскраво свідчить, що збільшення податкових надходжень до бюджету може бути забезпечене лише до певного рівня податкового навантаження (рівня податкових ставок) при подальшому його підвищенні обсяги бюджетних надходжень будуть навпаки зменшуватися, оскільки високий рівень оподаткування здійснює дестимулюючий вплив на діяльність суб'єктів господарювання. А перехід до помірного оподаткування (базова ставка менша від максимально можливої) дасть позитивні результати через певний проміжок часу. Перш за все зростуть доходи платників податків, а це в свою чергу сприятиме зростанню сукупного попиту та сукупної

пропозиції, заощаджень та інвестицій, ділової активності, зайнятості населення, а звідси і збільшенню податкових надходжень.

Сьогодні в Україні серед економістів-практиків та вчених-теоретиків поширюється думка про надмірне податкове навантаження на прибутки підприємницьких структур та доходи фізичних осіб. Високе податкове навантаження є однією з головних проблем податкової системи, що, у свою чергу, послаблює конкурентоспроможність підприємств та негативно впливає на ефективність їх господарської діяльності. Але слід зазначити, що проблеми, які притаманні системі оподаткування в Україні, полягають не стільки у високих податкових ставках, скільки у нерівномірності податкового навантаження.

Надвисоке податкове навантаження в Україні пояснюється тим, що при аналізі використовують невірну базу співставлення, порівнюючи податок на прибуток, сплачений прибутковими підприємствами, із фінансовим результатом суб'єктів господарювання по всіх галузях економічної діяльності (як відомо, збитковий результат діяльності декларують понад 50% підприємств). Крім того, в Україні досить вузька податкова база оподаткування доходів фізичних осіб. Навіть якщо врахувати непрямі податки, які сплачують фізичні особи, сукупне податкове навантаження на населення залишається істотно нижчим, ніж на доходи підприємств. Нерівномірність податкового навантаження є наслідком неадекватної структури прямих і непрямих податків в Україні.

Незважаючи на те, що основною проблемою системи оподаткування в Україні є нерівномірність податкового навантаження, загальний рівень оподаткування є досить важливим показником з точки зору впливу податкової системи на діяльність суб'єктів господарювання та на соціальне-економічне зростання в країні. Мова йде про питому вагу податків у доходах суб'єктів господарювання. Тому доцільним буде, на наш погляд, знайти питому вагу податків у прибутках підприємств та доходах населення, тобто оцінити реальний рівень податкового тиску.

Оцінку показників податкового навантаження варто досліджувати в двох аспектах: аналіз податкового тиску на фізичних та юридичних осіб. Оподаткування доходів фізичних осіб в Україні здійснюється за пропорційною ставкою в розмірі 15%, що порушує виконання принципу соціальної справедливості. Крім того, при оподаткуванні доходів населення використовують досить вузьку податкову базу, що не враховує доходи від депозитних вкладів, від продажу нерухомості тощо. Все це породжує нерівномірність оподаткування доходів багатих верст населення та середнього класу.

Найбільшу питому вагу в структурі податкового навантаження підприємницьких структур становлять нарахування до фонду оплати праці (понад 40%). До того ж податкове навантаження на фонд оплати праці закономірно підвищується в галузях з вищим рівнем заробітної плати. За таких обставин роботодавцям не вигідно збільшувати заробітну плату працюючим.

Це спонукає їх шукати різні методи несплати, зрозуміло, що такі умови природно породжували бажання керівників підприємств уникнути прямої сплати податків. Високе податкове навантаження залишається щодо оподаткування прибутку підприємств, оскільки ефективна ставка податку значно перевищує ставку, яка закріплена на законодавчому рівні. Наслідок цього – тінізація економіки.

Розглянемо вплив податку із доходів фізичних осіб на рівень фактичного податкового тиску доходів населення. Питома вага податку з доходів фізичних осіб у структурі доходів населення України та у фонді оплати праці відображено в табл. 1.

Таблиця 1

Питома вага податку із доходів фізичних осіб у структурі доходів фізичних осіб та ВВП

Рік	ВВП, млн грн	Грошові доходи громадян, млн грн	Оплата праці, млн грн	Податок з доходів фізичних осіб млн грн	% до ВВП	% до грошових доходів громадян	% оплати праці
2010	441452	381404	160621	17325,2	3,9	4,5	10,8
2011	544153	472061	205120	22791,1	4,2	4,8	11,1
2012	712945	614984	270605	34782,1	4,9	5,7	12,9

Джерело: [1]

Як видно з даних табл. 1, частка податку із доходів фізичних у 2012 році підвищилася до 5,7%. Така низька сукупна величина є наслідком відносно вузької податкової бази. Адже фактично податок із доходів фізичних осіб стягується із заробітної плати працівників та доходів, отриманих за основним місцем роботи.

Рівень податкового навантаження податку із доходів фізичних осіб на ВВП країни, грошові доходи населення та фонд оплата праці за досліджуваний період відображено на рис. 2.

Рис. 2. Динаміка рівня податкового навантаження податку із доходів фізичних осіб за 2010-2012 роки, %

З рисунку видно, що в розглянутий період з 2010 по 2012 роки податкове навантаження на фізичних осіб зростає, причому з 2011 по 2012 роки темп зростання значно збільшується. Частка податку з доходів фізичних осіб у фонді оплата праці за досліджуваний період має чітку тенденцію до зростання, що свідчить про посилення податкового навантаження на сукупний оподатковуваний доход. Так, у 2004 році ефективна ставка оподаткування доходів фізичних осіб становила 13%. Проте заробітна плата становить лише близько половини усіх грошових доходів населення. За даними ДПАУ, відсоток заробітної плати у структурі доходів офіційно зареєстрованих в Україні 160 мільйонерів не перевищує 3%, решту становлять доходи, отримані від приросту ринкової вартості капіталу (доходи, отримані від продажу нерухомості, акцій, страхові премії, банківські відсотки), які до законодавства, яке діяло до 1 січня 2004 року, не включалися до податкової бази.

Наступним етапом дослідження є аналіз впливу системи прямого оподаткування юридичних осіб на кінцевий фінансовий результат їх економічної діяльності відображений в табл. 2.

Таблиця 2

Рівень податкового навантаження на юридичних осіб

Показники	2010 р.	2011 р.	2012 р.
Податок на прибуток, млн грн	23464	26172,1	34407,2
Прибуток та змішаний доход, млн грн	58404	69186	93679
Рівень податкового навантаження, %	40,2	37,8	36,7

Джерело: [1]

Як ми бачимо рівень податкового навантаження на юридичних осіб достатньо високий, але в період з 2005 по 2007 роки спостерігається тенденція до його зниження.

В цілому ж ми бачимо, що податкове навантаження на юридичних осіб значно вище, ніж навантаження на фізичних осіб, і можна зробити висновок, що податкове навантаження на юридичних осіб знижувалось за рахунок підвищення його на фізичних осіб.

Безумовно, різке зниження податкового навантаження сприятиме збільшенню вільних коштів у розпорядженні підприємств, але, з іншого боку, значно, щонайменше у короткостроковому періоді, скоротить доходи бюджету. Однак у перспективі це скорочення може компенсуватися платниками податків за рахунок збільшення кількості прибуткових підприємств і розширення бази оподаткування. На думку експертів, з моменту зміни податкової політики до початку реального зростання доходів бюджету пройде від 1 до 2 років. А зміни в темпах економічного зростання проявляються ще пізніше. Відомо, що саме по собі зниження рівня податкових ставок не вестиме до збільшення бази оподаткування, достатньо значного, щоб компенсувати це зниження для бюджету.

Реальне податкове навантаження в Україні, яке несуть платники податків, набагато вище від офіційно визначеного. Головними причинами цієї розбіжності, на нашу думку, є:

1. Відсутність стабільної та послідовної податкової політики, науково обґрунтованих орієнтирів її проведення; постійні зміни податкового законодавства, які практично неможливо відстежити та виконати.

2. Наявність значної кількості податкових пільг та преференцій, що надаються різним категоріям платників податків, встановлених у багатьох випадках лише підзаконними актами, а не спеціальним законом, як цього вимагає Конституція України та Податковий Кодекс.

3. Існування механізму незаконного тіньового податкового тиску, який ставить суб'єкти господарювання у скрутне становище. Наявність хабарництва та корупції у податкових і митних органах, що дає змогу багатьом підприємцям уникати сплати повної суми податків.

4. Значна асиметричність податкової системи України. Наявність великої частки у структурі ВВП так званої "бартерної" економіки (до 40% ВВП), від якої фактично немає надходжень у бюджети, а також "пільгової" економіки, яка сплачує лише такі окремі непрямі податки, як ПДВ та акцизний податок. Тому практично весь податковий тягар повинна нести лише частина офіційної економіки, що сплачує більшу частку своєї доданої вартості.

Ці та ряд інших причин ускладнюють проблему надмірного податкового навантаження. Як наслідок, податкова система в цілому виконує антистимулюючий вплив на економіку, принципи оподаткування порушуються, а непосильний податковий тягар змушує діяти нелегально.

У пошуках виходу з даної ситуації основну увагу необхідно приділити двом основним напрямам:

1. Створення належних макроекономічних умов для стимулювання сукупного попиту як вирішального фактора пожвавлення економіки, нарощування виробництва, а відтак і розширення податкової бази. Це при тих же розмірах податкових ставок (тобто без посилення податкового навантаження) забезпечить ріст дохідної частини бюджету. Через механізм останнього держава за рахунок збільшення отриманих надходжень зможе більшою мірою стимулювати попит, збільшивши та забезпечивши своєчасну виплату заробітних плат, пенсій, соціальних виплат тощо, збільшивши видатки на інвестиційно-інноваційну діяльність.

2. Другий напрям вирішення цієї проблеми, який, на нашу думку, є більш прийнятним для економіки України, базується на теорії економіки пропозиції. Інтерпретація аргументів прибічників даної теорії представлена кривою Лаффера – залежність податкових надходжень у бюджет від розміру податкових ставок. Дана теорія була використана на практиці адміністрацією президента Рейгана в межах податкової реформи 80-х років, потім практично у більшості розвинених країн Європи.

Враховуючи вищевикладене, необхідно визначити наступні передумови оптимізації податкового навантаження в Україні з використанням математичних та емпіричних аспектів кривої Лаффера:

1. Транзитивна економіка характеризується значним запасом вільних виробничих потужностей, тобто має місце так звана “некроекономіка”, що підвищує можливість прояву ефекта Лаффера.

2. Крива Лаффера найкращим чином описує криволінійну залежність податкових надходжень у бюджет від ставки ПДВ, акцизів, і досить проблематичним є застосування цього підходу при аналізі окремих податків, таких як податок на прибуток та прибутковий податок з громадян.

3. Необхідно враховувати часовий інтервал дослідження, оскільки для довгострокового періоду оптимальний рівень податкового навантаження нижчий, ніж для короткострокового.

4. При побудові оптимізаційної моделі податкових надходжень необхідно враховувати фактор часу, тобто наявність часового лагу між зниженням рівня податкового навантаження та ростом цих надходжень до бюджету.

5. Найбільша проблема при побудові моделі з використанням ефекту Лаффера знаходиться у площині правильного визначення її вхідних параметрів, зокрема, рівня реального податкового навантаження та його місцезнаходження на фіскальній кривій Лаффера.

Однак для побудови ефективної податкової системи необхідно не лише досліджувати рівень податкових ставок, але й забезпечувати передусім порядок у встановленні та введенні в дію податків, дотриманні прав і обов’язків платників податків, удосконалювати не лише самі податки, а й механізм та техніку оподаткування, ефективну узгодженість та взаємодію всіх елементів системи оподаткування.

Висновки. Рівень податкового навантаження на економіку та доходи юридичних і фізичних осіб є важливою характеристикою податкової політики держави, оскільки здійснюючи податкове регулювання економіки, держава шляхом зміни обсягу податкових надходжень, кількості податків, їхніх видів і ставок, форм і методів оподаткування, застосування податкових пільг може суттєво впливати на процеси розподілу і перерозподілу ВВП між окремими секторами економіки, регіонами, верствами населення і на цій основі забезпечити їх поступальний розвиток та позитивні зрушення у виробничій і соціальній сфері у підвищенні життєвого рівня населення. Порівняно низька частка прибуткового податку з громадян у дохідній частині бюджету України зумовлена низьким рівнем заробітної плати і, відповідно, рівнем життя більшості населення.

Завдання процесу оптимізації:

- заохочення платників щодо збільшення отриманого доходу та забезпечення його правової регламентації;
- створення умов для реалізації прагматичного фінансового компромісу між потребами держави в коштах та інтересами підприємницьких

структур, реалізація якого повинна сприяти соціально-економічному розвитку країни;

- забезпечення диференційованого оподаткування доходів підприємницьких структур.

Список використаних джерел

1. Податковий Кодекс України – [Електронний носій]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua. Дата останнього доступу : 12.11.2014 р.
2. Лащак В. В. Удосконалення системи прямого оподаткування в Україні / В. В. Лащак // Фінанси України. – 2005. – № 10. – С. 26-32.
3. Людкевич В. Моделі зниження податкового тиску на доходи фізичних осіб / В. Людкевич // Регіональна економіка. – 2005. – № 2. – С. 245-248.
4. Ткачко Т. Порівняльний аналіз податкового навантаження в економіці України та країнах з розвиненою ринковою економікою / Т. Ткачко // Формування ринкової економіки в Україні. – 2009. – № 19. – С. 440-464.
5. Офіційний сайт Державного комітету статистики – [Електронний носій]. – Режим доступу останнього доступу 12.10.14 : http://www.ukrstat.gov.ua.

И. Н. Стойкова. Направления оптимизации налогового нагрузки предприятий в Украине.

В статье раскрыты сущность и уровни налоговой нагрузки, его влияние на отечественную экономику, оценен уровень налоговой нагрузки в Украине, приведены направления снижения налогового бремени для активизации инвестиционно-инновационной деятельности.

Ключевые слова: налоги, налоговая нагрузка, переложение налогов, налоговые льготы, налоговое планирование.

V. Stoykova. Directions of optimization of tax loads of enterprises in Ukraine.

The article reveals the essence and the levels of tax burden, its impact on the domestic economy, the estimated level of tax burden in Ukraine, given the direction of reducing the tax burden for enhancing investment and innovation.

Keywords: taxes, tax burden, tax arrangement, tax incentives, tax planning.

УДК 331.217

ОСОБЛИВОСТІ НАРАХУВАННЯ ОПЛАТИ ПРАЦІ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ОПТИМІЗАЦІЇ

Н. В. Данілова, *студент,*
Науковий керівник – к.е.н., доцент Крамаренко О. М.,
Миколаївський національний аграрний університет

Розглянуто теоретичні та практичні аспекти організації і обліку оплати праці працівників на фермерських господарствах. Досліджено особливості аналітичного та синтетичного обліку розрахунків по заробітній платі. Розроблено пропозиції по

удосконаленню обліку розрахунків за виплатами працівників та заходів мотивації як чинників підвищення результативності роботи.

Ключові слова: заробітна плата, фермерські господарства, облік, організація оплати, мотивація.

Постановка проблеми. У сучасних умовах господарювання, організація діяльності працівників, формування їх фонду оплати праці та облік розрахунків за виплатам працівникам, зокрема у фермерських господарствах, є невід'ємною частиною в обліковій політиці підприємства. Вона становить планомірно розподілену частину валового доходу підприємства, яка виплачується його працівникам. Особливості нарахування заробітної плати і матеріального стимулювання мають відповідати вимогам раціональної організації діяльності фермерських господарств, переходу на інтенсивні методи господарювання, підвищення якості продукції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у встановлення і розвиток обліку і організації праці та її оплати зробили вітчизняні вчені-економісти, такі як: В. С. Лень [1], Т. Г. Мельник [2], В. О. Ніколаєнко [3], Л. Сук [4] та інші.

У своїх працях автори намагаються обґрунтувати необхідність такої організації оплати праці, яка найбільшою мірою відповідала б характеру продуктивних сил, стимулювала їх розвиток і перебувала б в оптимальному поєднанні з різними елементами усієї сукупності виробничих відносин.

Невирішена частина проблеми. Разом із цим необхідно звернути увагу на особливості нарахування заробітної плати і матеріального стимулювання, що мають відповідати вимогам раціональної організації діяльності фермерських господарств

Постановка завдання – висвітлення практичних питань розрахунків з оплати праці та розробка окремих пропозицій щодо вдосконалення організації та обліку розрахунків з оплати праці у фермерських господарствах.

Виклад основного матеріалу. Заробітна плата є найвагомішим компонентом добробуту населення. Відповідний облік та оплата праці при правильній організації забезпечує прямий безпосередній зв'язок доходів з кількістю та якістю вкладеної праці.

Розглянемо практичні аспекти організації обліку на фермерських господарствах.

Первинний облік за трудомісткістю, обсягом інформації та її важливістю, впливом на процес управління – є однією з складних ділянок бухгалтерського обліку. Від його правильної організації в сфері праці та її оплати залежить оперативне та об'єктивне відображення руху трудових ресурсів, відпрацьованого часу та обсягів виконаних робіт, нарахування заробітної плати і посилення її стимулюючої ролі, належний контроль за трудовою дисципліною та продуктивністю.

Після розрахункової обробки первинних документів по обліку виробітку, відпрацьованого часу та іншої вихідної інформації для розрахунків по оплаті праці, складаються розрахункові відомості, які узагальнюють

статистичні дані по розрахунках з робітниками фермерського господарства, формуються дані синтетичного обліку розрахунків та звітності.

Синтетичний облік розрахунків з робітниками і службовцями по оплаті праці в фермерських господарствах здійснюють на пасивному рахунку 66 “Розрахунки за виплатами працівникам, котрий має три субрахунки: 661 “Розрахунки за заробітною платою”, 662 “Розрахунки з депонентами”, 663 “Розрахунки за іншими виплатами”.

Документальне оформлення синтетичного обліку розрахунків з оплати праці при журнально-ордерній формі обліку найчастіше фермерські господарства ведуть у регістрі синтетичного обліку – Головній книзі, в якій відображається економічно однорідні господарські операції в грошовому вимірюванні, з вказівкою дати, номера і суми бухгалтерського запису без об’єкту пояснення. В кінці місяця по кожному синтетичному рахунку Головної книги виводять залишок, який записують в окрему графу. За даними Головної книги складають Баланс.

Аналітичний облік розрахунків за виплатами працівникам підприємства ведеться в Розрахунково-платіжній відомості. Розрахунково-платіжні відомості складаються по кожній бригаді. В них записують всіх працівників підрозділу за категоріями із зазначенням прізвища, табельного номера, професії, посади, відпрацьовано днів, годин.

При веденні розрахунково-платіжних відомостей не включаються виплати, які не входять до фонду заробітної плати і заробітну плату працівників при підрахунку її середніх розмірів, а також суми, які оподатковуються податком з доходів фізичних осіб (одноразова допомога, добові при службових відрядженнях, допомога при народженні дитини, допомога малозабезпеченим сім’ям на дітей, допомога на поховання). Ці суми виплачуються по окремим платіжним відомостям або видатковим касовим ордерам.

Утримання збору з працівників фермерські господарства відображують по кредиту рахунку 65 субрахунок 651 і дебету рахунку 66 “Розрахунки за виплатами працівникам”.

Розподіл оплати праці та відрахувань на соціальні заходи за об’єктами обліку у фермерських господарствах відображається у Зведеній відомості нарахування та розподілу оплати праці та відрахувань від неї за об’єктами обліку. Ця відомість складається на підставі первинних документів з обліку праці, накопичувальних відомостей, журналів обліку витрат. У ній відображають кількість відпрацьованих людино-годин, суму нарахованої оплати праці та відрахувань від неї на соціальні заходи.

Інформація про заборгованість підприємства із заробітної плати на звітну дату (дату балансу) наводиться у формі № 1 Баланс у ряд. 580 “Поточні зобов’язання за розрахунками з оплати праці”.

У результаты проведеного дослідження можна сказати, що система обліку на фермерських господарствах повинна бути більш чіткою. Для обліку праці та її оплати у господарствах пристосовують традиційні табелі обліку та

відомості, де від руки перейменовують графи. В документах, за якими працівник одержує заробіток, він не завжди може бачити показники оцінки, за які проведено нарахування. Пропонуємо в умовах застосування систем складних оцінок і систем оплати праці вводити для обліку спеціальні форми, де б знаходили відображення щоденні оцінки праці за всіма параметрами системи, те ж і у відомостях нарахування заробітної плати. Це дасть можливість працівникові пересвідчитись в об'єктивності оплати його праці, налагодити кращу систему зворотного зв'язку, підвищити стимулюючу роль оплати праці.

Встановлений у П(С)БО 26 "Виплати працівникам порядок визнання окремих видів зобов'язань за виплатами працівникам на дату балансу" (пункти 7-8, 11-12, 15, 16 та 31), міжнародна й вітчизняна практика обліку дозволяє запропонувати нові рахунки і субрахунки до Плану рахунків і внести певні зміни до методики обліку розрахунків з оплати праці та інших виплат працівникам [6].

Розкриємо зміст інформації, що формується на кожному із рекомендованих субрахунків:

471 "Забезпечення виплат відпусток та іншого невідпрацьованого часу – виплати за невідпрацьований час, що підлягають накопиченню" (оплата відпусток, компенсації за невикористану відпустку, накопичувані відгули);

472 "Забезпечення премій і заохочувальних виплат – премії та інші заохочувальні виплати, що будуть виплачені у майбутньому" (щорічні премії за результатами року, за вислугу років);

477 "Забезпечення виплат за програмами звільнення – виплати при звільненні, передбачені офіційною програмою звільнення працівників (у випадку визначеної чисельності працівників, які приймуть пропозицію про добровільне звільнення);

478 "Забезпечення інших довгострокових виплат працівникам – інші довгострокові виплати працівникам" (компенсації за період тривалої відсутності чи непрацездатності, з нагоди ювілеїв та ін.);

561 "Винагороди за програмами із визначеною виплатою – виплати по закінченні трудової діяльності за програмами виплат із визначеною виплатою" (пенсійні програми, страхування життя, медичне обслуговування тощо);

562 "Відстрочені виплати працівникам – виплати при звільненні, виплати інструментами власного капіталу підприємства та інші виплати, які не підлягають сплаті в повному обсязі протягом дванадцяти місяців по закінченні місяця, в якому працівник виконував відповідну роботу";

662 "Виплати за державним соціальним страхуванням – виплати за державним соціальним страхуванням, що проводяться на підприємстві" (допомога з тимчасової непрацездатності за кошти відповідних фондів та за рахунок підприємства, допомога по догляду за дитиною тощо).

Розмір фонду заробітної плати в фермерських господарствах може збільшитися тільки із збільшенням виробництва продукції.

В господарствах бажано впровадити заходи, які направлені на вдосконалення оплати праці, посилення її ролі в мотивації продуктивності праці, відтворення робочої сили, забезпечення об'єктивних міжкваліфікаційних співвідношень розмірів оплати праці.

В даний час у фермерських господарствах слабка матеріальна зацікавленість у підвищенні кваліфікації через незначні розходження в рівнях окладів працівників різної кваліфікації; недостатнє стимулювання за рахунок премій, надбавок.

В умовах ринкової економіки з метою колективної зацікавленості у збільшенні росту виробництва продукції треба впровадити в рослинництві внутрішню трансферну ціну за одиницю виробленої продукції по підрозділу (бригаді), по якій дана продукція передасться другому підрозділу для подальшої реалізації [7].

Трансферна ціна складається з суми виділених матеріальних витрат по плану і суми матеріального стимулювання робочих зайнятих на вирощуванні даної культури. Сума матеріального заохочення по плану складає 25,0% тарифного фонду заробітної плати (по технологічній карті) [8].

При розрахунку за кінцеві результати, величина матеріального заохочення буде залежати від кількості виробленої продукції, її якості, товарності і витрачання матеріальних витрат. Одержану додаткову суму реалізації рахувати матеріальним стимулюванням і розподіляти на 1 грн заробітної плати по тарифу, витраченому на вирощуванні даної культури.

Трансферна ціна залежить від кінцевих результатів і ефективного використання матеріальних витрат. Збільшення виробництва продукції можна також підвищити за рахунок підвищення трудової дисципліни. Зацікавити працівників працювати краще може бути такий чинник як виплата надбавки за вислугу років преміювання по результатам роботи за рік тощо.

Для правильного визначення сум відпускних і віднесення їх до складу витрат на оплату праці нами пропонується зазначені розрахунки вести в картці обліку заробітної плати. Її заповнення надасть можливість не лише визначити вид відпустки, наданої працівникові, її тривалість, кількість днів відпустки, використаних працівником, але і розмежувати суму оплати відпустки поточного і наступного місяців. Застосування відпускної записки на сільськогосподарських підприємствах дозволить підвищити контрольні функції бухгалтерського обліку, забезпечить повноту і достовірність отримуваної інформації. На наш погляд, суму відпускних, яка відноситься на дні відпустки наступного місяця, варто вважати майбутніми витратами підприємства, а не дебіторською заборгованістю працівників.

Висновки. Запропоновані заходи, щодо покращення обліку оплати праці, а саме визначення сум відпускних і віднесення їх до складу витрат на оплату праці розрахунки вести в картці обліку заробітної плати, з метою колективної зацікавленості у збільшенні росту виробництва продукції треба впровадити в рослинництві внутрішню трансферну ціну за одиницю виробленої продукції по підрозділу. Отже саме ці заходи сприятимуть

полегшенню і покращенню роботи бухгалтерії, і як наслідок, позитивно впливатимуть на достовірність відображення у бухгалтерській і фінансовій звітності результатів діяльності фермерських господарств.

Список використаних джерел

1. Лень В. С. Бухгалтерський облік в Україні : основи та практика / В. С. Лень, В. В. Гливенко. – К. Центр навчальної літератури, 2007. – 556 с.

2. Мельник Т. Г. Облік, аналіз та аудит праці і її оплати: дис. Канд. екон. наук : 08.06.04 / Т. Г. Мельник; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2005. – 284 с.

3. Ніколаєнко В. О. Стимулювання персоналу як складова стратегічного розвитку підприємства / В. О. Ніколаєнко // Вісник Дніпропетровської державної фінансової академії. – 2008. – № 1 (19). – С. 37-40.

4. Сук Л. Організація обліку праці та її оплати / Л. Сук, П. Сук // Бухгалтерія в сільському господарстві. – 2009. – № 20. – С. 28–44.

5. Бухгалтерський облік на сільськогосподарських підприємствах України / [за заг. Ред. А. М. Коваленко]. – Дніпропетровськ : Баланс-Клуб, 2009. – 736 с.

6. Виплати працівникам : Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 26, затверджене наказом Міністерства фінансів України станом на 28.10.03 р. № 602 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua

7. Про оплату праці : закон України від 24.03.95 р. №108/95-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.balance.ua

Н. В. Данилова. Особенности начисления оплаты труда фермерских хозяйств и пути ее оптимизации.

Рассмотрены теоретические и практические аспекты организации и учета оплаты труда работников на фермерских хозяйствах. Исследованы особенности аналитического и синтетического учета расчетов по заработной плате. Разработаны предложения по совершенствованию учета расчетов по выплатам работников и мероприятий мотивации как факторов повышения результативности работы.

Ключевые слова: заработная плата, фермерские хозяйства, учет, организация оплаты, мотивация.

N. Danilova. Features charging labor farms and ways of its optimization

The theoretical and practical aspects of accounting and payment of workers on farms. The features of analytical and synthetic accounting payroll. The proposals for the improvement of the settlement of payments to employees and activities of motivation as factors to improve performance.

Keywords: wages, farms, accounting, payment organization, motivation

УДК 336.71

СУТНІСТЬ ТА ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКУ

***І. М. Власюк**, студент,*
Науковий керівник – к.е.н., доцент Крамаренко О. М.
Миколаївський національний аграрний університет

Дослідженотеоретичні засади та основні підходи до забезпечення фінансової стійкості банківської системи в умовах кризи, а також проаналізовано фактори, які на неї впливають. Визначено взаємозв'язок економічної категорії з категоріями стабільність, рівновага, надійність.

Ключові слова: стійкість, фінансова стійкість, фінансова стійкість банку, фінансова стійкість банківської системи, стабільність, рівновага, надійність, фінансова криза.

Постановка проблеми. Розвиток економіки країни безпосередньо залежить від стану її банківської системи, фінансування та обслуговування підприємств банками. В умовах наростаючої фінансової кризи однією з основних проблем, яка стоїть перед вітчизняною банківською системою, є підтримка її стабільності та надійності. В світовій практиці питанням попередження та запобігання банківських криз приділяється велика увага, держава надає істотну підтримку банкам, щодо відновлення довіри до них з боку населення та забезпечення їх фінансової стійкості та стабільності, оскільки, без стійкої та стабільно функціонуючої банківської системи неможливо розвивати економіку країни та вирішувати соціальні завдання.

Актуальність теми.Фінансовастійкість є фундаментальнимпоняттям, щонайбільш точно відображаєпроблеми та тенденціїрозвиткубанківського сектору. В процесідослідженняпроблемизабезпеченняфінансовоїстійкості, в основному порушуютьсяпитанняаналізу та управлінняфінансовоюстійкістю, у той час як надзвичайноважливим є визначеннясутностіданоїкатегорії.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемам забезпечення фінансової стійкості банків приділяли увагу такі вчені як: І. М. Васькович [4], В. Вітлінський [6], Н. О. Водоп'янова [7], В. В. Коваленко [5], М. Н. Крейніна [8], Є. В. Склеповий [12], Н. М. Шелудько [13] та інші.

Постановка завдання. Обґрунтувати основні підходи до забезпечення фінансової стійкості банківської системи умовах кризи на мікрорівні та макрорівні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Стійкість є макроекономічною характеристикою всієї банківської системи та окремого банку як складового елемента даної системи. В економічній літературі існують різні підходи до забезпечення фінансової стійкості банківської системи, які можна розглядати як на мікрорівні через забезпечення фінансової стійкості

банку, так і на макрорівні через забезпечення фінансової стійкості банківської системи. Усі визначення можна узагальнити в рамках двох підходів (табл. 1).

Таблиця 1

Підходи науковців до трактування категорій "фінансова стійкість банківської системи" та "фінансова стійкість банку"

Автор	Визначення
Підхід 1. Визначення категорії "фінансова стійкість банківської системи"	
І. М. Васькович [4, с. 40-43]	Фінансова стійкість банківської системи – якісна і кількісна характеристика здатності системи трансформувати банківські ресурси та з максимальною ефективністю й мінімальним ризиком виконувати свої функції, витримуючи вплив зовнішніх і внутрішніх факторів
В. В. Коваленко [5, с. 8]	Під фінансовою стійкістю банківської системи слід вважати її здатність у динамічних умовах ринкового середовища протистояти дії негативних зовнішніх та внутрішніх чинників, забезпечувати надійність збереження та повернення вкладів юридичних і фізичних осіб, захищати інтереси акціонерів та своєчасно виконувати власні зобов'язання з метою забезпечення фінансової безпеки держави
Підхід 2. Визначення категорії "фінансова стійкість банку"	
В. Вітлінський [6, с. 49]	Фінансова стійкість банку – критерій для суб'єктів банківського аналізу, але значно важливішим для них є перспективна фінансова стійкість банку. Перспективна фінансова стійкість – ймовірність того, що фінансові можливості банку протягом певного часу будуть відповідати певним критеріям
Н. О. Водоп'янова [7, с. 11]	Фінансова стійкість банку – певний стан структури активів та пасивів банку, що впливають на платоспроможність банку
М. Н. Крейніна [8, с. 33]	Фінансова стійкість банку – одна з характеристик відповідності структури джерел фінансування структурі активів, яка визначається на основі співвідношення різних видів джерел фінансування та його відповідності складу активів
С. А. Святко, Р. І. Міллер [11, с. 49]	Фінансова стійкість банку – складова характеристика фінансової стабільності, його надійності, показниками якої є капітальна стійкість, ліквідність, прибутковість та ризик банку
І. Є. Склеповий [12, с. 142]; Н. М. Шелудько [13, с. 42]	Фінансова стійкість – це інтегральна характеристика спроможності банку як системи трансформування ресурсів та ризиків повноцінно (з максимальною ефективністю та мінімальним ризиком) виконувати свої функції, витримуючи вплив факторів зовнішнього та внутрішнього середовища

З даних табл. 1 видно, що існує підхід до визначення категорії "фінансова стійкість банківської системи" та підхід до визначення категорії "фінансова стійкість банку". Перший підхід заснований на забезпеченні фінансової стійкості банківської системи на макрорівні. Прихильники першого підходу під фінансовою стійкістю банківської системи розуміють здатність системи трансформувати банківські ресурси та з максимальною ефективністю

й мінімальним ризиком виконувати свої функції, витримуючи вплив зовнішніх і внутрішніх факторів.

Прихильники другого підходу розглядають забезпечення фінансової стійкості банківської системи на мікрорівні через підтримку фінансової стійкості банку, як складової банківської системи. Фінансову стійкість банку визначають як одну з характеристик відповідності структури джерел фінансування структурі активів та оцінюють за допомогою показників фінансового стану, серед яких показники фінансової стабільності, надійності, стійкості, ділової активності, ліквідності та ефективності управління.

Фінансова стійкість банку – стан банку, який характеризується збалансованістю фінансових потоків, достатністю коштів для підтримки своєї платоспроможності та ліквідності, а також рентабельною діяльністю. Фінансова стійкість банку означає постійну здатність банку відповідати за своїми зобов'язаннями і забезпечувати прибутковість на рівні, достатньому для нормального функціонування у конкурентному середовищі.

Розрізняють три основні види фінансової стійкості банку за стабільністю його роботи:

а) нормальна стійкість, яка характеризується стабільною діяльністю, відсутністю неплатежів чи затримки виконання своїх зобов'язань, стабільною рентабельністю;

б) нестійкий фінансовий стан, що характеризується затримкою платежів, неможливістю своєчасно виконувати окремі свої зобов'язання, низьким рівнем рентабельності тощо;

в) кризовий фінансовий стан, який характеризується регулярними неплатежами, наявністю простроченої заборгованості тощо. Кризовий фінансовий стан може призвести до неспроможності банку фінансувати поточну діяльність, здійснювати платежі та виконувати свої зобов'язання, а в кінцевому рахунку – до банкрутства [1].

Фінансовастійкість банку – це головна умова його існування та активної діяльності. Вона формується під впливо моб'єктивних та суб'єктивних факторів і оцінюється за допомогою як окремих показників, так і зведених комплексних показників, які лежать в основі рейтингових оцінок діяльності банків.

Фінансова стійкість банку залежить від багатьох зовнішніх та внутрішніх факторів. До зовнішніх факторів, які впливають на фінансову стабільність як окремого банку, так і банківської системи в цілому, відносять: стійкість національної валюти; упорядкованість державних фінансів, поєднана з відсутнімабо невеликим бюджетним дефіцитом; низький рівень інфляції; довіра громадян до кредитно-фінансової системи країни; незначні обсяги відпливу капіталу за кордон; сприятливийінвестиційнийклімат за наявності джерел для довгостроковогокредитування.

До внутрішніх факторів, які впливають на стабільність банку, належать якість менеджменту, пов'язана з грамотним розподілом праці, правильною кредитною та дисконтною політикою банку, стратегією банку, ефективним

банківським маркетингом, дотриманням існуючих економічних нормативів, установлених НБУ, та чинного законодавства, професійними якостями керівництва банку тощо [2].

Більшість показників фінансової стійкості банку базується на визначенні достатності капіталу для покриття банківських ризиків та на оцінці структури капіталу, яка визначає якісний склад балансового капіталу. Усі показники фінансової стійкості можна розділити на кілька груп: показники, що базуються на структурі та достатності капіталу банку; показники, що базуються на структурі залучених та запозичених коштів; показники, щобазуються на якості активів банку; показники, що характеризують динаміку (поведінку) окремих складових активу. До основних показників, що використовуються при оцінці фінансової стійкості банківської установи, належать (табл. 2):

Таблиця 2

Показники фінансової стійкості банків

№	Назва показника	Формула розрахунку показника	Економічний зміст показника	Рекомендовані значення
1	Коефіцієнт надійності	Кн=К/Зк	Співвідношення власного капіталу (К) до залучених коштів ($З_К$). Рівень залежності банку від залучених коштів	Не менше 5%
2	Коефіцієнт фінансового важеля	Кфв=Зк/К	Співвідношення зобов'язань банку (З) і капіталу (К), розкриває здатність банку залучати кошти на фінансовому ринку	У межах 1:20
3	Коефіцієнт участі власного капіталу у формуванні ділових активів	Кук=К/Азаг	Розкриває достатність сформованого власного капіталу (К) в активізації та покритті різних ризиків	Не менше 10%
4	Коефіцієнт захищеності власного капіталу	Кзк=Ак/К	Співвідношення капіталізованих активів ($А_К$) і власного капіталу (К). Показує, яку частину капіталу розміщено в нерухомість (майно)	Х
5	Коефіцієнт захищеності дохідних активів	Кзда=(К-Над-Зб)/Ад, де $НА_Д$ – недохідні активи; $А_Д$ – дохідні активи; $З_Б$ – збитки	Сигналізує про захист дохідних активів (що чутливі до зміни процентних ставок) мобільним власним капіталом	Х
6	Коефіцієнт мультиплікатора капіталу	Кмк=А/Ка	Ступінь покриття активів (А) (акціонерним) капіталом ($К_А$)	12,0–15,0

З даних табл. 2 видно, що основні показники фінансової стійкості пов'язані із розміром капіталу банку, оскільки, саме обсяг капіталу визначає фінансову стійкість банківської установи. Одним із найважливіших факторів

забезпечення довіри до банків є підтримання їх фінансової стабільності, фінансова його спроможність з максимальною ефективністю і мінімальним ризиком реалізовувати свої функції на ринку незалежно від впливу внутрішніх та зовнішніх факторів. Останні включають:

- загальний економічний стан, що може впливати на вирішальні компоненти фінансової стійкості – доходи і витрати, особливо, за кредитними операціями. Цеобсяги і капіталізація виробництва, ділова активність і фінансовий стан позичальників, стан платіжного балансу країни, інвестиційної сфери, масштабитіньовоїекономіки, ступінь бартеризації господарських зв’язків, залежність економіки та всієї фінансової системи від зовнішніх запозичень фінансових ресурсів;
- рівень соціально-політичної стабільності в країні, курс державної політики, у тому числі в соціальній сфері;
- ступінь розвитку банківського законодавства, особливо щодо питань повернення кредитів, сплати відсотків, процедури банкрутства та правового забезпечення кредитного портеля;
- стан фінансового ринку, що включає кон'юнктуру на грошовому ринку, тісно пов'язану з темпами інфляції та інфляційними очікуваннями, витратами на обслуговування державного боргу, рівнем доходності цінних паперів і наявністю чи відсутністю тиску з боку владних структур щодо здійснення кредитної емісії для погашення державного боргу або посилення податкового навантаження, курсом національної валюти, а також ступенем податкового навантаження на банки і регулюванням та контролем з боку центрального банку [3].

Саме стійкість кожної банківської установи забезпечує ефективне та стабільне функціонування всієї банківської системи. На відміну від проблеми забезпечення фінансової стійкості промислових підприємств, проблема забезпечення фінансової стійкості та надійності банківських установ має свої особливості, які проявляються в джерелах формування їхніх фінансових ресурсів, структурі активів, оцінці результатів діяльності тощо, що обумовлює актуальність дослідження сутності та заходів забезпечення фінансової стійкості банківської системи в умовах кризи.

Висновки. Таким чином, на сучасному етапі розвитку вітчизняної економіки, серед проблем, пов’язаних із втручанням фінансової кризи в діяльність банків, досить актуальним є забезпечення фінансової стійкості банківської системи та повернення її стану на докризовий рівень. Фінансова стійкість як основний елемент стабільності банку відповідає такому стану розподілу та використання фінансових ресурсів, який забезпечує розвиток банку на підставі зростання норми нагромадження та раціоналізації структури капіталу при збереженні платоспроможності в умовах допустимого рівня ризику. В економічній літературі домінує підхід до забезпечення фінансової стійкості банківської системи на основі її підтримання в окремих банках, що свідчить про доцільність використання в діяльності вітчизняних банків новітніх методик виявлення наявних і потенційних ризиків, оцінки

фінансового стану, а також формування дієвої системи раннього попередження кризових явищ, що в підсумку дозволить забезпечити ефективне та стійке функціонування банківської системи України.

Список використанихджерел

1. Офіційне Інтернет-представництво Національного банку України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://bank.gov.ua.
2. Парасій-Вергуненко І. М. Аналіз банківської діяльності : навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни / І. М. Парасій-Вергуненко. – К. : КНЕУ, 2003. – 347 с.
3. Кочетков В. М. Основи аналізу банківської діяльності / В. М. Кочетков. – К. : ЄУФІМБ, 2005. – 116 с.
4. Васькович І. М. Деякі аспекти фінансової стійкості комерційного банку / І. М. Васькович // Формування ринкових відносин в Україні. – 2004. – № 2. – С. 40-43.
5. Коваленко В. В. Стратегічне управління фінансовою стійкістю банківської системи : методологія і практика : монографія / В. В. Коваленко. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2010. – 228 с.
6. Вітлінський В. Фінансова стійкість як системна характеристика комерційного банку / В. Вітлінський, О. Пернарівський // Банківська справа. – 2000. – №6. – С. 48-51.
7. Водоп’янова Н. О. Финансовая устойчивость коммерческого банка / Н. О. Водоп’янова // Межвузовский сборник научных трудов по итогам III Открытой научной конференции ВолгГТУ “Молодежь и экономика : новые взгляды и решения”, 2003. – С. 11-12.
8. Крейнина М. Н. Финансоваяустойчивостьпредприятия: оценка и принятие решений / М. Н. Крейнина // Финансовый менеджмент. – № 2. – 2001. – С. 32-36.
9. Святко С. А. Аналіз і оцінка фінансової стійкості банку як необхідна умова ефективного банківського менеджменту / С. А. Святко, Р. І. Міллер // Фінанси України. – 2010. – № 8. – С. 48-54.
10. Склеповий І. Є. Складові стійкості комерційного банку / І. Є. Склеповий // Фінанси України. – 2002. – № 5. – С. 138-143.
11. Шелудько Н. М. До визначення фінансової стійкості комерційного банку / Н. М. Шелудько // Вісник Національного банку України. – 2011. – № 3. – С. 40-44.

И. Н. Власюк. Сущность и экономическое содержание финансовой устойчивости банка.

Исследовано теоретические основы и основные подходы к обеспечению финансовой устойчивости банковской системы в условиях кризиса, а также проанализированы факторы, которые на нее влияют. Определена взаимосвязь экономической категории с категориями стабильность, равновесие, надежность.

Ключевые слова: устойчивость, финансовая устойчивость, финансовая устойчивость банка, финансовая устойчивость банковской системы, стабильность, равновесие, надежность, финансовый кризис.

W. Vlasyuk. Essence and economic maintenance of financial firmness of bank.

Investigational theoretical principles and basic going are considered near providing of financial firmness of the banking system in the conditions of crisis, and also factors which influence on it are analysed. Certainly intercommunication of economic category with categories stability, equilibrium, reliability.

Keywords: sustainability, financial stability, financial stability of the Bank, the financial stability of the banking system, stability, balance, reliability, financial crisis.

УДК 336. 71

СУТНІСТЬ І СТРУКТУРА БАНКІВСЬКОГО КАПІТАЛУ

***Т. М. Каратай**, студент,*
Науковий керівник – к.е.н., доцент Крамаренко О. М.,
Миколаївський національний аграрний університет

Проаналізовано та узагальнено основні наукові підходи до визначення поняття "банківський капітал". Розкрито економічну природу, сутність та роль банківського капіталу. Проведено комплексне досліджено структура банківського капіталу.

Ключові слова: банківський капітал, власний капітал, банківські ресурси.

Постановка проблеми. Сучасний нестабільний стан та економіки вимагає прийняття конкретних заходів щодо підвищення економічної ефективності суб'єктів господарювання, а й теоретичного переосмислення економічних явищ, процесів та категорій, зокрема такої як "капітал". Відсутність єдиної теорії та узгодженості поглядів вітчизняних вчених до визначення самої суті поняття "капітал банку" та "структура банківського капітал" є актуальним питанням економічної теорії для сучасного етапу первісного нагромадження капіталу, який ще є на стадії становлення та розвитку в Україні.

Аналіз і дослідження структурних складових банківського капіталу комерційних банків визначається безпосереднім їх впливом на результати фінансової діяльності та впливом на ставлення до неї власників, інвесторів, кредиторів, конкурентів, користувачів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значний вклад у наукове розуміння категорії "капітал банку" внесли багато вітчизняних і зарубіжних економістів. У наукових колах України цю проблему досліджували такі вчені: М. Д. Алексеєнко [1], Л. О. Примостка [2], О. В. Дзюблюк [3], Ж. М. Довгань [4], А. М. Мороз, М. І. Савлук [5] та ін. Фундаментальними з цієї проблематики є дослідження західних науковців Ф. Мишкіна [6], П. Роуза [7], Дж. Ф. Сінкі [8] та ін.

Мета статті. Мета статті полягає у дослідженні та узагальненні основних наукових підходів до трактування понять "банківський капітал" та виявлення впливу основних складових структури банківського капіталу на діяльність банку.

Виклад основного матеріалу. У системі головних економічних цінностей банків та банківської системи важлива роль належить капіталу. Зміцнення капіталу вітчизняних банківських установ та інтеграція банківської системи України у світове співтовариство значною мірою залежать від зростання обсягів капіталу банків. Саме капітал дає можливості банку здійснювати розширення активних операцій і забезпечує достатній рівень конкурентоспроможності, як узагальнюючого показника стійкості та дієздатності кожного банку зокрема і банківської системи взагалі. З огляду на

це, саме тепер особливого значення набувають питання ефективного формування, використання й поповнення капіталу банку. Необхідність забезпечення достатнього рівня капіталізації банків зумовлює об'єктивну потребу в банківському капіталі. Теоретично обґрунтоване визначення сутності капіталу банку значною мірою впливає на ефективність його формування та використання у практичній діяльності банків.

З розвитком та становленням економічних відносин, залучення прямих іноземних інвестицій в Україні, при ведені господарської діяльності виникає необхідність у залученні фінансових посередників – банківських установ. Саме з цими установами і пов'язане поняття "капіталу банку". Від правильного розуміння суті банківського капіталу значною мірою залежать і взаємовідносини між банками та їхніми клієнтами, а також регулювання банківської діяльності та нагляду. Поняття "банківського капіталу" було характерним для нормативно-правових актів, котрі регламентували діяльність банків. Українське законодавство визначає сутність капіталу банку як залишкову вартість активів банку після вирахування всіх його зобов'язань:

$$\text{Капітал} = \text{Активи} - \text{Зобов'язання} \quad (1)$$

Тобто, законодавство України трактує поняття "банківський капітал" виключно я к власний капітал [9]. Але існує багато підходів до трактування поняття "банківській капітал", що наведено табл. 1.

Таблиця 1

Підходи науковців до визначення поняття "банківський капітал"

№ з/п	Підходи до визначення поняття "банківський капітал"	Науковці	Означення поняття
1	2	3	4
1.	Ототожнення поняття "банківський капітал" із поняттям "банківські ресурси"	О. Кириченко, І. Гиленко, А. Ятченко	"Банківський капітал – сукупність грошових капіталів, залучених банком, які використовуються ним у вигляді банківських ресурсів для кредитно-розрахункових та інших операцій". І далі: "Банківські ресурси – сукупність коштів, які перебувають у розпорядженні банків і використовуються ними для кредитних, інвестиційних та інших активних операцій" [10, с. 549].
2.	Поєднання понять "капіталу" і "ресурсів"	А. М. Мороз, М. І. Савлук, М. Ф. Пуховіна	"…визначають ресурси комерційного банку як сукупність грошових коштів, що перебувають у його розпорядженні і використовуються для виконання активних операцій. Ресурси комерційного банку вище згадані автори поділяють на власні, залучені та позичені кошти. Власні ресурси комерційних банків вони називають банківським капіталом" [5, с.240].

Продовження таблиці 1

1	2	3	4
3.	Вказівка на цільове призначення коштів, але, як і в попередньому визначенні, дане не враховує такого важливого джерела ресурсів, як власний капітал.	Ж. М. Довгань	“…у вузькому розумінні банківські ресурси – це акумульовані банком вільні кошти економічних суб’єктів на умовах виникнення зобов’язань власності чи боргу для подальшого розміщення на ринку з метою отримання прибутку” [4, с. 3-8].
4.	Крім акціонерного, відносить також довгострокову заборгованість.	Ф. Мишкін	“…визначає банківський капітал як різницю між сумою активів і пасивів, яка утворює чисті активи банку. Ці кошти мобілізуються шляхом продажу нових акцій або нерозподілених доходів. Важливим компонентом є також резерви у разі неповернення позик” [6, с. 800-850].
5.	Позичковий капітал	Л. М. Рябініна	“…що банківський капітал, який концентрується банками з різних (у тому числі, і численних дрібних) джерел і призначений для видачі позичок, є не що інше як позичковий капітал, який представлений грошима в готівковій і безготівковій формах” [12].

Джерело: складено автором на підставі [4; 5; 6; 10; 12]

З даних таблиці видно, що найбільш вдалим тлумаченням категорії “банківський капітал” – наближення його до поняття “банківські ресурси”, тобто це кошти і виражена у грошовій формі частину майна, які належать його власникам, що забезпечують економічну самостійність і фінансову стійкість банку, і які використовуються для здійснення банківських операцій та надання послуг з метою одержання прибутку. При цьому під у розпорядженні банків.

На сучасному етапі розвитку ринкової системи відбулася зміна в розумінні суті банківського капіталу від його тлумачення лише як власного капіталу банку. Це зумовлено тим, що банківські установи утворюють свою капітальну базу не лише за рахунок внесків засновників, акціонерів, резервів, прибутку та капіталізації його частини (власного капіталу), а й шляхом мобілізації коштів на міжбанківському ринку, випуску власних боргових цінних паперів і залучення коштів на умовах субординованого боргу. Тому банківський капітал слід розглядати як вартість усієї сукупності коштів, залучених із різних джерел, призначених для забезпечення нормального стабільного режиму діяльності банківської установи та отримання прибутку.

Можна підвести підсумок і сказати, що банківський капітал – це грошові кошти і виражені в грошовій формі частки матеріальних, нематеріальних і

фінансових активів, що перебувають у розпорядженні банків і використовуються ними для здійснення операцій із розміщення коштів і надання послуг з метою одержання прибутку.

Банківський капітал неоднорідний за своїм складом і включає основний капітал та додатковий капітал. У законі України "Про банки і банківську діяльність" у ст. 2 наведено визначення різновидів банківського капіталу:

- капітал банку – власні кошти, залишкова вартість активів банку після вирахування всіх його зобов'язань;
- капітал статутний – сплачена грошовими внесками учасників банку вартість акцій, паїв банку в розмірі, визначеному статутом;
- капітал регулятивний – сукупність основного та додаткового капіталів, складові яких визначаються цим Законом та нормативно-правовими актами Національного банку України [11].

Регулятивний капітал – це капітал банку,скорегований відповідно до вимог регулюючих органів щодо його достатності, який визначає якість та стабільність банківської установи. На регулятивний капітал впливають не тільки кількісні показники, але й зважені якісні коефіцієнти, які характеризують загальний рівень ризику кредитного портфелю, його структуру та якість [12, с. 9].

Національний банк України встановлює економічні нормативи, що є обов'язковими до виконання всіма банками. Особлива увага приділяється мінімальному розміру статутного капіталу на момент державної реєстрації юридичної особи, яка має намір здійснювати банківську діяльність, не може бути меншим 500 млн грн.

Для прискорення капіталізації банків необхідно створити комплексну систему стимулювання нарощування банківського капіталу, що надасть можливість забезпечити ефективну роботу фінансово-кредитної системи України. Саме підвищення рівня капіталізації є необхідною передумовою стабільного розвитку національної економіки.

Глобальна реформа світового банківського сектору ("Базель III") є своєрідною реакцією Базельського комітету стосовно впливу світової фінансово-економічної кризи на світову банківську систему. Основна суть даної реформи полягає у введені нових норм і вимог до структури активів та капіталу банків, а саме:

- мінімальне значення капіталу першого рівня банку потрібно підвищити з 4,5% до 6% від обсягу зважених за ризиками активів.
- загальний обсяг капіталу банку повинен перевищувати 8,0% від обсягу зважених за ризиками активів.

Крім цього, Базельський комітет зобов'язав кожен банк створити додаткові резерви капіталу, а саме: обов'язковий резерв у розмірі 2,5% обсягу зважених за ризиками активів, а також дискреційний (на власний розсуд) антициклічний резерв, що дозволяє національним регуляторам вимагати створення додаткового капіталу у період високого зростання обсягів кредитування у розмірі до 2,5% зважених за ризиками обсягу активів [13].

На даному етапі ринкових перетворень та розвитку банківської системи підвищення рівня капіталізації банків можна досягти за рахунок таких основних джерел: капіталізації прибутку банку; залучення додаткового акціонерного капіталу шляхом емісії простих та привілейованих акцій ; злиття та об'єднання комерційних банків. Ефективність таких джерел залежить від державної політики щодо законодавчого забезпечення капіталізації банківської системи; вдосконалення системи оподаткування; удосконалення і нормативного врегулювання процедури злиття та приєднання банків; відновлення довіри до банків з боку населення; максимального залучення коштів, що перебувають поза банківською системою, тощо.

Отже, сутність капіталу банку виявляється в тому, що це головний показник до подальшого розвитку. Зміцнення ресурсної бази українських кредитно-фінансових установ, інтеграція банківської системи країни у світове співтовариство значною мірою залежатимуть від зростання власних капіталів банків.

Список використаних джерел

1. Алексєєнко М. Д. Капітал банку питання теорії і практики : монографія / М. Д. Алексєєнко. – К. : КНЕУ, 2002. – 276 с.
2. Примостка Л. О. Фінансовий менеджмент у банку : підручник / Л. О. Примостка. – [2-ге вид., доп. І перероб.]. – К. : КНЕУ, 2004. – 468 с.
3. Банківські операції : підручник / за ред. Д-ра екон. наук, проф. О. В. Дзюблюка. – Тернопіль : ТзОВ "Терно-граф", 2013. – [2-ге вид., доп. І перероб.]. – 688 с.
4. Довгань Ж. М. Ресурси комерційного банку: формування та управління: Автореф. Дис. Канд. екон. наук: 08.04.01 / Ж. М. Довгань; Київ. Нац. Ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2006. – 19 с.
5. Банківські операції : підручник / М. І. Савлук, М. Ф. Пуховкіна, [та ін.]; за ред. А. М. Мороз. – 3-є вид., перероб. І доп. – К. : КНЕУ, 2008. – 608 с.
6. Мишкін Ф. С. Економіка грошей, банківської справи і фінансових ринків / Ф. С. Мишкін; пер. З англ. С. Панчишина. – К. : Основи, 1998. – 963 с.
7. Роуз П. С. Банковский менеджмент / П. С. Роуз ; [пер. С англ.] – М. : Дело, 1995. – 768 с.
8. Синки Дж. Управление финансами в коммерческих банках : пер. С анг. / Дж. Синки, мл. / под. Ред. Р. Я. Левиты, Б. С. Пинскера. – М. : 1994, Catallaxy. – 820 с.
9. Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні : затв. Постановою Правління Національного банк України від 28.08.2001 р. № 368. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4rada.gov.ua/laws/show/z0841-01
10. Банківський менеджмент : [підручник] / За ред. О. А. Кириченка, В. І. Міщенка. – К.:Знання, 2005. – 831 с.
11. Про банки та банківську діяльність : закон України від 7 грудня 2000 року N 2121-III Електронний ресурс. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2121-14/page
12. Криклій А. С. Банківський капітал: соціально-економічна сутність, склад та призначення] / А. С. Криклій, М О. Боровікова // Фондовый рынок. – 2009. – № 39. – С. 12-15
13. Довгань Ж. "Базель III" у забезпеченні фінансової стійкості банківської системи / Ж. М. Довгань // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2011. – № 1 (10). – С. 224–229.

Т. М. Каратай. Сущность и структура банковского капитала.

Проанализированы и обобщены основные научные подходы к определению понятия "банковский капитал". Раскрыта экономическая природа, сущность и роль банковского капитала. Проведено комплексное исследование структуры банковского капитала.

Ключевые слова: банковский капитал, собственный капитал, банковские ресурсы.

T. Karatay. Nature and structure of bank capital.

Analyzed and summarized the main scientific approaches to the definition of "bank capital". The economic nature, the nature and role of bank capital. The complex the structure of bank capital.

Keywords: Bank capital, equity capital, banking resources.

УДК 336.64

ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСНОВНИМИ ЗАСОБАМИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

І. Г. Коржинський, *студент,*
Науковий керівник – к.е.н., доцент Крамаренко О. М.,
Миколаївський національний аграрний університет

Досліджено проблеми використання та забезпечення основними засобами, сільськогосподарських підприємства України на основі вивчення наукових праць вчених-економістів та практичного досвіду функціонування сільськогосподарських підприємств.

Ключові слова: основні засоби, фінансове забезпечення, ресурси, ефективність.

Постановка проблеми. Одним із найважливіших факторів збільшення обсягів виробництва продукції на сільськогосподарському (с.-г.) підприємстві є здобуття ним конкурентоспроможної позиції на ринку; його забезпеченість основними засобами у необхідній кількості та асортименті, а також повне й ефективне їх використання. Забезпеченість підприємства основними засобами, їх технологічний стан та рівень ефективності використання безпосередньо впливають на загальний фінансовий стан с.-г. підприємств, конкурентоздатність та якість їх продукції, обсяги виробництва.

Актуальність теми. Ринкова система управління потребує більш оперативної та комплексної інформації стосовно основних засобів. Практика роботи с.-г. підприємств свідчить, що облік основних засобів значно ускладнився останнім часом. На жаль існує ряд проблем, які негативно впливають на саме управління виробництвом і знижують ефективність використання основних засобів с.-г. підприємствами .

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема ефективного використання основних засобів с.-г. підприємств чільне місце у дослідженнях

таких українських економістів: Т. Талах [1], О. Кузьмін [6], Т. Олійник [7], В. Шебанін [4], Я. Колеснік [5] та ін.

Постановка завдання. Дослідити проблем використання та забезпечення основних засобів с.-г. підприємств та розробити напрями щодо їх покращення.

Виклад основного матеріалу дослідження. До основних засобів с.-г. підприємства відноситься – частина постійного виробничого капіталу, яка виступає у формі засобів праці, поступово (протягом багатьох виробничих циклів, що повторюються) зношується, не змінюючи своєї натуральної форми, та частинами переносить свою вартість на виготовлений продукт [2].

Дуже важливо, що основні засоби беруть участь у виробничому процесі багаторазово й переносять свою вартість на виготовлений продукт частинами.

Відповідно до цього, класифікація основних засобів відрізняється за: належністю, використанням та призначенням (рис. 1).

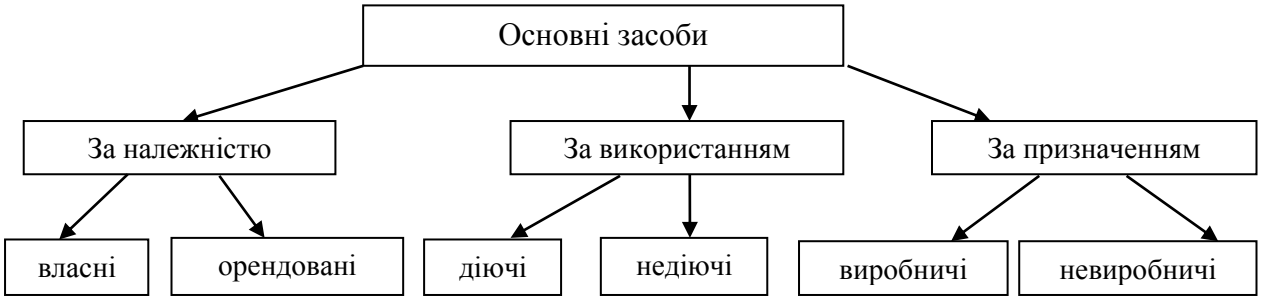

Рис. 1. Класифікація основних засобів

Джерело: побудовано автором із використанням [2]

На рис. 1. висвітлено класифікацію основних засобі за відповідними ознаками та їх суть.

Для поліпшення використання діючих основних засобів необхідно забезпечити достатню ефективність їх використання. Від ефективності використання основних засобів залежать темпи зростання продуктивності праці, обсягів виробництва, поліпшення якості промислової продукції та інших показників.

Ефективність основних засобів – це результат у вигляді отриманого ефекту, що співвідноситься з витраченими ресурсами. Підвищення ефективності полягає у досягненні найкращих результатів, при відповідному рівні розвитку продуктивних сил, порівняно з витратами.

Однією із основних проблем забезпечення основних засобів є достатність джерел їх фінансування. Зауважимо, що відповідно до Закон України “Про державну підтримку сільського господарства України” джерелами фінансування відтворення чи формування основних засобів є: власні фінансові ресурси; позичені фінансові ресурси; кошти, отримані від продажу цінних паперів, внески членів трудових колективів; кошти державного та місцевих бюджетів; кошти іноземних інвесторів[8].

Разом із тим, важливе значення, щодо формування вдалої структури джерел фінансового забезпечення потреб у відтворенні основних засобів для с.-г. підприємств, відіграє комплексна система відповідних чинників: темпи зростання реалізації готової продукції та їх стабільність; структура активів підприємства; стан ринку капіталу; відсоткова політика комерційних банків; суть стратегічних цільових рішень щодо управління фінансовими ресурсами підприємства.

На нашу думку, виділення таких чинників обумовлене тим, що вони надають можливість проаналізувати комплекс критеріїв, щодо різних аспектів діяльності с.-г. підприємств та зробити достатньо обґрунтований висновок. Щодо реальних обсягів потреби у відтворенні основних засобів.

Джерела фінансування відтворення та формування основних засобів на с.-г. підприємстві наведено на (рис. 2).

Рис. 2. Класифікація та напрями фінансування відтворення та формування основних засобів на с.-г. підприємствах

Джерело: побудовано автором із використанням [3]

Отже з рис. 2. ми бачимо, що всі фінансові джерела основних засобів на с.-г. підприємстві поділяються на дві основні групи – внутрішні та зовнішні та їх переміщення і використання. Вирішенням проблем забезпечення основними

засобами с.-г. підприємств є державна підтримка. Вона здійснювалась і продовжує здійснюватись у багатьох країнах, за допомогою спеціальних кредитних програм, причому цей інструмент особливо поширений в країнах, що розвиваються, хоча його використовують і у високорозвинених країнах. Найчастіше подібні програми полягають у застосуванні знижених (пільгових) відсоткових ставок, впровадженні відстрочення сплати відсотків і тіла кредиту, створенні гарантійних установ, урядових агенцій, аграрних банків, а також банків розвитку і підтримки тощо.

В Україні одним із напрямів державного фінансування сільськогосподарських підприємств є відшкодування витрат, які пов'язані зі сплатою відсотків за користування позичками банків. На нашу думку, важливим завданням для держави є створення таких умов, коли сільськогосподарські підприємства для здійснення своєї господарської діяльності будуть мати реальну можливість залучати кредитні кошти на пільговій основі. Саме з цією метою, тобто для поліпшення стану кредитування сільського господарства, у 2000 р. в Україні запроваджено механізм пільгового кредитування с.-г. підприємстві який передбачає часткове покриття відсотків за користування кредитами комерційних банків за рахунок бюджетних коштів, але на жаль, обсяги фінансування цієї програми не є достатніми.

Висновки. Проблемою використання та забезпечення основних засобів с.-г. підприємстві є вірність обрання джерел фінансування. Для їх зростання, на нашу думку, необхідна активна та достатня державна підтримка сільськогосподарських підприємств, спрямована як на підвищення фінансових результатів, так і на формування оптимальної амортизації політики.

Список використаних джерел

1. Талах Т. А. Економічна ефективність використання потенціалу основних засобів підприємства / Т. А. Талах // Економічний форум. – № 1. – 2011. – С. 106–112.
2. Булонська В. І. Основні засоби підприємства та проблеми ефективності їх використання / В. І. Булонська // Науковий вісник. – № 2. – 2010. – С. 221–224.
3. Білоусько Я. К. Удосконалення техніко-технологічного оснащення аграрного виробництва / Я. К. Білоусько, В. Л. Товстопят. – К. : ННЦ ІАЕ, 2012. – 59 с.
4. Шебанін В. С. Системне оновлення і розвиток матеріально-ресурсного потенціалу сільського господарства / В. С. Шебанін – К. : ННЦ ІАЕ, 2005. –276 с.
5. Колеснік Я. Відтворення основних засобів: види, форми та джерела фінансування / Я. Колесник // Збірник Дніпропетровського державного аграрного університету. – № 4. – 2009. – С. 130-133.
6. Кузьмін О. Економічна ефективність використання основних засобів підприємства / О. Кузьмін//Науковий вісник НЛТУ України. – № 20. – 2010. – С. 240–245.
7. Олійник Т. Інтенсифікація відтворення основних засобів аграрного виробництва / Т. Олійник // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – № 2 – 2010. – С. 61–65.
8. Про державну підтримку сільського господарства України: закон України від 24 червня 2004 р. № N 1877-IV Електронний ресурс. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1877-15/page

УДК 336.719

ВИДИ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ БАНКІВСЬКОГО КАПІТАЛУ

***К. А. Мікуляк**, студент,*
Науковий керівник – к.е.н., доцент Крамаренко О. М.
Миколаївський національний аграрний університет

Досліджено види банківського капіталу за ключовими ознаками, які можна розділити у залежності від цілей і завдань. Проаналізовано основні функції, котрі виконує банківський капітал.

Ключові слова: банківський капітал, класифікація, функціональні особливості.

Постановка проблеми. Сутність та особливості банківського капіталу є складними поняттями, одночасно, вплив зовнішніх факторів спонукає науковців виконувати дослідження щодо трансформацій капіталу банків, його мінливість та залежно від важелів на мікро- та макро- рівнях.

Актуальність теми. Надзвичайно складною є сутність банківського капіталу у сучасних умовах, котрі характеризуються наявністю кризових явищ глобального характеру, проявами асиметрії інформації тощо. Саме цьому, і виникає необхідність у дослідженні видів та функціональних особливостей банківського капіталу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Серед вітчизняних науковців, які займалися вивченням основних аспектів банківського капіталу, його функціональних особливостей є: М. Алексеєнко [1], А. Герасимович [2], В. Вавканич [3], В. Коваленко [4], Ж. Довгань [5], які досліджували особливості формування ресурсів банку.

Постановка завдання. Дослідити види банківського капіталу за ключовими ознаками, які можна розділити у залежності від цілей і завдань. Проаналізувати основні функції, котрі виконує банківський капітал.

Виклад основного матеріалу дослідження. Глибшому усвідомленню самого поняття “банківський капітал” та механізму його функціонування сприяє поділ банківського капіталу на окремі складові з подальшим групуванням їх за однорідними ознаками, тобто його класифікація. Класифікувати банківський капітал можна за різними ознаками залежно від цілі та завдань, які при цьому ставляться (рис. 1).

З рис. 1. видно, що за місцем мобілізації виокремлюють банківський капітал, який мобілізується безпосередньо банком, та такий, що придбано ним в інших банках. Більша частка банківського капіталу мобілізується самим банком, зокрема за рахунок емісії власних цінних паперів, залученням коштів на вклади.

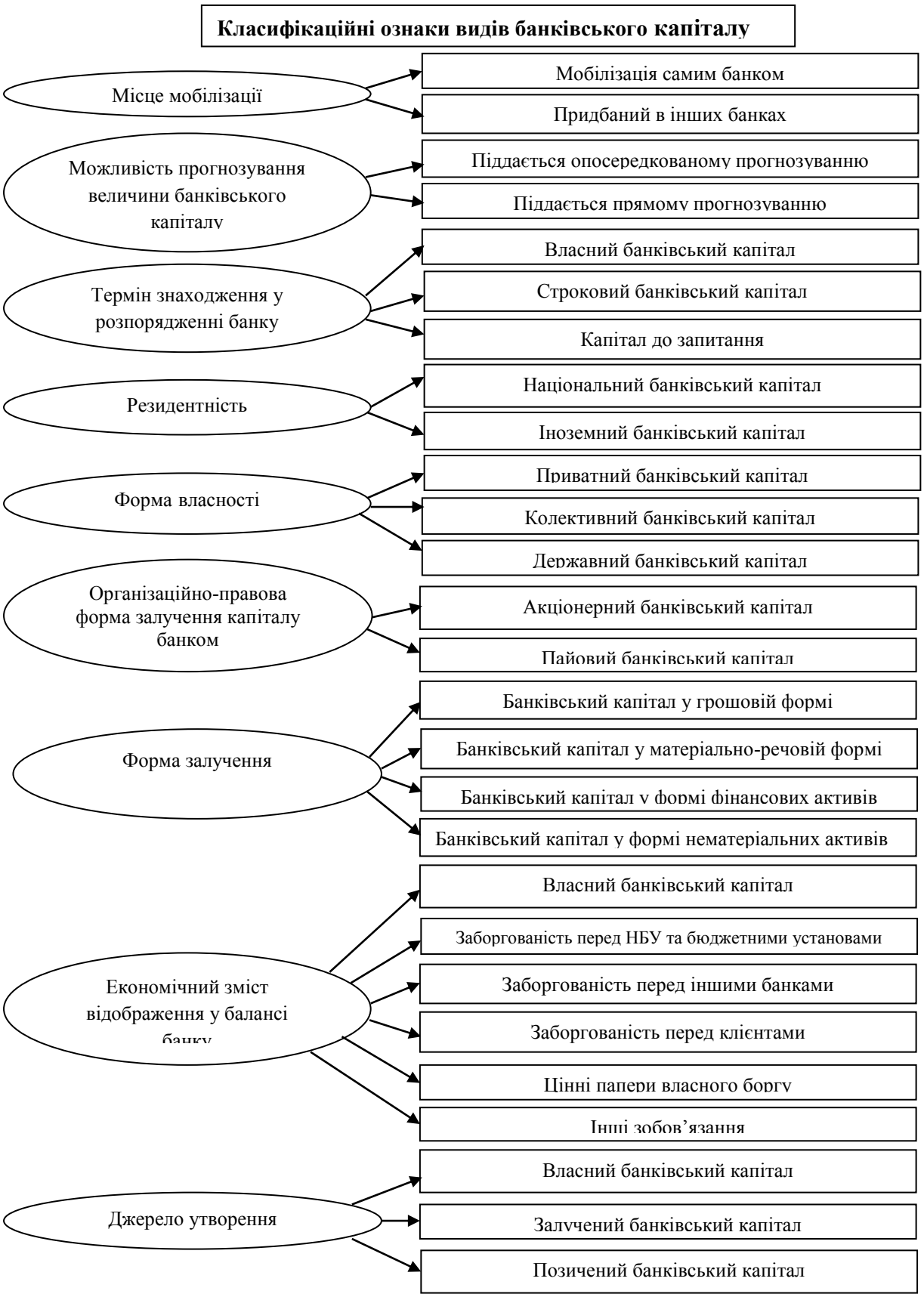

Рис. 1. Класифікація видів банківського капіталу

Джерело: [1]

Цю частку банківського капіталу банки використовують переважно для одержання прибутку. Для оперативного задоволення додаткових потреб у грошових коштах, підтримування своєї платоспроможності, виконання нормативних вимог центрального банку банки вдаються до запозичення грошових коштів, мобілізованих іншими суб'єктами грошового ринку.

За можливістю прогнозування величини банківського капіталу доцільно розрізняти капітал, що піддається прогнозуванню прямому та опосередкованому. До першого належать грошові кошти, щодо яких банк може безпосередньо спрогнозувати динаміку або оборотність і визначену частку яких (стабільні залишки) використати для здійснення активних операцій та/або надання послуг. Прямому прогнозуванню піддаються статутний капітал, резервний капітал, нерозподілений прибуток, строкові депозити тощо, опосередкованому – кошти, що формуються періодично та/або епізодично в результаті здійснення окремих банківських операцій та/або надання послуг і динаміку яких складно заздалегідь спрогнозувати.

За терміном знаходження у розпорядженні банку капітал поділяється на власний, строковий та капітал до запитання. Власний банківський капітал постійно знаходиться у розпорядженні банку протягом усього періоду його функціонування. Строковий банківський капітал включає в себе строкові депозити, отримані міжбанківські кредити, кошти, мобілізовані шляхом емісії банком власних боргових зобов'язань, тощо. Банківський капітал до запитання включає, зокрема, кошти на поточних, бюджетних і карткових рахунках, кошти в розрахунках.

Виходячи з ознаки резидентності розрізняють національний банківський капітал, котрий сформований і за правом власності належить юридичним і фізичним особам – резидентам країни, та іноземний, який сформований і належить на правах власності юридичним і фізичним особам-нерезидентам.

За формою власності банківський капітал поділяється на: приватний, заснований на власності фізичної особи; колективний, заснований на власності ааме й е, різних видів господарських товариств і підприємств; державний, який на правах власності належить державі.

Залежно від організаційно-правової форми залучення банківського капіталу розрізняють акціонерний та пайовий капітал. Акціонерний банківський капітал формується банками, створеними у вигляді акціонерних товариств відкритого та закритого типів [6].

За формою залучення банківського капіталу виокремлюють такі складові: капітал у грошовій формі; капітал у матеріально-речовій формі; капітал у формі фінансових активів; капітал у формі нематеріальних активів. У вітчизняній банківській практиці формування банківського капіталу передбачено переважно у грошовій формі, причому формування та збільшення статутного капіталу може здійснюватися виключно шляхом грошових внесків. Зазначимо також, що банківський капітал у грошовій формі формується в національній та іноземній валюті.

Джерела формування банківського капіталу відображаються ааме й банку. За своїм економічним змістом статті ааме балансу банку не однорідні, розміщуються згори донизу в міру збільшення строків зобов'язань. Пасиви балансу банку складаються з власного капіталу та зобов'язань банку перед вкладниками і кредиторами. Власний капітал банків складається зі статутного капіталу, створюваних у процесі подальшої банківської діяльності резервного капіталу, фондів і резервів згідно з ааме законодавством країни.

Найпоширенішою є класифікація банківського капіталу за джерелом його утворення. Таким чином розрізняють власний, залучений та позичений банківський капітал. Залучений капітал банку – це грошові кошти юридичних і фізичних осіб, залучені банком на вклади. Операції, пов'язані з таким залученням коштів, називаються депозитними, а залучення – депозитним. Запозичення коштів на міжбанківському ринку, у центральному банку або шляхом продажу власних боргових зобов'язань на грошовому ринку називається недепозитним, а отриманий у такий спосіб банківський капітал – позиченим або позичковим.

Комерційні банки становлять основу банківської системи країни. Від них великою мірою залежить подальший поступ економіки країни, бо вони повинні бути ефективним інструментом реалізації політики економічного зростання. Найсуттєвішою рисою сучасного банківського сектору України є його незначна питома вага в народному господарстві, ізольованість від реального сектору економіки [1, 2].

Банківський капітал виконує три основні функції: захисну, оперативну та регулюючу. Крім того, капітал дає можливість банку залучати на ринку додаткові фінансові ресурси, забезпечувати ліквідність та знижувати ризики. Захисна функція капіталу банку полягає в збереженні платоспроможності банку та забезпеченні інтересів акціонерів і вкладників у разі ліквідації банку. Хоча більша частина збитків банку покривається за рахунок поточних доходів банку, а не за рахунок капіталу, капітал таки відіграє роль захисної "подушки". Він дає можливість банку зберегти платоспроможність та продовжити свою діяльність навіть тоді, коли банк зазнав значних втрат, які не можуть покрити поточні доходи. Оперативна функція капіталу має велике значення на початковому етапі функціонування банку, коли за рахунок власного капіталу здійснюється придбання приміщень, обладнання тощо. В подальшій діяльності банку оперативна функція капіталу не має такого визначального значення, як захисна чи регулююча.

Регулююча функція капіталу є уособленням державної політики в сфері банківської діяльності, яка в першу чергу направлена на захист інтересів вкладників та забезпечення стабільності банківської системи в цілому. Капітал банку є достатнім, якщо він забезпечує надійність, фінансову стійкість банку та дає можливість поглинути ризики і зберегти платоспроможність у складній ситуації. Банк, що вкладає кошти в більш ризикові активи, повинен мати більший розмір власного капіталу, щоб уразі потреби поглинути відповідні

ризики. Оскільки різні банки приймають на себе різні за рівнем ризики, достатній для успішної діяльності розмір власного капіталу має визначатись з огляду на ризикованість активних та позабалансових операцій банку. Саме адекватний якості активів капітал може забезпечити банку вчасне виконання зобов'язань перед вкладниками, кредиторами та акціонерами [3].

Висновки. Капітал банку є достатнім, якщо він забезпечує надійність, фінансову стійкість банку та дає можливість поглинути ризики і зберегти платоспроможність у складній ситуації. Банк, що вкладає кошти в більш ризикові активи, повинен мати більший розмір власного капіталу, щоб у разі потреби поглинути відповідні ризики. Оскільки різні банки приймають на себе різні за рівнем ризики, достатній для успішної діяльності розмір власного капіталу має визначатись з огляду на ризикованість активних та позабалансових операцій банку. Саме адекватний якості активів капітал може забезпечити банку власне виконання зобов’язань перед вкладниками, кредиторами та акціонерами.

Список використаних джерел

1. Алексеєнко М. Д. Капітал банку: питання теорії та практики : монографія / М. Д. Алексеєнко. – К. : КНЕУ, 2007. – 276 с.
2. Герасимович А. М. Аналіз банківської діяльності : підручник / А. М. Герасимович, І. М. Парасій-Вергуненко та ін. – К. : КНЕУ, 2008. – 599 с.
3. Вавканич А. І. Особливості формування ресурсів комерційних банків / А. І. Вавканич // Функціональні особливості банківського капіталу. – 2011. – № 1. – С. 17-22.
4. Коваленко В. В. Капіталізація банків: методи оцінювання та напрямки підвищення : монографія / В. В. Коваленко. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2010. – 153 с.
5. Довгань Ж. М. Банківський капітал: суть і значення / Ж. М Довгань // Вісник НБУ. – 2009. – № 7. – С. 18-20.
6. Про банки і банківську діяльність [Електронний ресурс] :закон України: [прийнято Верхов. Радою 07.12.2000 р. № 212-III]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2121-14

УДК 336.6

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ АУДИТУ ДОХОДІВ ВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОДУКЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Т. О. Алупой, *студент,*
Науковий керівник – к.е.н, доцент Крамаренко О. М.,
Миколаївський національний аграрний університет

Досліджено проблемні питання організації і проведення аудиту доходів від реалізації продукції на сільськогосподарських підприємствах. Виконано порівняння теоретичних і практичних аспектів внутрішнього аудиту. Запропоновані заходи по оптимізації організації внутрішнього аудиту працівниками обліково-фінансової служби підприємства

Ключові слова: аудит, аудиторська діяльність, доходи від реалізації, обліково-фінансова служба, управлінські рішення, посадові інструкції.

Постановка проблеми Діяльність сільськогосподарських підприємств спрямована на отримання доходів, що створює основу для самофінансування підприємства за умови, що їх розмір достатній для покриття витрат суб'єкта господарювання. Розмір отриманих доходів визначає економічну стратегію підприємства з питань управління матеріальними ресурсами і витратами, персоналом підприємства і оплатою його праці, податковою, інвестиційною, дивідендною політикою. Тому в сучасних умовах зростає роль аудиту доходів і результатів діяльності підприємств від реалізації продукції як джерела необхідних даних для забезпечення належного протікання процесів формування результатів діяльності суб'єктів господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження зробили вітчизняні вчені-економісти, зокрема: М. Д. Білик [1], Ф. Бутинець [2], І. А. Волкова [3], Н. І. Дорош [4], В. П. Завгородній [5], В. В. Мазур [6], О. Л. Нетикша [7], В. П. Пантелеєв [8], І. І. Пилипенко [9] та інші науковці.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз аудиту доходів сільськогосподарського підприємства та виявлення шляхів їх вдосконалення.

Невирішена частина проблеми. Одночасно аналізу аудиту доходів сільськогосподарських підприємств та виявленню шляхів їх вдосконалення ще не приділено достатньої уваги.

Виклад основного матеріалу досліджень. Метою аудиту доходів є встановлення об'єктивної істини щодо достовірності, об'єктивності, правдивості та законності відображення у бухгалтерському обліку і фінансовій звітності доходів і фінансових результатів і донесення цієї істини через аудиторський висновок до користувачів інформації.

Нормативна інформація аудиту доходів від реалізації продукції підприємства, його діяльності за напрямками використання має на меті, перш за все, забезпечення таких функцій управління, як аналіз, контрольні прогнозування доходів, витрат і прибутку.

Послідовність та методика проведення аудиту доходів регламентується. Визначальним при проведенні аудиту є Закон України "Про аудиторську діяльність" від 22.04.93 р. № 3126-XII (зі змінами та доповненнями) [10]. Законодавчий акт визначає правові засади здійснення аудиторської діяльності Україні і спрямований на створення системи незалежного фінансового контролю з метою захисту інтересів користувачів фінансової та іншої економічної інформації.

Перевірка достовірності і повноти відображення доходів від реалізації може бути як внутрішньою, так і зовнішньою. Внутрішня перевірка організовується ревізійною комісією, яка формується на базі самого підприємства до складу якої входять представники різних структурних підрозділів. Завданням цієї комісії є проведення інвентаризації на усіх місцях зберігання ТМЦ. Проте, як показує практика робота цієї комісії є

малоефективною, тому що власнику підприємства необхідно приймати управлінські рішення протягом усього операційного циклу вирощування та реалізації сільськогосподарської продукції, а однієї лише інвентаризації за планом та поза планом є недостатньо для прийняття того чи іншого управлінського рішення. Найчастіше керівники сільськогосподарських підприємств уповноважують головного бухгалтера на організацію здійснення внутрішнього аудиту.

Одним із найголовніших методичних прийомів функцій внутрішнього аудиту за законністю та доцільністю операцій збутової діяльності є оптимальний розподіл контрольних функцій між працівниками бухгалтерії, який забезпечує найбільш повне здійснення контролю і включає:

1. Регламентацію контрольних функцій головного бухгалтера.
2. Відповідальну та виважену передачу контрольних функцій з правом другого підпису частини документів від директора до головного бухгалтера.
3. Раціональний розподіл контрольних функцій між безпосередніми виконавцями бухгалтерського контролю.

Таблиця 1

Складові елементи внутрішнього контролю збуту

Середовище аудиту	Облікова система	Засоби аудиту
Організаційна структура господарського формування	Система документування	Компетентність персоналу
Принципи управління	Документообіг	Система бюджетування та дієвість її практичного впровадження
Управлінські методи контролю	Перевірка господарських операцій	Обмежений доступ до активів і облікових записів
Встановлення повноважень і відповідальності	Елементи облікової політики	Періодичні звірки облікових записів
Внутрішній контроль	Системні бухгалтерські записи	Матеріальна відповідальність
Вплив зовнішніх факторів	Періодичні звірки	Періодичні інвентаризації

Джерело: розроблено автором

У табл. 1 розглянули функції та елементи внутрішнього аудиту збутової діяльності, які визначають його зміст і наповнення, впливають на організацію та здійснення контрольних заходів.

При перевірці правильності відображення доходів і фінансових результатів аудитору необхідно впевнитися, що при складанні Звіту про фінансові результати підприємство виконало основні вимоги до річних звітів, а саме, усі операції повинні бути:

– зареєстровані;
– представлені належним чином;
– відповідними реальності;
– занесені у відповідному періоді;
– правильно оцінені;

– стосовними підприємства;
– віднесені на відповідний рахунок;
– правильно представлені в річних звітах;
– підкріплені наявними первинними документами.

Процес заготівлі запасів прямо не пов'язаний із реалізацією продукції, проте, він також справляє значний вплив на величину фінансових результатів.

Важливим, з позиції формування фінансових результатів, є контроль за виробництвом продукції: обсягом, якістю, строками, рівенем постійних та змінних витрат при транспортуванні й реалізації. Таким чином, контроль за формуванням фінансових результатів є, по суті всезагальним.

Отриманий підприємством дохід, використовується для задоволення різноманітних потреб. У першу чергу він спрямовується на формування фінансових ресурсів, також використовується для забезпечення господарської діяльності.

Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 15 "Дохід" передбачено, що дохід визначається за умови збільшення активу або зменшення зобов'язання, що зумовлює зростання власного капіталу [11].

Отже, під час перевірки фактичного прибутку на сільськогосподарських підприємствах насамперед встановлюють правильність відображення у звітності фактичної виручки (доходу) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг). Для цього зазвичай використовуються такі джерела інформації: звіт про фінансові результати; обігово-сальдова відомість по рахункам 70 та 79; первинні документи реалізації сільськогосподарської продукції; виписки з рахунків у банках; прибуткові касові ордери на оприбуткування готівки за оплачену продукцію; платіжні доручення (вимоги-доручення) на оплату відвантаженої продукції (товарів, робіт та послуг).

За підсумками аудиту головний бухгалтер сільськогосподарського підприємства ознайомлює керівництво з його результатами. Після чого розроблюється пакет управлінських рішень.

Недоліком організації перевірки слід вважати той факт, що підприємство не має положення по внутрішній аудит. Також, найчастіше, на підприємствах відсутні затверджені керівником графіки проведення незалежних аудиторських перевірок. Дослідження причин та періодичності проведення незалежних аудиторських перевірок показало, що вони проводяться коли аудит носить обов'язковий характер або при необхідності за рішенням адміністрації.

Безумовно, важливу роль відіграє і наявність посадових інструкцій. Їх слід розробляти окремо для кожного працівника обліково-фінансового відділу та складських служб. Кожну інструкцію повинен підписати головний бухгалтер, після чого вона затверджується керівником сільськогосподарського підприємства. Оформлена таким чином інструкція вручається працівнику під розписку і постійно знаходиться в нього для користування нею в процесі роботи. Дослідження показало, що посадові інструкції по окремим об'єктам обліку на підприємстві відсутні, не говорячи про наявність в посадових

інструкціях по окремим об`єктам обліку опису обов'язків з організації внутрішнього аудиту.

Вважаємо, що важливим є питання про делегування контрольних функцій головним бухгалтером заступнику головного бухгалтера та безпосереднім виконавцям контролю. На сільськогосподарських підприємствах передача частини контрольних функцій заступнику головного бухгалтера з правом другого підпису найчастіше документально не закріплена. Це є свідоцтвом того, що не завжди головні бухгалтери надають відповідної уваги юридично правильній передачі частини своїх контрольних функцій іншим обліковим працівникам. Зауважимо, що система лімітування матеріальних, трудових та фінансових ресурсів має виключне значення для здійснення внутрішнього аудиту. Відсутність кадрів або фінансів для організації своєчасної перевірки призводить до перевитрат ресурсів, необґрунтованого збільшення кошторисів витрат, шахрайства з боку зацікавлених осіб.

Висновки. Аудит є однією з найважливіших функцій управління підприємством, який охоплює всі сторони його фінансово-господарської діяльності і здійснюється за допомогою методичних прийомів, які властиві кожному з елементів, що входять до його складу. Оптимізація організація аудиторської діяльності на сільськогосподарських підприємствах дозволить не тільки виявляти порушення та недостачі, а й приймати відповідні управлінські рішення, що сприятиме усуненню недоліків організації і обліку доходів від реалізації сільськогосподарської продукції на підприємстві.

Список використаних джерел

1. Білик М. Д. Організація і методика аудиту сільськогосподарських підприємств : [підруч.] / М. Д. Білик. – К. : КНЕУ, 2004. – 628 с.
2. Бухгалтерський фінансовий облік : підручник для студентів спеціальності "Облік і аудит" вищих навчальних закладів [Ф. Ф. Бутинець та ін.]; під заг. Ред. [і з передм.] Ф. Ф. Бутинця. – 8-ме вид., доп. І перероб. – Житомир: ПП "Рута", 2009. – 912 с.
3. Волкова І. А. Фінансовий облік : навчальний посібник / І. А. Волкова. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 228 с.
4. Дорош Н. І. Аудит: методологія і організація : [навч. посіб.] / Н. І. Дорош. – К. : Знання, 2006. – 366 с.
5. Завгородній В. П. Бухгалтерський облік, контроль і аудит в системі управління підприємством : [навч. посіб.] / В. П. Завгородній.; Відкрит. Міжнар. ун-т розвитку людини "Україна". – К. : Україна, 2005. – 420 с.
6. Мазур В. В. Аудит розрахунків з покупцями, операцій по реалізації продукції: стадія планування / В. В. Мазур // Реформування обліку, звітності та аудиту в системі АПК України: стан та перспективи. ІІ Міжнародна наук. – практ. конф.: Збірник тез та виступів. – К. : ННЦ ІАЕ, 2006. – С. 211-214.
7. Нетикша О. Л. Організація служби внутрішнього аудиту на підприємстві / О. Л. Нетикша // Бухгалтерський облік і аудит – 2006. – № 7. – С. 19-23.
8. Пантелеев В. П. Словник бухгалтера та аудитора / В. П. Пантелєєв, О. С. Сніжко; Держ. Ком. Статистики України, Держ. Акад. Статистики, обліку та аудиту. – К. : ДП "Ін форм.-аналіт. Агентство", 2009. – 239 с.
9. Аудит. Методика документування / За заг. Ред. І. І. Пилипенко. – К. : Інформаційно-видавничий центр Держкомстату України. – 2003. – 457 с.

10. Про аудиторську діяльність: закон України від 22.04.93 р. № 3126-XII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3125-12

11. Дохід : Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15, затверджено наказом Міністерства фінансів України станом на 29.11.99 р. № 90 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http:zakon.rada.gov.ua

Т. А. Алупой. Особенности организации аудита доходов от реализации продукции сельскохозяйственных предприятий.

Исследованы проблемные вопросы организации и проведения аудита доходов от реализации продукции на сельскохозяйственных предприятиях. Выполнено сравнение теоретических и практических аспектов внутреннего аудита. Предложенные меры по оптимизации организации внутреннего аудита работниками учетно-финансовой службы предприятия.

Ключевые слова: аудит, аудиторская деятельность, доходы от реализации, учетно-финансовая служба, управленческие решения, должностные инструкции.

T. Alupoy. Features of the organization audit revenues from product sales of agricultural enterprises.

Investigated the problematic issues of organizing and conducting the audit of revenues from the sale of products on farms. The comparison of theoretical and practical aspects of internal audit. The proposed measures to optimize the organization of the internal audit staff of accounting and financial service companies.

Key words: audit, audit activities, income from sales, accounting and financial services, management decisions, job descriptions.

УДК: 338.43:636(477)

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТВАРИННИЦТВА У СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

М. В. Лунгол, *студент,*
Науковий керівник – к.е.н, доцент Крамаренко О. М.,
Миколаївський національний аграрний університет

Розглянуто стан галузі тваринництва в Україні у 2013-2014 рр., перспективи його розвитку; обґрунтована необхідність та переваги використання економіко-математичного моделювання виробничих процесів у галузі.

Ключові слова: тваринництво, показники виробництва, розвиток, моделювання, Державна цільова програма розвитку українського села.

Постановка проблеми. Тваринництво – особлива галузь сільського господарства, стан розвитку якої вагомо впливає на економічний потенціал АПК країни, на всі сфери суспільного виробництва. Тваринництво забезпечує населення високоякісними, калорійними, дієтичними і вітамінізованими продуктами харчування, а промисловість – сировиною. Організація

тваринництва характеризується певними особливостями, які необхідно врахувати в практичній діяльності.

Аналіз останніх публікацій і досліджень. Важливою особливістю галузі є те, що продукція тваринництва вимагає особливих умов для транспортування, саме це зумовлює необхідність прискорення переробки цієї продукції у місцях її заготівлі, тому проблемі розвитку та функціонування тваринницької галузі в Україні присвячені наукові дослідження вітчизняних вчених С. П. Азізова [1], В. І. Аранчій [2], О. В. Мазуренка [3] та інших.

Постановка задачі. Метою дослідження є визначення та дослідження економічних проблем галузі тваринництва в Україні та розробка напрямів щодо їх усунення.

Виклад основного матеріалу. Тваринництво є провідною галуззю агропромислового сектора України, оскільки її основним призначенням є забезпечення виробництва продуктів харчування тваринного походження в обсягах, які відповідають нормам продовольчої безпеки.

До складу тваринництва України входять скотарство, свинарство, птахівництво, вівчарство та менш поширені кролівство, рибництво, бджільництво,звірівництво та інші галузі.

Скотарство, як найбільш складна і надзвичайно важлива галузь сільського господарства, є найважливішим індикатором стану тваринницької галузі. Вона ґрунтується на розведенні великої рогатої худоби. У галузі зосереджено 65% умовного продуктивного поголів’я худоби. Головна її продукція – м’ясо і молоко, що дає змогу визначити такі напрями спеціалізації скотарства: молочний, молочно-м’ясний, м’ясний і м’ясо-молочний [1, с. 12-15].

В Україні найбільш розповсюдженими є: червона степова, чорно-ряба та симентальська породи великої рогатої худоби. В окремих областях і районах розповсюджені лебединська, бура карпатська, червона поліська, українська білоголова породи. Тільки в окремих господарствах збереглося поголів’я таких порід, як українська білоголова, сіра українська та пінцгау.

Організація тваринництва характеризується певними особливостями, які необхідно врахувати в практичній діяльності. До їх складу входить те, що тваринництво концентрується на менших площах у порівнянні з рослинництвом, що створює можливості для впровадження механізації, переведення галузі на промислову основу [4, с. 145–148].

Важливою особливістю є те, що продукція тваринництва вимагає особливих умов для транспортування, що зумовлює необхідність прискорення переробки цієї продукції в місцях її заготівлі. У випадку транспортування необхідно застосовувати спеціалізовані транспортні засоби, що забезпечували б їх збереження.

Для оцінки стану та розвитку тваринництва використовують такі показники:

– поголів’я – загальна чисельність тваринного виду на певній території;

– кількість голів великої рогатої худоби, що припадає на 100 га посівної площі сільськогосподарських культур;

– кількість свиней, що припадає на 100 га посівної площі сільськогосподарських культур;

– поголів'я птиці, що припадає на 100 га посіві зернових;

– кількість м'яса, виробленого на території регіону, т;

– кількість м'яса, виробленого протягом року, що приходиться на одного жителя регіону, т/людину;

– кількість молока, виробленого на території регіону, т;

– надій молока на одну корову за рік, л;

– кількість молока, отриманого протягом року, що приходиться на одного жителя регіону, л/людину;

– кількість яєць, отриманих на території регіону, шт.;

– кількість яєць, отриманих протягом року, що приходиться на одного жителя регіону [5, с. 174].

Обсяги реалізації на забій у 2012 р. в порівняні із 2013 р. суттєво перевищували обсяги вирощування худоби. Це стало причиною різкого скорочення поголів'я худоби, фактичного знищення спеціалізованого м'ясного стада, зменшення виробництва та скорочення споживання м'яса, старіння матеріально-технічної бази галузі, порушення інфраструктури і ринків збуту м'яса, посилення конкуренції з боку закордонних виробників м'яса та м'ясопродуктів.

Так, поголів'я ВРХ у всіх категоріях господарств на 1 січня 2013 р. становило 4645,9 тис. голів, з них у сільгосппідприємствах усього третину – 1506,5 тис. голів. Частка поголів'я ВРХ у сільськогосподарських підприємствах скоротилася з 85,6 % у 1990 р. до 32,4 % на кінець 2012 р. [6].

За січень – вересень 2014 р. господарствами усіх категорій реалізовано на забій 57,4 тис. т худоби та птиці (у живій вазі), що на 13,2% більше, ніж за січень – вересень 2013 р., вироблено 241,9 тис. т молока (на 0,9% менше), 1393,6 млн шт. яєць (у 1,7 раза більше).

За розрахунками, на 1 жовтня 2014 р. поголів'я великої рогатої худоби в господарствах усіх категорій становило 135,7 тис. голів (на 0,7% більше, ніж на 1 жовтня 2013 р.), у тому числі корів – 72,1 тис. голів (на 3,2% менше), свиней – 215,6 тис. голів (на 4,4% менше), овець і кіз – 60,4 тис. голів (на 4,9% менше), птиці всіх видів – 13561,1 тис. голів (на 1,0% менше) [7].

Що гальмує розвиток тваринництва в Україні? Значним бар'єром для успішного розвитку тваринництва є недосконалість нормативно-правових актів щодо аграрної політики держави. В Україні необхідно сформувати досконалу правову базу, яка б захищала інтереси виробників сільськогосподарської продукції. В Україні не вирішені питання щодо формування ринку землі: не визначено місце землі в системі економічного обігу; не створено належних умов для реалізації громадянами права власності на землю; потребує удоско-нального інфраструктура ринку землі.

У період формування ринкових відносин у тваринницькій продукції спостерігається стійкий спад виробництва, зниження його ефективності. Одна з основних причин спаду продукції тваринництва пов'язана з незадовільним станом кормової бази, низьким рівнем годівлі, незбалансованістю кормового раціону. Різко знизилася ефективність використання кормів, генетичні можливості тварин використаються в найкращому разі наполовину.

Міністерство аграрної політики спільно з науковцями розробило проект інноваційно-інвестиційної моделі розвитку тваринництва. Ним передбачено фінансову інвестиційну підтримку для запровадження нових продуктивних технологій з вирощування молодняка великої рогатої худоби, свиней та птиці, апробованих європейською та світовою практикою, та розвиток селекційно-племінної роботи.

Оцінюючи цінову ситуацію на ринку тваринницької продукції, можна відзначити, що за нинішніх рівнів закупівельних цін на ВРХ є велика ймовірність, що підприємства м'ясопереробної промисловості залишаться без вітчизняної сировинної зони.

Попри значні зміни у тваринництві у сегменті сільськогосподарських підприємств, основне поголів'я ВРХ сконцентровано в господарствах населення. На початок січня 2014 р., населення утримувало 69,4% загальної чисельності ВРХ (на 1 січня 2013 р. – 67,6%), у т. Ч. Корів – 77,8% (77,5%); свиней, відповідно, – 50,9 і 53,1%. Ця обставина і визначає цінову ситуацію на ринку основних видів тваринницької продукції.

Станом на 9 січня 2013 р. середня закупівельна ціна на ВРХ впала на 10%, порівняно із аналогічною датою попереднього року – до 14 178 грн/т. Найбільші темпи зниження цін було допущено у Чернігівській (на 24%), Чернівецькій (20%) та Київській (15%) областях. Певною мірою це пов'язано із відсутністю узгоджень між виробниками яловичини – господарствами населення та м'ясопереробними підприємствами.

Важливою інноваційною продукцією тваринництва є, насамперед, виведений високопродуктивний племінний молодняк, як поліпшувач продуктивних якостей нинішніх порід і тварин нових порід і порідних груп. Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 р. передбачає застосування сучасних інноваційних технологій у сільськогосподарському виробництві та переробці продукції шляхом розробки типових інвестиційних бізнес-проектів у розрізі галузей з урахуванням технологічних та регіональних особливостей [5, с. 16-21].

Оскільки у 2012 р. в Україні вдалося стабілізувати та наростити поголів'я ВРХ на 1,8% до 4,5 млн голів, то у 2013 р., для подальшого відродження галузі держава продовжує реалізацію відповідних програм підтримки. До кінця поточного року планується наростити поголів'я ВРХ ще майже на 2%, тобто до 4,6 млн голів. Зокрема, планується, що основне зростання поголів'я відбудеться у господарствах населення – на 2,4%.

Завдяки ефективній реалізації державної програми з відродження тваринництва, у минулому році вдалося закріпити тенденцію поступового

відродження м'ясного та молочного скотарства. Зокрема, поголів'я ВРХ зросло на 1,8%, або на 78,1 тис. голів. І станом на 1 січня в Україні вже налічувалося 4503,9 тис. голів великої рогатої худоби в усіх категоріях господарств.

Для забезпечення стрімкого розвитку галузі необхідно вжити дієвих заходів, серед яких відзначимо:

– обмеження імпорту продукції тваринництва, що дасть змогу створити умови для вітчизняного товаровиробника. Враховуючи обов'язки України перед СОТ, необхідно зробити більш жорсткішим контроль за якістю імпортованої продукції;

– надання державної фінансової допомоги великотоварним спеціалізованим підприємствам та бюджетної підтримки особистим селянським господарствам, що сприятиме підвищенню матеріальної зацікавленості товаровиробників у збільшенні виробництва. Важливим заходом має стати відновлення державних закупівель тваринницької продукції у сільськогосподарських товаровиробників і гарантування їм мінімальних закупівельних цін;

– створення повноцінної кормової бази, яка висуває необхідність відновлення роботи комбікормових заводів, приготування якісних комбікормів, у складі яких переважали б дешеві та ефективні добавки. Стійкість кормової бази повинна забезпечуватися на основі підвищення врожайності зернофуражних та інших культур, застосування прогресивних технологій їх заготівлі та переробки;

– вирішення на державному рівні питання якісного удосконалення поголів'я вітчизняних порід тварин та створення нових високопродуктивних порід та порідних груп. В першу чергу, для цього слід підвищити ефективність роботи відповідних організаційних структур;

– створення умов для підготовки висококваліфікованих кадрів масових професій на базі передових господарств чи шляхом організації спецкурсів при технікумах;

– удосконалення системи ціноутворення, яка повинна стимулювати зростання обсягів виробництва, зниження собівартості продукції й поліпшення її якості.

Висновки. Таким чином, відновлення та розвиток тваринництва – це не тільки самоціль аграрного сектора економіки, а й нагальна потреба сьогодення, оскільки для збалансованого харчування та підвищення працездатності населення продовольчі товари мають бути у широкому асортименті й високої якості. Це, в свою чергу, вимагає комплексного відродження тваринницької галузі, для забезпечення якого слід запровадити дієвий економічний механізм, що має ґрунтуватися на поєднанні державного регулювання й саморегулювання, застосуванні інноваційної продукції, досягненні збалансованості цінової, кредитної та податкової політики.

Список використаних джерел

1. Азізов С. П. Деякі питання організації та підвищення ефективності тваринництва / С. П. Азізов // Економіка АПК. – 2011. – № 4 – 12-15 с.

2. Аранчій, В. І. Кредит у системі фінансового забезпечення інвестиційного розвитку аграрних підприємств / В. І. Аранчій, О. П. Зоря, І. І. Петренко // Вісник Полтавської державної аграрної академії : науково - виробничий, фаховий журнал. – 2011. – № 4. – С. 120-124.

3. Мазуренко О. В. Тенденції розвитку тваринництва в Україні / О. В. Мазуренко // Економіка АПК : міжнародний науково-виробничий журнал. – 2011. - № 8. – С. 16–21.

4. Біттер О. А. Економічна ефективність виробництва продукції тваринництва в сільськогосподарських підприємствах : [монографія] / О. А. Біттер, Г. В. Ковальова, О. В. Мазуренко – Івано-Франківськ : Вежа, 2011. – 184 с.

5. Бойко В. І. Ринок м'яса: світові тенденції регіонального розвитку виробництва /В. І. Бойко, Л. В. Мамчур // Економіка АПК. – 2011. – № 1 – 145–148 с.

6. Дані Держкомстату [Електронний ресурс] : Режим доступу : http://ukrstat.org/uk/-operativ/operativ2006/sg/sg_rik/sg_u/tvar_u.html

7. Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року Постанова КМУ Про затвердження // [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1158-2007-п.

М. В. Лунгол. Экономические проблемы развития животноводства в современной Украине.

Рассмотрено состояние отрасли животноводства в Украине 2013-2014 гг., перспективы развития; обоснована необходимость и преимущества использования экономико-математического моделирования производственных процессов в отрасли.

Ключевые слова: животноводство, показатели производства, развитие, моделирование, Государственная целевая программа развития украинского села.

M. Lungol. Economic problems of livestock in modern Ukraine.

Reviews the state of the livestock industry in Ukraine of 2013-2014., Persian-term, development the necessity and advantages of the use of economic-mathematical modeling of production processes in the industry.

Keywords: animal husbandry, production figures, development, modeling, State program of development of the Ukrainian village.

УДК 336.71:657

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ БАНКУ

О. С. Андрєшкова, *студент,*
Науковий керівник – асистент Корабахіна А. Ю.
Миколаївський національний аграрний університет

У статті розкрито сутність поняття "облікова політика", визначено основні її структурні елементи та значення в управлінні банком.

Ключові слова: банк, облікова політика, положення про облікову політику, принципи облікової політики, користувачі облікової політики.

Постановка проблеми. Економічні перетворення, що відбуваються в Україні, потребують гнучких, достатньо пристосованих до ринкових умов систем управління банком. Процеси гармонізації та стандартизації обліку в умовах сьогодення зумовили необхідність пристосування облікових систем банку до вимог МСБО. Тому перед керівництвом банку постає завдання розробки та формування методичних, організаційних і технічних рішень, що не знайшли відображення в нормативних документах, і методичній літературі, які дозволять сформувати індивідуальну облікову політику, що надасть змогу максимально ефективно використовувати матеріальні й фінансові ресурси, та здійснювати маневрування коштами з урахуванням змін ринкової кон'юнктури відповідно до стратегії й тактики банку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивчення питання формування облікової політики банку як складової системи методології бухгалтерського обліку вже давно привертає увагу дослідників, серед яких варто виділити наукові праці Житнього П. [6], Касича А. [2], Міщенко С. [4, 5] та ін. У вітчизняній літературі дана проблема досліджена недостатньо, більшість робіт практично не містять елементів наукового аналізу через їх суто практичне призначення

Постановка завдання. Метою статті є обгрунтування необхідності формування положення про облікову політику для управління, а також задоволення інформаційних потреб зовнішніх і внутрішніх користувачів фінансової звітності.

Виклад основного матеріалу. Визначальним документом, який регулює та координує всю систему бухгалтерського обліку в кожній банківській установи є облікова політику банку. Закон України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" визначає, що облікова політика – це сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються підприємством для складання та подання фінансової звітності [1].

Банки, відповідно до вимого чинного законодавства, самостійно визначають свою облікову політику, яка затверджується наказом керівника до початку нового календарного року. Варто зазачити, що внесення змін до Положення про облікову політику банку протягом року не допускається (крім випадків істотних змін у діяльності установи або правовій базі). На основі Положення про облікову політику розробляють систему та форми управлінського обліку, внутрішньої звітності та контролю операцій, визначають права працівників на підписання документів, затверджують правила документообігу та технологію обробки облікової інформації, додаткову систему рахунків і регістрів аналітичного обліку [4].

Згідно МСБО (IAS) 8 "Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки", облікова політика визначається як конкретні принципи, основи, домовленості, правила і практику, застосовані суб'єктом господарювання при складанні та поданні фінансових звітів [3].

Основне призначення облікової політики полягає в функціях: упорядкуванні облікового процесу в установі; забезпеченні методологічного та методичного відображення майна банку, фінансово-господарських операцій та результатів його діяльності; наданні бухгалтерського обліку планомірності та цілеспрямованості; забезпеченні ефективності обліку.

Основними складовими облікової політики банку є: характеристика аналітичних рахунків внутрішнього плану рахунків; додаткові регістри аналітичного обліку та форми первинних документів, на підставі яких здійснюються операції, включаючи форми документів для внутрішньої бухгалтерської звітності; правила документообігу та технології обробки облікової інформації; перелік визначених прав працівників банку на підписування документів; перелік операцій, що потребують додаткового контролю; порядок проведення інвентаризації та методи оцінки активів і зобов'язань; порядок контролю за здійсненими внутрішніми банківськими операціями; порядок розрахунків між філіями та іншими структурними підрозділами банку; порядок фінансування структурних підрозділів банку; порядок консолідації фінансової звітності асоційованих та дочірніх компаній; порядок застосування в обліку принципу нарахування доходів та витрат; політика банку щодо роботи з цінними паперами; процедури вивірки та контролю;порядок реєстрації договорів; інші документи та рішення, необхідні для організації бухгалтерського обліку [2]. Основні принципи облікової політики, які використовуються у процесі ведення бухгалтерського обліку та у процесі підготовки фінансової звітності банку зображено на рис. 1.

Облікова політика банку відіграє важливу роль у задоволенні інформаційних потреб користувачів для прийняття рішень. Тому важливо знайти оптимальний варіант облікової політики банку.

Для більш детального висвітлення функцій облікової політики для внутрішніх та зовнішніх користувачів розглянемо табл. 1.

Таблиця 1

Роль облікової політики у задоволенні інформаційних потреб зовнішніх і внутрішніх користувачів

Користувачі	Функції облікової політики
Внутрішні користувачі	
Керівники, засновники, адміністративний відділ	Пакет правил та інструмент управління фінансовими ресурсами банку, інструмент захисту та регулювання судових спорів, питань з боку податкових та інших органів
Бухгалтерія та фінансовий відділ	Основа для забезпечення достовірності обліку та звітності, для аналізу фінансового стану
Інші відділи та підрозділи	Документ, що дає розподіл відповідальності, повноважень, визначає взаємовідносини між підрозділами, відділами, порядок документообігу
Зовнішні користувачі	
Податкова інспекція, аудиторські фірми та інші органи	Перелік правил та способів обліку, що використовуються в ході перевірки
Інвестори, кредитні органи	Документ, який дозволяє здійснювати порівняльний аналіз та оцінку фінансового стану банку

Джерело: побудовано на основі [5]

Рис. 1. Основні принципи облікової політики

Джерело: побудовано з використанням [2]

Облікова політика банку є також основним засобом, завдяки якому існує можливість розумного поєднання державного регулювання і власної ініціативи питаннях організації та ведення бухгалтерського обліку.

Якщо облікова політика складена правильно і обґрунтовано, то вона охоплює всі складові бухгалтерського обліку: організаційну, методичну, технічну. Тому, на практиці діапазон застосування облікової політики достатньо широкий, тим паче, якщо мова йде по розкриття даних для зовнішніх користувачів.

Формування оптимального варіанту облікової політики банку є складною процедурою, тому необхідно визначити основні його етапи (рис. 2).

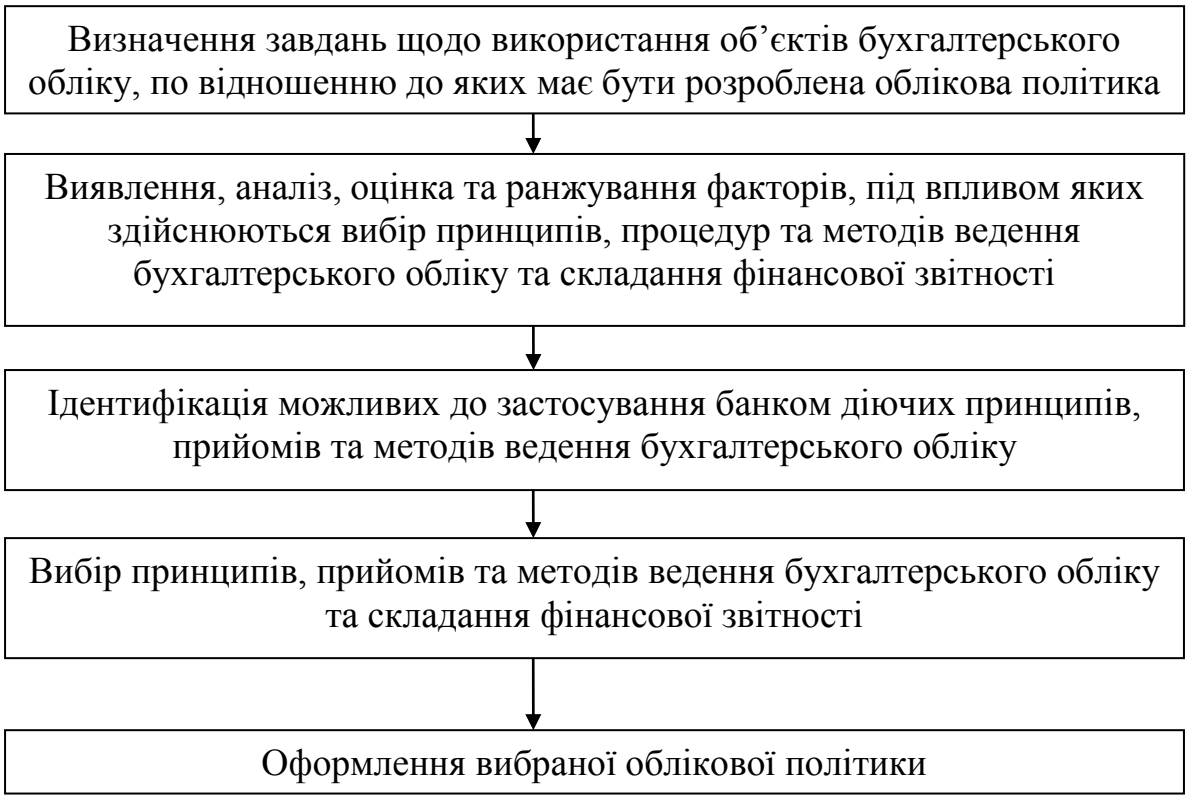

Рис. 1. Етапи формування облікової політики банку

Джерело: побудовано на основі [5]

Зміни в обліковій політиці та їх причини відображають у пояснювальній записці до річного звіту банку. Облікова політика наведена у Примітці 1 "Облікова політика" до фінансової звітності. Варто відмітити те, що облікова політика та додаткова інформація щодо всіх суттєвих статей фінансової звітності повинні мати посилання на відповідну статтю звітів (Балансу, Звіту про фінансові результати, Звіту про рух грошових коштів, Звіту про власний капітал). Аналогічно кожна стаття фінансового звіту, до якої надається інформація у примітках, повинна мати посилання на відповідну примітку.

Висновки. Облікова політика банку є важливим інструментом управління, яка дозволяє оцінювати результати діяльності, прогнозувати напрямки підвищення ефективності і пропонувати необхідні управлінські рішення, ґрунтуючись на даних бухгалтерського обліку як системи суцільного, безупинного і документального оформлення банківських та господарських

операцій. Даний внутрішній документ розробляється відповідно до міжнародних стандартів фінансової звітності, нормативно-правових актів Національного Банку України, національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку тощо. Відсутність Положення про облікову політику ускладнює роботу бухгалтера і заважає процесу формування раціональної системи облікової інформації про банківську діяльність.

Список використаних джерел

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16 липня 1999 р. № 996-XIV (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http//zakon.rada.gov.ua.
2. Касич А. О. Еволюція наукових підходів до формування облікової політики підприємства / А. О. Касич, О. В. Онищенко // Вісник КрНУ імені Михайла Остроградського. – 2013. – № 78. – С.172-180
3. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 8 “Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки”, виданий Радою з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://buhgalter911.com.ua.
4. Міщенко С. М. Облікова політика в системі управління банком / С. М. Міщенко // автореф. Дис. На здобуття наук. Ступеня кандидата екон. наук спец. 08.06.04. “Бухгалтерський облік, аналіз і аудит”. – Київ, 2004. – 24 с.
5. Міщенко С. М. Облікова політика як елемент підвищення ефективності діяльності банку / С. М. Міщенко // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – 2003. – № 2 (60). – С. 158-162.
6. Житний П. Організаційно-методологічні засади формування облікової політики підприємства / П. Житний // Бухгалтерський учет и аудит. – 2006. – № 3. – С. 3-10.

О. С. Андрешкова. Теоретические подходы к формированию учетной политики банка.

В статье раскрыта сущность понятия “учетная політика”, определены основные ее структурные элементы и значение в управлении банком.

Ключевые слова: банк, учетная политика, положение об учетной политике, принципы учетной политики, пользователи учетной политики.

O. Andrieshkova. Theoretical approaches to the formation of the Bank’s accounting policy.

The article deals with the essence of the concept of “accounting policies”, the main structural elements and its significance in the management of the bank.

Keywords: bank, accounting policy, the position of accounting policies, principles of the accounting policies, users accounting policies.

УДК 339.73.003.13(477)

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З МІЖНАРОДНИМИ ФІНАНСОВИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ

Л. В. Башевнікова, *студент,*
Науковий керівник – ассистент Корабахіна А. Ю.
Миколаївський національний аграрний університет

У статті проаналізовано особливості співпраці України з міжнародними фінансовими організаціями, оцінено її ефективність та вплив на економіку країни.

Ключові слова:кредит, МВФ, державний борг, економіка України, реформи.

Постановка проблеми. Світова економіка на сучасному етапі її розвитку характеризується інтеграцією, формуванням регіональних міжнародних економічних утворень, світовою економічною глобалізацією. Процеси суспільної трансформації в Україні зумовлюють необхідність ґрунтовних наукових досліджень світового досвіду діяльності МФО, місією яких є підтримка економічних реформ та їх соціальної спрямованості. Тому співпраця з міжнародними фінансовими організаціями передбачає проведення економічних реформ в Україні і виступає важливим елементом зовнішнього фінансування, яке спрямоване на покриття дефіциту платіжного балансу та бюджету, реалізацію довгострокових інвестиційних проектів, що відповідають стратегічним напрямам економічного розвитку держави. Одночасно програми реформування окремих секторів економіки в межах проектів міжнародних фінансових організацій допомагають здійснювати структурну перебудову економіки, впроваджувати світовий досвід, сучасні конкурентоспроможні технології тощо.

Аналіз останніх робіт і публікацій. Проблеми економічної політики співпраці України з міжнародними фінансовими організаціями досліджувались у працях багатьох вітчизняних науковців. Це, передусім, Врублевський К., Гальчинський А., Ковалевський В., Козак Ю., Мозговий О., Михайловська І. [2], Мороз А., Пинзеник В., Примаченко І. [1], Рязанова Н., Циганкова Т. та інші.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз співробітництва України з міжнародними фінансовими організаціями, оцінка його позитивного та негативного аспектів та визначення конкретних важелів підвищення ефективності залучених кредитних ресурсів МФО в національну економіку.

Виклад основного матеріалу. Після проголошення незалежності України пріоритетним стратегічним питанням стало вступ держави в міжнародні фінансові організації через налагодження міцних партнерських економічних відносин з розвинутими країнами. У зв'язку з цим 3 червня 1992 р. Верховна Рада прийняла Закон України “Про вступ України до Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції і розвитку, Міжнародної фінансової корпорації, Міжнародної асоціації розвитку та Багатостороннього агентства по гарантіях інвестицій” [1].

Головною метою співробітництва України з міжнародними фінансовими організаціями є сприяння сталому економічному зростанню за рахунок кредитних ресурсів міжнародних фінансових організацій шляхом реалізації проектів у пріоритетних галузях національної економіки [6].

Україна почала користуватися кредитами МВФ з 1994 року в умовах наростання незбалансованості зовнішніх платежів і, на жаль, у значних розмірах. Співробітництво МВФ з Україною (табл. 1) можна поділити на п'ять основних етапів розвитку (табл.1), та характерезується системою ааме й е кредитування таких як STF, Stand-by та "Механізм розширеного фінансування" (EFF), за якими наша держава отримала близько 4,3 млрд дол. Необхідно зауважити, що значна частина цих коштів призначена на фінансування дефіцитів платіжного та торговельного балансу [3].

Таблиця 1

Співробітництво України з МВФ в межах кредитних ааме й

Етапи	Програми фінансування	Сума кредиту
Перший етап (1994-1995 роки)	Системна трансформаційна позика (STF)	498,7 млн СПЗ (763,1 млн дол)
Другий етап (1995-1998 роки)	Три річні програми "stand-by"	1318,2 млн СПЗ (1935 млн дол)
Третій етап (1998-2002 роки)	ааме й розширеного фінансування (EFF)	1193 млн СПЗ (1591 млн дол)
Четвертий етап (2002-2008 роки)	Попереджувальний "stand-by"	411,6 млн СПЗ (600 млн дол)
П`ятий етап (2008-2012 роки)	ааме й "stand-by"	11 млрд СПЗ (16,43 млрд дол), але фактично 10,6 млрд дол
	ааме й "stand-by"	10 млрд СПЗ (15,1 млрд дол)

Джерело: сформовано автором з використанням [2]

Одним з напрямів використання кредитів МВФ є формування валютних резервів, створення яких дозволило Україні підтримувати стабільність національної валюти, провести грошову реформу, ввести конвертованість гривні за поточними операціями. Крім того, збільшення валютних резервів та їх високий рівень є підтвердженням стабільності фінансової системи країни та підвищує рівень довіри до неї потенційних іноземних інвесторів.

Наданню Україні кредиту від Міжнародного валютного фонду (МВФ) передувала розробка списку реформ [3]:

– підвищити пенсійний вік;

– ліквідувати інститут спеціальних пенсійних допомог;

– підвищити ціну на газ для муніципальних підприємств на 50%, в два рази для приватних споживачів. Збільшити вартість електроенергії на 40%. Збільшити акциз на бензин на 60 євро;

– скасувати пільги та підвищити податки на транспорт на 50%, не підвищувати прожитковий мінімум, балансувати соціальну ситуацію за рахунок точкових субсидій;

– приватизувати всі шахти і скасувати всі субсидії;

– обмежити практику спрощеного оподаткування;

– скасувати мораторій на продаж землі сільськогосподарського призначення;– скоротити склад міністерств до 14;

– обмежити зайву оплату праці державних осіб;

– допомога по безробіттю має нараховуватися тільки після мінімального періоду в шість місяців роботи. Оплачувати лікарняні на рівні 70% від заробітної плати, але не нижче прожиткового мінімуму тощо.

Відносини України з МВФ викликають багато спірних питань. Деякі з науковців стверджують, що виконання умов МВФ призведе до зубожіння населення, до втрати економічної самостійності держави, що поглибить економічну кризу [4].

ааме співпраця з МВФ має позитивний вплив на Україну, адже:

– по-перше, розпочато економічні реформи (грошова, податкова, пенсійна), що дозволили демонструвати позитивну динаміку показників функціонування економіки України;

– по-друге, одним із напрямів використання кредитів МВФ є формування валютних резервів, що дозволило Україні підтримувати стабільність національної валюти, успішно провести грошову реформу, ввести конвертованість гривні за поточними операціями;

– по-третє, в умовах, коли загострюється ситуація на зовнішніх ринках, Україна зі своїми експортноорієнтованими галузями економіки опиниться у важкій ситуації.

Варто відмітити, що беручи кредити від МВФ країна зобов'язується повернути ааме відсотками та виконувати поставлені умови (рис. 1).

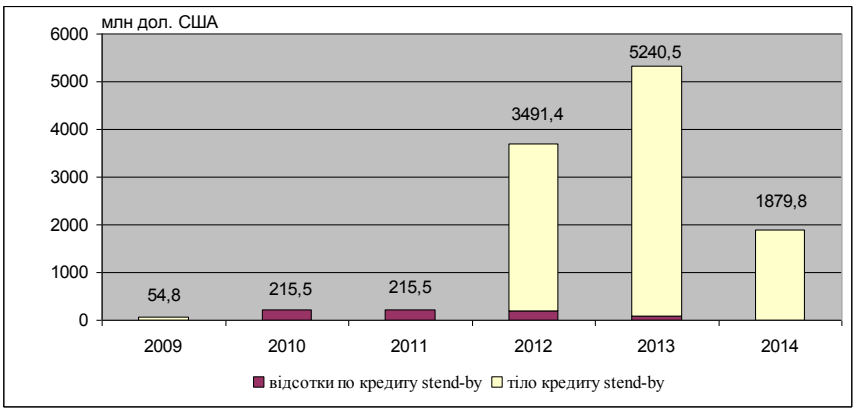

Рис. 1. Графік погашення Україною кредиту stand-by від МВФ

Джерело: сформовано автором з використанням [7]

Успішно розвивається співпраця України зі Світовим банком в цілому та з його окремими інституціями – Міжнародним банком реконструкції та розвитку (МБРР). У вересні 1992 року Україна стала 167 членом МБРР, здійснивши підписку на 908 акцій (1315,9 млн дол. США акціонерного капіталу), або 0,77% акцій. В подальшому держава також вступила до Міжнародна фінансова корпорація (МФК) та Багатостороннє агентство з гарантування інвестицій (БАГІ).

На початок 2010 року портфель Світового банку в Україні складався з 13 інвестиційних проектів на загальну суму 1,6 млрд. дол. США (в активні фазі

реалізації знаходилось 11 проектів, сума позик за якими складає 1,474 млрд. дол. США, а також 2 проекти (“Контроль за туберкульозом та ВІЛ/СНІДом в Україні” та “Розвиток ринку фінансових послуг”), які найближчим часом буде завершено (табл. 2).

Таблиця 2

Перелік останніх проектів Світового банку в Україні

Назва проекту	Виділені кошти, млн дол. США	Дата початку проекту
Проект щодо підтримки реформування енергетичної сфери	200	2.08.2007
Проект удосконалення соціальної допомоги в Україні	140	28.08.2007
Проект щодо модернізації фінансового сектору національної економіки	50	8.01.2008
Проект щодо дорожньої безпеки	400	7.04.2009
Проект щодо підтримки гідроенергетики та загальних фінансів	60	19.11.2009
Проект щодо поліпшення енергоефективності національної економіки	200	17.05.2011
Проект розвитку експорту та загальних фінансів	150	25.08.2011

Джерело: сформовано автором з використанням [7]

Загальна сума позик, наданих Світовим банком за 15 років співробітництва з Україною, складає понад 6,9 млрд. дол. США, з яких на сьогодні використано 4,7 млрд. дол. США. Співпраця зі Світовим банком ведеться в рамках Програми співпраці між Урядом України та Світовим банком на період від липня 2008 року до червня 2010 року, яка є доповненням до Стратегії партнерства з Україною (СПУ) на період 2008-2011 років.

На час виконання СПУ припала глобальна фінансово-економічна криза і важливі політичні зміни в Україні, які негативно впливали на узгодженість рішень щодо економічної політики та на роботу економіки, і, отже, на виконання цієї програми, що ґрунтувалася на досить скромних очікуваннях щодо темпів реалізації реформ, включаючи реформу урядування в державному секторі, з урахуванням того, що політична ситуація та інституційні слабкості не забезпечували уряду України сприятливих можливостей для здійснення масштабних перетворень. Зокрема, аналіз ризиків реалізації програми не був достатньо глибоким; та зосереджуючись на вибірковості, недостатньо враховував вади в підготовці проектів і їх готовність до впровадження [4, с. 11].

Найефективнішим інвестором для України є Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР). Допомога, яку надає ЄБРР, сприяє економічному зростанню, реформуванню та модернізації транспортної галузі, енергетики, енергозбереженню та розвитку муніципальної інфраструктури.

В 2014 році проектний портфель ЄБРР в Україні (рис. 2) у державному секторі складається з 12 проектів на суму близько 2,14 млрд. євро. На стадії реалізації знаходиться 9 інвестиційних проектів на суму 1,86 млрд. євро, по 7 проектах, угоди набули чинності та по 2 проектах, угоди знаходяться на стадії набуття чинності [7]. До проектів ЄБРР, за яким угоди набули чинності варто віднести:

1. Проект “Впровадження швидкісного руху пасажирських поїздів на залізницях України” (ЄБРР – 85 млн. євро).

2. Проект “Покращення транспортно-експлуатаційного стану автомобільних доріг на підходах до м. Києва” (ЄБРР – 450 млн. євро та співфінансування ЄІБ – 450 млн. євро).

3. Проект “Фінансування УкрЕСКО (ІІ фаза)” (ЄБРР – 14,2 млн. євро).

4. Проект “Будівництво ПЛ 750 Кв Рівненська АЕС – Київська” (ЄБРР – 150 млн. євро та співфінансування ЄІБ – 150 млн. євро).

5. Проект “Будівництво повітряної лінії 750 Кв Запорізька АЕС – Каховська” (ЄБРР – 175 млн. євро та співфінансування ЄІБ – 175 млн. євро).

6. Проект “Реабілітації гідроелектростанцій” (ЄБРР – 200 млн. євро та співфінансування ЄІБ – 200 млн. євро).

7. Проект “Модернізація після завершення будівництва енергоблоку № 2 Хмельницької АЕС та енергоблоку № 4 Рівненської АЕС” (ЄБРР – 30 млн. євро).

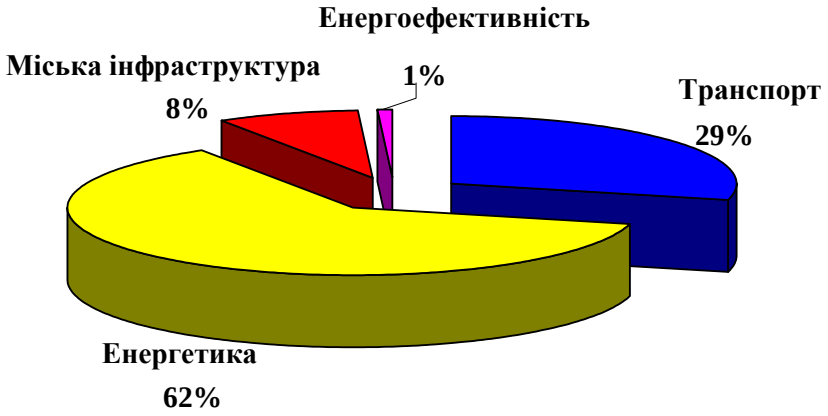

Рис. 2. Структура проектного портфеля ЄБРР в 2014 р.

Джерело: сформовано автором з використанням [7]

Ключовим інструментом організації співпраці між Україною та Європейським банком реконструкції та розвитку є Стратегія діяльності ЄБРР в Україні на 2011-2014 роки, схвалена Радою Директорів Банку 12/13 квітня 2011 року. Головними напрямками діяльності ЄБРР в Україні відповідно до Стратегії є: розвиток енергетики, корпоративного сектору, інфраструктури, фінансової системи та ринку капіталу.

У 2014-2015 роках планується розпочати підготовку нових спільних проектів що сприятимуть розвитку енергетичної та транспортної інфраструктури:

1. “Будівництво Канівської ГАЕС” (орієнтовно по 200 млн. євро від ЄБРР та ЄІБ);

2. “Проект розширення Каховської ГЕС – 2” (по 150 млн. євро від ЄБРР та ЄІБ);

3. “Проект з модернізації газових родовищ” (ЄБРР – 100 млн. євро);

4. Проект “Впровадження заходів безпеки коридору М01-М05” (ЄБРР-150 млн. євро, очікується спів фінансування ЄІБ) [7].

25 березня 2011 року відбулося офіційне відкриття Постійного Представництва Європейського інвестиційного банку (ЄІБ) в Україні, що стало важливим кроком для забезпечення розвитку співпраці. В 2014 році проектний портфель ЄІБ в Україні у державному секторі складається з 9 інвестиційних проектів на суму близько 1,46 млрд. євро (рис. 3).

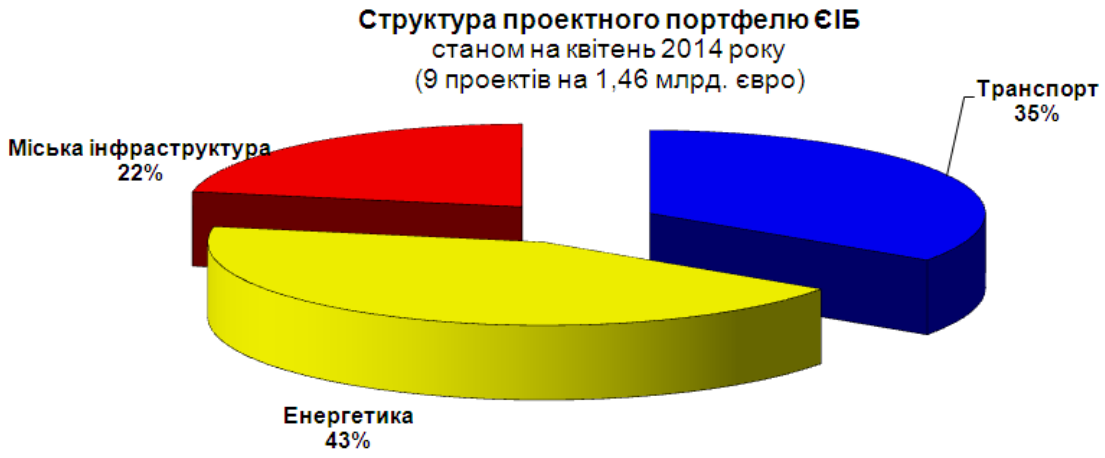

Рис. 3. Структура проектного портфелю ЄІБ в Україні

Джерело: сформовано автором з використанням [7]

На стадії реалізації знаходиться 6 інвестиційних проектів на суму 1,142 млрд. євро по 4 проектах, угоди набули чинності та по 2 проектах, угоди на стадії набуття чинності. У 2014-2015 роках планується розпочати підготовку нових спільних проектів що сприятимуть розвитку енергетичної транспортної та муніципальної інфраструктури. Крім того, Європейський інвестиційний банк фінансує 7 проектів без державної гарантії на суму 846 млн. євро: Будівництво Вінницької птахофабрики, Інвестиційна ааме й компанії Астарта-Київ, Модернізація аеронавігаційної системи України, кредитні лінії для ПАТ "Укрексімбанк", ПАТ "Укрсоцбанк" (UniCredit), ПАТ "Промінвестбанк", АТ "Ощадбанк" [7].

Висновки. Розвиток кредитних відносин України та МВФ забезпечує вирішення багатьох економічних проблем. Звичайно від такої співпраці Україна може багато досягти як на державному рівні, так і на світовому, але для того щоб кредитування мало позитивний вплив на економіку важливо правильно його використовувати. Очевидно, що подальше поліпшення співпраці з ЄБРР базуватиметься на підвищенні темпів зростання "працюючих активів" банку, що залежатиме, зокрема, від поступового усунення зазначених чинників, а також від удосконалення механізму погоджень державних проектів заінтересованими міністерствами й відомствами.

З метою поглиблення ефективності співробітництва з ЄБРР на рівні державного управління необхідно здійснити низку заходів, спрямованих передусім на вдосконалення механізму координації, підготовки, реалізації та моніторингу великих інвестиційних проектів започаткувати разом із керівництвом

ЄБРР практику проведення регулярного огляду портфеля проектів, посилити контроль за виконанням міністерствами, відомствами та державними підприємствами-клієнтами ЄБРР узятих на себе зобов'язань.

Співробітництво України з МФО для отримання фінансових запозичень має доповнюватися кредитами зарубіжних країн на розвиток національної економіки, які є найефективнішими при належному захисті національних інтересів.

Список використаних джерел

1. Примаченко І. В. Ефективність співробітництва МВФ і України / І. В. Примаченко / Актуальні проблеми міжнародних відносин : [зб. наук. праць]. – К. : Київський університет, 2002. – Вип. 36. – Ч.2. – 195-202 с.
2. Михайловська І. М. Гроші та кредит : [навч. посіб.] / І. М. Михайловська, К. Л. Ларіонова. – Львів : Новий Світ-2000. – 2006. – 432 с.
3. Міжнародний банк реконструкції та розвитку. Міжнародна фінансова корпорація. Стратегія партнерства з Україною на період 2012-2016 рр. Від 20 січня 2012р. [Електронний ресурс] – Режим доступу : http:// www-wds.worldbank.org.
4. Ласкавий А. Висунуті МВФ вимоги ведуть до знищення економіки країни-позичальника / А. Ласкавий // Голос України. – 2012. – № 3. – С. 11.
5. Про схвалення Концепції планування, залучення, ефективного використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги і співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 20.10.2011 р. № 1075-р [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1075-2011-%D1%80
6. Про схвалення Стратегії залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги і співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями на 2013-2016 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 11.09.2013 р. № 697-р [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/697-2013-%D1%80
7. Міністерство економіки України. Інформаційно-аналітична довідка щодо співробітництва України з міжнародними фінансовими організаціями [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/economic-cooperation/ifo-projects.

Л. В. Башевникова. Оценка эффективности сотрудничества Украины с международными финансовыми организациями.

В статье проанализированы особенности сотрудничества Украины с международными финансовыми организациями, оценена ее эффективность и влияние на экономику страны.

Ключевые слова: кредит, МВФ, государственный долг, экономика Украины, реформы.

L. Bashevnykova. Evaluating the effectiveness of Ukraine's cooperation with international financial institutions.

The article reveals especially Ukraine's cooperation with international financial institutions, to evaluate its effectiveness and impact on the economy.

Keywords: credit, the IMF, the public debt, the economy of Ukraine reform.

УДК: 336.013:339.13(477)

ОЦІНКА СУЧАСНОГО СТАНУ РИНКУ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ВІДНОВЛЕННЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ ЕКОНОМІКИ

С. В. Волошиновський, *студент,*
Науковий керівник – ассистент Корабахіна А. Ю.,
Миколаївський національний аграрний університет

В даній статті проаналізовано сучасний стану ринку страхових послуг, а також досліджено значення страхового ринку та його влив на економіку України.

Ключові слова: страхування, страховий ринок, страховик, страхувальник, ВВП, страхова премія.

Постановка проблеми. Страхування – це невід'ємна складова частина системи ринкових економічних відносин, яка по праву вважається однією з найбільш інтегрованих форм фінансової діяльності та здійснює вплив на формування та розвиток економіки країни. Зростання частки страхових премій у ВВП протягом останніх кількох років свідчить про відновлення економіки, у порівнянні з країнами Європи рівень показника є низьким та має потенціал до зростання.

Аналіз останніх публікацій. Проблемам розвитку ринку страхування присвяченні роботи Базилевича В., Базилевича К. [4], О. Волошиної [3], Осадця С. [5], Сухого А. [6] та ін. Дослідження сучасного стану ринку страхових послуг є актуальним та передбачає пошук основних напрямів його удосконалення.

Постановка завдання. Метою статті є визначення пріоритетних шляхів розвитку вітчизняного страхового ринку, які б стимулювали розвиток економіки та забезпечували приріст ВВП.

Виклад основного матеріалу. Страхування – це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів громадян та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або ааме законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати громадянами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) [1].

Сьогодні, у зв'язку з підвищеною увагою до забезпечення соціального захисту населення та зменшення навантаження на державний бюджет України, питання якості та ефективності страхових послуг є особливо актуальними і потребує оптимальних заходів задля його вирішення.

Ринок страхових послуг є найбільш капіталізованим серед інших небанківських фінансових ринків. Загальна кількість страхових компаній станом на 30.06.2014 р. Становила 400, у тому числі СК "life" – 58 компанії, СК "non-life" – 342 компаній, (станом на 30.06.2013 р. – 415 компаній, у тому числі СК "life" – 62 компанії, СК "non-life" – 353 компаній) [3].

Варто наголосити, що у І півріччям 2014 р. У порівнянні з 2013 р. На 3294,0 млн. грн. (23,3%) зменшились обсяги надходження валових страхових премій, а чисті страхові премії на 1718,0 млн грн (16,5%). Зокрема, скорочення валових страхових премій відбулося з таких видів страхування, як:

- страхування фінансових ризиків на 954,9 млн грн (48,3%);
- страхування майна на 559,2 млн грн (29,4%);
- страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ на 503,1 млн грн. (33,1%);
- страхування відповідальності перед третіми особами на 358,5 млн грн (39,1%);
- страхування кредитів на 349,6 млн грн (54,3%).

Валові страхові премії, отриманні страхувальниками при страхуванні і перестрахуванні ризиків від страхувальників та перестраховиків (табл. 1) є важливими джерелами подальшого розвитку інвестиційно-привабливої страхової галузі. Варто наголосити, що вирахування податків на прибуток страхових компаній забезпечує наповнення державного бюджету з метою виконання органами влади, покладених на них функцій.

Таблиця 1

Основні показники діяльності вітчизняного страхового ринку та його динаміка

Показники	І півріччя 2013	І півріччя 2014	Темпи приросту І півріччя 2014/ І півріччя 2013	
			млн грн	%
Валові страхові премії	14334,3	11040,3	-3294,0	-23
Валові страхові виплати	2284,0	2397,9	113,9	5
Рівень валових виплат, %	15,9	21,7	-	-
Чисті страхові премії	10437,4	8719,4	-1718,0	-16,5
Чисті страхові виплати	2232,8	2356,9 1	124,1	5,6
Рівень чистих виплат, %	21,4	27,0	-	-

Джерело: побудовано автором з використанням [2]

Дані табл. 1 свідчать про зменшення валових страхових премій, а також чистих страхових премій на 23% і відповідно 16,5%, щодо валових страхових виплат та чистих страхових виплат то у І півріччя 2014 р. Порівняно із 2013 р. Відбулося збільшення на 5% і відповідно 5,6%.

Сукупний обсяг активів страховиків у І півріччі 2014 р. Порівняно з аналогічною датою минулого року зріс на 2293,1 млн грн (+3,6%) до 66156,7 млн .грн частково за рахунок збільшення активів, визначено відповідно до статті 31 Закону України “Про страхування”, які збільшилися на 1,8% (до 36554,3 млн грн). Частка інших активів, станом на 30.06.2014 р., складає 44,7% сукупного обсягу активів.

Збільшення активів, визначених ст. 31 Закону України “Про страхування” для представлення коштів страхових резервів, обумовлене в першу чергу збільшенням обсягів акцій на 7,5% (з 16495,1 млн. грн станом на 30.06.2013 р. До 17738,2 млн. грн. Станом на 30.06.2014р.), які складають близько 48,5% зазначених активів. Також, збільшення спостерігається по таким видам активів як банківські вклади (депозити) (на 6,9%), грошові кошти на поточних рахунках (на 4,9%), іпотечні сертифікати (на 182,0%). При цьому, в активах страховиків зменшилися обсяги облігацій (на 64,0%), нерухомого майна (на 7,3%) та цінних паперів, що емітуються державою (на 14,0%) [2].

Валові страхові премії, отримані страховиками при страхуванні та перестрахуванні ризиків від страхувальників та перестрахувальників (рис. 1) за І півріччя 2014 р., становили 11 040,3 млн грн, з них:

- 4 368,8 млн грн (39,6%) – що надійшли від фізичних осіб;
- 6 671,5 млн. грн. (60,4%) – що надійшли від юридичних осіб.

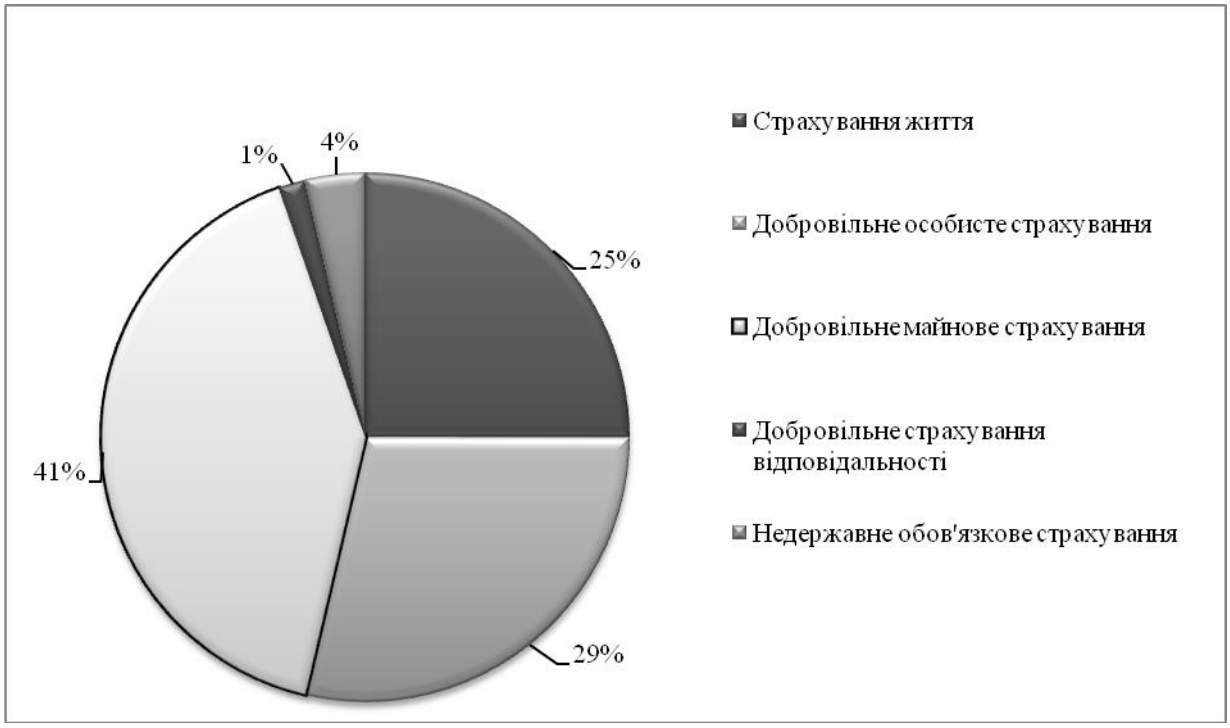

Рис. 1. Структура валових страхових виплат станом на 30.06.2014 р.

Джерело: побудовано автором з використанням [2]

В структурі валових страхових виплат за І півріччя 2014 р. найбільшу частку становить добровільне майнове страхування – 41%, що на 3,3% менше ніж за І півріччя 2013 р., а найменшу частку займає добровільне страхування відповідальності – 1,6%, що на 0,7% більше ніж за І півріччя 2013 р. Також

помітна зміна в структурі страхування життя, цей показник у І півріччя 2014 р. зріс майже на один відсоток в порівнянні із І півріччям 2013 р.

Сьогодні зростання частки страхових премій у ВВП протягом 2010-2013 рр. (рис. 2) пов'язане із відновленням економіки України після фінансової кризи 2008-2009 років та одночасним помірним зростанням цих показників. Водночас, у порівнянні з країнами Європи рівень показника є незадовільним та має потенціал зростання до 2 – 2,2% [3].

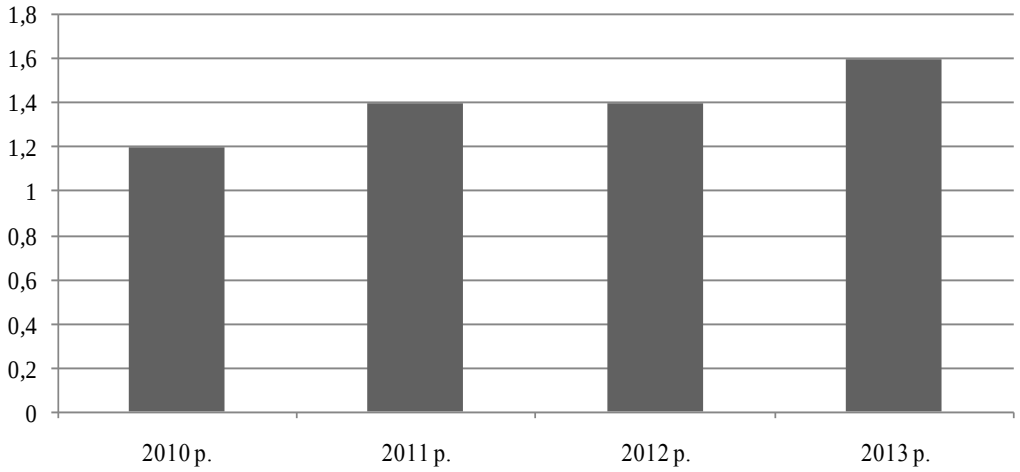

Рис. 2. Частка чистих страхових премій у ВВП України, %

Джерело: побудовано автором з використанням [2]

Одним із негативних факторів, які стримують розвиток ринку страхових послуг є використання страхового ринку суб'єктами господарювання для оптимізації оподаткування та виведення капіталу за кордон. Значна частина сплачених страхових платежів припадає на перестрахування фінансових ризиків, схеми оптимізації оподаткування та короткострокові поліси, придбані для зменшення бази оподаткування.

Використання страхових компаній для податкового арбітражу (тобто трансфер доходів із секторів з вищим податковим тиском у сектор страхування, де він значно нижчий) призводить до зменшення податкових надходжень з реального сектора економіки.

Основними причинами стримання розвитку вітчизняного страхового ринку також є:

- недостатня концентрація ринку;
- низька рентабельність страхового бізнесу;
- відсутність зростання класичного сегменту ринку страхування;
- незбалансованість страхового портфелю;
- невідповідність структури активів та зобов'язань страховиків;
- використання операцій зі страхування для ухилення від сплати податків;
- недостатня концентрація ринку;

- недостатнє охоплення страховими послугами як наслідок недовіри до страховиків;

- недостатнє охоплення страховими послугами як наслідок недовіри до страховиків;

- недостатнє охоплення страховими послугами як наслідок недовіри до страховиків тощо.

Висновки. Отже, хоч ринок страхових послуг в Україні і досяг певного рівня розвитку за останні роки, ааме помітна його відсталість по відношенню до світових страхових ринків, що зумовлює низький рівень участі у відбудові національної економіки України та забезпечені її стабільності. Для успішного вирішення проблем на страховому ринку необхідно вирішити ряд проблем пов'язаних з механізмом його функціонування, особливу увагу слід приділити державному регулюванню.

Список використаних джерел

1. Про страхування : Закон України від 04.06.97 р. № 306/97 [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua
2. Інформація про стан і розвиток страхового ринку України за 9 місяців 2014 рік. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.dfp.gov.ua
3. Стан та перспективи розвитку соціально-пенсійного страхування в Україні [Електронний ресурс] / О. О. Волошина. – Режим доступу : http://ukr/net.
4. Базилевич В. Д. Страхова справа / В. Д. Базилевич, К. С. Базилевич. – К. : Знання, 2002. – 203 с.
5. Осадець С. С. Страхування : [підручник] / керівник авт. ааме й е і наук. Ред. С. С. Осадець. – Вид. 2-ге, перероб. І доп. – К. : КНЕУ, 2002. – 599 с.
6. Сухий А. П. Проблеми та перспективи розвитку галузі страхування в Україні / А. П. Сухий [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://intkonf.org/suhiy-ap-problemi-ta-perspektivi-rozvitku-galuzistrahuvannya-v-ukrayini/

С. В. Волошиновский. Оценка современного состояния рынка страховых услуг и его влияние на восстановление отечественной экономики.

В данной статье проанализировано современное состояние рынка страховых услуг, а также исследовано значение страхового рынка и его влияние на экономику Украины.

Ключевые слова: страхование, страховой рынок, страховщик, страхователь, ВВП, страховая премия.

S. Voloshunovs'kuy. Assessment of the current state of the insurance market and its impact on the recovery of the domestic economy.

This article analyzes the current state of the insurance market, as well as explore the meaning of the insurance market and its impact on the economy of Ukraine.

Keywords: insurance, insurance market, the insurer, the insured, GDP premium.

УДК 336.76(477)

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФОНДОВОГО РИНКУ В УКРАЇНІ

О. А. Куліш, *студент,*
Науковий керівник – асистент Корабахіна А. Ю.,
Миколаївський національний аграрний університет

У статті проаналізовано сучасний стан фондового ринку України, розглянуто проблеми, які затримують його становлення та розвиток та запропоновано перспективні шляхи відновлення.

Ключові слова: фондовий ринок, фондовий індекс, цінні папери, акції, ліквідність, конкурентоспроможність.

Постановка проблеми. Фондовий ринок України, порівняно з розвиненими країнами, перебуває на стадії початкового формування та характеризується низьким рівнем ліквідності та конкурентоспроможності. Реформування економіки держави, функціонування суб'єктів господарювання на засадах ринкових принципів обумовлює необхідність дослідження слабких сторін фондового ринку та пошуку шляхів їх вирішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням фондового ринку присвячені роботи багатьох українських і зарубіжних вчених. Так, Москвін С. Та Бардакова А. [9] приділили увагу аналізу сучасного його стану. Корнійчук О. [7] охарактеризував тенденції розвитку українського ринку цінних паперів. Нерозвинутість сучасного вітчизняного фондового ринку передбачає необхідність подальшого його дослідження та пошук шляхів підвищення його ефективності функціонування.

Постановка завдання. Слабка розвиненість ринку цінних паперів України значно знижує конкурентоспроможність держави в отриманні інвестицій з міжнародних ринків капіталу та акумуляції коштів внутрішніх інвесторів і в цілому зростанню економічної безпеки країни. Реформування економіки України , функціонування суб'єктів господарювання на засадах ринкових принципів обумовлює необхідність дослідження стану, загальних тенденцій та проблем розвитку фондового ринку України.

Виклад основного матеріалу. Фондовий ринок – частина ринку капіталів, де здійснюються емісія, купівля і продаж цінних паперів [7]. Основною функцією, яку виконує ринок цінних паперів в економіці країни, є перерозподіл інвестиційних ресурсів та забезпечення грошовим капіталом потреб виробництва. Для виконання цієї функції має діяти розвинена інфраструктура фондового ринку, бути запроваджений широкий спектр інструментів та ефективні механізми взаємодії учасників ринку.

В Україні, ринок цінних паперів, розпочав своє становлення та розвиток у 1991 році, коли було прийнято Закон України "Про цінні папери і фондову біржу".

Динаміка показників економічного розвитку України протягом останніх років, зокрема і ринку цінних паперів, свідчить про позитивні зміни. Головними з яких є збільшення обсягу торгів, зростання співвідношення капіталізації до ВВП, залучення інвестицій та ін. Вони сформували надійну основу для подальшого зміцнення ринку цінних паперів, а також сприяли відновленню її інвестиційної функції.

В останні роки продовжилась тенденція збільшення обсягу торгів на ринку цінних паперів. Так, ринок цінних паперів в Україні виріс на 210 млрд. грн, тобто в два рази в порівнянні з 2012 роком – до 475 млрд. грн. Частка біржового ринку в загальному обсязі торгів на ринку цінних паперів у 2013 році становила 39% проти 13% у 2012 році.

У той же час, темпи зростання фондового ринку були випереджаючими порівняно з ВВП: обсяг торгів на ринку цінних паперів перевищив показник ВВП країни майже у два рази. Це свідчить про розвиток економіки держави в цілому та розвиток фондового ринку зокрема, а також швидкі темпи цього поступу.

Важливим показником розвитку фондового ринку та фінансової системи країни взагалі є співвідношення частки капіталізації лістингових компаній до ВВП країни. Якщо простежити динаміку в Україні починаючи з 2008 року, коли вона складала 9,0%, то варто зазначити, що у 2013 році показник зріс до 23,87 %.

Головним завданням ринку цінних паперів є забезпечення умов для залучення інвестицій на підприємства, доступ цих підприємств до більш дешевого, порівняно з іншими джерелами, капіталу. Акції та облігації є найефективнішим джерелом отримання додаткових фінансових ресурсів для фінансування поточної господарської діяльності, довгострокових проектів підприємств і держави.

Такий показник, як обсяг залучених інвестицій в економіку України через інструменти фондового ринку за результатами 2013 року склав 144,38 млрд. грн.

Протягом останніх трьох років загальна кількість випусків акцій, які перебувають в обігу на фондових біржах збільшується. Так, обсяг торгів з акціями за підсумками 2013 р. становив 45,33 млрд грн., у 2012 р. 23,44 млрд. грн. За січень-серпень 2014 р. Комісією з цінних паперів та фондового ринку зареєстровано 97 випусків акцій на суму 9,48 млрд грн. Порівняно з аналогічним періодом 2013 р. обсяг зареєстрованих випусків акцій зменшився на 22,92 млрд. грн [2].

За роки функціонування фондового ринку України вдалося досягнути у цьому напрямі певних позитивних результатів. Зокрема, зусиллями Комісії з цінних паперів та фондового ринку і Агентства з розвитку інфраструктури фондового ринку активно розвивається нормативно-правова база, не припиняється розвиток інфраструктури, запроваджено системи моніторингу та розкриття інформації, вдосконалено систему захисту прав інвесторів, підвищується рівень знань населення щодо роботи фондового ринку. Також

завдяки широкому використанню новітніх інформаційних технологій на фондовому ринку розроблено систему електронної подачі звітності емітентів цінних паперів та створено єдину інформаційну базу даних учасників фондового ринку.

В умовах посилення активізації трансформаційних процесів найефективнішим способом залучення і перерозподілу фінансових ресурсів є використання інструментів фондового ринку.

Під впливом поглиблення процесів консолідації та інтеграції у світовий простір формується світовий фондовий ринок, що складається із сегментів – відповідних локальних ринків. Іншими словами, національні фондові ринки, взаємодіючи між собою, утворюють світовий фондовий ринок, інтеграція в який відбувається як на технологічному рівні, так і на рівні капіталів.

Особливістю глобального фондового ринку є те, що він діє на принципах єдиних правил і процедур. Об'єднання фондових ринків дозволить інвесторам уникнути системного ризику національного ринку й суттєво знизити ризики портфельного інвестування в цілому. Інтернаціоналізація фондових ринків супроводжується реформуванням національних ринків із пристосуванням їх до глобальних систем обігу цінних паперів.

Розвиток світового ринку цінних паперів сприяв переходу фондових бірж до моноцентричної системи і стандартизації алгоритмів дій біржової інфраструктури, підвищенню рівня організованості локальних ринків та вдосконаленню державного контролю, зумовив появу правових нововведень на фондових ринках, масову сек'юритизацію, розширення масштабів первинного публічного розміщення компаніями акцій (IPO), посилення вимог до розкриття інформації емітентами і поглиблення прозорості ринку. Вплив цих чинників із часом може істотно позначитися на організації та функціонуванні національних фондових ринків.

Слабка розвиненість ринку цінних паперів України значно знижує конкурентоспроможність держави в отриманні інвестицій з міжнародних ринків капіталу та акумуляції коштів внутрішніх інвесторів і в цілому зростанню економічної безпеки країни.

За результатами досліджень, Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ) 2014 р., в якому взяли участь 144 країни світу, в рейтингу країн за значенням індексу глобальної конкурентоспроможності Україна посідає 76-е місце, а в 2013 р. – 84-е місце серед 148 країн.

Серед складових, що стримують конкурентоспроможність України, ВЕФ відзначив такі: перебудову інституціональної структури (130 місце), скорочення домінування великих компаній на внутрішніх ринках (129 місце) та підвищення конкурентності ринків (125 місце) і, отже, їхньої ефективності (112 місце) [8].

Показник обсягу залучених інвестицій в економіку України через інструменти фондового ринку протягом січня-серпня 2014 року становив 60,04 млрд грн. Порівняно з аналогічним періодом 2013 року обсяг залучених

інвестицій в економіку України через інструменти фондового ринку зменшився на 21,38 млрд грн.

За результатами торгів на організаторах торгівлі обсяг біржових контрактів з цінними паперами протягом січня-серпня 2014 року становив 379,33 млрд грн.

Протягом січня-серпня 2014 року порівняно з даними аналогічного періоду 2013 року обсяг біржових контрактів з цінними паперами на організаторах торгівлі збільшився на 25,91% (або на 78,05 млрд грн) (січень – серпень 2013 року – 301,27 млрд грн).

Найбільший обсяг торгів за фінансовими інструментами на організаторах торгівлі протягом періоду зафіксовано з:

- державними облігаціями України – 336,76 млрд грн (88,78% від загального обсягу біржових контрактів на організаторах торгівлі у січні – серпні 2014 року);
- облігації підприємств – 21,82 млрд грн. (5,75% від загального обсягу біржових контрактів на організаторах торгівлі у січні – серпні 2014 року).

Детально обсяги випусків облігацій підприємств зареєстрованих Комісією з цінних паперів та фондового ринку представлено в табл. 1.

Обсяг виконаних біржових контрактів з цінними паперами на організаторах торгівлі на вторинному ринку становив 96,29% від загального обсягу виконаних біржових контрактів протягом зазначеного періоду.

Таблиця 1

Обсяг та кількість випусків облігацій підприємств зареєстрованих Комісією з цінних паперів та фондового ринку протягом січня-серпня 2014 р.

Місяць	Обсяг випуску облігацій підприємств, млн. грн			Кількість випусків
	Підприємства (крім банків та страхових компаній)	Банки	Загальний обсяг зареєстрованих випусків	
Січень	1 090,94	400,00	1 490,94	13
Лютий	3 690,00	4 550,00	8 240,00	22
Березень	696,44	0	696,44	21
Квітень	525,80	0	525,80	7
Травень	5 227,06	0	5 227,06	12
Червень	3 978,63	0	3 978,63	21
Липень	2 668,52	200,00	2 868,52	15
Серпень	669,20	100,00	769,20	5
Усього	**18546,59**	**5250,00**	**23796,59**	**116**

Джерело: побудовано з використанням [2]

Протягом січня-серпня 2014 року зареєстровано 116 випусків облігацій підприємств на суму 23,80 млрд грн. Порівняно з аналогічним періодом 2013 року обсяг зареєстрованих випусків облігацій підприємств збільшився на 376,81 млн грн.

Загалом Україна має достатній економічний потенціал для розбудови національного фондового ринку, темпи зростання якого випереджатимуть динаміку росту валового внутрішнього продукту. Проте розвиток фондового ринку в Україні пов'язаний з існуванням проблем:

- низький відсоток акцій;
- слабка внутрішня підтримка;
- низька ліквідність;

Однією з важливих проблем розвитку фондового ринку України є його низька ліквідність та слабка внутрішня підтримка. Тобто, у випадку настання кризового стану на фондовому ринку і бажанні інвесторів продати власні цінні папери, ринок не здатний повністю поглинути обсяг, що продається, і у результаті, продавець вимушений істотно знижувати ціну і ринок провалюється.

Низький рівень внутрішньої підтримки українського фондового ринку характеризується тим, що – українські інституціональні інвестори (пенсійні фонди, страхові компанії, які розміщують свої резерви в ліквідних акціях, інститути спільного інвестування) істотно програють західним інвесторам за обсягом коштів, що інвестуються в український фондовий ринок. Так, наприклад, за даними річного звіту Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР) 2013 р., показник обсягу залучених інвестицій в економіку України через інструменти фондового ринку склав 106,70 млрд. грн.

Крім низької ліквідності та слабкої внутрішньої підтримки на фондовому ринку України існує ще одна фундаментальна проблема: низький відсоток акцій, які обертаються на біржі. Не зважаючи на те, що у 2013 р. відбулось зростання емісійної діяльності на ринку акцій, і показник становив 64,23 млрд. грн., фондовий ринок України залишився ще недорозвиненим і на ньому важко реалізовувати довготривалі інвестиційні стратегії [1].

Основними шляхами відновлення українського фондового ринку є:

- інформування і консультування населення відносно ситуації на фондовому ринку;
- більш активно розвивати накопичувальну пенсійну систему;
- проводити приватизацію державних підприємств переважно через фондову біржу;
- стабілізація законодавчої бази, створення належної системи захисту прав інвесторів, власників цінних паперів;
- упровадження дієвої системи фінансової відповідальності щодо порушників, професійних учасників ринку цінних паперів;
- забезпечення розвитку ліквідності організованого ринку насамперед за рахунок консолідації та зростання частки організованого ринку;
- цілеспрямоване формування мережі інституційних інвесторів;
- уніфікація обліку цінних паперів, централізація депозитарної системи та її інтеграція у міжнародний ринок цінних паперів;

– поліпшення якості професійної діяльності та підвищення рівня компетентності фахівців на ринку цінних паперів, ознайомлення їх зі світовим досвідом організації фондового ринку шляхом міжнародного обміну та стажування.

Для вирішення проблемних питань і стимулювання подальшого розвитку ринку Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку було розроблено проект Програми розвитку фондового ринку на 2012-2014 роки, в якому окреслені наступні завдання:

– збільшення капіталізації, ліквідності та прозорості фондового ринку;

удосконалення ринкової інфраструктури та забезпечення її надійного і ефективного функціонування;

– удосконалення механізмів державного регулювання, нагляду на фондовому ринку та захисту прав інвесторів;

– стимулювання подальшого розвитку фондового ринку України [5].

Так як сьогодні Програма успішно виконується, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку ухвалила новий проект Програми розвитку фондового ринку України на 2015-2017 роки. Найважливішим завданням якого залишається стимулювання притоку інвестицій в економіку України через інтеграцію фондового ринку в світові ринки капіталу та імплементацію найкращих європейських стандартів та практик, а також принципів, рекомендованих IOSCO (International Organization of Stockmarket Commissions, Міжнародною організацією регуляторів ринків цінних паперів).

У результаті реалізації заходів Програми розвитку фондового ринку на 2015-2017 роки передбачається підвищення ролі ринку цінних паперів в процесах перерозподілу фінансових ресурсів, їх акумуляції для вирішення пріоритетних державних задач, зміцнення фінансового стану організацій та розширення їх інвестиційних можливостей; створення цілісної та ефективної системи ринку цінних паперів та фінансових інститутів; сталий ріст капіталізації ринку цінних паперів та розширення практики залучення інвестицій з використанням інструментів ринку цінних паперів [6].

Висновки. Не дивлячись на недосконалість своєї структури, відставання правової бази та обмеженість фінансових інструментів, фондовий ринок України є невід’ємним інструментом перерозподілу внутрішніх фінансових потоків і, поряд з іншими складовими фінансового ринку, базою для реформування економіки.

Загалом Україна має достатній економічний потенціал для розбудови національного фондового ринку. Наприклад, обсяг біржових контрактів з цінними паперами на організаторах торгівлі, протягом січня-серпня 2014 р. у порівнянні з 2013 р. збільшився на 25,91% (на 78,05 млрд. грн.). В цей же період, було зареєстровано 116 випусків облігацій підприємства на суму 23,8 млрд грн.

Проте, для розвитку і зміцнення позицій українського фондового ринку необхідне вдосконалення правової та організаційної бази функціонування фондового ринку України, підвищення його технологічності та прозорості, що

дозволить зробити ринок інвестиційно привабливим як для великих іноземних компаній, так і для широкого спектру приватних інвесторів, що є найважливішою перспективним завданням його розвитку, яке може бути направлено на мобілізацію фінансових ресурсів, їх раціональне використання і перерозподіл на основі конкуренції між підприємствами для більш швидкого економічного розвитку, оскільки обіг цінних паперів є необхідним і обов'язковим елементом ринкової економіки в розвинених країнах.

Список використаних джерел

1. Звіт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку за 2013 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nssmc.gov.ua
2. Оперативні дані щодо стану фондового ринку Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nssmc.gov.ua/fund/stanrinku
3. Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні : Закон України від 30.10.1996 р. N 448/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/448/96
4. Про цінні папери та фондовий ринок : Закон України від 23.02.2006 р. № 3480 – IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3480-15
5. Програма розвитку фондового ринку на 2012-2014 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nssmc.gov.ua
6. Програма розвитку фондового ринку на 2015-2017 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nssmc.gov.ua
7. Корнійчук О. П. Фондовий ринок: теорія і практика / О. П. Корнійчук; НАН України. Рада по вивченню продуктивних сил України. – К. : [б. В.], 2009. – 224 с.
8. Місце України за Глобальним індексом конкурентоспроможності у 2014 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://news.meta.ua/ua/metka:всесвітній-економічний-форум/
9. Москвін С. Інвестиційний ринок України та проблеми його державного регулювання / С. Москвін // Фінансовий ринок України. – 2010. – № 2. – С. 3-10.

О. А. Кулиш. Перспективы развития фондового рынка в Украине.

В статье проанализировано современное состояние фондового рынка Украины, рассмотрены проблемы, которые задерживают его становление и развитие и предложены перспективные пути восстановления.

Ключевые слова: фондовый рынок, фондовый индекс, ценные бумаги, акции, ликвидность, конкурентоспособность.

O. Kulish. Prospects of development of the stock market in Ukraine.

In paper analyzes the current state of Ukraine's stock market, the problems that delay its formation and development and offers promising ways of recovery.

Keywords: stock market, stock index, stocks, shares, liquidity, competitiveness.

УДК 368.811

СТРАХУВАННЯ КРЕДИТНИХ РИЗИКІВ В УКРАЇНІ

О. А. Куліш, *студент,*
Науковий керівник – асистент Корабахіна А. Ю.,
Миколаївський національний аграрний університет

У статті досліджено сутність кредитного ризику, розглянуто проблеми, які затримують розвиток кредитного страхування. Обґрунтовано необхідність сформування загальних умов кредитного страхування на фінансовому ринку України.

Ключові слова: кредитний ризик, кредитне страхування, страховий випадок, страховик, страхувальник.

Постановка проблеми. Кредитування з найдавніших часів є ризиковим видом діяльності. Кредитний ризик, що породжується цією діяльністю, та методи його мінімізації цікавлять як практиків, так і теоретиків. Одним із способів забезпечення виконання зобов'язань, які активно застосовуються в процесі здійснення кредитних операцій, є страхування кредитних ризиків. Воно є особливо актуальним, якщо кредитування відбувається без вимог щодо застави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Страхування кредитних ризиків є предметом вивчення багатьох вітчизняних та іноземних науковців і практиків. Дослідженню теорії кредитних ризиків, присвятили свої праці такі відомі вчені-економісти, як: І. Бланк, М. Корф [2], І. Каракулова [3], Л. Хорін, Т. Вейган, Ж. Перар, К. Воблий, А. Гвозденко, В. Глущенко та ряд інших видатних науковців.

Постановка завдання. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання, фінансово-кредитних установ пов'язана з багатьма ризиками, ступінь впливу яких на результати їхньої фінансової діяльності значно підвищується з переходом до ринкової економіки. Тому необхідно дослідити проблеми розвитку та розробити шляхи покращення страхування кредитних ризиків в Україні.

Виклад основного матеріалу. Різноманітність видів кредитних операцій зумовлює особливості та причини виникнення кредитного ризику, який виникає, зазвичай, через недобросовісність позичальника кредиту, погіршення його фінансового стану, несприятливу економічну кон'юнктуру, некомпетентність керівництва фірми тощо.

З найдавніших часів кредитні операції проводилися в умовах ризику неповернення кредиту. В сфері кредитних відносин існують матеріальна та юридична форми забезпечення кредитів. Ризик кредитної операції матеріально проявляється в неповерненні, несплаті заборгованості, а юридично – у невиконанні зобов'язань. З одного боку, використання цих форм є трудомістким у кредитних операціях, а з іншого – позичальник не завжди має

достатню можливість матеріального або юридичного забезпечення кредиту. Тому особливою формою захисту виступає страхування.

З метою захисту кредитно-фінансової сфери діяльності юридичних осіб проводиться страхування кредитних ризиків – ризику неплатежу, ризику настання відповідальності позичальника – юридичної особи за неповернення кредиту, а також ризику непогашення кредиту.

Кредитне страхування – відносно новий вид страхування, який почав розвиватися з розвитком споживчого кредиту в країнах з ринковою економікою, де населення купує будинки, автомобілі, товари тривалого користування з розстрочкою платежу [3].

Об'єктом страхування кредитного ризику виступають майнові інтереси, пов'язані з матеріальними збитками, що можуть бути завдані страхувальнику внаслідок невиконання або неналежного виконання позичальником своїх зобов'язань, передбачених кредитним договором (договором позики) між позичальником і страхувальником (позикодавцем, кредитором).

Законом України "Про страхування" передбачено два види страхування кредитних ризиків: страхування кредитів (у тому числі страхування відповідальності позичальника за непогашення кредиту) і страхування виданих та прийнятих гарантій [1]. У міжнародній практиці використовуються значно більше видів страхування кредитних ризиків: страхування товарних, фінансових кредитів, страхування нерухомих об'єктів і предметів іпотеки переданих у заставу тощо. Така відмінність у кількості видів страхування кредитних ризиків зумовлена більшим ступенем розвитку даного сегменту страхування в розвинутих країнах.

Майновий інтерес кредитора може бути захищений безпосередньо – шляхом страхового захисту платоспроможності його боржника. За цієї форми страхових відносин страхувальником є позичальник. Він, безпосередньо страхуючи свою платоспроможність, посередньо захищає інтереси свого вірителя – кредитора. Водночас страховик, страхуючи платоспроможність позичальника, дає тим самим гарантію кредиторові повернути йому борг. З огляду на це у страховій теорії на практиці страхові відносини такого характеру іменуються заставними, або гарантійними.

Страховик виступає носієм страхового ризику, адже це особа, яка зобов'язалась сплатити банку кредит в разі якщо він не був повернений позичальником. Очевидно, що страховий ризик має пряму залежність від реалізації кредитного ризику (неповернення кредиту), тобто перетворення події, що була застрахована, на реальну подію, що вже відбулася. Зазначимо, що кредитна операція, з повною часткою кредитного ризику обліковується у балансі банку доти, доки не буде здійснено погашення кредитної заборгованості. Отже, укладання банком договору страхування кредитних ризиків не призводить до того, що кредитні ризики банку зникають.

Страховий ризик трансформується в реальне зобов'язання страховика лише за умови настання страхового випадку. Страховий випадок – подія, передбачена договором страхування або законодавством, яка відбулася і з

настанням якої виникає обов'язок страховика здійснити виплату страхової суми (страхового відшкодування) страхувальнику, застрахованому або іншій третій особі [2, с. 17]. Отже, страховий ризик на момент укладання договору має лише умовну вартісну оцінку (як правило, в договорі страхування зазначається розмір страхового відшкодування, або ж порядок його визначення, якщо на момент укладання договору це визначити неможливо), що не може бути відображено, як зобов'язання у балансі страхової компанії до того часу, поки не настане страховий випадок.

Варто відмітити, що обов'язок страховика сплатити страхове відшкодування банку виникає лише після того, як настане страховий випадок, тобто після неповернення банку кредиту у певні визначені терміни, що зазначаються у кредитному договорі.

Розглядаючи особливостей страхування кредитів, треба наголосити, що даний вид страхування не є класичним видом страхового бізнесу. Це пов'язано з тим, що досить важко, а іноді неможливо оцінити ризики неповернення позики, особливо якщо банк страхує не окрему позичку, а цілий кредитний портфель.

На практиці, відповідно до статистичних даних Національного Банку Україні (НБУ), обсяг простроченої заборгованості за кредитами українських банків у 2013 році знизився на 3,29%, або на 2,386 млрд грн, – до 70,178 млрд грн. в порівнянні до 2012 р. Проте, частка простроченої заборгованості за кредитами українських банків у липні порівняно з червнем 2014 року зросла на 0,9 в.п. – до 10,8%. Незважаючи на вищенаведені дані, обсяги страхування кредитних ризиків в Україні є незначними, страхові виплати протягом 2013 року складали 98,8 млн. грн. проти 163,9 млн. грн. у 2012 році. Виплати страхових премій по страхуванню кредитних ризиків за 2013 рік зросли на 37,3 % (з 498 млн. грн. до 684 млн. грн.) і на 31.12.2013 р. частка страхових премій із страхування кредитних ризиків становила 3,2% від загальної суми страхових премій, отриманих страховими компаніями України [4].

Однією важливою проблемою, яка виникає при укладанні та виконанні договорів страхування кредитних ризиків є недосконалість вітчизняного законодавства у цій сфері. Недоліком страхування кредитних ризиків є те, що страховик не вступає у безпосередні правові відносини з банком-кредитором, а пов'язаний з ним опосередковано. Практика показує, що позичальник дуже часто не виконує умов договору або свідомо порушує строки їх виконання, що дає можливість відмовити страховику у виплаті страхового відшкодування банку. Тому необхідним є вироблення загальних умов кредитного страхування, які б охоплювали найсуттєвіші норми кожного виду страхування.

Сьогодні банки використовують альтернативні страхуванню (традиційні) форми забезпечення кредитів, адже вважають, що не отримають відшкодування від страхової компанії. Це пояснюється нерозвиненістю страхового аудиту, відсутністю висвітлення в економічній пресі балансів, фінансових звітів страхових компаній. Через це цілком виправдано виникає

сумнів щодо платоспроможності страховика. З іншого боку, через надмірно високі страхові премії підвищуються страхові платежі, а отже, й витрати виробництва, що обертається підвищенням цін на товари і послуги.

Також, зважаючи на збитковість страхування кредитних ризиків (співвідношення виплат та платежів) в Україні, страхові компанії здійснюють жорсткий відбір страхувальників. У середньому у страхуванні кредитних ризиків задовольняється лише одне з п'яти звернень, адже проводиться детальний аналіз фінансово-економічних показників діяльності клієнта, його кредитної історії та контрагентів, їх позицій на ринку.

В контексті страхування кредитних ризиків для банків проблемою є складність процедури оформлення договору страхування, адже вони мають здійснювати крім звичайної операційної діяльності ще й відповідальну аналітичну роботу з приводу узгодження страхових тарифів і наданні страховику документів для відкриття регресного позиву до боржника.

Негативним є те, що деякі підприємства використовують фінансові ризики як додатковий засіб фінансування, страхуючи дорогі проекти і перекладаючи весь ризик на страхову компанію. У відповідь страхові компанії встановлюють високий рівень франшизи (від 8 до 15% страхової суми), досить високі страхові тарифи (середній тариф встановлюється на рівні 5-7% та вище залежно від ризиковості та строку страхування), обумовлюють специфічні умови страхування [3].

Для збільшення обсягів операцій страхових компаній зі страхування банківських кредитів необхідно висвітлювати в економічній літературі баланси та фінансові звіти страховиками для ознайомлення з даною інформацією банками з метою отримання гарантії платоспроможності страховика, а також спростити процедуру оформлення договору страхування.

Висновки. Страхування – це ефективна система зменшення впливу кредитних ризиків у банківській діяльності. Останнє не одержало необхідного розвитку через нерозвиненість та неповноту законодавчої бази регулювання кредитного страхування. Страхування кредитних ризиків в Україні розвивається і з кожним роком стає все перспективнішим. Основним чином зростання його популярності є збільшення обсягів споживчого і товарного кредитування.

У світовій практиці кредитних ризиків є поширеною послугою, але на вітчизняному страховому ринку у неї неоднозначна репутація. Причиною цього є недосконала нормативно-правова база страхування кредитних ризиків і відсутність методичного забезпечення, що сприяють використанню страхування кредитних ризиків для податкової оптимізації та переведення коштів в готівку.

Враховуючі значний потенціал страхування кредитних ризиків на українському страховому ринку та подальші перспективи його розвитку, необхідно особливу увагу приділити вдосконаленню законодавчого забезпечення реалізації даного виду страхування.

Проте, надалі страхування кредитних ризиків, очевидно, розвиватиметься не лише шляхом удосконалення діючих умов страхування, але й збільшенням видів страхування кредитних ризиків, особливо з огляду на розширення факторингових операцій, операцій лізингу, форфейтингу та інших.

Список використаних джерел

1. Про страхування : Закон України від 16.03.07 р. № 85/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua
2. Корф М. Страхування ризиків банківської діяльності / М. Корф // Фінансовий ринок України. – 2011. – № 3. – С. 17.
3. Каракулова І. С. Перспективи розвитку системи страхування кредитів в Україні / І. С. Каракулова // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. – 2012. – № 120. – С. 32-35.
4. Підсумки діяльності страхових компаній за 2013 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nfp.gov.ua.

О.А. Кулиш. Страхование кредитных рисков в Украине.

В статье исследована сущность кредитного риска, рассмотрены проблемы, которые задерживают развитие кредитного страхования. Обоснована необходимость создания общих условий кредитного страхования на финансовом рынке Украины.

Ключевые слова: кредитный риск, кредитное страхование, страховой случай, страховщик, страхователь.

O. Kulish. Credit Insurance in Ukraine.

This paper explores the nature of credit risk, the problems that delay the development of credit insurance. The necessity of the formation of the general conditions of credit insurance in the financial market of Ukraine.

Keywords: credit risk, credit insurance, the insured event, the insurer, the insured.

УДК 336.71.025

ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ У КОНТЕКСТІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ

Я. В. Машевська, *студент,*
Науковий керівник – асистент Коробахіна А. Ю.,
Миколаївський національний аграрний університет

В статті розкрито сутність поняття “фінансова безпека банку” , визначені умови та параметри забезпечення фінансової стійкості банківської системи, зазначено місце фінансової безпеки банківської діяльності в системі безпеки держави.

Ключові слова: фінансовий механізм, фінансова безпека банку, стабілізація, ефективність.

Постановка проблеми. Сьогодні, коли Україна стала на шлях модернізації економічної і фінансової системи, вона потребує нагальних змін в усіх сферах та ланках для становлення фінансової безпеки держави. Адже вона забезпечує безпечне функціонування всіх елементів фінансово-економічного механізму країни.

Стійкість і стабільність банківської системи є одними з найважливіших умов розвитку національної економіки. Прозорість та прогнозованість розвитку банківської системи дає змогу з більшою ймовірністю визначити основні напрями її діяльності, підвищити привабливість для інвесторів та інших суб'єктів господарювання. Тому на сьогодні досить актуальним є визначення економічної сутності фінансової стабільності банківської системи та підходів до її оцінювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання забезпечення та визначення стану фінансової безпеки банку розглянуто в роботах таких вчених, як Є. Гарькава, О. Єлісеєва [1], А. Єрмошенко [2], В. Коваленко [5], О. Пластун [4] та ін. Разом з тим, незважаючи на велику кількість публікацій, залишається багато невирішених проблем щодо управління фінансовою безпекою банку.

Метою статті є визначення засад для вирішення зазначеної проблеми на основі розробки виваженої, науково обґрунтованої бази формування та реалізації відповідного механізму забезпечення фінансової стійкості розвитку банківської системи.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні в умовах фінансової нестабільності постає об'єктивна необхідність у створенні надійного та фінансово стійкого банківського сектора.

Під стійкістю банківської системи розуміють спроможність банку у динамічних умовах ринкового середовища протистояти негативним внутрішнім і зовнішнім чинникам, забезпечити захист інтересів вкладників банківської системи, акціонерів банків та своєчасно виконувати власні зобов'язання щодо обслуговування клієнтів, що в цілому визначає стабільність та ритмічність отримання прибутку [1].

Досягнення максимальної стабільності функціонування, а також створення основи і перспектив зростання незалежно від об'єктивних і суб'єктивних чинників загроз є головною метою фінансової безпеки банку.

В економічній літературі, безпека банку – це стан стійкої життєдіяльності, за якої забезпечується реалізація основних інтересів і пріоритетних цілей банку, захист від зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих факторів. На розвиток банківської діяльності впливають і такі чинники, як нестабільність політичної і соціально-економічної ситуації в країні, недосконалість банківського законодавства, криміналізація суспільства, шахрайство, корупція та ін. [3].

Фінансова безпека банківської системи розглядається у двох аспектах:

- щодо фінансових наслідків діяльності банків для країни в цілому та окремих клієнтів і контрагентів;

- щодо недопущення та запобігання явним і потенційним загрозам фінансовому стану всієї банківської системи країни, Національного банку України й окремих банківських установ [4].

Поняття економічної безпеки банківської системи, як правило, визначається як стан, при якому фінансова стабільність і репутація банківських установ не можуть бути втрачені внаслідок цілеспрямованих дій певної групи осіб або організації як всередині, так і за межами держави, а також через негативні макроекономічні та політичні фактори.

Фінансовій безпеці комерційних банків в умовах сьогодення загрожують:

- недостатність власних коштів;
- цілеспрямований підрив їх ділової репутації;
- неповернення виданих кредитів,
- правова неврегульованість цього напряму банківської діяльності;
- недосконала оцінка кредитних ризиків;
- відсутність банків даних про недобросовісних позичальників;
- маніпулювання з кредитними картками, банкоматами;
- недосконалість у підборі кадрів для роботи в них;
- надання фіктивної інформації клієнтами;
- використання фальшивих векселів, цінних паперів і гарантійних листів;
- вторгнення до банківських комп’ютерних мереж;
- витік ділової інформації;
- структур забезпечення внутрішньої та зовнішньої безпеки банківських установ;
- підвищений ризик для життя і здоров’я зайнятих у банківській сфері внаслідок зростання кримінальної активності;
- недостатність висококваліфікованих фахівців у банківсько-кредитній сфері в правоохоронних органах.

Фінансова безпека комерційного банку обумовлена рівнем підтримання ліквідності, впровадженням фінансових інновацій, охороною інформації, збереженням активів, забезпечення прибутковості. Фінансове здоров’я, а відтак – і фінансова безпека комерційних банків багато в чому залежать від наявності економічних нормативів, що регламентують банківську діяльність, їх обґрунтованості й безумовного дотримання. У свою чергу, недосконалість нормативів збільшує кількість проблемних банків.

У процесі своєї діяльності комерційні банки несуть певні ризики у зв’язку з проведенням активних операцій. Тому з метою підвищення надійності та стабільності банківської системи, захисту кредиторів і вкладників вони формують резерви для покриття можливих втрат від проведення активних операцій (табл. 1).

Таблиця 1

Облік формування резервів для покриття можливих втрат від проведення активних операцій

Зміст операції	Дебет	Кредит
Формування резервів під заборгованість за стандартними кредитами у повному розмірі щоквартально за рахунок прибутку минулого року	№ 5030 “Прибутки минулих років”	№ 5020 “Загальні резерви”
Формування загального резерву протягом року комерційний банк на суму несформованого розрахункового резерву при розподілі прибутку за недостатності джерел	№ 5040 “Прибуток минулого року, що очікує затвердження”	№ 5020 “Загальні резерви”
Акумулювання на балансових рахунках коштів резерву під нестандартну заборгованість, сформованихза рахунок витрат:		
–за міжбанківськими операціями	№ 7701 “Відрахування в резерв під заборгованість інших банків”	№ 1590 “Резерв під заборгованість інших банків”
– за операціями з клієнтами	№ 7702 “Відрахування в резерв під заборгованість за наданими кредитами клієнтам”	№ 2400 “Резерви під заборгованість за кредитами, які надані клієнтам
Зменшення розрахункового розміру загального резерву порівняно з попередньою звітною датою	№ 5020 “Загальні резерви”	№ 5030“Прибутки минулих років”.

Джерело: розроблено автором з викорстанням [5]

Наявність у певний період пікових виплат із державних боргових зобов’язань може негативно позначитися на фінансовій безпеці банківської системи, якщо комерційними банками не будуть сформовані на цей випадок необхідні резерви. Створення таких резервів дозволяє посилити економічну та фінансову стабільність банку, адже безпека банків є частиною фінансової безпеки країни.

По суті ааме стан банківського сектора визначає рівень фінансово-кредитної безпеки, а тому певною мірою і рівень фінансової безпеки держави. Схематично місце безпеки банків у фінансовій безпеці країни відображено на рис. 1.

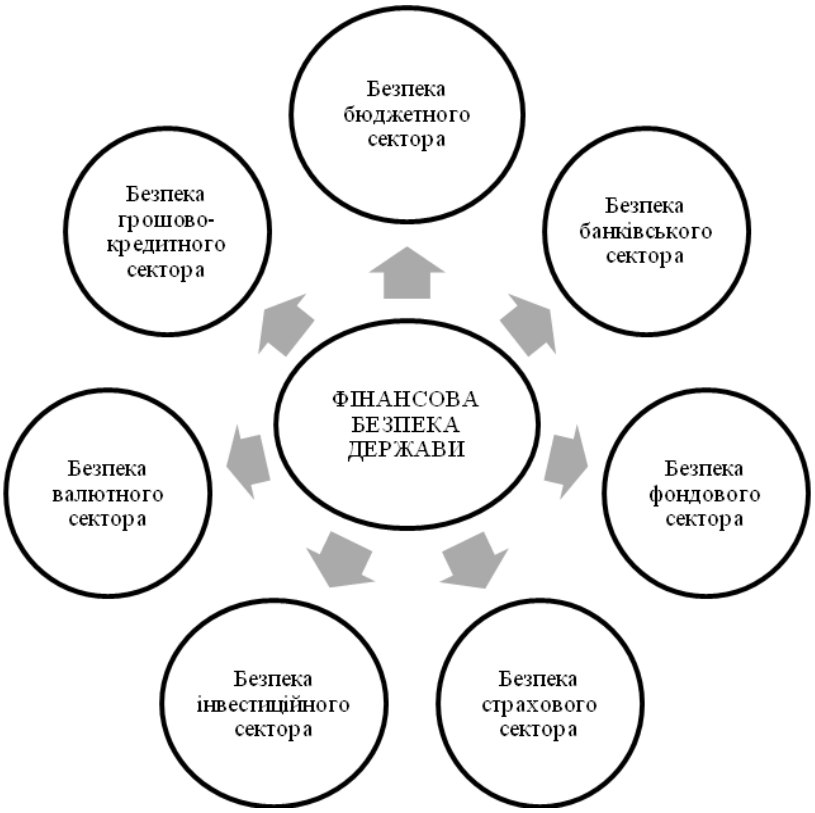

Рис. 1. Структура фінансової безпеки держави

Джерело: побудовано автором з використанням [4]

Таким чином, уточнення сутності та місця фінансової безпеки банку в забезпеченні його ефективного розвитку, поглиблення і розширення його понятійного ааме й має важливе наукове значення для системи фінансового управління в банку. Враховуючи ж суттєву динаміку ринку банківських послуг, перспективи глобалізації та інтеграції банківського капіталу, можна зазначити, що наукового обґрунтування з точки зору забезпечення фінансової безпеки банків вимагають: перспективні та безпечні способи фінансової діяльності банків в умовах обмеження вітчизняних джерел фінансових ресурсів і активної експансії таких ресурсів з боку іноземного капіталу; адекватні ситуації методів управління фінансовою діяльністю банків на внутрішньому і зовнішньоекономічному ринку; сучасні і перспективні методики та технології фінансових послуг банків.

Висновки. Між фінансовою безпекою та фінансовою стійкістю банківської системи існує тісний взаємозв’язок, який має прояв через визначення цілей прибуткової та стабільної банківської діяльності; забезпечення захисту інтересів вкладників; створення системи захисту від загроз, які постають перед банківською системою.

Отже, формування системи забезпечення фінансової безпеки банку, насамперед з погляду її комплексного характеру, має найбільш ефективно забезпечити захист основних його ресурсів і створити сприятливі умови для стабільного і перспективного розвитку.

Список використаних джерел

1. Єлісєєва О. К. Методологічні аспекти оцінки стійкості банківської системи України / О. К. Єлісєєва, Є. Гарькава // Бізнес Інформ. – 2013. – № 4. – С. 367–372.

2. Єрмошенко А. М. Визначення поняття фінансової безпеки страховика та її категорій / А. М. Єрмошенко // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 4. – С. 46-51.

3. Стрельбицька Л. М. Банківське безпекознавство : [навч. посіб.] / М. П. Стрельбицький, В. К. Гіжевський та ін.; За ред.М. П.Стрельбицького. – К. : Кондор, 2007. – 602 с.

4. О. Л. Пластун, В. С. Домбровольський. Фінансова безпека підприємств і банківських установ : монографія / За редакцією д-ра екон. Наук, проф. А.О. Єпіфанова. – Суми : ДВНЗ "УАБС НБУ", 2009. – 295 с.

5. Коваленко, В. В. Стратегічне управління фінансовою стійкістю банківської системи: методологія і практика : монографія / В. В. Коваленко. – Суми : ДВНЗ "УАБС НБУ", 2010. – 228 с.

6. Цапенко К. Ю. Фінансова стійкість банку: теоретичний аспект / К. Ю. Цапенко // Управління розвитком. – 2013. – № 15. – С. 150-151

Я. В. Машевская. Финансовая устойчивость банковской системы в контексте финансовой безопасности.

В статье раскрыта сущность понятия "финансовая безопасность банка", определены условия и параметры обеспечения финансовой устойчивости банковской системы, указано место финансовой безопасности банковской деятельности в системе безопасности государства.

Ключевые слова: финансовый механизм, финансовая безопасность банка, стабилизация, эффективность.

Y. Mashevska. The financial stability of the banking system in the context of financial security.

The article reveals the essence of the concept of "financial security bank", the conditions and parameters to ensure the financial stability of the banking system, indicated a financial security banking operating system security.

Keywords: financial mechanism, financial security bank stabilization efficiency.

УДК 336.71.078.3

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

***С. В. Човага**, студент,*
Науковий керівник – асистент Корабахіна А. Ю.,
Миколаївський національний аграрний університет

В статті досліджено особливості становлення та напрями розвитку банківської системи України.

Ключові слова: банківська система, банк, державний реєстр банків, фінансове оздоровлення банківської системи.

Постановка проблеми. Банківська система України є ключовим елементом всієї економічної інфраструктури в державі, і будь-які прояви нестабільності можуть підірвати основні засади монетарної політики. Варто зазначити, що через банки України та інші банківські структури відбувається формування, використання й рух більшої частини фінансових ресурсів держави, а тому стійкість банківської системи є необхідною та першочерговою умовою стабільності всієї фінансової системи.

Сьогодні банківська система України функціонує в несприятливих умовах розвитку держави, за яких більшість управлінських рішень доводиться приймати в умовах необхідної невизначеності значної кількості впливових факторів, а ааме в умовах ризику.

Девальвація української гривні чинить негативний вплив на показники банків та, як наслідок, призводить до погіршення якості активів банків, підвищення ризиків нестабільності депозитів тощо.

За таких умов виникає необхідність у пошуку нових методів та підходів щодо підвищення ефективності управління ризиками в банківській сфері.

Аналіз останніх публікацій. Банківській системі і напрямкам її розвитку присвячені роботи таких вчених, як: Барановський О. [5], Дзюблюк О. [6], Савлук М. [7] та ін. Дослідження в цій сфері продовжуються й нині.

Постановка завдання. Метою статті є визначення найбільш перспективних напрямів розвитку банківської системи на основі оцінки ступеня її ліквідності.

Виклад основного матеріалу. Банківська система – це сукупність діючих банків, кредитних установ, економічних організацій, що виконують банківські операції. Крім цих організацій, банківська система має аам спеціалізовані організації, які не здійснюють жодних банківські операцій, але забезпечують діяльність банків. Ефективне функціонування банків можливе лише за умов певного рівня єдності, що відображає координацію їхніх дій і тісні взаємозв'язки у рамках єдиного механізму контролю і нагляду. Сукупність таких взаємозв'язків виражає конкретну форму діяльності банків і практичної організації банківської справи у кожній країні – банківську систему [6].

Згідно з ааме законодавством, банк – це юридична особа, яка має виключне право на підставі ліцензії Національного банку України здійснювати в сукупності такі операції: залучення у вклади грошових коштів фізичних і юридичних осіб та розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик; відкриття і ведення банківських рахунків фізичних та юридичних осіб.

Банки є головною ланкою у фінансовій системі держави. Правовий статус банків і порядок здійснення банківської діяльності в Україні визначаються Конституцією України (статті 99,100) та Законами України “Про Національний банк України” та “Про банки і банківську діяльність”.

Так, банк – це юридична особа, яка на підставі банківської ліцензії має виключне право надавати банківські послуги, відомості про яку внесені до Державного реєстру банків [1]. Банки не відповідають за зобов'язаннями держави, а держава не відповідає за зобов'язаннями банків, окрім випадків, коли ааме й беруть на себе таку відповідальність

Банківська система України, як і будь-якої країни з ринковою економікою, є дворівневою:

- Національний банк України (НБУ) є особливим центральним органом державного управління. Його юридичний статус, функції, завдання, повноваження та принципи діяльності визначаються Конституцією України та законами України.
- Комерційні банки – банк, який здійснює універсальні банківські операції з різними організаціями, установами, здебільшого за рахунок власних коштів та залучення кредитних ресурсів своїх клієнтів.

Своєчасність і повнота виконання своїх функцій банківськими установами та банківською системою в цілому значною мірою залежить від їх ліквідності, яка є однією із загальних якісних характеристик діяльності банку, що обумовлює його надійність, стійкість та конкурентоспроможність. Ліквідність банківської системи – динамічний стан, який забезпечує своєчасність, повноту та безперервність виконання всіх грошових зобов’язань банківської системи країни, характеризує рівень її надійності та достатність коштів відповідно до потреб розвитку економіки. Варто відмітити, що ліквідність забезпечується коштами обов’язкових резервних вимог, які зберігаються на рахунках банків у центральному банку та вільною ліквідністю, тобто коштами понад необхідний обсяг обов’язкових резервних вимог.

У процесі своєї діяльності банківські установи постійно наражаються на ризик ліквідності, тобто ймовірності настання ситуації невідповідності між попитом і пропозицією коштів та неспроможності банку своєчасно й у повному обсязі виконати свої грошові зобов’язання. Причому негативний вплив на діяльність банку має як недостатня, так і надлишкова його ліквідність.

Низький рівень ліквідності банку обмежує його платоспроможність, спричиняє втрату довіри клієнтів, зниження доступу та підвищення вартості зовнішніх джерел фінансування для підтримання ліквідності, а відповідно й фінансові проблеми. Надлишкова ліквідність усієї банківської системи знижує дієвість інструментів грошово-кредитної політики, а відповідно й її ефективність щодо досягнення поставлених цілей [2, с. 180]. При чому структура ліквідності банківської системи (рис. 1) визначається вимогами центрального банку щодо формування банками обов’язкових резервів.

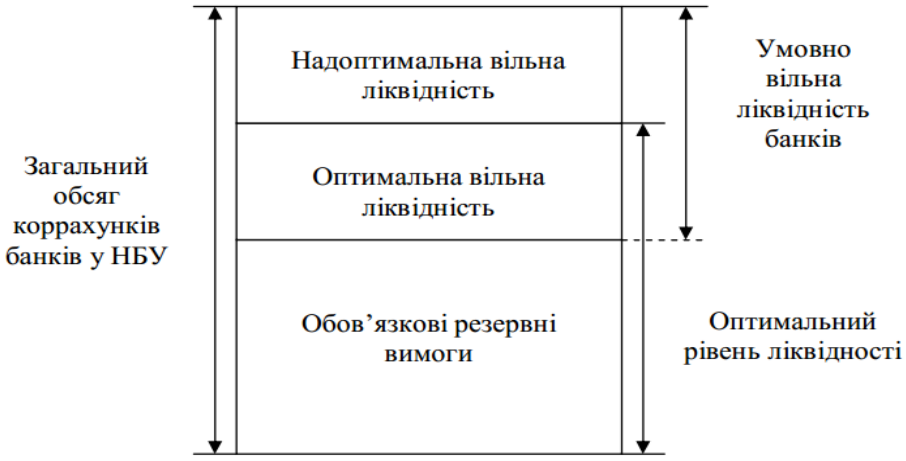

Рис. 1. Умовна структура ліквідності банківської системи
Джерело: сформовано автором

Норматив обов'язкових резервів, які банки мають зберігати на своєму кореспондентському рахунку в Національному банку України з липня 2013 р. становить 60% від суми обов'язкових резервів, що сформовані за попередній звітний період резервування, інші 40% обов'язкових резервів банки мають зберігати на окремому рахунку в Національному банку України.

В банківській системі України спостерігається відплив коштів із банківського сектору. Підтримка ліквідності банків у цей час здійснювалась як через стандартні монетарні інструменти, так і через додаткові спеціальні механізми з підтримки ліквідності банків, що мають відплив депозитів.

Зменшення ліквідності банківської системи в основному відбувалося через збільшення обсягу готівки в обігу та валютний канал. Так загальний обсяг готівки поза банками за перше півріччя 2014 року збільшився на 52,2 млрд. грн., обсяг вилучених коштів через валютний канал становив 39,6 млрд. грн. (з урахуванням операцій з Урядом).

Крім того, з огляду на нерівномірний перерозподіл ліквідності в банківській системі Національний банк України активно проводив операції з мобілізації коштів. Так загальний обсяг операцій з продажу депозитних сертифікатів Національного банку України за перше півріччя 2014 року становив 624,6 млрд. грн. (обсяг повернення коштів за цими операціями – 620,4 млрд. грн.). Таким чином, Національний банк України в період напруження та зниження довіри між учасниками ринку сприяв перерозподілу коштів у банківській системі [4].

Ще одним з напрямків, який впливає на розвиток банківської системи України є іноземний капітал. Оскільки національна грошова система є відкритою, то банківська система зазнає впливу інтеграційних процесів, що проявляється в припливі іноземного капіталу в дану сферу економічних відносин.

Так, за даними рис. 2, варто наголосити, що питома вага іноземного капіталу зростає і в останні роки досягнула позначки в 30%. Така тенденція є

негативною, так як може спричинити втрату контролю над діяльністю банківської системи України.

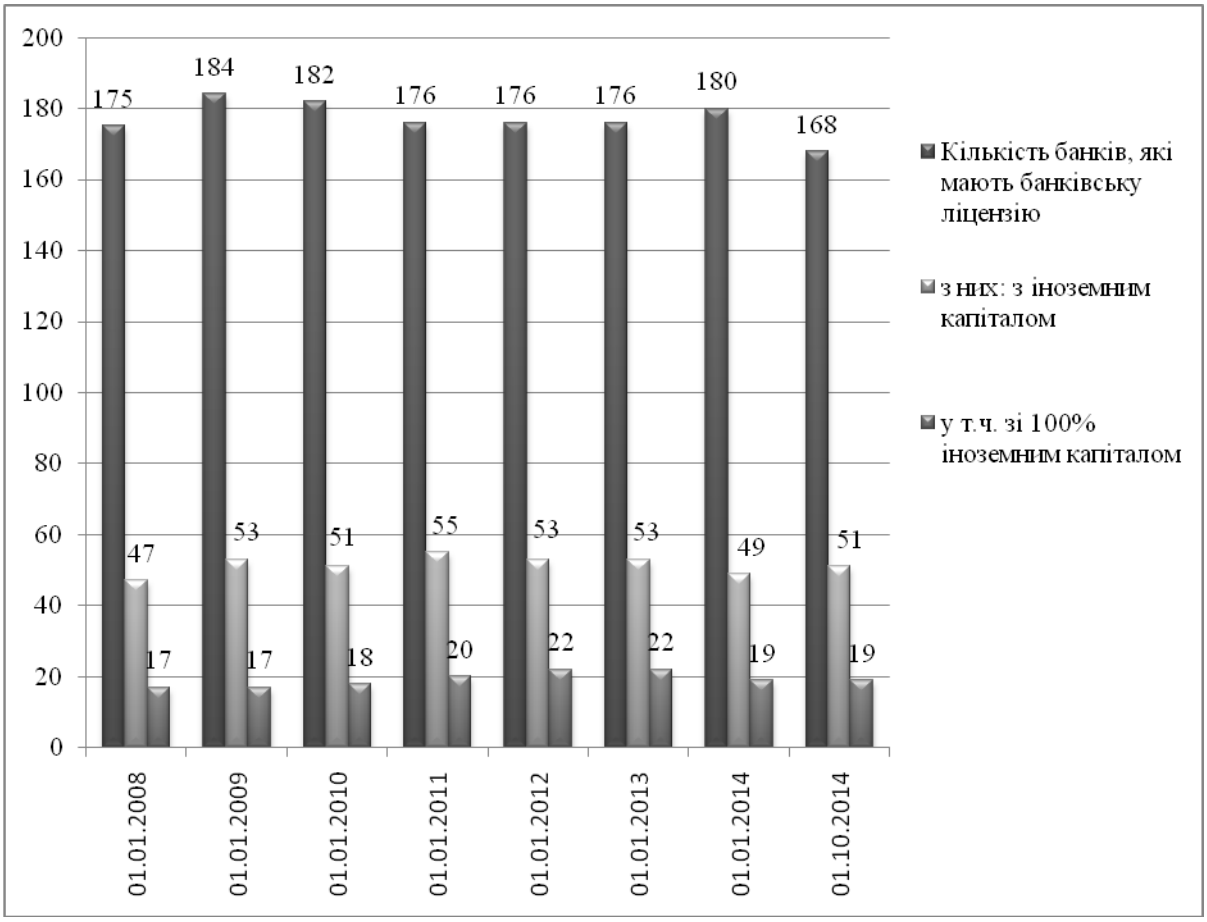

Рис. 2. Динаміка зміни частки банків з іноземним капіталом та 100% іноземним капіталом у загальній кількості комерційних банків, 2008-2014 рр.

Джерело: побудовано з використанням [3]

Для того щоб не втратити контроль над вітчизняною банківською системою необхідно провести ряд заходів:

1. Підвищення конкурентоспроможності національної банківської системи – формування ефективних фінансових ринків із надійними фінансовими установами.

2. Формування юридичних засад розвитку банківського сектору – створення такого законодавчого поля, яке б гарантувало інвесторам безпеку вкладення грошей, поліпшення доступу до кредитів та забезпечення стійкості системи гарантування вкладів. Стратегічним пріоритетом розвитку економіки стає проведення ефективної асортиментної політики банківських послуг та розвиток ринку венчурного капіталу

3. Реформування кредитного механізму – створення привабливого інвестиційного клімату в банківському секторі.

4. Забезпечення прозорості власності у капіталі діючих банків.

5. Впровадження інформаційно-комунікаційних технологій на ринку банківських послуг – забезпечення прозорості фінансових операцій.

6. Протидії комп'ютерним злочинам та зменшення збитків від них:
   - обирати ефективні засоби забезпечення захисту інформації від несанкціонованого доступу;
   - створити персональні системи захисту інформації для кожного банку;
   - давати конкретну оцінку ймовірності виявлення загроз у банківських інформаційних системах.
7. Здійснити зміни всіх елементів фінансової системи – дасть змогу виділити проблеми, які потребують першочергового вирішення.
8. Створити дієві механізми забезпечення ефективного та безпечного функціонування фінансово-кредитної системи – важлива передумова для досягнення сталого економічного зростання.

Висновки. Становлення банківської системи тісно пов'язане зі створенням ефективного механізму управління банківською діяльністю, дійової системи регулювання і контролю банківських операцій. Це, у свою чергу, потребує глибокого вивчення основ сучасної банківської справи, дослідження сутності й особливостей надання різноманітних банківських послуг, відстежування та врахування міжнародного досвіду, а також перспективних можливостей розвитку фінансово-кредитної системи України в цілому.

Якщо тримати питому вагу інвестиційних надходжень в певних межах і не допускати її підвищення, ааме входження у банківський сектор України іноземного капіталу та власне іноземних банків може мати позитивні наслідки.

Список використаних джерел

1. Про банк і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua
2. Ліквідність банківської системи України : [науково-аналітичні матеріали. Вип. 12] / В. І. Міщенко, А. В. Сомик та ін. – К. : Національний банк України. Центр наукових досліджень, 2008. – 180 с.
3. Основні показники діяльності банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua
4. Монетарний огляд Національного банку України за перше півріччя 2014 року. Генеральний департамент грошово-кредитної політики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua
5. Барановський О. І. Стійкість банківської системи України / О. І. Барановський // Фінанси України. – 2007. – №9. – С. 75-87.
6. Дзюблюк О. В. Сутність банківської системи та її роль в економіці ринкового типу / О. В. Дзюблюк // Фінанси України. – 2002. – №8. – С. 79-85.
7. Савлук М. І. Гроші і кредит : [підручник. – 3-тє вид., перероб. І доп.] / М. І. Савлук, А. М. Мороз, М. Ф. Пуховкіна та ін.; За заг. Ред. М. І. Савлука. – К. : КНЕУ, 2002. – 598 с.

С. В. Човага. Перспективные направления развития банковской системы Украины.

В статье исследованы особенности становления и направления развития банковской системы Украины.

Ключевые слова: банковская система, банк, государственный реестр банков, финансовое оздоровление банковской системы.

S. Chovaga. Perspective directions of development of the banking system of Ukraine.

In the article the features of formation and direction of development of the banking system of Ukraine.

Keywords: banking, bank, state register of banks, financial recovery of the banking system.

УДК 336.748.5(477)

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ГРОШОВОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

М. В. Чулкова, *студент,*
Науковий керівник – асистент Корабахіна А. Ю.,
Миколаївський національний аграрний університет

У статті здійснено оцінку ефективності проведення грошової реформи в Україні на сучасному етапі економічного розвитку та розглянуто питання щодо заходів державного регулювання, які сприяють поліпшенню соціально-економічного становища країни.

Ключові слова: грошова реформа, інфляція, грошово-кредитна політика, валовий внутрішній продукт, платіжний баланс.

Постановка проблеми. Сьогодні експерти в галузях економіки припускаються такої думки, що девальвація грошової одиниці України – гривні, є причиною підвищення рівня інфляції.

Варто відмітити, що лібералізоване ціноутворення та курсоутворення в Україні не досягає рівня економічних стандартів. Фінансова криза в країні, воєнне положення східних областей країни, від’ємне сальдо зовнішньо-торгівельного балансу та нескінченне зростання зовнішнього боргу призводить до підвищення рівня цін, зменшення доходів всіх верств населення, невпевненість щодо працевлаштування тощо. Таким чином постала проблема оцінки ефективності проведення грошової реформи.

Аналіз джерел і публікацій. Дослідження соціально-економічних наслідків інфляції та ефективності проведення грошової реформи в Україні сьогодні є актуальним. Вагомий внесок в теоретичні основи грошового обороту та грошових реформ здійснили такі вчені як Коваленко Д. [1], Ларіонова К., Михайловська І. [6], Мороз А., Пуховкіна М., Савлук М. [2], Щетинін А. [3] та ін.

Метою даної статті є здійснення аналітичної оцінки ефективності проведення грошової реформи в Україні в умовах зростання непрогнозованих рівнів девальваційних процесів.

Виклад основного матеріалу. Грошова реформа – це спосіб повної або часткової зміни грошової системи, що може призупинити інфляційні процеси або сприяти їх зниженню. Україна успадкувала нежиттєздатну дефіцитну економіку, а разом з нею – величезний інфляційний потенціал. Коригувати рівень інфляції треба відповідно доконкретної ситуації,узгоджуючи його з усіма іншими складовими, спрямованими на стимулювання економічного піднесення [2]. Таким чином, недостатньо аналізувати лише рівень інфляційного процесу, потрібно паралельно оцінювати рівень цін на світовому ринку на ресурси, висвітлювати проблему деструктуризації економіки. У сучасних умовах серед економістів досить поширеним є комплексний підхід до аналізу грошової реформи як економічного явища, суть якого полягає в тому, що грошова реформа – це наслідок дії цілої низки передумов [3].

Для проведення грошової реформи необхідні певні умови (рис. 1), невиконання хоча б однієї з яких не призведе до очікуваного результату, а грошова одиниця знову знеціниться. Так, дії спрямовані на оновлення економіки держави будуть відповідати всім нормам лише тоді, коли сформується діюча ефективна законодавча база, зростуть обсяги виробництва, а фондовий ринок буде конкурентоспроможним тощо.

Рис. 1. Ключові умови проведення грошової реформи

Джерело: побудовано автором статті

Зрозуміло, що призначення золотовалютного резерву полягає в забезпеченні внутрішньої та зовнішньої стабільності національної грошової одиниці України – гривні, регулюванні платіжного балансу України, проведенні валютних інтервенцій у межах монетарної політики Національного банку. Наповнюється даний резерв з внутрішніх та зовнішніх джерел. До

основних внутрішніх належать – купівля іноземної валюти на валютних ринках, монетарного золота у зливках, а зовнішніх – кредити міжнародних фінансових організацій, урядів іноземних країн, фінансово-кредитних установ [4]. Наступний графік виражає динаміку обсягів золотовалютного резерву та ВВП протягом 1999-2012 років (рис. 2).

Оптимізація розміру золотовалютних резервів має важливе економічне значення тому, що занижений їх обсяг погіршує платоспроможність країни на світовому ринку та обмежує регулятивні можливості держави у монетарній сфері, а завищений – призводить до заморожування значної частини національного багатства країни на тривалий період.

Так в Україні протягом травня-червня 2014 року обсяг скорочення золотовалютних резервів сягнув 2 млрд. 56 млн. 200 тис. дол. США. Дане скорочення зумовлене значними витратами Національного банку, які були спрямовані на утримання курсу національної валюти та погашення зовнішнього боргу, а також скороченням надходжень капіталу в країну.

Варто зазначити, що в подальшому значні кошти будуть спрямовані на утримання національної валюти, адже зважаючи на скорочення виробництва (податкових надходжень відповідно), девальваційних очікувань громадян та надходжень капіталу до країни, гривня втрачатиме власну купівельну спроможність [4].

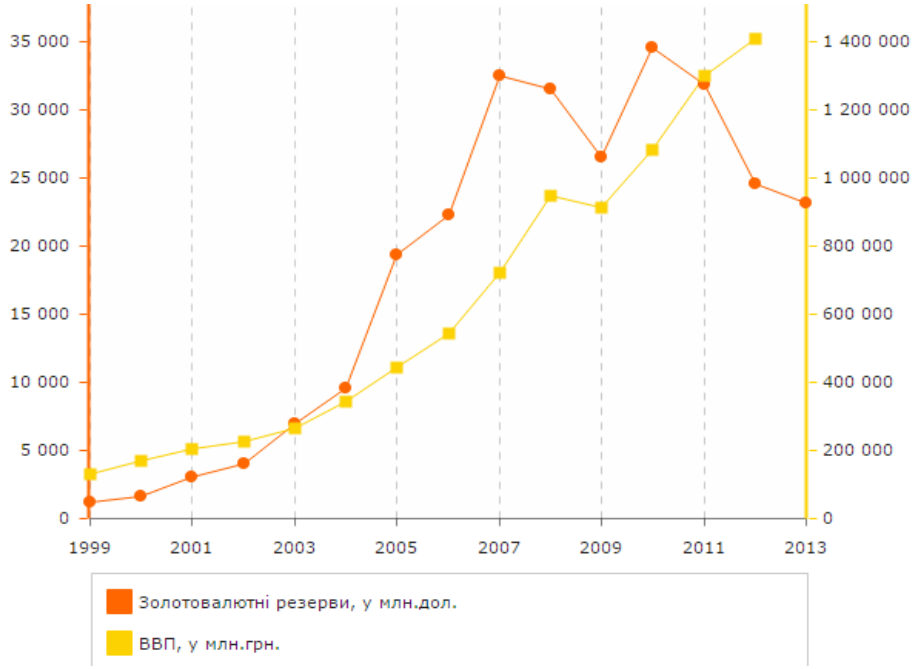

Рис. 2. Динаміка обсягів золотовалютного резерву та ВВП протягом 1999-2013 років

Джерело: побудовано автором з використанням [4]

В Україні в цілому обсяг виробництва промисловості за перше півріччя 2014 року зменшився на 4,7%. Зниження реального ВВП у II кварталі прискорилося до 4,7% порівняно з 1,1% у I кварталі поточного року, що

позначилося на фінансовому результаті діяльності підприємств, який у I кварталі 2014 року становив “мінус” 128,5 млрд. грн. (у відповідному періоді 2013 року – 1,3 млрд. грн.) [5]. Варто зазначити, що обсяг виробництва продукції сільськогосподарського сектору за цей період зменшився на 3,9%, що в основному пов’язано з відтермінуванням збору врожаю через значну кількість опадів. Зниження обсягів виробництва продукції рослинництва становило 30,1%, тоді як відповідний показник по тваринництву збільшився на 4,0%.

Погіршення фінансових результатів підприємств та скорочення державного фінансування внаслідок обмежених можливостей бюджету призвело до зниження внутрішнього інвестиційного попиту (рис. 3). В свою чергу уповільнення економічної активності призвело до зменшення реальних доходів населення. Так реальна заробітна плата за перше півріччя 2014 року знизилася на 0,4%, тоді як у відповідному періоді 2013 року її збільшеннястановило 9,6%.

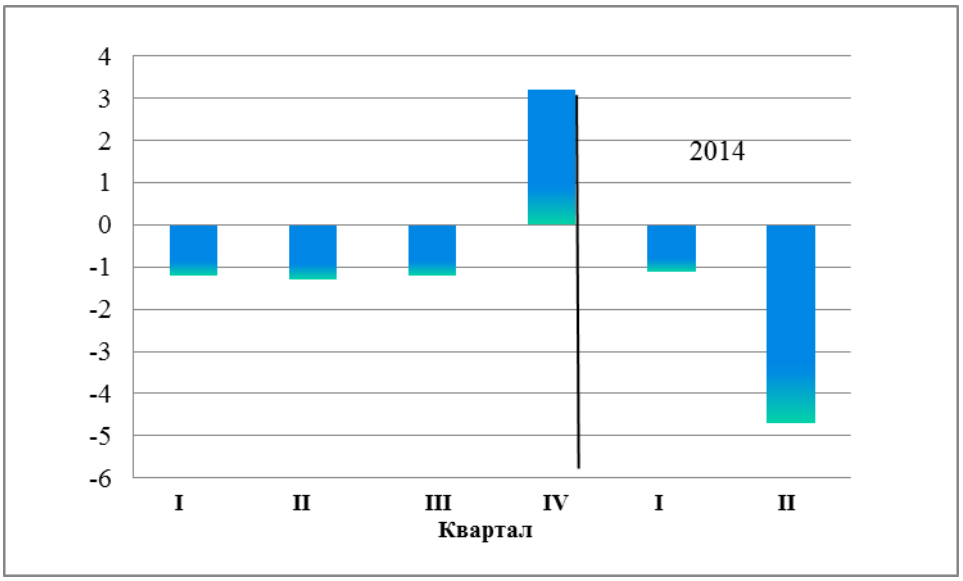

Рис. 3. Приріст реального ВВП України у 2013-2014 роках

Джерело: побудовано автором з використанням [5]

Слід відзначити, що всі види грошових реформ характеризуються здійсненням змін у грошовій системі та обміном старих грошей на нові. Також на сприятливі умови проведення реформи безпосередньо впливає сальдо платіжного балансу (рис. 4).

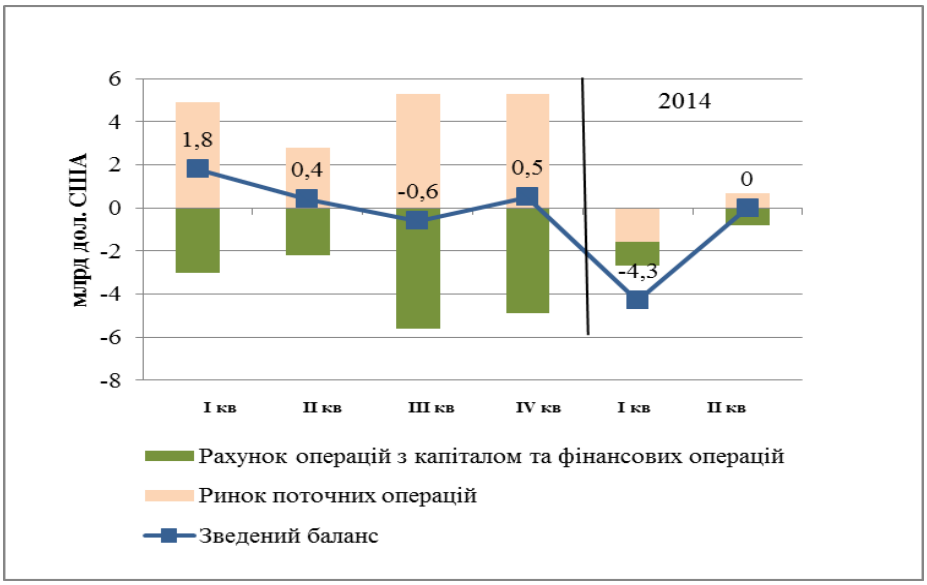

Рис. 4. Платіжний баланс України у 2013 – 2014 роках

Джерело: побудовано автором з використанням [5]

Аналізуючи наведені дані, варто відмітити, що дефіцит поточного рахунку платіжного балансу в першому півріччі 2014 року скоротився до 1,9 млрд. дол. США порівняно з 5,4 млрд. дол. США у відповідному періоді 2013 року, що пов'язаноз падінням обсягів імпорту (на 16,6%) у зв'язку тривалим зниженням економічної активності та девальвацією національної грошової одиниці. Обсяг експорту за цей період зменшився на 9,9%. Водночас економічна та політична нестабільність в країні спричинила відплив капіталу за фінансовим рахунком платіжного балансу, а його дефіцит у першому півріччі 2014 року становив 2,3 млрд. дол. США порівняно з профіцитом 7,6 млрд. дол. США відповідному періоді 2013 року. Як наслідок дефіцит зведеного платіжного балансу за перше півріччя 2014 року становив 4,2 млрд. дол. США (за відповідний період 2013 року сальдо було додатним – 2,2 млрд. дол. США) [1].

Отже, інфляція як багатофакторний процес – це прояв диспропорційності у розвитку суспільного відтворення, що зумовлено порушенням закону грошового обігу. Ось чому, глибинні причини інфляції перебувають як в сфері обігу,так і в сфері виробництва, і дуже часто зумовлюються економічними і політичними відносинами в країні. Наслідком такої невідповідності є знецінення грошової одиниці й загальне підвищення цін на товари та послуги [5, с. 4].

Ефективність грошової реформи багато в чому залежить від належної підготовчої бази, зокрема оздоровлення державного сектору фінансів, зменшення чи взагалі припинення темпів зростання грошової маси, накопичення золотовалютних та матеріальних резервів. Тобто, прийняття певних законодавчих актів є недостатньою підставою для забезпечення успішності проведення грошової реформи, важливо також сформувати певні економічні передумови.

Грошова реформа є складним еталоном антиінфляційної політики і спрямовується на усунення наслідків інфляції в грошовій сфері і створення монетарних та економічних передумов для стабілізації грошей [6].

Висновки. Як вітчизняні, так і закордонні вчені вважають будь яку реформу складним структурним процесом, тому, необхідно зазначити, що в державі для проведення широкомасштабної грошової реформи. Немає належних передумов. Варто відмітити, що нинішня соціально-економічна ситуація в країні вимагає ухвалення революційних економічних рішень, здатних в найкоротші терміни значно підвищити рівень життя населення. У зв'язку зі світовою фінансовою кризою кардинальної зміни темпів зростання валового внутрішнього продукту можна досягти лише за рахунок різкого збільшення внутрішньої купівельної спроможності і експорту товарів і послуг.

Для досягнення цієї мети недостатньо прийняти ті чи інші законодавчі акти, а важливо забезпечити відповідні економічні передумови, без яких гроші і після реформи можуть знецінюватися.

Список використаних джерел

1. Коваленко Д. І. Гроші та кредит : [навч. посіб.] / Д. І. Коваленко. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 320 с.
2. Савлук М. І. Гроші і кредит : [підручник]. – 3-тє вид., перероб. і доп.] / М. І. Савлук, А. М. Мороз, М. Ф. Пуховкіна та ін.; За заг. Ред. М. І. Савлука. – К. : КНЕУ, 2002. – 598 с.
3. Щетінін А. І. Гроші та кредит : [навч. посіб]. – 3-тє вид., перероб. і доп.] / А. І. Щетінін. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 413 с.
4. Золотовалютні резерви України у 1999-2013 роках за матеріалами Держстату України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://infolight.org.ua
5. Національний банк України Генеральний департамент грошово-кредитної політики // Монетарний огляд перше півріччя 2014 року. – 2014. – С. 4.
6. Михайловська І. М. Гроші та кредит : [навч. посіб.] / І. М. Михайловська, К. Л. Ларіонова. – Львів : Новий Світ-2000, 2006. – 432 с.

М. В. Чулкова. Оценка эффективности проведения денежной реформы в Украине.

В статье осуществлена оценка эффективности проведения денежной реформы в Украине на современном этапе экономического развития и рассмотрен вопрос о мерах государственного регулирования, которые способствуют улучшению социально-экономического положения страны.

Ключевые слова: денежная реформа, инфляция, денежно-кредитная политика, валовой внутренний продукт, платежный баланс.

M. Chulkova. Evaluating the effectiveness of monetary reform in Ukraine.

This paper assesses the effectiveness of monetary reform in Ukraine at the present stage of economic development and the question of government regulation on measures that improve the socio-economic situation of the country.

Keywords: monetary reform, inflation, monetary policy, gross domestic product, balance of payments.

УДК 368.5:633/635

СТРАХУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА ЯК СПОСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАБІЛЬНОСТІ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА

О. Г. Юрченко, *студент,*
Науковий керівник – асистент Корабахіна А. Ю.,
Миколаївський національний аграрний університет

У статті проаналізовано стан ринку агрострахування в Україні, визначено основні проблеми та шляхи його удосконалення.

Ключові слова: страхування, сільське господарство, страхування сільськогосподарської продукції, розмір страхового відшкодування, антикризовий механізм страхування.

Постановка проблеми. Сільське господарство − це потужна стратегічна ланка національної економіки, яка забезпечує продовольчу безпеку країни та має ряд особливостей, які не притаманні жодній іншій галузі. Однією з таких особливостей є безпосередня залежність від природньо-кліматичних умов та катаклізмів, в результаті яких підприємства АПК постійно функціонують в режимі ризикованості та невизначеності. Оцінюючи складність сільськогосподарського виробництва, в аграріїв виникає потреба у захисті своїх майнових інтересів. Варто наголосити, що важливу роль у підтримці аграрного виробництва відіграє держава, яка здійснює регулювання відносин у сфери ринку фінансових послуг. Проте, на сьогодні, в Україні державне агрострахування не набуло значного розвитку, адже має ще багато невирішених питань і потребує детальнішого вивчення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження актуальних питань, пов’язаних зі страхуванням у сфері сільськогосподарського виробництва, зробили вітчизняні та зарубіжні вчені, а саме: Базилевич В. [4], Внукова Н. [8], Криворучко А. [5], Лутак М. [7] та ін. Водночас, не всі аспекти страхування в аграрному секторі економіки всебічно досліджені відповідно до ринкових відносин.

Постановка завдання. Метою статті є вивчення стану ринку аграрного страхування та внесення пропозицій щодо удосконалення страхового захисту виробництва сільськогосподарської продукції з державною підтримкою.

Виклад основного матеріалу. Страхування − один із важливих елементів гарантування економічної безпеки й стабілізації фінансового стану сільськогосподарських товаровиробників, переважна більшість з яких вирощує продукцію рослинництва.

Агрострахування є одним із найбільш ефективних методів управління ризиками в АПК. Через високий ступінь ризику сільськогосподарського виробництва страхування урожаю є занадто дороговартісним і для забезпечення його доступності сільгосптоваровиробникам була запропонована

державна підтримка, передбачена Законом України “Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою” [3]. Відповідно до даного нормативно-правового акту, страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою − економічні відносини щодо страхового захисту майнових інтересів сільськогосподарських товаровиробників у разі настання страхових випадків за рахунок грошових фондів, що формуються у страховика шляхом сплати страхувальником страхових платежів, частина яких компенсується за рахунок державних субсидій, та доходів від розміщення коштів цих фондів.

Основними принципами страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою є:

1) підтримка стабільності фінансового становища і кредитоспроможності сільськогосподарських товаровиробників у разі загибелі (знищення, втрати), пошкодження застрахованого майна внаслідок несприятливих природно-кліматичних умов чи інших несприятливих подій, визначених у стандартних договорах страхування;

2) обов’язковість укладення договору страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою як умови при наданні сільськогосподарським товаровиробникам окремих видів державної підтримки та дотацій, визначених Кабінетом Міністрів України;

3) рівна доступність до державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників незалежно від їх організаційно-правової форми;

4) забезпечення відшкодування збитку;

5) виконання зобов’язань України у сфері міжнародної торгівлі.

Постановою Кабінету Міністрів України “Про затвердження Порядку та умов надання сільськогосподарським товаровиробникам державної підтримки у страхуванні сільськогосподарських культур шляхом здешевлення страхових платежів (премій) і переліку сільськогосподарських культур та видів страхових ризиків (продуктів), на які у 2012 році надається компенсація вартості страхових платежів (премій)” [6], державна підтримка надається сільськогосподарським товаровиробникам, які:

1) здійснюють виробництво сільськогосподарської рослинницької продукції на території України;

2) уклали із страховиком стандартний договір страхування;

3) сплатили страховику страховий платіж;

4) не перебувають на стадії ліквідації та стосовно яких не порушено справу про банкрутство;

5) не мають прострочену більш як на шість місяців заборгованість перед державним (місцевим бюджетом) та Пенсійним фондом України.

На думку спеціалістів, аграрне страхування є ризикованішим та затратнішим страхуванням, порівняно з іншими його видами. Це пов’язано з тим, що в разі стихійного лиха втрати можуть зазнати не лише окремі страхувальники, а й цілі території.

При розрахунках страхового відшкодування, важливу роль відіграє розмір фактичного збитку, який уособлює втрати страхувальника від недобору (недоотримання) урожаю в результаті повної або часткової загибелі (втрати, пошкодження) посівів (посадок) та/або урожаю внаслідок настання страхового випадку. Недобір (недоотримання) урожаю визначається як різниця між страховою вартістю урожаю і вартістю фактично отриманого після настання страхового випадку урожаю.

Державна підтримка полягає у наданні з державного бюджету сільськогосподарським товаровиробникам грошових коштів у вигляді субсидій на відшкодування частини страхового платежу (страхової премії), фактично сплаченого ними за договорами страхування сільськогосподарської продукції.

Страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою в умовах фінансової кризи можна розглядати як антикризовий механізм страхування – це механізм, який надає можливість мінімізувати збиток, забезпечити стабільний розвиток сільськогосподарського виробництва і отримати доступ до кредитних ресурсів банків, лізингу [4].

На сьогодні існує низка причин, що передбачають виникнення потреби у агрострахуванні (рис. 1).

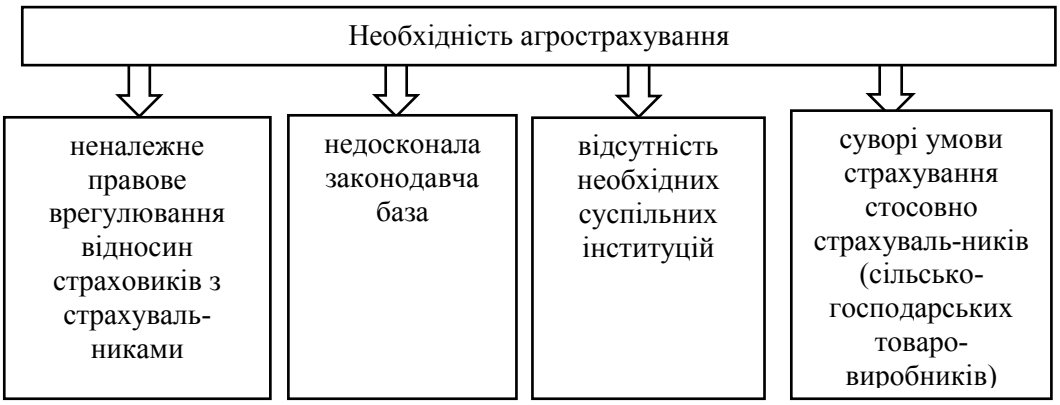

Рис. 1. Причини, що стимулюють розвиток сільськогосподарського страхування з державною підтримкою

Джерело: розробка автора

Варто наголосити, що стримуючими факторами для сільськогосподарських товаровиробників щодо страхування є:

1) складний фінансовий стан більшості сільськогосподарських підприємств;
2) несвоєчасні виплати страхових виплат страховикам;
3) недостатня гарантія одержання страхових відшкодувань страхувальниками;
4) відсутність реальної державної підтримки аграрного страхування.

Із прийняттям Закону України “Про державну підтримку сільського господарства України” з’явився досвід у сфері підтримки стабільності

сільськогосподарського виробництва за допомогою страхування через здешевлення вартості страхових премій (внесків) [2].

Рослинництво як провідна галузь сільського господарства забезпечує приріст ВВП, а тому виникає необхідність її державної підтримки задля уникнення негативного впливу природних, економічних, технічних факторів на результати діяльності сільськогосподарських товаровиробників (рис. 2).

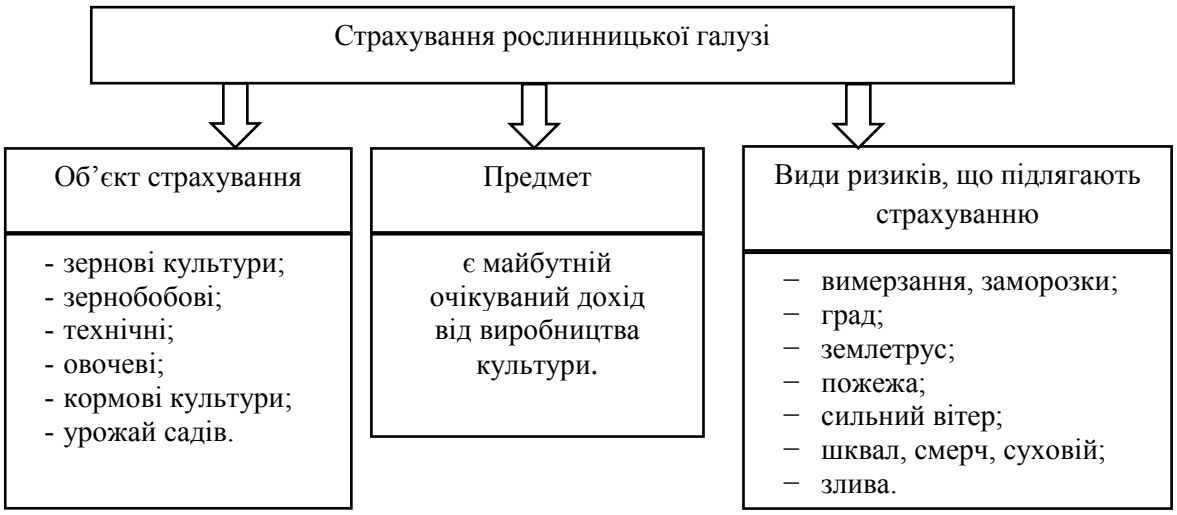

Рис. 2. Особливості страхування продукції рослинництва сільськогосподарських товаровиробниками

Джерело: розробка автора

Умовою для здійснення страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою є участь страховиків у Аграрному страховому пулі, який виконує такі основні функції та завдання:

1. Забезпечує взаємодію учасників системи страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою з центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування і реалізує державну аграрну політику.

2. Організовує програми перестрахування сільськогосподарських ризиків з метою забезпечення гарантій виконання страховиком зобов'язань перед страхувальниками.

3. Бере участь у розробленні стандартних страхових продуктів, методичних рекомендацій із страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою, з врегулювання збитків та проведення експертиз за договорами страхування сільськогосподарської продукції.

4. Створює централізовану базу даних із страхування сільськогосподарської продукції, веде облік укладених договорів страхування за інформацією, наданою страховиками.

5. Проводить дослідження у сфері аналізу ринку страхування сільськогосподарської продукції, у тому числі необхідні для актуарного розрахунку страхових тарифів.

6. Здійснює контроль за дотриманням умов договорів страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою та стандартних методик андеррайтингу, врегулювання збитків.

7. Забезпечує покриття катастрофічних ризиків у разі виникнення надзвичайних ситуацій.

8. Здійснює управління фондом покриття катастрофічних ризиків, інвестує накопичені фінансові ресурси.

Сьогодні у деяких країнах уряди виділяють кошти для заснування страхових компаній, часто державної форми власності, для надання страхових послуг в аграрному секторі. Крім того, уряд субсидує затрати страховиків на ведення справи, наприклад у Швеції, Норвегії, Фінляндії, США [5].

Для зацікавлених страховиків у наданні страхових послуг таким страхувальникам надаються субсидії на проведення оцінки збитку. Держава також може субсидувати перестрахувальні премії або надавати внутрішнє перестрахування. При цьому зазвичай створюється національний пул перестрахування катастрофічних, що полегшує умови доступу до міжнародного перестрахування через встановлення рівнів перестрахування ризиків.

З метою підвищення обізнаності та поширення інформації про страхування серед аграріїв страхові компанії зарубіжних країн прагнуть проводити якомога більше семінарів і тренінгів. Однак висока вартість таких заходів призводить до запровадження субсидування їх державою.

Варто наголосити, що держава також може стимулювати розробку нових страхових продуктів через фінансування актуальних розрахунків, надання масиву даних по врожайності, збиткам, погодним параметрам, розміщувати нові погодні станції [4].

Висновки. Аналізуючи сучасний стан ринку агрострахування в Україні, варто зазначити, що він диктує потребу у формуванні системного підходу до його розбудови і передбачає законодавче оформлення взаємодії трьох головних учасників аграрного страхування – сільгосптоваровиробників, страхових компаній і держави. Це надасть можливість ефективно використовувати державні кошти на здешевлення вартості страхових премій і стабілізувати сільськогосподарське виробництво. Основними напрямами удосконалення аграрного страхування є: удосконалення законодавства України, яке регулює надання страхових послуг аграрного ринку, стимулювання та сприяння розвитку страхового аграрного сектору, збільшення кількості заходів державної підтримки сільськогосподарського виробництва, заохочення державою страхових компаній до страхування об’єктів в аграрному секторі.

Досліджуючи досвід зарубіжних країн варто відмітити, що економічна підтримка сільського господарства за шляхом страхування є більш ефективним і дешевим способом, ніж відновлення потенціалу галузі.

Список використаних джерел

1. Про страхування : Закон України від 07.03.1996 р. № 86/96–ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua

2. Про державну підтримку сільського господарства України : Закон України від 24.06.2004 р. №1877 – IV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua

3. Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою : Закон України від 09.02.2012 р. № 4391 – VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.zakon4.rada.gov.ua

4. Базилевич В. Д. Страхова справа [Текст] / В. Д. Базилевич, К. С. Базилевич. – К. : Знання, 2002. – 203 с.

5. Криворучко А. В. Розвиток страхового ринку в сільському господарстві / Криворучко А.В. // Економіка АПК. – 2008. – № 6. – С. 66-70.

6. Про затвердження Порядку та умов надання сільськогосподарським товаровиробникам державної підтримки у страхуванні сільськогосподарських культур і перелік культур та видів страхових ризиків : Постанова Кабінету Міністрів України від 15.08.2012 р. № 813. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.zakon4.rada.gov.ua

7. Лутак Н. Д. Пути интегрирования украинского страхового рынка в мировой / Н. Д. Лутак // Финансовые услуги. – 2009. – № 1. – С. 28-29

8. Внукова Н. М. Страхування: теорія та практика [навчально-методичний посібник] / Внукова Н. М., Успаленко В. І., Єременко Л. В. та ін.; За загальною редакцією проф. Внукової Н. М. – Харків; Бурун Книга, 2004. – 376 с.

Е. Г. Юрченко. Страхование сельскохозяйственной продукции растениеводства как способ обеспечения стабильности аграрного производства.

В статье проанализировано состояние рынка агрострахования в Украине, определены основные проблемы и пути его совершенствования.

Ключевые слова: страхование, сельское хозяйство, страхование сельскохозяйственной продукции, размер страхового возмещения, антикризисный механизм страхования.

E. Yurchenko. Insurance of agricultural crop production as a way to ensure the stability of agricultural production.

The article analyzes the market of agricultural insurance in Ukraine, the basic problems and ways to improve it.

Keywords: insurance, agriculture, insurance of agricultural products, the amount of insurance, insurance bailout mechanism.

КАФЕДРА ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ ТА СУСПІЛЬНИХ НАУК

УДК 339.52:658.11

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЕКСПОРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

***І. А. Пройденко**, студент,*
Науковий керівник – к.е.н., старший викладач Пилипенко Т. В.,
Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглянуто теоретичні аспекти розвитку зовнішньоекономічної діяльності. Визначено характерні ознаки сучасної світової економіки, досліджено характер експортної діяльності вітчизняних підприємств України. Розкрито характер впливу глобалізаційних процесів на національну політику та реалізацію національних економічних інтересів у торговельно-економічній сфері.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, глобалізація, експорт, імпорт.

Постановка проблеми. Глобалізація економічної діяльності є однією з головних тенденцій у розвитку сучасного світу, яка істотно впливає не лише на економічне життя, але й має політичні (внутрішні та міжнародні), соціальні і навіть культурно-цивілізаційні наслідки. Ці наслідки все більше відчувають на собі практично всі країни і серед них, звичайно, Україна, яка цілком усвідомлено, активно і цілеспрямовано рухається в напрямку інтеграції в міжнародну економіку. Саме тому регулювання та розвиток зовнішньоекономічної діяльності підприємств – це суттєвий фактор підвищення ефективності господарської діяльності на рівні окремих підприємницьких структур, так і в масштабах усієї країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Існують певні передумови формування зовнішньоекономічної політики у виді рекомендацій міжнародних організацій, праць вітчизняних і закордонних вчених і практиків. Зокрема, дослідженню проблем розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств України присвятили свої роботи О. Агєєв [1], М. Дідківський [2], І. Кайтанський [3], Ю. Козак та інші вчені.

Постановка завдання. Метою даної роботи є дослідження процесу регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств в умовах глобалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток експортного потенціалу є важливою складовою модернізації зовнішньоекономічної діяльності. Зміцнення та розвиток експортного потенціалу України набуває особливого значення на сучасному етапі економічних перетворень − як фактор підтримки багатьох галузей виробництва та джерело надходження валюти для задоволення виробничих і соціально-економічних потреб.

Зовнішньоекономічна діяльність є важливим аспектом розвитку не лише підприємства, а й економіки країни в цілому. Позиція країни на світовому ринку дає змогу вести активну економічну діяльність, що приносить прибутки, покращення економічного стану держави, посилює конкурентні позиції на світовому ринку [1, с. 105].

Зовнішньоекономічна діяльність представляє собою сукупність виробничо-господарських, організаційно-економічних та комерційних функцій. Обов'язковими супутніми умовами зовнішньоекономічної діяльності є виконання певних операцій по забезпеченню просування товару від продавця до покупця; по вчасному наданню різноманітних зовнішньоторговельних послуг – транспортних, страхових, експедиторських, банківських; по здійсненню платіжно-розрахункових операцій, а також наявність комерційної та валютно-фінансової інформації о кон'юнктурі зовнішніх товарних та грошових ринків. Стратегічна мета розвитку зовнішньоекономічної діяльності полягає в реалізації в світовій економіці порівняльних і конкурентних переваг України, що об'єктивно існують у різних галузях її господарства і можуть знайти ефективне практичне втілення в діяльності українських підприємств і фірм на міжнародній арені [2, с. 405].

Глобалізація відкриває практично необмежені можливості для всесвітнього розвитку, однак темпи її поширення не рівномірні. Процес інтеграції у міжнародну економіку відбувається в одних країнах швидше, ніж в інших. У країнах, що зуміли досягти інтеграції, спостерігаються більш високі темпи зростання економіки та добробуту. У свою чергу, підвищення рівня життя створило можливості для розвитку демократії і просування вперед у вирішенні таких економічних питань, як захист навколишнього середовища і поліпшення умов праці [3, с. 15].

За даними статистики Україна посідає 145 місце серед 190 країн світу за сальдо торгового балансу. Співвідношення експорту товарів і послуг до ВВП протягом останніх років коливається в межах 50-65%. В Україні зазвичай фіксується дефіцит торгового балансу. Так, у період від 2001 р. до 2014 р. він в середньому склав 609,46 млн дол., при цьому рекордно низький рівень спостерігався в 2008 р. – 2364,90 млн дол., та найвищий показник був у 2004 р. – 688 млн дол. [4].

В експортних поставках традиційно домінують чорні й кольорові метали та вироби з них, їх частка в експорті за 2013 р. склала 27,09%, але відповідно до попереднього року їх експорт зменшився на 6%. Частка експорту продовольчих товарів у 2013 р. склала 26,2%, порівняно з 2012 р. вона зменшилась на 3,6% (рис. 1).

Рис. 1. Товарна структура експорту України за 2013 рік

Джерело: складено на основі даних Державної служби статистики [5]

Останнім часом, відбулося торгово-економічне протистояння яке виникло внаслідок внесення 14 серпня 2013 р. митною службою Росії усіх українських імпортерів до переліку “ризикованих”, що призвело до фактичної блокади поставок товарів з України до Росії. У ніч з 28 на 29 січня 2014 р. Росія посилила процедуру митного контролю. Про це заявила Асоціація міжнародних автоперевізників і Федерація роботодавців. Практично всі вантажі, що прямують з України до Росії, тепер підлягають повному перевірянню. Перевізник за свій рахунок повинен вивантажити всю продукцію на кордоні. Там її зважать, перевірять сертифікати відповідності. Вся процедура такого оформлення займає до 15 робочих днів. На початку квітня 2014 р. Росія заборонила імпорт українських цукерок, шоколаду і твердих сирів.

Зважаючи на наведені факти, необхідно приділити увагу саме експортній діяльності, яка допомагає розширити міжнародні ринки збуту та покращити конкурентоспроможність товарів, перетворити підприємства у надійних експортерів, спрямувати ресурси у високопродуктивні галузі та збільшити величину високотехнологічних продуктів у експортній структурі.

Головним поштовхом є вибір Україною вектору руху до Європи, для цього потрібно всі зусилля спрямувати на підвищення якості українського продукту. Адже сам факт підписання Угоди про Асоціацію з ЄС значно підвищить інвестиційну привабливість та приток прямих іноземних інвестицій, що дасть змогу Україні врівноважити від’ємний торговельний баланс з ЄС. Український товаровиробник буде прагнути зайняти місце на європейському ринку, а край важливою вигодою від співпраці з зоною вільної торгівлі (ЗВТ) є можливість модернізації власного застарілого обладнання імпортним за більш дешевою ціною. Отже, перш ніж одержати вигоду від ЗВТ з ЄС потрібно вкласти у вітчизняне виробництво чимало коштів та сил. Тому в

нинішніх умовах підприємства повинні не тільки зберігати свій потенціал, але й удосконалити його.

Висновки. Отже, глобалізація – об'єктивна закономірність сучасної епохи. Україні на даному етапі необхідний сильний поштовх для інноваційного розвитку – прагнення активно інтегруватися в світовий економічний простір, намагання не лише пристосуватися до вимог світового ринку, а й стати повноцінним його учасником, прагнення отримати результати в довгостроковій перспективі, а не орієнтуватися на короткострокові вигоди.

Україна тісно співпрацює на світовому ринку з багатьма країнами, тому важливим для неї є питання здійснення зовнішньоекономічної діяльності, в першу чергу експортної. Вона має від'ємне сальдо зовнішньоторговельного балансу, що впливає на розвиток економіки держави загалом, на стан платіжного балансу та, зрештою, на добробут населення.

Удосконалення експортної діяльності на новому етапі має підпорядковуватися ідеї європейської інтеграції, використанню таких її форм та механізмів, які забезпечать повніше й ефективніше використання потенціалу взаємозв'язків України з розвиненими країнами світу, особливо в трансфері технологій, залученні прямих інвестицій, запровадженні сучасних систем менеджменту та маркетингу.

Головне завдання української держави сьогодні – визначити нові напрямки, форми, засоби та етапи реалізації стратегії удосконалення експортної діяльності. Реструктуризація народного господарства країни має бути здійснена з урахуванням внутрішніх можливостей і зовнішніх факторів для того, щоб, використавши існуючі та розкривши потенційні конкурентні переваги національної економіки, сприяти реалізації національних економічних інтересів, зростанню добробуту народу.

Список використаних джерел

1. Дідківський М. І. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства / М. І. Дідківський. – К. : Знання, 2008. – 462 с.

2. Кайтанський С. І. Проблеми та шляхи організації управління зовнішньоекономічною діяльністю в умовах глобалізації / І. С. Кайтанський // Таврійський науковий вісник : Збірник наукових праць ХДАУ. – Вип. 51. – Херсон : Айлант. – 2011. – С. 402-407.

3. Агєєв О. Шляхи інтеграції України в транспортну систему Європи / О. Агєєв. – Урядовий кур'єр. – 2010. – № 71. – С.14-20.

4. Россия возобновляет торговую войну [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://biz.liga.net/all/all/stati/2699106. – Дата останнього доступу 04.03.15р.

5. Структура експорту-імпорту за видами послуг [Електронний ресурс] / Державна служба статистики. – Режим доступу : http://ukrstat.org/uk/operativ/ operativ2013/ zd/str_eip_kv/str_eip_kv_u/ str_eip2013_u.htm. – Дата останнього доступу 07.03.15р.

И. А. Пройденко. Особенности развития экспортной деятельности предприятий Украины в условиях глобалізации.

В статье рассмотрены теоретические аспекты развития внешнеэкономической деятельности. Определены характерные признаки современной мировой экономики,

гн9гУкраины. Раскрыт характер влияния глобализационных процессов на национальную политику и реализацию национальных экономических интересов в торгово-экономической сфере.

Ключевые слова: внешнеэкономическая деятельность, глобализация, экспорт, импорт.

T. Providenko. Luckily for the development of eksportno pdprimstvo diyalnosti Ukraine in umovy globalsat.

In article theoretical aspects of development of foreign economic activity. Characteristic features of modern world economy, was used to study the export activity of the domestic enterprises of Ukraine. Revealed the nature of the influence of globalization processes on national policies and implementation of national economic interests in trade and economic sphere.

Keywords: foreign trade, globalization, export, import.

УДК 339.9:330.34(477)

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ

І. С. Копач, *студент,*
Науковий керівник – к.е.н., старший викладач Пилипенко Т. В.
Миколаївський національний аграрний університет

У статті розкрито основні тенденції розвитку економіки України в щ

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням впливу глобалізаційних процесів на економіку займались такі фахівці як Т. П. Чубко [1], О. О. Волович [2], В. В. Кошеленко, А. С. Трофимова [3], Я. В. Косик, О. Ю. Чигрин, В. С. Захарченко, В. С. Паньков, А. В. Кузнєцов та багато інших.

Постановка завдання. Метою даної статті є вивчення процесу глобалізації, його сутності, виділення позитивних і негативних явищ та їх впливу на економічний розвиток України.

Виклад основного матеріалу. Термін “глобалізація” походить від французького слова “global” – загальний. Цей термін у суспільствознавстві використовується для позначення одночасно процесу і результату розвитку певних тенденцій світової цивілізації, і в останні роки розглядається як чи не найяскравіша характеристика розвитку сучасного світу. Сутністю глобалізації як процесу, який характеризує сучасний етап розвитку людства, є формування спільного світового економічного, ршальні стандарти і керувати господарством кожного разу більш обмежена.

Усередині країни за умов глобалізації суспільство відчуває перевантаження, викликані послабленням або розривом традиційних економічних і соціальних зв’язків, соціальними розмежуваннями, що потребує посилення ролі держави як гаранта соціальної стабільності, більш ефективної ролі держави в економічному житті.

Глобалізація спонукає державу коректувати свою економічну політику через підвищення науково-технічного потенціалу, інтелектуального і професійного рівня робочої сили, стимулювання розвитку інноваційної структури тощо. Адже чим вищий ступінь економічної і соціальної консолідації суспільства і чим повніше реалізуються його внутрішні ресурси, тим більше воно здатне використати переваги інтеграційних зв'язків.

Економічна нестабільність зумовлює порушення економічної рівноваги, а це може спричинити втрату суверенності або державності.

Рівень економічної безпеки можна підвищити, якщо послабити залежність економіки від зовнішньоекономічних факторів. Для України така залежність виявляється, передусім, у потребі ввезення значної частки енергоносіїв із Російської Федерації і в труднощах налагодження дієвих зв'язків із альтернативними постачальниками, особливо нафти і газу [3].

За умов глобалізації контролюючі та розподільчі функції в національній економіці та (найголовніше) спроможність відстоювати інтереси власних громадян всупереч будь яким іншим інтересам зберегли далеко не всі держави.

Здатність держави на власний розсуд здійснювати економічну політику в інтересах виключно власних громадян і визначає рівень забезпечення її економічної безпеки. Контроль над невідтворюваними природними ресурсами країн Третього світу поступово взяли на себе ТНК. Національні уряди виконують в цій модернізованій системі неоколоніалізму майже виключно декоративні функції, а громадяни – дешевої некваліфікованої робочої сили.

Пострадянські країни (як і більшість країн ЦСЄ) десять років почали самостійно вирішувати завдання по забезпеченню своєї економічної безпеки. Деякі з них наближаються до вступу в ЄС. Інші намагаються кооперувати зусилля з Російською Федерацією. Український механізм забезпечення економічної безпеки вкрай важко оцінити адекватно.

Необхідно нарешті визначити в чому полягає основна причина в цілому незадовільного забезпечення економічної безпеки в Україні, що виявилося у відставанні нашої держави за всіма основними макроекономічними показниками від більшості країн Європи, Азії та Латинської Америки та вкрай незадовільній демографічній динаміці, одному з найнижчих показників рівня життя українців [4].

Український господарський комплекс, потенційно нагадує ЄС в мініатюрі. Більшість виробництв можливо зосередити на внутрішній ринок. Експортний потенціал національної економіки зорієнтовано в основному на ринки країн СНД та держав "Третього світу". Роль ЄС у процесі забезпеченні економічної безпеки України, на наш погляд, реально розглядати в якості своєрідного лакмусового папірця, що повинен продемонструвати рівень розвитку національної економіки. Принаймні рівень економічних проблем об'єднаної Європи за будь-якого розвитку внутрішньополітичної ситуації в Україні є насамперед справою потужних ТНК, які в жодному випадку не зацікавлені у зміцнені економічного суверенітету нашої держави.

Однією з головних причин виникнення тих проблем, які існують в Україні в економічній сфері, є недосконалість державного регулювання соціально-економічних процесів. Серед негативних явищ і тенденцій, що були характерними для минулих років, особливе занепокоєння, з точки зору національної і економічної безпеки, продовжують викликати всім відомі явища, такі як спад виробництва та погіршення зовнішньоторговельного балансу разом зі збереженням його від'ємного сальдо, подальше поглиблення платіжної кризи та рівня "тінізації" економіки, зростання рівня заборгованості перед бюджетом, нарахованих сум штрафних санкцій, низькі обсяги іноземних інвестицій, зростання внутрішнього боргу держави, падіння життєвого рівня, загострення проблеми зайнятості населення, збільшення зовнішнього державного боргу України тощо.

У такій ситуації економічну безпеку держави можна досягти за умови соціальної і економічної рівноваги. Рівновагою вважається таке становище населення країни, за якого забезпечуються його нормальні умови побуту і праці. А це залежить від наявності достатньої кількості основних ресурсів, сталості фінансово-кредитної та грошової системи, дієвості правоохоронної системи, готовності війська до захисту держави, надійності й ефективності системи самоврядування та державного управління.

На нашу думку найбільш реальний сценарій подальшої глобалізації на захід від України це об'єднана Європа. Вона, очевидно, буде представлена єдиними міжнародними організаціями в різних аспектах і вимірах. В економічному вимірі це буде ЄС, у військовому – НАТО, у політичному – Європарламент. На той час уже функціонуватиме всюди єдина європейська валюта – євро.

Так відносини між Україною та іншими західними країнами-сусідами повинні перейти в площину рівноправного партнерства і системної співпраці. Таке співробітництво повинно сприяти формуванню інтегральної системи Північ-Південь, Захід-Схід.

Висновки. Ефективність процесу забезпечення економічної безпеки залежить як від рівня адекватності державних інституцій завданням покладених на них Конституцією функцій так й від характеру й масштабів зовнішніх загроз та викликів.

Трансформація економічних відносин під впливом глобалізаційних процесів обґрунтовує потребу формування сучасної регіональної політики, яка враховує виробничі та соціально-економічні ресурси окремо взятого регіону, його інфраструктуру та систему зовнішніх економічних зв'язків, з метою поліпшення якості життя населення та забезпечення стабільності функціонування економічних систем усіх рівнів.

Україна має всі підстави для реалізації нової економічної парадигми з огляду на наявність потужного внутрішнього технологічного потенціалу.

Список використаних джерел

1. Жаліло Я. А. Економічна стратегія держави у нестабільних економічних системах. [Електронний ресурс] / Я. А. Жаліло // НІСД, Київ, 1998. – Режим доступу : http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/elcat/new/detail.php3?doc_id=1266935

2. Буквич А. В. Економічна безпека країни: теоретичні підходи до аналізу. [Електронний ресурс] / А. В. Буквич // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2000. – Вип. 16: Міжнародні відносини. – С. 46. – Режим доступу : http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/elcat/new/detail.php3?doc_id=1387193

3. Конкурентноспроможність економіки України в умовах глобалізації. [Електронний ресурс] / Я. А. Жаліло, Я. Б. Базилюк, Я. Б. Белінська та ін.; [За ред. Я. А. Жаліла.] – К. : НІС, 2005. – 388 с. – Режим доступу : http://old.niss.gov.ua/Table/29032006/prezentnew.ppt

4. Колодко Г. В. Глобалізація і перспективи розвитку постсоціалістичних країн. [Електронний ресурс] / Г. В. Колодко – К. : Основні цінності, 2002. – С. 109. – Режим доступу : http://www.socd.univ.kiev.ua/ru/library/globalizaciya-i-perspektivi-rozvitku-postsocialistichnih-krayin

5. Марценюк З. Р. Економічна безпека країни в глобальному світогосподарському просторі. [Електронний ресурс] / З. Р. Марценюк // Формування ринк. Відносин в Україні : зб. наук. Пр. – К., 2012. – № 3 (130). – Режим доступу: http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/elcat/new/detail.php3?doc_id=1467818

Г. В. Захарчук. Экономическая безопасность Украины в условиях глобализации.

В статье раскрыты основные тенденции развития экономики Украины в условиях глобализации. Анализируются состояние экономической безопасности Украины и причины неудовлетворительного обеспечения экономической безопасности. Предлагаются возможные варианты повышения уровня экономической безопасности государства.

Ключевые слова: экономическая безопасность, глобализация, экономическая система, интеграция.

G. V. Zakharchuk. The economic security of Ukraine in conditions of globalization.

In the article the basic tendencies of development of economy of Ukraine in conditions of globalization. The paper analyses the state of economic security of Ukraine and the reasons for the unsatisfactory economic security. Proposes possible options to improve the economic security of the state.

Keywords: economic security, globalization, economic system, integration.

УДК 005.44

ІСТОРИЧНІ ФОРМИ ТА ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЕТАПІВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

О. В. Крижановська, *студент,*
Науковий керівник – к.е.н., старший викладач Пилипенко Т. В.
Миколаївський національний аграрний університет

У статті проаналізовано основні історичні форми глобалізації. Розглянуто етапи та теоретичні підходи щодо обґрунтування основних концепцій розвитку процесу

глобалізації. Узагальнено межі глобальних трансформацій та зазначено проблеми глобалізації світової економіки.

Ключові слова: глобалізація, історичні форми глобалізації, етапи розвитку глобалізації, архаїчна глобалізація, протоглобалісти, інтернаціоналізація

Постановка проблеми. Особливістю глобалізації є наявність великої кількості різноманітних за своєю суттю процесів, які всі разом у взаємозв'язку відіграють важливу роль та суттєво впливають на розвиток людської цивілізації.

Процес глобалізації – це не лише головна тенденція світового розвитку, але й нова система міжнародних відносин, яка формується в сучасному світі, саме тому для дослідження процесів глобалізації повинна бути створена наукова база, яка б, серед інших важливих напрямків, досліджувала питання історичних форм та меж глобальних процесів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми глобалізації, зокрема її історичних форм та етапів розвитку, перебувають у центрі уваги багатьох сучасних українських та зарубіжних дослідників, зокрема, таких як Е. Азроянц [6], О. Білорус, Ф. Бродель [5], Т. Кальченко, О. Картунов [1], Л. Ринейська [4], А. Філіпенко, Ю. Шишков та інші.

Метою даного дослідження є спроба проаналізувати та узагальнити знання щодо основних історичних форм та етапів розвитку глобалізації, за допомогою яких обґрунтовується процес глобалізаційних трансформацій.

Виклад основного матеріалу. У 50-80-і роки XX ст. Глобалізаційні процеси поширюються в країнах Азії й Африки і з кінця 80-х років фактично "накривають" посттоталітарні країни Центральної та Південно-Східної Європи [1, с. 171]. Саме в кінці XX ст. Перед світовою спільнотою постала задача ефективної координації всіх глобальних процесів – глобальної економіки, глобальної екології, політичної структури світової спільноти, проблем бідності, війни і збереження миру, прав людини і суверенітету національних держав.

Наявність проблемних питань сприяє формуванню багатьох різноманітних підходів щодо особливостей сучасних глобалізаційних процесів, їхнього змісту та ролі в сучасному світі та встановленню певних часових меж та орієнтирів глобалізації. Узагальнивши всю різноманітність існуючих підходів, можна виокремити чотири загальноприйнятні концепції, які характеризують історичні межі глобалізації:

1.Концепція глобалізації як зміни форм історичного процесу (концепція "архаїчної глобалізації").

2. Концепція глобалізації як сучасного економічного феномену.

3. Концепція протоглобалістів.

4. Концепція глобалізації як певної позачасової властивості, яка властива світовому суспільству (концепція Е. Азроянца).

Відповідно до першої концепції глобалізація розглядається як тривалий історичний процес.

Представники даного напрямку в свою чергу також неоднозначно підходять до періодизації глобальних перетворень.

Як зазначає О. В. Картунов у своєму розвитку процес глобалізації пройшов три основні етапи:

Перший етап (XVI-XIX ст.) – епоха становлення індустріальної цивілізації. Великі географічні відкриття, промислова революція, утворення колоніальних імперій, формування світового ринку, виникнення міжнародної торговельно-економічної співпраці.

Другий етап (перша половина XX ст.) – епоха становлення імперіалізму. Посилення боротьби за колоніальний перерозподіл світу, зародження національно-визвольного руху в колоніальних країнах і загальне панування державно-монополістичного капіталізму на основі кейнсіанських уявлень про ринкові механізми регулювання.

Третій етап (друга половина XX ст.) – епоха краху колоніальної системи імперіалізму і формування основ постіндустріального суспільства. Поява великої групи молодих незалежних держав, утворення ООН і розширення її функцій, виникнення і швидке розповсюдження транснаціональних корпорацій, утворення наднаціональних валютно-фінансових органів, створення НАТО, Римського клубу й інших міжнародних організацій [2, с. 13].

Сучасні дослідники затверджують, що довгостроковий процес розвитку глобалізації має циклічно-хвильову природу, пов’язану з періодичними підйомами й спадами інтеграційних процесів. При цьому глобалізаційні хвилі, що поєднують інтеграційні (зближення, взаємодія, взаємопереплетіння й взаємопроникнення) і процеси, що пов’язані із диференціацією, (збільшення різноманіття, плюралізація), сприяють відновленню форм, змісту й механізмів глобалізації, не впливаючи на її поступальний розвиток. Відповідно до зазначеного підходу розрізняють такі цикли глобалізації:

I. Античний цикл (VIII ст. До н.е. – II ст. Н.е.), що включає:

- хвилю диференціації (VIII-IV ст. До н.е.);
- хвилю інтеграції (III ст. До н.е. – II ст. Н.е.).

II. Середньовічний цикл (III-XIII ст. Н.е.), що включає:

- хвилю диференціації (III-VII ст. Н.е.);
- хвилю інтеграції (VШ-XIII ст. Н.е.).

III. Цикл Нового часу (XI-XXI ст.), що охоплює:

- хвилю диференціації (XI-XVIII ст.);
- хвилю інтеграції (XI-XXI ст.) [3, с. 16].

Дослідник К. Бейлі у “Архаїчна та новітня глобалізація на теренах Євразії та Африки” здійснює спробу часового виокремлення архаїчної глобалізації та, досліджуючи логіку цього процесу, намагається виокремити причини та умови, за яких відбувається перехід до наступних форм глобалізаційних процесів у зазначених країнах. Велику увагу автор приділяє акторам архаїчної глобалізації, намагаючись з’ясувати, яку роль та місце вони займають у подальших формах цих процесів. Не залишилися поза увагою

автора і особливості співвідношення в історії центру та периферії, глобального та локального, а також питання протоглобалізму.

Науковець А. Теннісон у праці "Мусульманський універсалізм та Західна глобалізація" стверджує, що одним із успішних прикладів архаїчної глобалізації є саме мусульманський світ, який неодноразово потерпав від різноманітних викликів глобалізації, а також був активним учасником протоглобалізації й сам досить часто кидав виклики глобалізаційним процесам [4].

Основні ідеї прихильників першої концепції є логічними, з огляду на пояснення глобалізацій них процесів як таких, що трансформуються у певні сфери світового простору. Підтвердженням цього є і думка Ф. Броделя, який стверджує, що розмір та можливості існуючого світового простору залежать від особливостей історичного сприйняття часу [5, с. 46].

Прихильниками концепції глобалізації як сучасного економічного феномену є такі вчені: західні – К. Омае, Т. Левітт, Ф. Фукуяма, російські – А. Вебер, А. Неклесса, В. Кузнєцов, В. Ядов, і вітчизняні – Д. Лук'яненко, О. Білорус, А. Гальчинський, А. Геєць та інші [4]. Критику концепції "архаїчної глобалізації" та її анахронізм автори пояснюють тим фактом, що зміни у світовій економіці були не лише наслідком тогочасного розвитку, але й самі створювали собі передумови до подальшого загострення протиріч. Зокрема, О. Білорус, виступаючи з критикою щодо прибічників "архаїчної глобалізації", виділяє цілу низку критичних періодів її особливого прискорення:

- перший етап – створення імперій на основі торговельних інтересів, симбіозу держави і релігії (Рим, Візантія, Китай, Київська Русь);
- другий етап – період великих географічних відкриттів і створення економічних імперій і перших глобальних корпорацій (XV ст.);
- третій етап – промислова революція (Європа, XVIII ст.) і формування міжнародних ринків;
- четвертий етап – епоха світових війн XX ст. (1914-1918, 1939-1945), 1948-1989 (холодна економічна світова війна);
- п'ятий етап – інформаційна революція (починаючи з другої половини XX ст.)

Наступна концепція перебуває в контексті попередньої і пропонує виділяти два етапи глобалізації – протоглобальний і сучасний – етап ліберальної глобалізації.

Не суперечить цьому підходу і класифікація ОЕСР, яка пропонує розрізняти три етапи процесу глобалізації:

- інтернаціоналізація (починаючи з середини XIX ст.), що відповідає розвитку експортних потоків (протоглобальна фаза світового розвитку);
- транснаціоналізація (особливо з початку 1945 р.), яка пов'язана зі стрімким зростанням потоків прямих іноземних інвестицій;

- глобалізація (починаючи з 1980-х рр.). Найбільш видатними ідеологами цього напряму є Р. Кобден, Й. Шумпетер, Н. Ейнджел, А Уткін, Р. Кокс, І. Уоллерстайн.

Ототожнюючи глобалізацію з розвитком міжнародних торговельно-економічних зв'язків, зі зростанням фінансової взаємозалежності національних господарств, деякі дослідники дійшли висновку, що з 70-х років XIX ст. До 1913 р. (початок протоглобальної стадії) ступінь економічної взаємозалежності індустріальних країн за багатьма з цих параметрів був не нижчим, аніж наприкінці XX ст.

На протоглобальному етапі прибічники вважають, що світ вступив до активної фази взаємозближення на основі активізації розвитку торговельних і інвестиційних відносин у глобальному масштабі завдяки новітнім досягненням науки і техніки.

Ідеологами глобалізації перших десятиліть стали Кобден та Брайт, які вважають, що вільна торгівля підштовхне всесвітнє економічне зростання і завдяки небаченому процвітанню, що буде засноване на взаємозалежності, народи позбудуться конфліктних ситуацій.

Дослідник Е. Азроянц основним завданням власної концепції вважає необхідність об'єднання в одну трьох попередніх, оскільки вбачає в них наявність двох основних розбіжностей: по-перше, у визначенні часових параметрів глобалізації; по-друге, в трактуванні самого поняття глобалізація, яке одночасно можна сприймати і як причину, і як наслідок [4]. На думку автора, якщо глобалізація є причиною та тенденцією, це обов'язково призводить до нав'язування іншим тенденціям, які існують паралельно, але мають інший характер, схожих характеристик, хоча результат їхньої взаємодії повинен обов'язково знайти певне вираження. Історичний процес є одним із варіантів розвитку соціальної системи та спрямований на досягнення граничної цілісності, і саме тому, на думку вченого, таку цільову функцію історичного процесу і варто називати глобалізацією [6, с. 64].

Дещо іншої точки зору дотримується дослідник Ю. Шишков, який стверджує, що глобалізація, як явище, виникає наприкінці XX ст. І належить здебільшого до сфери економіки. Ю. Шишков намагається охарактеризувати зміст процесів глобалізації як якісно нову стадію процесу інтернаціоналізації господарського життя. Спираючись на такий підхід, автор намагається з'ясувати істинні причини існуючого техніко-економічного та соціально-культурного розриву між країнами "золотого мільярда" та людства в цілому. При цьому він наголошує, що, незважаючи на всі небезпеки, які містить глобалізація, вона все ж таки направлена не поглиблювати розрив між Півднем та Північчю у світовому господарстві, а навпаки, сприяє його зменшенню [3].

На думку більшості дослідників, обидва підходи щодо визначення глобалізації є актуальними. Зокрема, Ю. Шишков розглядає глобалізацію як певний етап загального процесу розвитку світової економіки, який став закономірним продуктом усієї попередньої її історії. Але Е. Азроянц, характеризуючи сучасну стадію еволюції Мегасоціуму, говорить про

необхідність "визначити ознаки, за якими можна оцінити ступінь принципової новизни змін, які відбуваються в системі, зокрема, її структурі". Отже, обидва дослідники визнають як наявність універсальної властивості людського соціуму, що полягає у постійному посиленні взаємних зв'язків і залежностей, так і виникнення приблизно з 1980-х рр. XX ст. Якісно нового етапу розвитку світової цивілізації – глобального.

Висновки. Глобалізація – це не тільки одна з основних тенденцій світового розвитку, але й нова система міжнародних економічних і політичних відносин, яка формується в сучасному світі, і саме тому історичне обґрунтування проблем глобалізації сьогодні актуальне питання, тому що дозволяє не тільки усвідомити вплив процесів глобалізації на процеси збереження державності, але й спланувати шляхи адаптування країни до нових реалій. Крім того, аналіз процесів глобалізації та їх дослідження і обґрунтування треба проводити не тільки з урахуванням ситуації, яка склалася у світі, але і з урахуванням історичного розвитку.

Адже у своєму розвитку процес глобалізації пройшов певні етапи: становлення індустріальної цивілізації, становлення імперіалізму та крах колоніальної системи імперіалізму і формування основ постіндустріального суспільства.

Таким чином, концепції історичних форм та етапів розвитку глобалізації є актуальними та мають своїх прихильників. Зокрема, щодо концепції "архаїчної глобалізації", то її підхід є дещо однобічним, оскільки розглядається здебільшого лише певний аспект, а не процес у цілому.

З точки зору другої концепції можливо заперечити або ж повністю відкинути ідею циклічності світового економічного розвитку. Третя концепція теж частково не витримує критики, оскільки наявні певні суперечності щодо запропонованого двоетапного розмежування глобальних процесів. Тому глобальні проблеми не вважалися настільки гострими, і крім того, процеси цього періоду зближували держави, а не людей. Та найбільш логічною є концепція Е. Азроянца, хоча вона й демонструє дещо нетрадиційний підхід до категоріального апарату. Подальшого вивчення потребує необхідність вироблення нових підходів щодо історичних форм та етапів існування глобалізації, які на сьогодні означають, що сучасний стан глобалізації – це закономірний результат попереднього розвитку і одна з основних тенденцій сучасного світового розвитку, яка впливає на виникнення нової системи міжнародних економічних і політичних відносин.

Список використаних джерел

1. Картунов О. В. Вступ до етнополітології : науково-навчальний посібник / О. В. Картунов. – К. : Знання, 1999. – 300 с.
2. Кувалдин В. Б. Глобализация – светлое будущее человечества? / В. Б. Кувалдин // НГ-сценарии. – 2000. – № 9. – С. 5–14.
3. Глобальна економіка: конспект лекцій для студентів V курсу денної форми навчання спеціальності "Міжнародна економіка" / [Відп. За випуск О. В. Воронова] – Одеса : ОНЕУ, ротапринт, 2012 р. – 84 с.

4. Ринейська Л. С. Посібник із вивчення навчальної дисципліни “Глобальна економіка” для студентів всіх напрямів економічної підготовки галузі знань 0305 “Економіка і підприємництво” [Електронний ресурс] / Л. С. Ринейська. – Полтава : Полт НТУ, 2011. – Режим доступу : http://skaz.com.ua/economika/18147/index.html.
5. Бродель Ф. Материальная цивилизация, экономика и капитализм. XV-XVIII вв. : [в 3-х т.] / Ф. Бродель. – М. : Прогресс, 1992. – Т. 3. Время мира – 573 с.
6. Азроянц Э. А. Глобализация: катастрофа или путь к развитию? Современные тенденции мирового развития и политические амбиции / Э. А. Азроянц. – М. : Издательский дом “Новый век”, 2002. – 416 с.

А. В. Крыжановская. Исторические формы и особенности развития этапов глобализации.

В статье проанализированы основные исторические формы глобализации. Рассмотрены этапы и теоретические подходы к обоснованию основных концепций развития процесса глобализации. Обобщенно грани глобальных трансформаций и указаны проблемы глобализации мировой экономики.

Ключевые слова: глобализация, исторические формы глобализации, этапы развития глобализации, архаическая глобализация, протоглобалісти, интернационализация

U. V. Kryzhanovsky. Historical forms and development stages globalization.

The article analyzes the main historical forms of globalization. The stages and theoretical approaches to the study of the basic concepts of development of the globalization process. Generalized facets of global transformations and the problems of globalization of the world economy.

Keywords: globalization, historical forms of globalization, stages of globalization archaic globalization, protagonisti, internationalization

УДК 339.9:330.341.1

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА

А. О. Венгер, *студент,*
Науковий керівник – к.е.н., старший викладач Пилипенко Т. В.
Миколаївський національний аграрний університет

Стаття присвячена дослідженням глобалізації світового господарства на світовому рівні, що визначає економічні взаємозв’язки між країнами, які зростають та відбиваються на постійно зростаючих зустрічних потоках товарів, послуг. Національні економіки все більше, крок за кроком, зрощуються в єдиний економічний організм.

Ключові слова: глобалізація, глобальна економіка, інтернаціоналізація виробництва.

Постановка проблеми. Всебічна інтернаціоналізація, що розповсюджується сьогодні практично на всі країни світу, всі сфери виробництва і обігу, обумовлює виникнення і формування якісно нового явища в поступальному розвитку цивілізації – глобалізацію світогосподарського розвитку. Глобалізація на світовому рівні визначається

економічними взаємозв'язками між країнами, які зростають та відбиваються на постійно зростаючих зустрічних потоках товарів, послуг, капіталу та ноу-хау. Національні економіки все більше, крок за кроком, зрощуються в єдиний економічний організм. Відмінна особливість цього економічного організму в тому, що тут домінують принципи ринкової економіки, об'єктивні закономірності міжнародного розподілу праці, інтернаціоналізації виробництва і капіталу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивченню процесу глобалізації сучасного економічного розвитку присвячено увагу багатьох наукових інститутів, окремих вчених і наукових шкіл усього світу. Найбільш повно питання глобалізації досліджуються в роботах В. Андерсона, С. Аміна, У. Бека, А. Бєловой, О. Богомолов [1], М. Загладіна, В. Колесова, М. Косолапова, А. Лібмана, Е. Мариганова [3], В. Новицького, М. Осьмова [2], А. Рамзеса, О. Рогача, Є. Савельєва, Н. Симонія, С. Соколенка, Л. Туроу, М. Фридмана, А. Філіпенка, С. Чугрова, Л. Шинкарука, Ю. Шишкова, А. Єльянова та ін. Водночас чимало питань в теорії глобалізації залишаються невирішеними.

Мета статті – проаналізувати на фоні сучасного прискореного розвитку глобальної економіки наявні у світовій економічній літературі погляди на походження і трактування цього феномену.

Виклад основного матеріалу. Поняття "глобалізація" увійшло в науковий обіг у 80-ті роки XX ст. Як відображення фундаментальних перетворень сучасної світової економіки, зумовлених посиленням дії загально цивілізаційних законів та закономірностей, які охоплюють усі сфери суспільного життя й формують постіндустріальну світову цивілізацію.

Глобалізація – складний, багатогранний процес, який поширюється на всі явища суспільного розвитку і пов'язаний з поглибленням інтернаціоналізації світової економіки, зростанням взаємозалежності національних держав, зумовлених прискореним рухом міжнародних переміщень товарів, послуг, капіталу, високих технологій тощо [1].

Глобалізація господарського життя – формування цілісного світового господарства на основі розвитку обшир них економічних з в'язків між фірмами, країнами й регіонами.

Глобалізація являє собою комплексне геополітичне, геоекономічне, геокультурне явище, що має потужний вплив на всі аспекти життєдіяльності спільноти.

Можна назвати багато недоліків, які торкаються того чи іншого визначення глобалізації. Так, у визначенні глобалізації МВФ відсутні й системний підхід, оскільки в ньому не враховуються інші форми міжнародних економічних відносин (наприклад, міжнародний рух робочої сили) та інститутів, які надають цілісності даному процесу. Крім того, про зростання взаємозалежності можна говорити і у разі інтернаціоналізації економіки порівняно з попередніми етапами процесу. У наведених визначеннях відсутня чітка класифікація нового етапу або нової стадії. Такий методологічний підхід

не передбачає конструктивну категоріальну визначеність категорії “глобалізація”. В окремих дефініціях робиться спроба дати визначення глобалізації, але вона порівнюється лише з однією із своїх складових на попередньому етапі розвитку, тобто з інтернаціоналізацією господарського життя. В. Андерсон намагається охарактеризувати глобалізацію з точки зору системного підходу, але у першому визначенні практично не фіксує жодних сутнісних ознак категорії (зводить глобалізацію “до системи систем, що прискорено змінюється...”). Далі названо лише політичні, культурні та біологічні зміни, що надто звужує сферу глобалізації. Подібні недоліки притаманні його визначенню, де йдеться про “потік сил, що конвертуються і створюють істинно єдиний світ”. Антиісторичним є ототожнення початку глобалізації з появою людини на Землі. Для забезпеченнянауковоїобґрунтованостівизначенняцієїкатегоріїсліднасамперед використатиметодологію короткого і розгорнутого визначення. Оскільки коротке визначення передбачає з’ясування глибинної внутрішньої сутності (з урахуванням принципу суперечності), то глобалізацію можна охарактеризувати як суперечливу взаємодію розвитку людини в межах національних суспільних відносин та глобальних процесів, що формуються і розвиваються на основі інтернаціоналізації господарського життя. Йдеться про людину, основними складовими якої є природна та соціальна, тому розвиток сучасної глобалізації пронизує суперечливе входження в єдиний глобальний простір кожної із цих складових. Людина в межах національних держав розвивається не як окремий ізольований суб’єкт (так звана “робінзонада”), а в трудових колективах, різноманітних громадських об’єднаннях, партіях, окремих націях та народностях, які по-різному залучаються до світового глобального процесу [3].

Інтернаціоналізація виробництва – дуже багато планове явище. В окреміперіодисвогорозвиткуцеекономічнеявищеможеноситизовсімспецифічні якіснівластивості та мати різні масштаби. Так, на одному відрізку часу міжнародне усуспільнення виробництва має формальний характер, а на іншому – реальний, в один час воно здійснюється у повному міжнародному масштабі, а в інший – у регіональному.

В умовах глобалізації інтернаціоналізація економіки набуває нових рис:

- формується глобальне світове виробництво на основі планетарного охоплення світової економіки транснаціональними корпораціями і транснаціональними банками, розвитку довгострокових виробничих зв’язків, стратегічних альянсів, договорів про співдружність тощо;

- кардинально змінюється зміст світових господарських зв’язків: темпи зростання міжнародної торгівлі випереджають темпи зростання виробництва, фінансові потоки перевищують трансакції, пов’язані з експортом товарів і послуг;

- змінюється спрямованість і структура міжнародної торгівлі, зростає товарообмін наукомісткою, високотехнологічною продукцією між розвинутими країнами;

- якісних перетворень зазнає фінансова сфера, змінюється її роль у світовій економіці на основі прогресуючого зростання валютних, фондових, кредитних ринків тощо;

- посилюється орієнтація розвинутих економік на розгортання всіх сфер людської активності: здатність генерувати нові знання, швидко їх застосовувати, використовуючи сучасні методи обробки інформації;

- інтенсифікується пошук світового центру управління та інструментів регулювання глобальних світогосподарських процесів.

Глобальна економіка – якісно новий стан світової економіки, яка поступово перетворюється в цілісний глобальний організм, поєднаний гігантською виробничо-збутовою мережею, глобальною фінансовою системою, планетарною інформаційною мережею тощо [4, с. 342-345].

Форми прояву глобалізації:

- формування загальнопланетарного науково-інформаційного простору, світової комунікаційної мережі, глобальних технологічних систем;

- інтенсифікація міжнародних трансакцій, формування глобальних ринків робочої сили, товарів, інформаційних технологій на основі поступового демонтажу торговельних бар'єрів, підписання а багатосторонніх торговельних угод тощо;

- бурхливе розширення світового фінансового ринку, різке збільшення обсягів і швидкості потоків капіталів, фінансових операцій, здійснюваних різними суб'єктами світогосподарських зв'язків;

- зростання відкритості й посилення взаємозалежності економік, господарсько-технологічне зближення країн, інтенсифікація регіональних інтеграційних процесів, розвиток міжконтинентальної інтеграції тощо;

- становлення єдиного світового виробництва на основі інтенсифікації планетарної діяльності глобальних господарських комплексів (мультинаціональних компаній, багатопрофільних транснаціональних корпорацій, транснаціональних банків, їх об'єднань тощо);

- міжнародний рух циклічних коливань економіки, біржових, валютних і фінансових криз; зближення процентних ставок, внутрішніх і світових цін тощо;

- уніфікація ведення бізнесу, формування нової системи глобального управління; зростання кількості наднаціональних структур регулювання світового господарства, міжурядових та неурядових міжнародних організацій;

- інформаційно-культурне зближення народів, впровадження єдиних стандартів життя, уніфікація уподобань, цінностей, суспільної свідомості тощо;

- порушення рівноваги світової екосистеми, загострення глобальних проблем.

У сучасній світовій економіці можна виділити дві основні тенденції.

1. Спостерігається посилення цілісності світового господарства, його глобалізація. Це викликано розвитком економічних зв'язків між країнами, лібералізацією торгівлі, створенням сучасних систем комунікації та

інформації, світових технічних стандартів і норм. Найбільш виразно цей процес проявляється в діяльності ТНК.

Сучасні економісти вважають, що у світовій економіці відбувається подальше ускладнення системи зв'язків між ТНК у формі освіти міжнародних корпоративних альянсів. Їх мета – розвивати і просувати на ринок нові технології, використовуючи порівняльні переваги філій у різних країнах. Подібні альянси допомагають адаптуватися до посилення конкуренції на світовому ринку, оскільки вони дають можливість об'єднати зусилля в технологічній сфері, знизити ризик при спільному інвестуванні у великі проекти.

2. У сучасному світовому господарстві відбувається економічне зближення і взаємодія країн на регіональному рівні, формуються великі регіональні інтеграційні структури, які розвиваються в напрямку створення відносно самостійних центрів світового господарства.

Процес перетворення світового господарства в єдиний ринок товарів і послуг, капіталу, робочої сили і знань називається глобалізацією [5].

По суті, це більш висока стадія інтернаціоналізації, її подальший розвиток. Однак, коли світ був єдиним ринком лише для невеликого числа компаній, йшлося про інтернаціоналізацію. Коли ж світ стає єдиним ринком для десятків тисяч ТНК і до того ж всій ого регіони відкриті для діяльності цього ринку, то можна говорити про нове явище – глобалізації.

Висновок. За сучасних умов світове господарство все більше набуває ознак цілісності. Цей процес об'єктивно зумовлений дією таких факторів:

- прагнення людства вижити за наявності значних ядерних потенціалів та ймовірності їх нарощування в інших країнах, загроза ядерної війни, політика мирного співіснування;
- розгортання НТР. Зараз жодна з країн не може самостійно використати всі досягнення сучасної науки і техніки, тому треба об'єднувати зусилля у цій сфері, що сприятиме встановленню тісних економічних і науково-технічних зв'язків між країнами, формуванню стійких структур у світовому господарстві;
- інтернаціоналізація господарського життя, міжнародний поділ праці;
- нинікраїнисвітовогоспівтоваристваможутьефективнорозвивативи робничіпроцеси на рівні світових стандартів, випускати високо якісну продукцію, використовуючи процеси спеціалізації та кооперування виробництва на міжнародному рівні. Завдяки цьому можна значно знизити собівартість продукції, підвищити її якість, надійність, зекономити паливно-енергетичні, сировинні ресурси, підвищити продуктивність праці, раціонально використовувати робочу силу;
- необхідність об'єднання зусиль країн для розв'язання глобальних проблем (екологічних, продовольчих тощо); потреба у взаємній допомозі в екстремальних ситуаціях (землетруси, ядерні аварії тощо), доцільність об'єднання господарських зусиль країн-партнерів для освоєння багатств Світового океану й космосу, для збереження уже набутих людських знань,

ідей і для перероблення й використання все складніших інформаційних систем, створення міжнародного інформаційного банку даних, яким могла б користуватися відповідно до своїх потреб кожна країна світового співтовариства.

Формуванню глобальної цілісності світового господарства сприяє розвиток відповідної інфраструктури: прокладання трансконтинентальних залізниць, світових систем зв'язку та ін.

Список використаних джерел

1. Богомолов О. Т. Світова економіка у XXI століття глобалізації: підручник / О. Т. Богомолов. – М. : Економіка, 2009. – № 5. – С. 27-41. – Режим доступу : http://www.ec-study.com/ua/literature/ b302049_bogomolov_svitova
2. Осьмова М. Н. Государство мирового хозяйства : учеб. Пособие / М. Н. Осьмова, А. В. Бойченко. – М. : ИНФРА-М, 2006. – 376 с. – Режим доступу : http://nashol.com/20110426 54664/globalizaciya
3. Мариганова Е. А. Макроекономіка / Е. А. Мариганова, С. А. Шапіро. – Режим доступу : http://epi.cc.ua/makroekonomika-ekspress-kurs.html
4. Козюк В. В. Історія економіки та економічної думки: від ранніх цивілізацій до XX ст. : навч. посіб. / В.В. Козюка, Л.А. Родіонової. – К. : Знання, 2011. – 582 с.
5. Кириленко В. В. Історія економічних вчень / В. В. Кириленко: Курс лекцій. – Тернопіль : Економічна думка, 2007. – 252 с. – Режим доступу : http://diplomvkarmane.org.ua/attachments/1917_istoriya_econ_vchen_kyrylenko.pdf

А. А. Венгер. Глобализация мирового хозяйства.

Статья посвящена исследованию глобализации мирового хозяйства на мировом уровне, что определяет экономические взаимосвязи между странами, которые растут и отражаются на постоянно растущих встречных потоках товаров, услуг. Национальные экономики все больше, шаг за шагом сращиваются в единый экономический организм.

Ключевые слова: глобализация, глобальная экономика, интернационализация производства.

A. Wenger. Globalization of the world economy.

The article examines the globalization of the world economy at the world level that defines economic relationships between countries that grow and affect the growing of counter flows of goods, services. The national economy is increasingly step by step spliced into a single economic organism.

Keywords: globalization, global economy, the internationalization of production.

УДК 061.1ЄС:371.2(477)

НЕОБХІДНІСТЬ АДАПТАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ У ВІДПОВІДНІСТЬ ДО ВИМОГ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

В. В. Кузнецова, *студент,*
Науковий керівник – к.е.н., старший викладач Пилипенко Т. В.,
Миколаївський національний аграрний університет

Стаття присвячена аналізу сучасних підходів щодо підвищення якості освіти, підготовки висококваліфікованих і конкурентоздатних фахівців в Україні відповідно до вимог європейського простору.

Ключові слова: вища освіта, якість вищої освіти, забезпечення якості вищої освіти, вищі навчальні заклади.

Постановка проблеми. Освіта є основним індикатором розвитку будь-якого суспільства та фактором державотворення і культури. Кожна держава намагається спрямувати всі свої зусилля на удосконалення навчально-виховного процесу, поліпшення якості освіти та розбудову мережі навчальних закладів. Важливою ланкою системи освіти є професійна освіта, адже підготовка висококваліфікованих і конкурентоздатних фахівців є основою кадрового потенціалу держави.

Висока конкуренція на ринку праці спонукає до забезпечення якісної професійної освіти, що, в свою чергу, вимагає підвищення рівня професіоналізму та компетентності випускників. Освітній рівень і значення його якості з урахуванням потреб як економіки, так і окремих громадян та суспільства в цілому, а також інтенсивний розвиток інтеграційних процесів, що потребують високого рівня якості вищої освіти, є пріоритетними в системі загальнодержавної освітньої політики. Запорукою успіху є дотримання норм і законів на всіх рівнях системи навчання. Відсутність належної організації та контролю за якістю підготовки фахівців в Україні зумовлює актуальність теми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання адаптації вищої освіти України до європейського освітнього простору розглядається багатьма науковцями: І. Артьомовим [5], І. Вакарчуком, В. Журавським, М. Згуровським, В. Кременем, В. Луговин, Ж. Талановою, Л. Федуловою. В останні роки виникало багато проблем ефективного реформування освіти. Шляхи їх вирішення пропонували у своїх дослідженнях Я. Болюбаш, А. Кульчицька, Н. Ничкло, М. Чепіль [4] та ін.

Постановка завдання. Дослідити теоретичні аспекти якості підготовки кадрів вищими навчальними закладами України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору.

Виклад основного матеріалу дослідження. Глобальні світові тренди розвитку освітніх технологій обумовлюють потребу у інноваційній реформі національної системи вищої освіти. Така реформа повинна бути спрямована

на зростання конкурентоспроможності вищих навчальних закладів (ВНЗ), що забезпечувало б економіку країни фахівцями, здатними втілювати інноваційні технології у всі сфери суспільного життя, сприяло б розвитку співробітництва між Україною та світовою спільнотою у сфері освітньої, наукової та науково-інноваційної діяльності, підвищувало б потенціал національної освіти на світовому ринку.

За роки незалежності система освіти України зазнала великих змін. Зросла кількість вищих навчальних закладів, з'явилися нові спеціальності, форми навчання тощо, що свідчить про ріст доступності освіти. У той же час, країна поступово здає свої позиції на світовому ринку, де ще недавно Україна займала вагомі позиції в світі, зокрема, насамперед на ринку високотехнологічної продукції, якісна освіта для якої є вирішальною. Будучи країною з чи не найбільшої часткою населення, що має вищу освіту, сьогодні Україна посідає останні місця в Європі за часткою наукомісткої продукції у ВНП, що є наслідком зниження якості освіти. Отже, є очевидною наявність однієї з кризових складових економічного розвитку – криза якості та ефективності освіти [1, с. 88].

Стратегічною задачею української освіти є приведення її до світових стандартів. Для реалізації визначеної стратегії пріоритетним завданням сьогодення є забезпечення високоякісної освіти на всіх її етапах і рівнях, оцінювання її результативності та управління якістю [2, с. 51-55].

Розвиток вищої освіти в Україні регламентується нормативно-правовою базою, законами України "Про освіту", "Про вищу освіту", завдання та напрями реформування викладені у Державній національній програмі "Освіта" (Україна XXI століття) та Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки. Система вищої освіти в Україні орієнтується на підготовку конкурентоспроможної, всебічно розвиненої особистості з готовністю нестандартно мислити та творчо розв'язувати професійні завдання в умовах організаційної, академічної, кадрової та фінансової свободи вузу.

Таким чином, згідно з принципами автономії вузів, відповідальність за якість освіти покладається на кожного з них. Закон "Про вищу освіту" чітко встановлює "основні правові, організаційні, фінансові засади функціонування системи вищої освіти, створює умови для посилення співпраці державних органів і бізнесу з вищими навчальними закладами на принципах автономії вищих навчальних закладів, поєднання освіти з наукою та виробництвом з метою підготовки конкурентоспроможного людського капіталу для високотехнологічного та інноваційного розвитку країни, самореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства, ринку праці та держави у кваліфікованих фахівцях" [3].

Формування кваліфікованих фахівців необхідно розпочати із надання більш якісних освітніх послуг та забезпечити контроль за цим процесом. У розділі 5 Закону України "Про вищу освіту" передбачаються:

1) системи забезпечення вищими навчальними закладами якості освітньої діяльності та якості вищої освіти (система внутрішнього забезпечення якості);

2) системи зовнішнього забезпечення якості освітньої діяльності вищих навчальних закладів та якості вищої освіти;

3) системи забезпечення якості діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти і незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти [3].

Необхідно зазначити, що з розвитком інформаційних технологій та науково-технічним прогресом зростають вимоги до кандидатів під час працевлаштування. Процес інтеграції та глобалізації вимагає від випускників вузів уміння володіти іноземними мовами, персональним комп'ютером, вміння аналізувати проблеми та знаходити шляхи їхнього вирішення, застосовуючи неординарне, творче та креативне мислення.

Така готовність до інноваційної та наукової діяльності є обов'язковою вимогою не лише до студентів, а і до викладачів. Використання мультимедійного обладнання, залучення студентів до виконання творчих проектів, пошук інформації, використовуючи електронні бібліотеки, урізноманітнює навчальний процес, зацікавлює студентів та сприяє вдосконалення майстерності викладача.

Важливо переглянути співпрацю вищих навчальних закладів із роботодавцями, які повинні бути, в першу чергу, зацікавлені в високій кваліфікації потенційного працівника. Доречним є зауваження М. Чепіль: "одним із головних завдань модернізації вищої освіти є усунення значних структурних невідповідностей між потребами економіки й обсягами, структурою підготовки і перепідготовки фахівців шляхом стратегічного планування розвитку пріоритетних галузей економіки та їх збалансованого кадрового забезпечення. Найважливішою і найскладнішою проблемою є визначення потреби держави у фахівцях з вищою освітою, і добре відомо, що сучасні методи визначення потреб далекі від досконалих" [4, с.131].

Таким чином, І. Артьомов виділяє ряд проблем, вирішення яких пришвидшить інтеграцію України до світового освітнього простору:

1. Можливе "вихолощення" в процесі інтеграції існуючих традицій і потужних можливостей вітчизняної вищої освіти, яку слід не руйнувати, а вдосконалювати і розвивати на основі національної концепції вищої освіти.

2. Посилення імміграції висококваліфікованих спеціалістів і загалом «мізків», якщо не створювати їм належних умов праці і відповідної її оплати.

3. Недостатність науково-методичного, кадрового, матеріально-технічного і фінансового забезпечення для реалізації положень Болонського процесу в Україні.

4. Надлишкова регламентація та недостатня гнучкість адаптування навчальних програм з багатьох дисциплін і неготовність багатьох вузів формувати нові компетенції випускників, з урахуванням мобільності ринку праці.

5. Гострою залишається проблема використання іноземних мов, незважаючи на те, що у прикордонних регіонах більшість населення спілкується двома-трьома мовами сусідніх країн [5, с. 259].

У зв'язку з процесом глобалізації та євроінтеграції та тими змінами, що відбуваються в сфері вищої освіти, питання забезпечення якості вищої освіти набуває особливої актуальності та потребує розгляду її у контексті визначень сучасності як плинної цілісної складності у ситуації глобальних трансформацій [6; 7].

Для успішної адаптації вищої освіти України до європейських стандартів необхідно подолати, перш за все, відставання у певних напрямах, вживати активні заходи, спрямовані на превентивне відвернення майбутніх проблем і викликів. Необхідно окреслити систему дій, спрямованих на розвиток вищих навчальних закладів, розглянути питання багаторівневості навчального процесу, якості вищої освіти в контексті ринку праці, контролю держави за якістю вищої освіти, університетської науки, гуманізації вищої освіти [4, с. 129].

У болонських комюніке (2005, 2007, 2009, 2010, 2012) країнами-учасницями, якою є з 2005 року і Україна, приділяється увага щодо забезпечення якості вищої освіти. Зокрема, у Бергенському комюніке країни-учасниці закликаються докласти зусиль для підвищення якості діяльності вищих навчальних закладів шляхом прийняття та впровадження Стандартів та рекомендацій щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти, які є визначальним чинником змін у забезпеченні якості. Також звертається увага на те, що вищі навчальні заклади повинні продовжувати розробку внутрішніх систем забезпечення якості.

Усе вищенаведене дає можливість визначити основні завдання:

- забезпечити поєднання освітньої, наукової та інноваційної діяльності у навчально-виховному процесі;
- забезпечити висококваліфікованим педагогічним персоналом та необхідною матеріальною базою;
- сприяти обміну досвідом студентів, їх участь у міжнародних програмах через співробітництво українських і зарубіжних вищих навчальних закладів;
- забезпечити доступ до інформаційних ресурсів на основі відповідних технологій, як приклад, створення електронної бібліотечної системи;
- створити умови для реалізації освіти впродовж життя;
- регулювати процес надання послуг залежно від потреб суспільства та економіки;
- залучити до активної співпраці потенційних роботодавців;
- міжнародна співпраця, використання досвіду передових зарубіжних країн у сфері освіти.

Вирішення цих завдань сприятиме утвердженню становища освіти в Україні на регіональному та світовому рівнях.

Висновки. Отже, підготовка висококваліфікованих фахівців відіграє значну роль в інтеграції до європейського освітнього простору. Проте

необхідно забезпечити якість надання освітніх послуг та регулювати цей процес залежно від потреб суспільства. Залучення до активної співпраці роботодавців, поєднання освіти і науки, збалансованість і відкритість освітньої системи, формування достатнього рівня академічної культури, міжнародна співпраця та випереджувальний характер освітніх послуг сприятиме досягненню цієї мети і зможе утвердити становище освіти України на регіональному та світовому рівнях.

Список використаних джерел

1. Огнев'юк В. О. Освітологія: витокинауковогонапряму : монографія / [За ред. В.О. Огнев'юка]; Авт. кол. : В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва, Л. Л. Хоружа та ін. – К. : ВП "Едельвейс", 2012. – 336 с.

2. Скубашевська О. Мовні стратегії інноваційної освіти / О. Скубашевська // Вища освіта України. – 2007.– № 4. – С. 51-55.

3. Про вищу освіту : Закон Українивід 1 липня 2014 № 1556-VII [Електронний ресурс]. − Режим доступу : http://zakon2. rada.gov.ua/ laws/show/ 1556-18/

4. Чепіль М. М. Порівняльна педагогіка : навч. посіб. / М. М. Чепіль. − К. : Академвидав, 2014. − 216 с.

5. Артьомов І. В. Європейська інтеграція України: стан, проблеми, перспективи : зб. наук.статей у 2 кн. / І. В. Артьомов. − Кн.2. − Ужгород : ПП "АУДОР-ШАРК", 2014. − 452 с.

6. Теоретичні засади моніторингу якості вищої природничої та інженерної освіти : монографія / [К. В. Корсак, Ю. К. Корсак, З. С. Тарутіната ін.]. – К. : Педагогічна думка, 2012. – 208 с. – Серія: Модернізація вищої освіти: світоглядно-педагогічні проблеми

7. Філософсько-методологічні засади підвищення якості вищої освіти України: європейський вимір : монографія / [В. Андрущенко (керівник), М. Бойченко, Л. Горбунова, І. Надольний та ін.]. – К. : Педагогічна думка, 2012. – 220 с.

В. В. Кузнецова. Необходимость адаптации национальной системы образования в соответствие с требованиями Европейского Союза.

Статья посвящена анализу современных подходов по повышению качества образования, подготовки высококвалифицированных и конкурентоспособных специалистов в Украине в соответствии с требованиями европейского пространства.

Ключевые слова: высшее образование, качество высшего образования, обеспечение качества высшего образования, высшие учебные заведения.

V. Kuznetsova. The need to adapt the national education system in accordance with the requirements of the European Union.

The article is devoted the analysis of modern approaches to improvement of education quality, training of qualified and competitive specialists in Ukraine in accordance with the requirements of the European space.

Keywords: higher education, quality higher education, quality assurance in higher education, institutions of higher education.

УДК 339.94

ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ СВІТОВОЇ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

О. А. Грицевська, *студент,*
Науковий керівник – к.е.н., старший викладач Пилипенко Т. В.
Миколаївський національний аграрний університет

У даній статті розглянуто сутність поняття світової фінансової кризи. Проаналізовано фактори впливу фінансових криз на економіку України та на підприємства України.

Ключові слова: світова фінансова криза, глобалізація світової економіки,фінансова система.

Постановка проблеми. Глобалізація економіки породжує багато складних проблем і суперечностей. Конфлікт між національним і глобальним виступає однією із рушійних сил трансформації сучасної світової економіки. “Фінансова революція” останнього десятиріччя значно посилила ступінь взаємозв’язків національних економік [1, с. 35].

Функціонування ринкової економіки, як і будь-якої економічної системи, не є рівномірним і безперервним. Економічне зростання час від часу чергується з процесами застою та спаду, тобто зниженням усієї економічної та ділової активності. Такі періодичні коливання свідчать про циклічний характер економічного розвитку. Тобто ринкове саморегулювання на певному етапі зумовлює виникнення економічних криз, які й надалі його супроводжують. Нині весь світ та, зокрема, й Україна переживає саме такий етап спаду всіх чинників розвитку економіки в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Світовій фінансовій кризі присвячені наукові роботи багатьох економістів та фінансистів зарубіжних країн та України. А саме: А. Поддєрьогіна [2], А. Поручника [5], Б. Данилишина, В. Ковалева [3], В. Прядка [6], Д. Гелда, Є. Боброва [10], І. Бураковського [1], М. Алле, О. Барановського [4], О. Соскіна [9], Т. Ковальчука [7], Ю. Козака [8] інших вчених.

Метою дослідження є визначення основних наслідків впливу глобальної фінансової кризи на економіку України.

Виклад основного матеріалу. Вплив світової фінансової кризи на Україну зумовлений дією низки зовнішніх і внутрішніх факторів, до яких економіка країни виявилась не готовою, що пов’язано з незавершеністю важливих процесів ринкової трансформації, вузькістю внутрішнього ринку, сильною залежністю від зовнішньої кон’юнктури, низьким рівнем економічного суверенітету в умовах прискорення темпів монетизації й рівня доларизації, а також випереджальним зростанням фінансового сектору у відриві від реального, відсталою структурою економіки та її надмірною енергоємністю. Все це супроводжується швидким зростанням валового

зовнішнього боргу, який переважно спрямовувався не на зміцнення експортного потенціалу, а на збільшення споживчого, кредитування [2].

Фінансова криза – це різке погіршення стану фінансового ринку внаслідок реалізації накопичених ризиків під впливом внутрішніх і зовнішніх економічних та політичних чинників, що спричиняє порушення його функціонування, зниження цінових показників, погіршення ліквідності й якості фінансових інструментів, банкрутство учасників [3, с. 23].

Фінансова криза відображає глибокий розлад фінансової системи держави, який найбільше проявляється у виникненні якісних змін в економічній системі, які спричиняють глибоке порушення розвитку фінансової системи окремих країн або світових ринків у цілому. Найбільш точним індикатором стану економіки є фінансовий ринок. Саме його реакція на різноманітні економічні події є найбільш значущою для виявлення тенденцій, які можуть призвести до початку фінансової кризи.

Основні причини фінансових криз поділяються на внутрішні та зовнішні [4, с. 15]. До внутрішніх причин світове економічне суспільство відносить: нестабільність банківської системи країн; наростання частки сумнівних кредитів; посилення інфляції; завищений валютний курс; високі темпи девальвації валюти; зростання дефіциту державного бюджету і державного боргу; зростання дефіциту платіжного балансу; доларизація економіки; наростання кількості високоризикованих цінних паперів,особливо деривативів на фондовому ринку.

Зовнішніми причинами фінансових криз є: неконтрольований рух міжнародного спекулятивного капіталу; валютні війни; зміни міжнародної конкурентоздатності країн.

Внутрішнє та зовнішнє соціально-економічне середовище є дуже індивідуальним та має конкретні ознаки для кожної країни. Саме тому ці причини достатню важко відокремлювати та прогнозувати. Викликати фінансові кризи також можуть і суб’єктивні чинники – помилки у економічній політиці уряду, а також нераціональні очікування бізнесу.

Загалом фінансові кризи спричиняють: зростання процентних ставок, що робить проекти більш ризикованими; зростання невизначеності на фінансових ринках у результаті краху фінансових інститутів, рецесій, політичної нестабільності, що ускладнює для кредитора вибір надійного позичальника; вплив ринків активів на стан балансів (скорочення чистої вартості в результаті краху на фондовому ринку спонукає компанії здійснювати угоди з підвищеним ризиком), що збільшує моральний ризик для кредитора; банківську паніку [5, с. 53].

Відносно висока вразливість України до негативних подій на світових фінансових ринках та у світовій економіці є наслідком відносно високого рівня її відкритості (табл. 1).

Таблиця 1

Відмінності у кризах 1998 і 2008 років

Показник за яким характеризують	Криза 2008 р.	Криза 1998 р.
Державний борг, млрд грн	68,23	20
Частка експорту у ВВП,%	60	42
Валютні резерви в НБУ, млрд дол. США	5,6	0,7
Девальвація гривні, значення куру	(4,8-5,79)	(1,98-5,3)
Наявність фрондових ринків	Найбільше вплинули на кризу	Були, але відсталі, зокрема відсутність фючерсного ринку

Джерело: використано ідею [8]

Глобальна фінансова криза 2008 року – глибока фінансова криза, найгірша криза з часів великої депресії, яка перебуває в активній фазі станом на середину листопада 2008 року. Криза ясно проявилась у вересні 2008 року під час банкрутства, злиття або консервації декількох великих американських фінансових фірм. Причини, що викликали цю кризу, повідомлялись в ділових журналах за декілька місяців до вересня, разом із коментарями про фінансову стабільність провідних інвестиційних банків, страхових фірм та іпотечних банків США та Європи постраждалих від іпотечної кризи [6, с. 9].

Причиною фінансової кризи цього року є внутрішні чинники, проте зовнішній вплив просто прискорив настання симптомів. Фінансова криза 1998 року також мала боргові корені і так само наступила нібито від зовнішніх чинників, хоча насправді була закономірним наслідком хибної внутрішньої політики. Монетарні обмеження НБУ, які постійно задіювали впродовж 2008 року для боротьби з інфляцією, необґрунтована ревальвація гривні (за недосягнення поставлених цілей) фактично спровокували макроекономічні загрози в Україні, вже достатньо загальмували економічну активність, відчутно погіршили можливості виходу з кризи [7, с. 5].

У період кризи 2008-2009 років іноземна присутність серед власників вітчизняної банківської системи стала джерелом міцності для багатьох країн Центральної та Східної Європи. Іноземні материнські банки у Боснії, Угорщині, Латвії, Румунії та Сербії взяли зобов’язання в рамках Віденської Ініціативи утримувати капітал на докризовому рівні і надали достатню підтримку своїм дочірнім філіям. В Україні багато материнських іноземних банків погодилися рекапіталізувати свої дочірні банки у контексті двох раундів стрес-тестування, загальний обсяг пов’язаних із банками прямих іноземних інвестицій у 2009-2010 рр. становив близько 4,5 млрд дол. США.

Однак, у той же час, чисті зовнішні запозичення банківському сектору, у т.ч. через материнські банки скоротилося на 10 млрд дол. США. Фінансова позиція багатьох європейських банків, які надали кредити Україні, тепер є слабшою, ніж у 2008-2009 рр. Вони мають справу з більш високими ризиками у зв'язку з кредитами, наданими Греції та іншим країнам. Якщо навантаження у Єврозоні спричинить потребу у додатковій капіталізації материнських банків (або генеруватиме інші навантаження, пов'язані із забезпеченням коштами), вони можуть вжити заходів для обмеження або скорочення обсягів кредитів, наданих ними іншим країнам, як, наприклад, Україні. Це може призвести до скорочення фінансування (чи то короткотермінового фінансування на міжбанку, чи то довготермінової підтримки) як для державного, так і приватного секторів України (включно з дочірніми філіями банків) [9, с. 51].

Типовими наслідками впливу фінансових криз на підприємницьку діяльність України є: утрата клієнтів та покупців готової продукції, що пов'язано з погіршенням соціального становище населення; зі зростанням безробіття, заборгованістю з виплат заробітних плат і їх знеціненням через інфляцію та інших причин; зменшення кількості замовлень та контрактів з продажу продукції; неритмічність виробництва, неповне завантаження потужностей; зростання собівартості та різке зниження продуктивності праці; збільшення розміру неліквідних оборотних засобів та наявність понаднормових запасів; виникнення внутрішньовиробничих конфліктів та збільшення плинності кадрів; зростання тиску на ціни, що пов'язано з знеціненням національної валюти; суттєве зменшення обсягів реалізації та, як наслідок, недоодержання виручки від реалізації продукції [10, с. 34].

Висновки. Світова фінансова криза стала серйозним випробуванням як для національних економік, так і для сучасної системи глобальної та регіональної координації економічної політики в різних сферах. Уразливість української економіки сьогодні обумовлена високими обсягами зовнішнього боргу, слабостями фінансової системи, залежністю від припливу іноземного капіталу й твердою прив'язкою гривні до долара.

Ефективним механізмом виходу з кризового стану є не тільки заходи держави щодо мінімізацію кризи в країні, а й прийняття підприємством антикризової програми, яка б нормалізувала діяльність підприємств та забезпечила прибутковість і конкурентоспроможність підприємств на довгостроковий період. Тож, доцільним буде створення Антикризового центру для вирішення всіх організаційних питань, аналізу наявної ситуації на підприємстві, розробки антикризового плану, в якому передбачені планові показники, методи якими вони мають досягатись, ресурси на їх здійснення, відповідальні особи та заходи щодо мінімізації впливу негативних чинників на діяльність підприємства. Крім того, досить ефективним методом виходу з кризи є залучення зовнішніх консультантів з числа консалтингових компаній, адже «свіжий погляд зі сторони» дозволить об'єктивно подивитись на ситуацію, і, відповідно, адекватно оцінити стан підприємства.

Список використаних джерел

1. Бураковський І. В. Глобальна фінансова криза: уроки для світу та України / І. В. Бураковський, О. В. Плотніков. – Харків : Фоліо, 2009. – С. 84-86.

2. Поддєрьогін. А. М. Фінанси підприємств : навч. посібник [Електронний ресурс] / А. М. Поддєрьогін. – К. : КНЕУ, 2004. – 546 с. Режим доступу : http://studentbooks.com.ua/content/view/3/54/ – Дата останнього доступу 10.04.15р.

3. Ковалев В.В. Система предупреждения валютного и финансового кризисов в условиях глобализирующейся экономики : автореф. Дис. На соискание ученой степени канд. экон. Наук: спец. 08.00.14 “Мировая экономика” / В. В. Ковалев. – Москва : МГУ, 2007. – 23 с.

4. Барановський О. І. Сутність і різновиди фінансових криз / О. І. Барановський // Фінанси України. – 2009. – № 5. – С. 12-20.

5. Поручник А. М. Міжнародна економіка : навч.-метод. посібник для самост.вивч.дисц. / А. М. Поручник, Я. М. Столярчук, О. Д. Павловська та ін.; за ред. Д-ра екон. наук, проф. А. М. Поручника. – К. : КНЕУ, 2005. – С. 53-54.

6. Прядко В. В. Наслідки світової економічної кризи для економіки України / В. В. Прядко // Науковий вісник БДФА: Технодрук . – 2009. – Вип. 2. – С. 8-11.

7. Ковальчук Т. Фінансові негаразди: причини, наслідки, шляхи подолання / Т. Ковальчук // “Голос України”. – № 205 (4455). – 2008 р. – С. 5-10.

8. Козак Ю. Г. Міжнародна економіка : навч. посібник [Електронний ресурс] / Ю. Г. Козак, Н. С. Логвинова, В. В. Ковалевський та ін. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 1118 с. – Режим доступу: http://westudents.com.ua/ knigi/141-mjnarodna-ekonomka-kozak-yug.html. – Дата останнього доступу 10.04.15р.

9. Соскін О. І. Визначення національної економічної моделі України: порівняльний аналіз можливих альтернатив / О. І. Соскін // Економічна теорія та історія економічної думки. – 2010. – № 1. – 47-56.

10. Бобров Є. А. Аналіз причин виникнення світової фінансової кризи та її вплив на економіку України / Є. А. Бобров // Фінанси України. – № 12. – 2008 р. – С. 33-43.

А. А. Грицевська. Особенности влияния мирового финансового кризиса на экономику Украины.

В данной статье рассмотрена сущность понятия мирового финансового кризиса. Проанализированы факторы влияния финансовых кризисов на экономику Украины и на предприятия Украины.

Ключевые слова: мировой финансовый кризис, глобализация мировой экономики,финансовая система.

A. Gricevska. Features of influence of world financial crisis on Ukraine’s economy.

In this article the essence of the concept of the global financial crisis. Analyzed the impacts of financial crises on the economy of Ukraine and enterprises of Ukraine.

Keywords: global financial crisis, globalization of the world economy,the financial system.

УДК 339.9(477)

ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ ДО ГЛОБАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ПРОСТОРУ

***Ю. С. Радіонова**, студент,*
Науковий керівник – к.е.н., старший викладач Пилипенко Т. В.,
Миколаївський національний аграрний університет

Стаття присвячена дослідженню пріоритетного галузевого напрямку інтеграції України. Транзитний потенціал країни розглянутий з точки зору стратегічних напрямків розвитку нашої країни "Україна – транзитна держава". Висвітлені основні переваги реалізації геополітичного та геостратегічного становища нашої країни в розрізі інтеграційної та євроінтеграційної співпраці.

Ключові слова: інтеграція; регіоналізація; інфраструктура; транзит; макротехнології

Постановка проблеми. На сьогоднішній день інтеграція України у світове господарство є необхідним процесом становлення і розвитку економіки нашої країни, гарантом забезпечення добробуту.

Інтеграційна діяльність в Україні має здійснюватися за найбільш ефективними напрямами, основними з яких є участь у міжнародних економічних організаціях, здійснення багатосторонньої взаємодії з іншими державами і по можливості лібералізація зовнішньої торгівлі й залучення іноземних інвестицій. Тільки спрямованість нашої держави на вступ у систему світового господарства на рівних правах з іншими державами зможе забезпечити населенню України надійне соціально-економічне становище в майбутньому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед них варто відзначити роботи вітчизняних науковців, зокрема А. Гальчинського, Е.Ю. Молчанова [1], В.В. Рокоча [2], А. Філіпенка, В. Чужикова та ін., а також іноземних – Б. Баласса, О. Бейя, Ю. Борко, Ю. Ваннона, М. Згуровського, М. Іванова, В. Іноземцева, П. Кругмана, М. Максимової, Г. Мюрдаля, Дж. Най, Ю. Шишкова, П. Шуканова та ін.

Метою нашого дослідження є висвітлення стратегічних напрямків інтеграції України до глобального економічного простору, а також виокремлення першочергових елементів такої інтеграції в регіональному розрізі.

Виклад основного матеріалу. Інтеграція України до світового економічного простору є нагальним завданням розбудови її державності і економіки. Але для того, щоб цей процес дійсно приніс очікувані результати, необхідно усвідомити і реалізувати кілька важливих вихідних положень [1, с. 116-123]. Існує ряд необхідних перетворень для інтеграції України у світове господарство та розвитку її зовнішньоекономічних відносин:

1) Вироблення механізму зовнішньоекономічних зв'язків: на макрорівні – загальнодержавному; на мікрорівні – підприємств; на глобальному і регіональному рівнях шляхом участі у спеціалізованих і багатоцільових економічних міжнародних організаціях.

2) Енергетичне самозабезпечення є однією з головних умов незалежності. Досягти його Україна може, якщо візьме курс на модернізацію наявних і спорудження нових екологічно чистих вугільних та газотурбінних електростанцій, на розвиток власного енергетичного машинобудування та будування котлів, ефективне використання енергоресурсів, застосування енергозберігаючих технологій, скориставшись вітчизняними науковими та виробничими здобутками розвинених країн.

3) Так як Україна має як природні, історичні, так і техніко-економічні ресурси, вона є носієм величезного економічного потенціалу. Але територія України слабко вивчена в геологічному і гідрогеологічному аспектах. Подальше дослідження допоможе більш продуктивно використовувати дані ресурсні можливості.

4) Рівень розвитку продуктивних сил є одним з тих техніко-економічних чинників, які найбільшою мірою сприяють інтеграції України. Розвиваючи потужність продуктивних сил Україна може бути гідним партнером у світових економічних зв'язках.

5) Одними з найважливіших критеріїв реалізації економічних інтересів нашої країни є забезпечення високої економічної ефективності галузей її національної економіки, мінімізація витрат суспільної праці.

Певний структурний рівень зовнішньої економіки країни визначається критеріями міжнародного поділу праці та її якісного стану і багато у чому залежить від ролі, яку відіграють в її оформленні чинники внутрішньо-економічного розвитку країни. Переплетіння усіх чинників внутрішньо-економічного розвитку зі зміною співвідношення між ними, але з урахуванням законів ринкового середовища та конкурентних переваг країни, шляхом змін у суспільному поділі праці усередині країни та за рахунок зовнішніх факторів [2, с. 256].

Сучасні інтеграційні орієнтири України акцентовані на реалізації моделі відкритої економіки, розвитку взаємовигідних зовнішньоекономічних програм з провідними країнами світу, посиленні торгівлі з країнами Центральної Європи, які приєдналися до ЄС, ресурсному та технологічному потенціалах, ступені зрілості ринкових відносин, зокрема національних ринків товарів, послуг, капіталу та праці, масштабах та перспективах розвитку економічних взаємозв'язків тощо.

Розвиток міжнародних економічних відносин та необхідність інтеграції України у світове господарство випливає із потреб відтворення й використання у національній системі міжнародного поділу факторів виробництва для формування ефективної структури економіки країни. Це прискорить перехід до ринкової економіки та сприятиме розвитку країни і зростанню багатства суспільства.

Поряд з цим існують й об'єктивні можливості для таких процесів. До них насамперед належить економічний потенціал країни з певними конкурентними перевагами, що є підставою для участі у міжнародному поділі факторів виробництва (МПФВ).

Основою міжнародної конкурентоспроможності мають слугувати реалізація та використання національних конкурентних переваг, які зумовлені наявністю кадрового, науково-технічного та технологічного потенціалів української економіки, пов'язані з її геостратегічним розташуванням. Організаційно-інституційною формою реалізації конкурентних переваг України мають стати макротехнології та відповідні міжгалузеві комплекси, що створять каркас сучасної структурно-промислової політики. До 2010-2015 рр. мають бути створені реальні передумови запровадження, принаймні, двох видів макротехнологій: "Україна – транзитна держава" та "Україна – високотехнологічна, авіакосмічна держава" [3, с. 236].

Макротехнологія "Україна – транзитна держава" спиратиметься на геоекономічні переваги України. Вигідне розташування України на межі двох інтеграційних зон – європейської та євразійської – та необхідність активізації співробітництва в обох напрямках дозволять використовувати ефекти взаємодії масштабних, глибоких та потужних інтеграційних процесів. Наявність розвиненої транспортної мережі створюватиме необхідні умови для транзиту значних обсягів вантажу.

У розвитку транспортної мережі України, підвищенні її конкурентоспроможності важливе значення мають відіграти автомобільний, залізничний, трубопровідний, повітряний, водний і космічний види транспорту. Основним напрямами роботи з нарощування транзитних вантажів має стати створення національної мережі міжнародних транспортних коридорів відповідно до європейських стандартів та інтеграція України у транспортні системи Європи, Азії та Балтійсько-Чорноморського регіону, участь у формуванні транспортно-комунікаційної мережі постачання каспійських енергоносіїв на вітчизняні та міжнародні ринки.

"Україна – високотехнологічна, авіакосмічна держава" безпосередньо пов'язана з макротехнологією "Україна – транзитна держава", оскільки передбачає подальший розвиток повітряного та космічного транспорту України та його засобів. Але головним є високі технології, які застосовуються при виготовленні літаків та космічних апаратів. Стратегічна мета високотехнологічного напрямку розвитку зовнішньоекономічних зв'язків України у довгостроковій перспективі полягає в реалізації конкурентних переваг, пов'язаних із формуванням структури вітчизняного експорту, у перетворенні переважно сировинного експорту в експорт продукції з високим ступенем доданої вартості, в опануванні "нової економіки", що відповідає сучасним тенденціям та напрямкам розвитку світової торгівлі.

Основою практичної реалізації даного напряму можуть стати конкурентні переваги, джерелом яких є унікальні технології. У структурі української промисловості та сфери послуг є ряд секторів, які, маючи

унікальні високі технології, здатні виконати роль експортного рушія. Зокрема, авіакосмічна промисловість, суднобудування (розвиток комерційного флоту на основі досягнень військового суднобудування), космічні послуги з виведення об'єктів на навколоземну орбіту, послуги з програмного забезпечення тощо. Саме на цьому напрямі здійснюватиметься перехід українського суспільства від індустріального до постіндустріального, від традиційної до "нової економіки".

Застосування наведених вище макротехнологій, розвиток на їхній основі двох комплексів – транспортного і високотехнологічного, має стати предметом особливої уваги держави, яка повинна інтегрувати весь існуючий набір інструментів державного регулювання у цілісну взаємопов'язану стратегію заохочення та розвитку відповідних виробництв, конкурентоспроможних на світовому рівні. Така стратегія повинна змінити існуючий розподіл ресурсів, спрямувавши їх у пріоритетні галузі.

Отже, пріоритетами співробітництва з іншими країнами світу є поступове укладання, двосторонніх договорів про правову допомогу з боку іноземних держав та одночасне проведення роботи по приєднанню України до багатосторонніх європейських документів. Така діяльність має здійснюватися систематично за щорічно затвердженими планами та контролювати їх виконання.

Подальший розвиток європейських країн значною мірою залежатиме від освоєння азійських ринків. І навпаки – розвиток країн Азії, й особливо Центральної, спиратиметься на потенціал Європи. А на шляху взаємодії цих сторін і знаходиться Україна як транзитна держава. Загальні обсяги перевезень транзитних вантажів Україною становлять близько 190 млн тонн на рік, і з урахуванням переробки транзитних вантажів в портах (більш 223 млн тонн). Трубопроводами транспортується більш 80% (154 млн тонн), залізницею – 17,7% (33,4 млн тонн), автотранспортом – 0,7% (1,4 млн тонн). Технологічні потужності національної транспортної інфраструктури дозволяють щорічно перевозити залізницями, внутрішнім водним і автомобільним транспортом і переробляти в портах понад 60-70 млн тонн і доставляти трубопроводами до 200 млн тонн товарів. Але фактичні обсяги складають 200 млн тонн, тобто наявний транзитний потенціал України використовується на 70 %, а транспорт без трубопроводів – на 50%. Основні транзитні вантажопотоки територію України – транспортування газу (105 млн тонн), нафти і нафтопродуктів (54 млн тонн) здійснюються магістральними газо- і нафтопроводами із Росії, що займають близько 85% обсягів всього транзиту, європейських країн. На транспорті загального користування головних напрямків транзитних потоків проходять: між пунктами на північно-східних і західних кордонах у прямому залізничному і автомобільному повідомленнях – 19 млн тонн або 54,3%; між пунктами на північних, східних, і частково західних кордонах, і морськими портами України – 17 млн тонн, чи 45,7 %. Майже 95% транзитних потоків проходять територією України через залізничні переходи. Здебільшого, це експортні вантажі із Росії, Білорусі, Казахстану (залізна руда – 36%, кам'яне

вугілля – 16 %, нафтопродукти – 10%), які йдуть до Словаччини, Угорщину, Австрію, Чехію, Румунію та ін. Більшість автомобільних транзитних перевезень здійснюються на автомагістралях за напрямами: Північно-Східна Європа – захід України – Росія, Білорусь; морські порти України – Росія, Білорусь, Кавказ, Молдова інші країни. У номенклатуру вантажів, що перевозяться, входять продукти харчування, одяг, взуття, меблі, контейнерні вантажі тощо [4].

Окрім того, необхідно врахувати геополітичні аспекти розширення ЄС, розглядаючи цей процес у контексті реалізації ідеї створення панєвропейської зони вільної торгівлі [1, с. 119]. Об'єктивних трансформацій від однополярного та багатополярного світу. Йдеться про утворення у перспективі спільного європейського економічного простору за принципом концентричних кіл із однорівневими ступенями інтеграції, де сусідні країни розглядатимуться як реально діючі суб'єкти відповідного утворення.

З огляду на останнє розширення ЄС, у геополітичному вимірі такий процес є сприятливим для України. Країни ЦЄФТА можуть відіграти значну роль у реалізації євроінтеграційної стратегії України: подібність історичного розвитку цих країн, яка зіграла значну роль у становленні загальноєвропейських цінностей і водночас збереження особливої культури спадщину, традиції та ментальності є близькими до певних цінностей українського народу.

У реалізації цих процесів особливого значення набуває стратегічне партнерство з Польщею. Останнім часом ця країна набула принципового нового геополітичного статусу, перетворюючись на одного з найсерйозніших європейських партнерів США, та перебираючи на себе роль своєрідного трансатлантичного інтегратора у Центральній і Східній Європі. Це зумовлює об'єктивну зацікавленість не лише з боку української, а й польської сторін, зокрема у взаємній співпраці для реалізації нафтотранспортного коридору Одеса-Броди аж до Гданська. Після отримання Польщі доступу до нафтових родовищ Іраку геостратегічна значимість цього нафтопроводу зросла, адже до Європи транспортується не лише каспійська нафта, а й нафта близькосхідного регіону.

Висновки. Залучення України до глобального економічного простору можливе за умов виокремлення одного пріоритетного галузевого напрямку – транспортного. Реалізація даного напрямку можлива шляхом реалізації зовнішньоекономічної стратегії: "Україна – транзитна держава". Цей напрямок допоможе ефективно використати геоекономічне та геополітичне становище нашої держави, зокрема, реалізувати природні конкурентні переваги стати іміждевим тразитером.

У процесі поглиблення інтернаціоналізації господарського життя країн в умовах динамічних глобальних змін у розвитку світової економіки та політики складаються передумови до економічної інтеграції. Перш за все Україна має визначити своє місце у контексті глобальних світових процесів. Ця позиція

повинна стати домінуючою при проведенні соціальних і економічних перетворень та втілюватися через стратегію довготермінового розвитку.

Пріоритетним у зовнішньоекономічній політиці має стати теза про те, що Україна не може залишатися поза межами глобального економічного розвитку. Наша держава повинна стати конкурентоспроможною на світових ринках товарів, праці і капіталу, оскільки у неї немає іншого шляху, щоб гарантувати своїм громадянам західний стандарт якості життя і посідати відповідне місце у міжнародній співдружності розвинених країн. Тому визначення пріоритетних напрямків української інтеграційної політики зумовлює актуальність даного дослідження.

Список використаних джерел

1. Молчанова Е. Ю. Глобалізована регіоналізація регіонально-економічного розвитку / Е. Ю.Молчанова // Культура народов Причорноморья. Таврический национальный университет им. В. И. Вернадского. Межвузовский центр “Крым”. – 2007. – № 117. – С. 116-123.

2. Рокоча В. В. Міжнародна економіка : навч. посіб. : У 2 кн. / В. В. Рокоча. – Таксон 2000. – Кн. І : Міжнародна торгівля: теорія та політика. – 320 с.

3. Україна: поступ у XXI століття: Послання Президента України до Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/276a/2000. – Дата останнього доступу 14.04.15р. – Заголовок з екрану.

4. Зовнішньоекономічна діяльність України 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ua-referat.com/Зовнішньоекономічна_діяльність_України_2. – Дата останнього доступу 14.04.15 р. – Заголовок з екрану.

Ю. С. Радионова. Интеграция Украины в глобальное экономическое пространство.

Статья посвящена исследованию приоритетного отраслевого направления интеграции Украины. Транзитный потенциал страны рассмотрен с точки зрения стратегических направлений развития нашей страны “Украина – транзитное государство”. Освещены основные преимущества реализации геополитического и геостратегического положения нашей страны в разрезе интеграционной и евроинтеграционной сотрудничества.

Ключевые слова: интеграция; регионализация; инфраструктура; транзит; макротехнології.

U. Radionova. Integration of Ukraine into global economic space.

The article is devoted to the priority sectors of Ukraine’s integration. The country’s transit potential is considered from the point of view of the strategic directions of our country’s development “Ukraine – a transit state”. The main advantages of the implementation of the geopolitical and geostrategic position of our country in the context of European integration and cooperation.

Keywords: integration; regionalization; infrastructure; transit; macrotechnology.

УДК 330:342.25:502.3

КОНЦЕПЦІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЯК ОСНОВНА ПАРАДИГМА СУЧАСНОГО ПОСТІНДУСТРІАЛІЗМУ

О. В. Неграй, *студент,*
Науковий керівник – к.е.н., старший викладач Пилипенко Т. В.,
Миколаївський національний аграрний університет

Проаналізовано сутність і критерії реалізації в сучасну економіку концепції сталого розвитку. Обґрунтовано її постіндустріальну та глобальну природу. Визначені основні проблеми реалізацію цієї концепції в умовах постіндустріалізму й запропоновано механізм передумов реалізації моделі сталого розвитку

Ключові слова: сталий розвиток, соціальна модель, глобалізація, постіндустріальна модель, глобальна інтеграція.

Актуальність теми і постановка проблеми. У сучасному світі, в багатьох сферах світового розвитку поширилися й поглибились кризові явища. Така ситуація спонукала людство формувати новий світогляд, виділити нові цінності й пріорітети, нові морально-етичні критерії. Тому актуальність даної теми очевидна, адже найбільш прийнятною метою в найближчому майбутньому, може бути лише сталий розвиток людства.

Найпотужнішою тенденцією нашого часу стала глобалізація, яка значно посилила неоднозначний вплив на всі світові процеси в тому числі і на рух до сталого розвитку. Так, з одного боку глобалізацій ні процеси, надають сталому розвитку великі можливості, а з іншого – загрозу. Розвиток на засадах сталості, як і будь-яка соціальна модель, є системою інтегрованих компонентів, їх суттєвих відносин і зв’язків, що відображають основний зміст процесів збалансованого соціально-економічного та екологічного розвитку. Дбаючи про створення сприятливих умов для сталого розвитку на міжнародній арені, передусім необхідно подолати нерівноправність взаємовідносин між суб’єктами світового господарства, в першу чергу між розвиненими країнами і тими, що розвиваються.

Аналіз сучасних досліджень і публікацій. Дослідженням процесів сталого розвитку та сучасного постіндустріалізму займалися такі іноземні та вітчизняні вчені, як О. Мінич [1], Ф. Джовані, Л. Масловська [3], Л. Вихівська [2], В. Трофимова [4] та інші.

Ідеї, принципи, стратегії та механізми реалізації концепції сталого економічного розвитку достатньо глибоко та послідовно вивчені та узагальнені у науковій літературі. Але на нашу думку, механізм реалізації моделі сталого розвитку є недосконалим й потребує подальшого поглиблення дослідження.

Метою статті є дослідження й обґрунтування можливості формування та реалізації моделі сталого розвитку в умовах глобального постіндустріального способу виробництва.

Виклад основного матеріалу. Сталий розвиток – це такий розвиток, що задовольняє потреби сьогодення, але не ставить під загрозу спроможність майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби. Він поєднує два ключових поняття [1]:

V. поняття потреб, зокрема потреб, необхідних для існування найбідніших верств населення, що повинні бути предметом першочергового пріоритету;

W. поняття обмежень, зумовлених станом технології й організацією суспільства, поєднаних зі спроможністю навколишнього середовища задовольняти нинішні й майбутні потреби.

Щодо складових моделі сталого розвитку, то умовах сьогодення ними можуть бути: соціалізація, безпека, суспільна відповідальність, державне регулювання, екологічність, інформатизація, власність, корпоративна система, інтелектуалізація, транс націоналізація. Ці складові виступають не лише як статичні, але й як динамічні механізми всієї світової економіки.

Будь-яка економічна модель не може бути цілком реальною, в тому числі і модель “сталого економічного розвитку”, оскільки відсутні відповідні теоретичні знання, які б обгрунтувували усі взаємозв’язки і структуру розвитку суспільства.

Національна економічна модель є фундаментальною методологічною базою формування стратегії національного економічного розвитку країни, конкретизованою у програмах дій її уряду. Основними цілями економічного розвитку є кількісне зростання населення і багатства, поява якісно нових капітальних благ і цінностей, явищ і процесів, глибока модернізація та перебудова усієї економічної і соціальної систем. Поряд зі зростанням виробництва і доходів економічний розвиток передбачає докорінні зміни у соціальній та інституціональній сферах: зростання соціальної активності громадян та залучення їх до вирішення соціально-економічних проблем на локальному рівні, перерозподіл функцій управління між державою, місцевим самоврядуванням та громадянами тощо. Вона забезпечує реалізацію конкретних заходів в економічній політиці держави задля досягнення мети на певному етапі суспільного розвитку. Множинність національних економічних моделей на сучасному етапі економічного розвитку зумовлена дією економічних законів, а глобалізаційні процеси, що відбуваються у світовій економіці, зумовлюють їхню трансформацію, чинниками якої є об’єктивні економічні, науково-технологічні, соціальні, політичні, культурні процеси тощо [2, ст. 52].

Модель сталого розвитку визнана всією світовою спільнотою як переважаюча ідеологія розвитку людської цивілізації сьогодення. Але, існує полеміка, чи може ця теоретична концепція стати реальною моделлю національного економічного розвитку.

Брак теоретичних знань щодо економіки майбутнього та можливості реалізації даної концепції обумовлений об’єктивними та суб’єктивними чинниками [3]:

– неможливістю визначити матеріальні потреби майбутніх поколінь с точки зору сьогодення;

– несформованістю єдиної світової економічної системи;

– невідповідністю існуючого рівня економічного мислення новому способу виробництву;

– відсутністю необхідних економічних знань щодо нового способу виробництва, законів функціонування глобальної економіки та сформованих наукових шкіл.

Поки ще не створено відповідні структури, які б координували світову економічну систему, тому в деякій мірі нею керують такі міжнародні організації як Європейський союз, ООН та ін.. Вони створюють систему індикаторів сталого розвитку, сукупність яких визначає передумови для ефективного функціонування економічного національного і світового господарства.

У доповіді Міжнародної комісії з питань екології та розвитку ООН під назвою “Our Common Future” (1987 р.) поняття стійкий розвиток трактувалося просто і конкретно – це такий розвиток, який задовольняє потреби сучасності, але не ставить під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольнити свої власні потреби. Між тим, зіставити нагальні потреби сучасного та достатньо віддаленого майбутнього поколінь завдання практично не вирішуване, оскільки на сьогодні не можливо навіть передбачити ступінь уявлень та форми задоволення потреб майбутнього суспільства та способи виробництва відповідних продуктів. Разом з тим, таке недостатньо чітке визначення дало величезних поштовх до розробки нової філософії та ідеології світобачення, результатом якої є поява концепції (доктрини) стійкого (сталого) розвитку [4, ст. 35].

За визначенням ООН, ключові індикатори можна згрупувати у 14 розділів. Захоплюючись кількісними та якісними показниками, слід зважати на потребу врахування насамперед сутнісних показників сталого розвитку. Знання як новий ресурс, що є похідним від людини – головної продуктивної сили суспільства, – лише запроваджується у виробництво, трансформуючи при цьому усталені інститути, форми та механізми підприємницької діяльності.

Лідерський потенціал в людині зявляється з оволодінням певними знаннями та підштовхує її до активності й корисності у житті суспільства. А тому поряд з якісними та кількісними індекаторами сталого розвитку, на нашу думку, необхідно визначити такі сутнісні критерії сталого розвитку, які пов’язані з постіндустріальним способом виробництва, та визначити необхідні передумови, зумовлені глобальним рівнем реалізації цієї моделі, зокрема:

- підвищення функції знань у системі продуктивних сил;
- пріоритетність рівномірності розподілу власності та доходів;
- координація механізму глобалізації;
- підпорядкування національних інтересів глобальним;
- посилити в суспільстві тенденції глобального економічного мислення й збільшення частки глобальних публічних благ

- формування систем моніторингу та оцінки глобальних ризиків майбутніх та тих, що існують нині (вплив ГМО, причини мутації, тощо);
- переструктиризація моделей освіти внаслідок інтеграції освіти у виробництво;
- залежність темпів економічного зростання від темпів зростання кількості населення у світі, що дозволить відмовитись від політики обмеження зростання кількості населення;
- збільшення частини відновлювальних ресурсів та скорочення частки споживання не відновлювальних ресурсів.

Запропоновані положення не лише дозволяють розвинути методологічні підходи до розуміння постіндустріальних моделей розвитку, але й визначають напрям економічного розвитку, якому необхідно слідувати країні, що розвивається. Постіндустріальний спосіб виробництва близький до концепції сталого розвитку, що передбачає ефективний конкурентоспроможний економічний розвиток.

Висновки. Множинність національних економічних моделей на сучасному етапі економічного розвитку зумовлена дією економічних законів, а глобалізаційні процеси, що відбуваються у світовій економіці, зумовлюють їхню трансформацію, чинниками якої є об'єктивні економічні, науково-технологічні, соціальні, політичні, культурні процеси. Дослідивши й обґрунтувавши можливості формування та реалізації моделі сталого розвитку в умовах глобального постіндустріального способу виробництва ми визначили сутнісні критерії та необхідні передумови, зумовлені глобальним рівнем реалізації цієї моделі. Основними з них вважаємо: підпорядкування національних інтересів глобальним та підвищення функції знань у системі продуктивних сил

В результаті досліджень ми дійшли висновку, що завдання економічного й соціального розвитку доцільно визначати з урахуванням його сталості у всіх країнах, незалежно на якому вони етапі економічного розвитку і незалежно від типу економіки. Конкретні підходи до реалізації сталого розвитку у кожній країні будуть різними, але вони повинні мати хоча б деякі загальні характеристики, і співпадати із загальною стратегією для його здійснення.

Список використаних джерел

1. Мінич О. Сталий економічний розвиток України: проблеми та перспективи [Електронний ресурс] // О. Мінич – Сталий розвиток – науковий дебют2013. – Режим доступу : http://www.buzek.pl/pliki/ poprzednie/debiut_2013a.pdf
2. Вихівська Л. Ідея сталого поступу як основа постіндустріальних моделей розвитку [Електронний ресурс] / Л. Вихівська // Сталий розвиток – науковий дебют 2013. – Режим доступу : http://www.buzek.pl/pliki/ poprzednie/debiut_2013a.pdf
3. Масловська Л. Ц. Сталий розвиток продуктивних сил регіонів: теорія, методологія, практика : монографія / Л. Ц. Масловська. – К. : Київ. Нац. Торг. Екон. ун-т. – 2003. – 304 с.
4. Трофимова В. В. Концепція сталого розвитку як основа постіндустріальних моделей розвитку / В. В. Трофимова // Інвестиції: практика та досвід. – 2010 – № 8 – С. 33-38.

А. В. Неграй. Концепция устойчивого развития как основная парадигма современного постиндустриализма.

Проанализированы сущность и критерии реализации в современной экономике концепции устойчивого развития. Обоснована ее и постиндустриальную глобальную природу. Определены основные проблемы реализации этой концепции в условиях постиндустриализма и предложен механизм предпосылок реализации модели устойчивого развития.

Ключевые слова: устойчивое развитие, социальная модель, глобализация, постиндустриальная модель, глобальная интеграция.

A. Negrai. The concept of sustainable development as the basic paradigm of modern post-industrialism.

Examines the nature and criteria for implementation in the modern economy the concept of sustainable development. Justified its post-industrial and global nature. Identified key problems of the implementation of this concept in the context of post-industrialism and the mechanism of the prerequisites for the implementation of sustainable development models

Keywords: sustainable development, social model, globalization, post-industrial model, global integration.

УДК 347.191.11:339.9

ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІ КОРПОРАЦІЇ ЯК УЧАСНИКИ ПРОЦЕСУ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ

Д. Г. Мулява, *студент,*
Науковий керівник – к.е.н., старший викладач Пилипенко Т. В.,
Миколаївський національний аграрний університет

Досліджено основні особливості інтернаціоналізації діяльності транснаціональних компаній. Визначено роль транснаціональних компаній в процесі інтернаціоналізації. Встановлено обсяги інвестицій транснаціональних корпорацій в економіку України.

Ключові слова: інтернаціоналізація, транснаціональні компанії, філія, інвестиції.

Постановка проблеми. Інтернаціоналізація виробництва в умовах сьогодення набуває комплексного характеру, тобто охоплює всі підсистеми світового господарства, поширюється на всі країни світу, галузі виробничої та невиробничої сфер. Саме завдяки інтернаціоналізації створюються головні умови збалансованого економічного розвитку. Вузькість внутрішніх ринків, нестача ресурсів сировини, палива, засобів виробництва компенсуються широкою участю країн у світогосподарських процесах на основі розширення і поглиблення інтернаціоналізації виробництва та обігу. Як системоутворюючий фактор інтернаціоналізація об’єднує структурні елементи і суб’єктів світового господарства в єдине ціле. З посиленням процесу інтернаціоналізації зростає цілісність та єдність світового господарства.

Транснаціональні компанії (ТНК), з одного боку, є наслідком, а з іншого – причиною зростання міжнародної концентрації виробництва, а, отже, і розгортання процесу інтернаціоналізації. Як одна з найефективніших організаційних форм інтернаціоналізації господарського життя на сучасному етапі вони перебувають у центрі історичного процесу глобалізації світової економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тематика інтернаціоналізації діяльності транснаціональних корпорацій широко висвітлена в працях відомих вітчизняних та зарубіжних вчених: С. Степанця [1], Ю. Ніколенка [2], Г. Фединяка [3], А. Семенова [4], В. Крижанівської [4], В. Ченчикєєва [5], А. Белорусова [6] і ін. Але, дане питання потребує подальшого проведено узагальнення теоретичних підходів до проблеми виникнення транснаціональних корпорацій.

Тема ТНК та їх роль у світовій економіці викладена в багатьох монографіях, що присвячені проблемі глобалізації економіки, тому що утворення і ріст ТНК – це результат інтернаціоналізації економіки і розвитку світового ринку. Проте розгляд даної тематики залишається актуальним і надалі, так як дослідження наслідків впливу діяльності таких світових організацій, як ТНК, є досить суперечливими і неоднозначними. Тому це питання викликає багато суперечок і дискусій серед багатьох спеціалістів, що займаються дослідженням сучасних міжнародних відносин.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження процесу інтернаціоналізації діяльності транснаціональних компаній.

Виклад основного матеріалу дослідження. Транснаціональні корпорації є важливими учасниками процесу інтернаціоналізації ринків товарів і капіталу, проте їхня роль в інтернаціоналізації ринків праці, у глобальній зайнятості та створенні зайнятості була обмеженою. Щоправда, транснаціональні корпорації відігравали стимулюючу роль у міжнародній інтеграції законодавств про працю. За оцінками ООН, у 1998 р. у транснаціональних компаніях по всьому світу працювало близько 90 млн осіб, з яких 17 млн осіб працювали у філіях, розміщених у розвинутих країнах, а 19 млн осіб – у філіях, розміщених у країнах, що розвиваються; це становить дуже незначну частку глобальної зайнятості. Звичайно, такі компанії мають значний непрямий вплив на зайнятість через надання субпідрядів та інші форми свого ресурсозабезпечення; у багатьох країнах непрямий вплив на зайнятість може бути більшим, ніж прямий вплив [7].

Сучасна світова економіка характеризується стрімким процесом транснаціоналізації і чіткою тенденцією до інтеграції національних економік. Головною рушійною силою в цьому процесі виступають транснаціональні корпорації (ТНК).

Сьогодні жодний значний процес у світовій економіці не відбувається без участі ТНК. Транснаціональні корпорації визначають динаміку і структуру світового ринку, рівень конкурентоспроможності на ньому, а також міжнародний рух капіталу та передачу технологій (знань). ТНК відіграють

головну роль в інтернаціоналізації, що сприяє посиленню виробничих зв'язків між підприємствами різних країн. На долю таких корпорацій припадає основна частина міжнародних прямих інвестицій і міжнародної торгівлі. Саме тому, вони з одного боку є продуктом міжнародних відносин, що швидко розвиваються, а з іншого – могутнім механізмом впливу на міжнародні відносини [1].

Визначальна характеристика ТНК охоплює не лише кількісне зростання транснаціонального монополістичного капіталу – збільшення частки корпорацій, їх активів, оборотів, тобто є характеристикою кількісного розвитку, а й поступове підвищення зацікавленості компаній у глобальних операціях, тобто у створенні власних глобальних мереж науково-технічної та виробничо-збутової діяльності в усьому світі.

У сучасних умовах відбувається безперервне зростання ролі транснаціональних корпорацій у світовому виробництві, міжнародному поділі праці й міжнародному економічному обміні. ТНК – це найбільші компанії, національні за капіталом і контролем, але міжнародні за сферою своєї діяльності, їхня відмінна особливість – наявність активів за рубежем, які виникають на базі прямих інвестицій. Виникнення ТНК відноситься до періоду після Другої світової війни, коли вони стали панівною формою міжнародних монополій, прийшовши на зміну міжнародним картелям.

Зростання суспільного характеру виробництва, його інтернаціоналізація в умовах науково-технічного розвитку привели до трансформації міжнародних компаній, виникнення ТНК. У межах сучасних ТНК склалися міжнародні виробничі комплекси, єдність яких забезпечується численними виробничими, фінансовими й управлінськими зв'язками. Ці виробничі комплекси базуються на внутріфірмовому поділі праці, коли філіали однієї корпорації в різних країнах спеціалізуються на випуску окремих вузлів і деталей, здійсненні окремих операцій, спільно беручи участь у виробництві готової продукції. Так, ТНК, які діють у галузі радіоелектронної промисловості, перенесли за межі країн базування (в основному в Південну Корею, Сінгапур і на Тайвань) найбільш трудомістку частину виробничого циклу, використовуючи при цьому значний розрив у рівні заробітної плати в розвинутих державах і країнах, які розвиваються [2, с. 86].

Ще однією особливістю сучасних ТНК є збільшення в їх числі питомої ваги корпорацій Японії і Західної Європи. Однак корпорації США продовжують зберігати лідируючі позиції в деяких галузях, тісно пов'язаних з реалізацією досягнень НТР. Так, найкрупнішою компанією в галузі виробництва засобів телекомунікації є американська корпорація АТТ, а в десятку найкрупніших ТНК світу за показником обсягу продажу (як і в 80-ті роки) входять такі американські корпорації, як "Ексон", "Дженерал моторз", "Мобіл", "Форд моторз" та ін.

ТНК розміщують свої головні компанії і представництва в різних країнах з врахуванням розмірів їхнього внутрішнього ринку, темпів економічного розвитку, розвиненості інфраструктури і економіко-правових

факторів, не обмежуючи себе національними кордонами. Приймаюча країна зацікавлена у розвитку ТНК та отримує переваги від їх діяльності, а саме: відбувається збільшення робочих місць та значні грошові надходження до бюджету такої країни.

Таке положення ТНК у світовій економіці дозволяє головній компанії, що контролює групу компаній, проводити гнучку економічну політику, оперативно коригувати структуру та пріоритети виробництва, пристосовуватися до кон'юнктури ринку, випускати або пропонувати значно дешевшу продукцію, а також отримувати надприбутки [3, с. 147].

Основні форми організації закордонних філій ТНК розрізняються залежно від розміру частки ТНК в акціонерному капіталі філії:

- мажоритарні філії – підприємства, акціонерний капітал яких контролюється головною компанією на 50% і більше;
- моніритарні філії – підприємства, контрольний пакет акцій яких знаходиться у головній компанії, але частка останньої в акціонерному капіталі закордонної компанії становить 10-49%.

Залежно від країни розміщення філій структура їхніх фінансових активів різна. Так, закордонні філії США фінансуються майже на 60% за рахунок реінвестування прибутку, на 30% – за рахунок емісії цінних паперів і на 10% - за рахунок міжнародних позик. Філії іноземних компаній, розташовані у США, навпаки, майже на 70% фінансуються за рахунок емісії цінних паперів, по 15% припадає на реінвестування прибутку й міжкорпораційні позики.

Україна викликає особливий інтерес ТНК у тих галузях, в яких яскраво виражені конкурентні переваги щодо національних компаній. У 2013 році найбільш привабливими для іноземних інвесторів є такі галузі української економіки як харчова промисловість та переробка сільськогосподарських продуктів – 15,7% від загального обсягу прямих іноземних інвестицій, залучених до України; торгівля – 15,6%; фінансова сфера − 8,5%; машинобудування – 8,0%; транспорт – 7,6%; металургія та обробка металу – 5,4%; операції з нерухомістю – 4,6%; хімічна та нафтохімічна промисловість – 4,1% [4].

Найбільшими американськими компаніями, що здійснюють свою діяльність на українському ринку є: Coca-Cola Company, Sigma-Bleyzer, Western NIS Enterpris Fund, Cargill та Macdonald's Ukraine Ltd. Аналіз обсягів транснаціональних корпорацій в економіку України свідчить, що найбільше в українську економіку в 2013 році інвестувала компанія Coca-Cola – 241 млн дол. США, що складає 39,2% від загального обсягу інвестицій ТНК США [5].

Найбільший обсяг інвестицій надходив в 2013 році у харчову промисловість, яка є найбільш привабливою для інвесторів із США.

Для українських філій іноземних ТНК характерними джерелами фінансування переважно є внутрішні кошти і передусім ті, що надходять від основних компаній. Реінвестування прибутку майже не відбувається, а навпаки, рівень репатріації отриманих доходів дуже високий.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене слід зазначити, що ТНК – це досить складний і постійно розвиваючийся феномен в системі міжгосподарських зв'язків, потребуючий постійної уваги, вивчення і міжнародного контролю.

Враховуючи масштаби розвитку, потужності та роль ТНК у світовій економіці і політиці країн, зокрема позитивні і негативні наслідки їх діяльності, можна стверджувати, що виникнення таких міжнародних корпорацій є закономірним кроком у розвитку міжнародної економіки та необхідним етапом сучасної реорганізації і розвитку міжнародних відносин.

ТНК сприяють процесу інтернаціоналізації та глобалізації адже транснаціоналізація веде до дуже високого рівня взаємозалежності між країнами. Виступаючи центрами координації і двигунами світового виробництва та обміну, ТНК формують усередині своїх комплексів і між собою мережу відносин, які виходять за межі національних держав. Розвиваючись з одногалузевих елементів національних господарських систем, сучасні ТНК перетворились на міжгалузеві внутрішньо диверсифіковані комплекси з інтернаціональним масштабом операцій.

Список використаних джерел

1. Степанець С. І. Основні наслідки діяльності транснаціональних корпорацій в умовах інтернаціоналізації та глобалізації світової економіки [Електронний ресурс] / С. І. Степанець. Проблеми підвищення ефективності інфраструктури. – № 25. – 2010. – Режим доступу : http://jrnl.nau.edu.ua/index.php/PPEI/article/view/525/509

2. Ніколенка Ю. В. Основи економічної теорії : підручник. – 3-тє вид./ Ю. В. Ніколенка. – К. : ЦУЛ, 2003. – 540 с.

3. Фединяк Г. Передумови впливу транснаціональних корпорацій на обрання способів правового регулювання за їх участю / Г. Фединяк // Підприємництво, господарство і право. – 2007. – № 2. – С. 146-148.

4. Семенов А. А. Діяльність ТНК в Україні та їх вплив на економічний розвиток країни. [Електронний ресурс] / А. А. Семенов, В. В. Крижанівська. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/10_NPE_2008/Economics/28839.doc.htm

5. Ченчикеев В. Иностранные транснациональные корпорации в Украине. [Електронний ресурс]. В. Ченчикеев, О. Ченчикеева – Режим доступу : http://bg-is.com/index.php/Zarubezhnye-gruppy-v-Ukraine-Stati/2010-08-02-12-13-30.html

6. Белорусов А. С. Международный менеджмент : учебник / А. С. Белорусов. – М. : Юристъ, 2000. – С. 224.

7. Роль транснаціональних корпорацій в інтернаціоналізації ринків праці [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.com/1618040941004/ekonomika/rol_transnatsionalnih_korporatsiy_internatsionalizatsiyi_rinkiv_pratsi

Д. Г. Мулява. Транснациональные корпорации как участники процесса интернационализации.

Исследованы основные особенности интернационализации деятельности транснациональных компаний. Определена роль транснациональных компаний в процессе интернационализации. Установлены объемы инвестиций транснациональных корпораций в экономику Украины.

Ключевые слова: интернационализация, транснациональные компании, филиал, инвестиции.

D. Mulawa. Transnational corporations as the participants of the process of internationalization.

The main features of internationalization of the activities of transnational companies. Defines the role of multinational companies in the internationalization process. Set the volume of investments of transnational corporations in the economy of Ukraine.

Keywords: internationalization, multinational company, branch office, investment.

УДК 339.18:339.9

СВІТОВИЙ РИНОК ТОВАРІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

А. С. Криклива, *студент,*
Науковий керівник – к.е.н., старший викладач Пилипенко Т. В.,
Миколаївський національний аграрний університет

Розглянуто перспективи розвитку світового ринку товарів в умовах глобалізації і проблеми його функціонування у сучасних умовах. Визначено місце міжнародної торгівлі в системі світо господарських зв'язків.

Ключові слова: глобалізація, світовий ринок, інтеграція, зовнішня торгівля, політика, світовий товарний ринок.

Постановка проблеми. На сучасному етапі суспільного розвитку значну роль для економіки кожної окремої країни і світу вцілому відіграє світове господарство, яке поєднує національні господарства, що пов'язані і взаємодіють за законами міжнародного поділу праці. Він полягає в спеціалізації окремих країн на виробництві певних товарів та послуг і товарному обміні цими продуктами на світових ринках. Світовий ринок товарів це сфера торгових відносин між різними країнами, що ґрунтується на основі розвитку міжнародного поділу праці. Отже розвиток світового ринку товарів в умовах глобалізації – неперервний процес, який вимагає постійного аналізу і дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досліджувана тема сьогодні є досить актуальною, в умовах нестабільної економіки досить важливо знати всі аспекти світового ринку товарів. Тому, даному дослідженню приділяють значну увагу в свої працях багато вчених: И. И. Дюмулен [1], В. И. Крамаренко [2], Є. С. Савельєв [5], Ю. В. Мельник [6] та інші. Проте хоч тема і є досить актуальною багато аспектів залишилися нерозглянутими.

Постановка завдання. Тенденцією розвитку світової економіки останніх десятиріч є бурхливі процеси інтернаціоналізації, яка супроводжується посиленням економічного обміну між державами на основі поглиблення міжнародного поділу праці та глобалізації, що означає процес формування

загальносвітового економічного простору. У його межах діють схожі за своєю суттю політичні й економічні концепції, близькі за принципами правові норми, що впливають на всі сфери міжнародної економічної діяльності, в тому числі на розвиток ринку товарів. На динаміку та структуру світового ринку товарів, безумовно, вплинули і наслідки останньої світової фінансово – економічної кризи. Тому актуальним є вивчення проблем методологічного характеру щодо сутності та особливостей товарного ринку у сучасному світовому господарстві, тенденцій та інституційних умов формування цього ринку, особливостей конкурентної боротьби на ньому, місця та перспектив окремих країн світу і, безумовно, України в цьому економічному середовищі.

Виклад основного матеріалу. Становлення глобальної господарської системи, що руйнує кордони національних господарств, пов'язаних міцними торгівельними, фінансовими, політичними, соціальними і культурними відносинами – найбільш значущий процес, який визначив обличчя світу на межі XX-XXI століть. Механізм глобалізації є об'єктом досліджень, дискусій та суперечок серед економістів і політиків.

Глобалізація (від латинського globus – куля, англійського global – всезагальний) являє собою процес становлення світу як єдиного простору, в якому долаються обмеження, що накладаються географією, а просторово роз'єднані елементи взаємодіють між собою. А отже має прямий вплив на розвиток світового ринку товарів. Адже, світовий ринок є сукупністю національних ринків, поєднаних між собою світовими господарськими зв'язками на підставі міжнародного поділу праці, спеціалізації, кооперування, інтеграції виробництва та збуту товарів і послуг. До категорії світових належать усі товарні ринки, з виключно великою часткою зовнішніх торговельних операцій (наприклад, світовий ринок олова, де експортна квота сягає 90% від його виробництва), або де вона помірна – 30-50% (наприклад, світовий ринок автомобілів) і навіть незначна – 10-20% [1, с. 115].

Товарна структура світового ринку це систематизація за певними ознаками сукупності товарів, що ввозяться до країни, або групи країн, або вивозяться з країни, групи країн, усіх країн світу. Об'єктами світового товарного ринку є конкретні товари чи групи товарів. Ознакою такої класифікації можна вважати сферу міжнародного товарного обміну та галузеву приналежність об'єктів обміну [1, с. 26].

Світовий товарний ринок може розглядатися, як:

- світовий ринок, який проявляється через міжнародну торгівлю яка є сукупністю зовнішньої торгівлі країн світу;
- сферою стійких товарно-грошових відносин між країнами, породжених міжнародним розподілом праці, який відображує основні функціональні взаємозв'язки між попитом і пропозицією на світовому ринку, кількісні обсяги експорту та імпорту, а також рівноважну ціну, за якою відбувається міжнародна торгівля;

- це сфера товарного обміну, де діють відносини щодо купівлі-продажу товарів та здійснюється конкретна господарська діяльність, пов'язана з реалізацією товарів;
- це категорія товарного виробництва, яке не обмежується рамками національної економіки, а в пошуках збуту власної продукції виходить за національні межі;
- характеризується оптимізацією використання важливих факторів виробництва, спрямованих на створення конкурентних засад у його розвитку [2, с. 36].

Форми прояву глобалізації здебільшого знаходять своє матеріальне втілення у збільшенні обсягів та диверсифікації структури міжнародної торгівлі; в міжнародних прямих і портфельних інвестиціях, що все ширше використовуються в системі заходів національного економічного розвитку; в переміщеннях робочої сили по всьому полю світового господарства; у зростаючому використанні знань, технологій, менеджменту, маркетингу, що продукуються в більш розвинутих країнах, а використовуються в економічних системах, які поступово конвертуються у світогосподарські процеси.

Міжнародна торгівля посідає особливе місце в складній системі світогосподарських зв'язків. Хоча в сучасних умовах головною формою міжнародних економічних відносин (МЕВ) є не вивіз товарів, а зарубіжне інвестування, все ж міжнародна торгівля за своїми масштабами й функціями в загальному комплексі МЕВ зберігає винятково важливе значення. Вона опосередковує практично всі види міжнародного співробітництва, включаючи спільну виробничу діяльність різнонаціональних суб'єктів, міжнародний трансфер технологій і т. д.

Важливими ознаками розвитку міжнародної торгівлі є її глобалізація і, що діє всупереч цьому процесу, її регіоналізація, коли торговельні потоки спрямовуються в країни, об'єднанні різного характеру економічними угодами [3].

Таким чином, становлення світового ринку як системи, як результату потужного і невпинного процесу інтернаціоналізації виробництва й обміну пов'язане з промисловим переворотом, з розвитком розширеного відтворення на індустріальній основі. Поглиблення міжнародного поділу праці в умовах сучасної техногенної цивілізації веде до подальшого бурхливого розвитку світового товарообороту.

Глобалізація економічних процесів спонукає до внесення коректив у зовнішньоекономічну політику України. Йдеться, насамперед, про всебічне зміцнення і диверсифікацію фундаментальної основи зовнішньоекономічних зв'язків – галузей порівняльної і конкурентної переваги. З одного боку це наукомісткі, високотехнологічні підрозділи економіки (ракетно-космічна техніка, літакобудування, порошкова металургія, електрозварювальне виробництво, моторобудування, військова техніка і озброєння). З іншого – трудомісткі (за рахунок відносно високої кваліфікації зайнятих) галузі переробної промисловості (цукрова, олійна, масложирова, кондитерська). Дана

сукупність галузей має скласти каркас експортного комплексу України, забезпечуючи його конкурентоздатність та економічну ефективність в умовах зростаючої глобалізації економічного розвитку.

Глобалізація обумовлює необхідність більшої системності і впорядкованості щодо присутності України на головних міжнародних ринках сучасних товарів і послуг, інвестиційному, фінансовому, технологічному, робочої сили. Координація та законодавче врегулювання цієї діяльності сприятимуть органічному, еволюційному включенню України у світогосподарські процеси і структури, повнішій реалізації національних економічних інтересів.

Каналами зовнішньої торгівлі щорічно проходить 1/3 всієї виробленої у світі продукції, і ця частка постійно зростає, особливо в умовах міжнародної інтеграції.

Зміна обсягів торгівлі характеризується динамікою зовнішньоторгівельного товарообороту. Зовнішньоторгівельний товарооборот країни — це сума її експорту й імпорту. Різниця між сукупним імпортом і експортом протягом певного періоду (року, кварталу тощо) становить сальдо торгового балансу. Воно є активним (позитивним), якщо експорт за вартістю перевищує імпорт, і пасивним (від'ємним), коли ситуація протилежна [4].

Науково-технічний прогрес привів до істотних зрушень у товарній структурі міжнародної торгівлі, а саме: збільшилася частка готових виробів і скоротилася питома вага продовольства й сировини, крім палива. Якщо в 1950-х роках частка сировини і палива приблизно дорівнювала частці готових виробів, то до середини 90-х років вона впала до 30%, з яких 25% припадало на паливо і 5% на сировину. Водночас частка готових виробів зросла від 50 до 70%. Більш ніж 1/3 усієї світової торгівлі в середині 90-х років – це торгівля машинами та обладнанням.

Зменшення частки сировини в міжнародній торгівлі пояснюється такими факторами:

- розширенням виробництва синтетичних матеріалів на базі розвитку хімічної промисловості;
- переходом до ресурсозберігаючих технологій;
- упровадженням прогресивних методів обробки первинних матеріалів.

Сільськогосподарська продукція. У 2012 р. світовий експорт продукції сільського господарства зріс на 15% і склав 674 млрд дол., перевищивши попередню максимальну позначку 1996 р. Однак частка цієї продукції у загальній структурі не змінилася, вона продовжує залишатися нижчою на 2% від середніх показників 90-х років.

Така ситуація на ринку сільського господарства значною мірою підтримувалася домінуючою позицією Європи. Експорт із країн Західної Європи та країн з перехідною економікою збільшився до 19 і 26% відповідно. Разом ці два регіони складають половину світового експорту. Торгівля між країнами ЄС та країнами Східної та Центральної Європи була надзвичайно активною: імпорт до ЄС із цих країн збільшився майже на третину. Експорт

продукції з країн Латинської Америки та Африки збільшився разом зі світовим рівнем.

Світовий експорт промислових товарів зріс менше, ніж торгівля товарами в цілому, але не тільки у 2012 р., а за весь період 2000-2012 рр. Подібна тенденція спостерігалася в усіх країнах, але найбільше в країнах Америки та Західної Європи.

Поглиблення спеціалізації спричинюється також прискоренням морального старіння і швидким оновленням асортименту, що веде до спеціалізації наукових досліджень. У передових сучасних галузях (напівпровідники, ЕОМ) цикл "життя" продукції становить три – п'ять років, в усіх галузях обробної промисловості він фактично не перевищує восьми – дев'яти років порівняно з 20 роками в середньому на початку XX ст. Згідно з оцінками, у 90-х роках на світовому ринку було оновлено близько 80% товарів. З'являється велика кількість принципово нових товарів, здебільшого продукції наукоємних галузей, сфери високих технологій (лазерна техніка, швидкодіючі ЕОМ, обладнання для АЕС і т. Д.).

Отже, відбувається інтелектуалізація світової торгівлі. В експорті промислово розвинутих країн зростає частка високотехнологічної продукції (США, Швейцарія та Японія – понад 20%, ФРН і Франція – близько 15%).

У зв'язку з нерівномірним розвитком НТП у світовому господарстві з'являються нові виробники, що створюють собі нові ніші або тіснять конкурентів. Цей процес приводить не тільки до поглиблення спеціалізації, а й до змін у соціальній структурі господарства.

Організаційна географічна структура показує розподіл міжнародної торгівлі або між країнами, які належать до окремих інтеграційних та інших торгівельно – політичних об'єднань (країни ЄС, країни СНД, країни АСЕАН), або між країнами, виділеними у певну групу за тим чи іншим аналітичним критерієм (країни – експортери нафти, країни – чисті боржники тощо).

Протягом останніх років лідери на світовому ринку практично залишаються незмінними. Проте амбіційні країни Азії й насамперед Китай істотно збільшують свою частку в експорті та імпорті. Водночас домінуюча роль США в міжнародній торгівлі певною мірою послаблюється, що пов'язане зі зниженням конкурентоспроможності американського виробництва.

За прогнозами фахівців, приблизно до 2030 р. складеться трійка найбільш конкурентоспроможних держав – США, Японія та Китай. Подальші позиції займатимуть ФРН, Сінгапур, Республіка Корея, Індія, Тайвань, Малайзія та Швейцарія [5, с. 15-24].

Найбільшим регіональним об'єднанням в даний час є Азійсько-тихоокеанське економічне угруповання АПЕК, частка якого складає майже 50% міжнародної торгівлі. На другому місці – Європейський Союз з часткою світової торгівлі 37,3%. Третю сходинку посідає Північноамериканське регіональне об'єднання НАФТА, на яке припадає 18,7% торговельного обороту світу. Південноазійське регіональне угруповання АСЕН займає 6,8%, а Латиноамериканське МЕРКОСУР – 1,5% міжнародної торгівлі. Існують

проекти створення американської зони вільної торгівлі, яка об'єднуватиме 34 країни Північної та Південної Америки [6, с. 72-83].

Щодо країн, що розвиваються, то вони в основному залишаються постачальниками на світовий ринок сировини, продовольства та порівняно простих готових виробів. Відносне зниження попиту на сировину і продовольство на світовому ринку до початку 90-х років означало зменшення можливостей країн, що розвиваються, для розширення експорту. До того ж промислово розвинуті країни збільшили свою частку у світовому експорті продовольства й сировини (за винятком нафти). Частка країн, що розвиваються, у світовому експорті цих товарів (без нафти) скоротилася із 40% у 1960 р. до 28% на початку 90-х років.

Висновок. Отже, можемо зробити висновок, що виникнення і становлення світового ринку – це складний і довготривалий процес, що був обумовлений міжнародним поділом праці і капіталістичним виробництвом.

Світовий ринок являє собою сукупність ринків окремих країн, що пов'язані між собою законами міжнародного поділу праці. Світовий ринок є сферою забезпечення розширеного відтворення, тому зв'язки між товаровиробниками різних країн здійснюються через обмін товарами і розширюються в міру збільшення масштабів виробництва.

Також треба зазначити, що взаємодія світових господарств відбувається на основі різноманітних виробничих, економічних та політичних відносин, які реалізуються через зовнішню торгівлю, надання послуг, рух капіталу, обмін інформацією з наукових знань, обмін здобутками культури і через міграцію робочої сили.

Світовий ринок має складну структуру, яка може змінюватись під впливом різних чинників, але найголовніший з них є процес глобалізації, так як протягом усієї своєї історії людство перебуває у стані постійного наукового пошуку, змінюючи навколишній світ. Під впливом глобалізації змінюється не тільки сучасний стан світового господарства, а й відбуваються якісні і територіальні зрушення у ньому. Структуру світового ринку можна розглянути у трьох аспектах: регіональному, товарно-галузевому та соціально-економічному.

Список використаних джерел

1. Дюмулен И. И. Международная торговля услугами / И. И. Дюмулен. – М. : Экономика, 2003. – 315 с.

2. Крамаренко В. И. Экономика и менеджмент сферы услуг (вопросы теории и методологии) / В. И. Крамаренко. – Симферополь : Таврида, 1997. – 206 с.

3. International trade statistics 2010/ World Trade Organization [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.wto.org /. – Дата останнього доступу 17.04.15р.

4. Публікації [Електронний ресурс] / Державний комітет статистики України – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua /. – Дата останнього доступу 17.04.15р.

5. Савельєв Є. Україна як велика держава з економікою міжнародних послуг (сценарій розвитку для XXI ст.) / Є. Савельєв // Вісник Тернопільської академії народного господарства. – 2005. – № 5. – С. 15–24.

6. Мельник Ю. Формування стратегічних пріоритетів України на міжнародному ринку послуг / Ю. Мельник // Вісник Тернопільської академії народного господарства. – 2007. – № 4. – С. 72–83.

А. С. Крикливая. Мировой рынок товаров в условиях глобализации.

Рассмотрены перспективы развития мирового рынка товаров в условиях глобализации и проблемы его функционирования в современных условиях. Определено место международной торговли в системе миро хозяйственных связей.

Ключевые слова: глобализация, мировой рынок, интеграция, внешняя торговля, политика, мировой товарный рынок.

A. Kryklyva. The world market of goods in the context of globalization.

It considers prospects of development of world market of goods in the context of globalization and the problems of its functioning in modern conditions. The place of international trade in Miro the system of economic relations.

Keywords: globalization, global market integration, external trade policy, world commodity market.

УДК 332.3:339.9

ЕФЕКТИВНЕ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМИ УГІДДЯМИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

І. В. Шевченко, *студент,*
Науковий керівник – к.е.н., старший викладач Пилипенко Т. В.,
Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглянуто сутність поняття ефективного користування земельними ресурсами сільськогосподарського призначення. Визначено розмір та структуру земельного фонду України на початок 2014 року. Прослідковано залежність між кількісним та якісним рівнем забезпечення земельними ресурсами й результатами діяльності підприємств України порівняно з іншими країнами.

Ключові слова: глобалізація, сталий розвиток, екологізації, землекористування, сільськогосподарські угіддя.

Постановка проблеми. В умовах глобалізації актуальним стає дослідження потенціальної можливості ефективного використання земельних ресурсів світу, що обумовлено рядом економічних, екологічних соціальних та політичних факторів. Згідно розрахунків FAO до 2020 р. площа світових сільськогосподарських угідь скоротиться на 100-150 млн га найбільш родючих земель, оскільки високий рівень їхніх втрат для потреб будівництва спостерігається у тих регіонах, які мають цінні та інтенсивно використовувані землі [1, с. 61].

Ефективне землекористування та питання екологізації земельних ресурсів сільськогосподарського призначення залишаються актуальним для всіх країн світу, включаючи найзабезпеченіші ріллею країни (США, Індія, Росія).

В Україні вкрай важливо максимально повно та ефективно використовувати потенціал землі як однієї з конкурентних переваг вітчизняного сільського господарства. За оцінками експертів, українські землі здатні забезпечити продуктами харчування 140-145 млн осіб [2], тому підвищення ефективності використання земельних ресурсів сприятиме збільшенню обсягів виробництва високоякісної, екологічно чистої продукції і забезпеченню продовольчої безпеки України, а також розширенню експорту сільськогосподарської продукції, збереженню ландшафтного і біологічного різноманіття країни [2].

Можливості збільшення кількості землекористувачів, підвищення рівня використання земельних угідь та збільшення обсягів виробництва продукції – є кількісними змінами в землекористуванні і не дають бажаного результату. Теоретики і практики доходять висновку про потребу в інтенсивному шляху розвитку на засадах сталості, екологізації земельних ресурсів сільськогосподарського призначення. Розвиток глобалізаційних процесів потребує обґрунтування нових підходів до організації використання сільськогосподарських угідь, які дали б змогу забезпечити науково обґрунтоване виробництво в системі “економіка-екологія-соціум”.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання ефективного землекористування сільськогосподарськими представлено у наукових працях відомих науковців: В. Є. Данкевич [1], Д. І. Бабміндра [2], А. М. Третяк [2], В. Ю. Ільїн [5], О. В. Ільїна [5] та інші. Автори досліджували ефективність використання земель сільськогосподарського призначення в умовах глобалізації, розробляли першочергові заходи, реалізація яких сприятиме підвищенню ефективності сільськогосподарського землекористування, охороні та раціональному використанню земель сільськогосподарського призначення.

Постановка завдання. Мета дослідження полягає у визначенні залежность між кількісним та якісним рівнем забезпечення земельними ресурсами й результатами діяльності підприємств України порівняно з іншими країнами в контексті глобалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Охорона й раціональне використання земельних ресурсів – одна з найактуальніших проблем сьогодення. За даними ООН щорічно через вплив на ґрунти вітрів, ураганів, хімізації, будівництва міст, доріг, промислових об’єктів, аеродромів, сміттєзвалищ, а також інші негативні фактори у всьому світі втрачається від 5 до 7 млн га родючих земель [3].

Кількість земельних ресурсів на земній кулі обмежена, до того ж їх не можна замінити жодними іншими ресурсами. Щороку з активного використання вилучаються мільйони гектарів земель. Втрата кожного гектара

родючої землі зменшує можливості людства вирішити продовольчу, сировинну, соціальну та інші глобальні проблеми.

Неправильне і неконтрольоване землекористування є основною причиною деградації та виснаження земельних ресурсів. Необхідність збільшення виробництва продовольства з метою задоволення зростаючих потреб населення планети обумовлює величезне навантаження на природні ресурси, включаючи земельні ресурси.

Забезпеченість людства земельними ресурсами визначається світовим земельним фондом, який становить 13,4 млрд га.

Найбільшими країнами світу за площею території (млн км^2) є Росія – 17,1; Канада – 10,0; Китай – 9,6; США – 9,4; Бразилія – 8,5.

Проте, при дослідженні проблеми ефективного використання земельних ресурсів необхідно виділяти поняття ефективної території – придатної для господарського освоєння. Найбільші країни світу за площею ефективної території (млн км^2): Бразилія – 8,1, США – 7,9, Австралія – 7,7, Китай – 6,0, Росія – 5,5.

Країни, що мають найбільші розміри площі ріллі представлені на рисунку 1. Так, найбільшу площі ріллі мають США, Індія та Росія, а найменшу Нігерія, Україна та Казахстан.

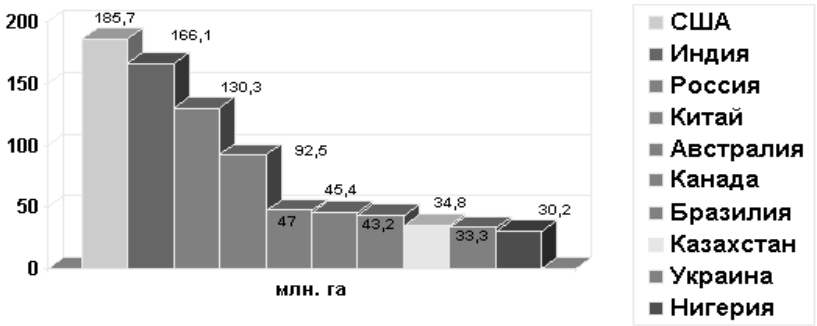

Рис. 1. Найбільші країни світу за розмірами площі ріллі

Джерело: представлено автором за даними [6]

Країни та регіони неоднаково забезпечені земельними ресурсами, як якісно так і кількісно (рис. 2). Характеризуючи процес землекористування в аграрній сфері зазначимо, що найвищий показник забезпеченості сільськогосподарськими землями на 100 осіб становить – 230,1 га в Канаді. В різних країнах він суттєво відрізняється.

Найвищими показниками після Канади є в Росії – 145,8 га, США – 145,4 га, Білорусь – 95,5 га, Україна – 90,0 га. В Німеччині, Швейцарії та Англії на 100 осіб припадає найменше сільськогосподарських угідь 20,7 га, 21,6 га та 29,5 га відповідно.

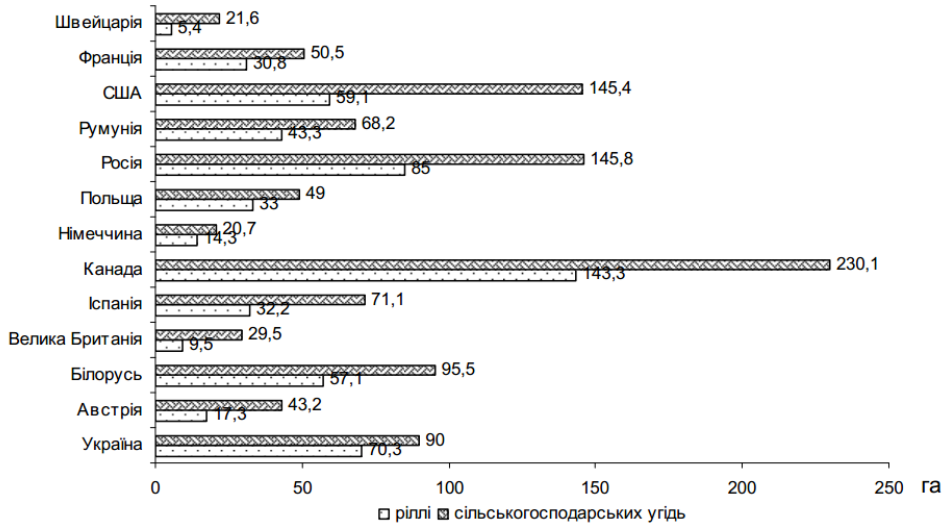

Рис. 2. Забезпеченість сільськогосподарськими угіддями та ріллі населення України і країн світу, га на 100 осіб, 2011 рік

Джерело: розраховано за даними [2]

У структурі земель сільськогосподарського призначення найбільшу питому вагу має рілля. Орні землі систематично оброблюються і використовуються для посіву сільськогосподарських культур. Якщо розглядати сільськогосподарські угіддя за природними особливостями і призначенням у відповідності до регіональної приналежності, то 59% світової ріллі припадає на Євразію, а на Північну та Центральну Америку – 15%, на Африку – 15%, на Південну Америку – 8%, на Австралію – 3%. Більша частина (80%) світової ріллі розміщена в посушливій зоні. Найбільша частка пасовищ – у країнах Африки (24%) та Азії (18%) [4].

Україна знаходиться серед країн, що мають найбільші запаси орних земель (33,3 млн га). Найбільш забезпеченими є США – 185,7 млн га, Індія – 166,1 млн га та Росія – 130,3 млн га.

За площею сільськогосподарських угідь та ріллі Україна посідає перше місце в Європі. Загальна територія нашої країни станом на 01.01.2014 р. становила 60354,9 тис. га, з яких 42744,5 тис. га або 74,0 % – сільськогосподарські угіддя. Структура земельного фонду України представлена на рисунку 3.

Висока природна продуктивність ґрунтового покриву визначає провідну роль земельного фонду як одного з важливих видів ресурсів економічного розвитку України, її національного багатства, головного засобу виробництва і предмету праці в сільському і лісовому господарствах, що перебуває під особливою охороною держави. Україна характеризується високим рівнем забезпеченості сільськогосподарськими угіддями населення і поступається за цим показником лише Канаді, Росії, Білорусії та США (за рівнем забезпеченості ріллею – лише Канаді та Росії).

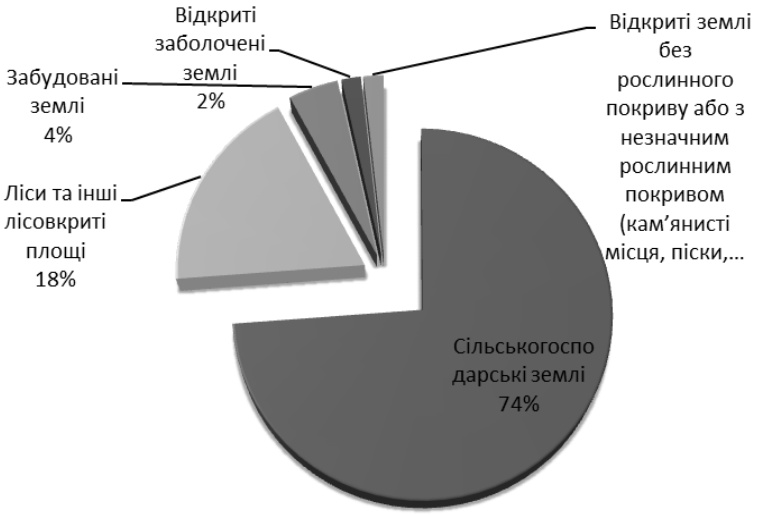

Рис. 3. Структура земельного фонду України на початок 2014 р.

Джерело: побудовано за даними Державного агентства земельних ресурсів України

Україна характеризується високим рівнем забезпеченості сільськогосподарськими угіддями населення і поступається за цим показником лише Канаді, Росії, Білорусії та США (за рівнем забезпеченості ріллею – лише Канаді та Росії).

Фактична розораність території України становить 53,8%, чого немає в жодній країні світу. Для порівняння у США цей показник становить 27%, у Франції – 42%, у Німеччині – 33%.

Українські землі характеризуються високим рівнем природного ресурсного потенціалу. Дані IX туру агрохімічної паспортизації земель, який проводився у 2006-2010 рр. державним науково-технологічним центром охорони родючості ґрунтів Міністерства аграрної політики та продовольства України "Центрдержродючість", свідчать, що 56 % вітчизняних сільгоспугідь характеризуються вмістом гумусу, вищим за середній. Економічна ефективність використання сільськогосподарських угідь в Україні характеризується позитивною динамікою (табл. 1).

Найбільше збільшення за досліджуваний період спостерігається у таких показниках як виробництво м'яса (у живій масі), зернових культур, цукрових буряків, плодів та ягід. Зазначимо, що знизився лише показники виготовлення молока всіх видів.

Варто відмітити, що за досліджуваний період більшість показників збільшується, що за інтенсивного шляху розвитку означає підвищення ефективності сільськогосподарського землекористування. Але дані агрохімічного дослідження українських земель свідчать про деградацію земель та зниження її якісних характеристик. Водночас, за виробництвом окремих видів продукції рослинництва на одну особу Україна займає лідируючі позиції, що свідчить про переважне використання земель для потреб рослинництва.

Таблиця 1

Економічна ефективності сільськогосподарського землекористування в Україні

Показники	Роки			
	2000	2005	2011	2012
Площа с.-г. Угідь, тис. га	41722,2	41722,2	41576,0	41557,6
Вироблено на 100 га с.-г. Угідь				
М'яса (у живій масі), ц	51,1	62,7	78,6	81,7
Молока всіх видів, ц	314,0	359,6	302,3	298,6
Урожайність сільськогосподарських культур, ц/га				
Зернові культури	19,4	26,0	26,9	37,0
Цукрові буряки (фабричні)	176,7	248,2	279,5	363,3
Соняшник	12,2	12,8	15,0	18,4
Картопля	122,6	128,4	132,5	168,0
Овочі	121,3	157,1	173,6	195,0
Плоди та ягоди	38,4	63,7	78,2	84,9
Вироблено на 1 особу				
Зернових культур, кг	497	807	856	1242
Цукрових буряків, кг	268	328	300	410
Соняшник, кг	70	100	148	190
Картопля, кг	403	413	408	531
Овочі, кг	118	155	177	215
Плодів та ягід, кг	30	36	38	41
М'яса, кг	33,8	33,9	44,9	46,9
Молока, кг	257,4	291,1	245,2	242,5
Яєць, шт	179	277	372	409
Вироблено сільськогосподарської продукції всіма категоріями господарств				
- на 1 особу, грн	3071	3813	4249	5113
- на 100 га сільськогосподарських угідь, тис. грн	370,7	471,0	523,7	629,4

Джерело: представлено за даними [2]

Порівняно з провідними країнами світу позиції України щодо виробництва основних видів сільськогосподарської продукції є досить низьким. Розглянемо урожайність основних сільськогосподарських культур та виробництво основних видів продукції сільськогосподарського виробництва в Україні та провідних країн світу у 2012 році (табл. 2).

Серед досліджуваних країн Україна займає лідируючу позицію з виробництва картоплі, овочів та баштанних культур, яєць на 1 особу. По виробництву м'яса та молока на 1 особу Україна займає найнижчі значення, що пояснюється низьким розвитком тваринництва. Якість українських ґрунтів краща за сільськогосподарські землі інших країн, але урожайність всіх досліджуваних культур в Україні значно нижча (в 2-4 рази) порівняно з іншими країнами, що також вказує на неефективне використання земель сільськогосподарського призначення в Україні та належну культуру земле виробництва, дотримання його технологічних і екологічних вимог в інших країнах.

Таблиця 2

Урожайність основних сільськогосподарських культур та виробництво основних видів продукції сільськогосподарського виробництва у деяких країн світу, 2012 році

Показники	Канада	США	Німеччина	Франція	Польща	Україна
Виробництво основних видів продукції рослинництва на одну особу, кг						
Зернові та зернобобові культури	1473	1291	544	1066	716	856
Цукрові буряки	15	92	290	506	256	300
Картопля	129	58	124	104	229	408
Овочі та баштанні культури	62	113	41	80	136	193
Плоди,ягоди а виноград	19	81	27	138	72	47
Виробництво основних видів продукції тваринництва на одну особу, кг						
м'ясо (у забійній вазі)	130	135	100	92	93	45
молоко	240	279	361	383	321	245
яйця	12	17	8	15	16	21
Урожайність основних сільськогосподарських культур, ц/га						
Пшениця	27,8	29,9	78,1	74,5	41,7	26,8
Ячмінь	23,6	39,3	65,4	68,4	34,4	19,7
Кукурудза	83,7	103,4	97,5	91,1	62,3	45,1
Соя	25,4	29,6	10,0	25,1	16,6	16,2
Соняшник	16,0	17,4	24,1	23,5	18,1	15,0
Цукрові буряки	603,4	576,1	675,7	937,0	542,6	279,5
Картопля	313,1	462,7	440,6	437,9	198,5	132,5

Джерело: представлено за даними Державної служби статистики України

Через це спостерігається висока землемісткість вітчизняного сільського господарства, яка в середньому у 8 разів перевищує аналогічний показник у країнах Євросоюзу. Крім того, за даними Навчально-наукового інституту економіки природних ресурсів та екології землекористування, українські аграрії 79% прибутків одержують за рахунок природної родючості землі й лише 21% – як результат впровадження технологій [2].

Основними причинами низької ефективності використання сільськогосподарських угідь в Україні у порівнянні із показниками розвинутих країн є наступні чинники [2]:

1. Слабкість фінансово-економічного становища сільськогосподарських підприємств, що унеможливлює удосконалення технологічних операцій вирощування сільгоспкультур, оновлення матеріально-технічної бази, впровадження у виробництво інновацій. У 2012 р. 26,8% підприємств, що займаються рослинництвом, і 57,3% підприємств, що займаються тваринництвом, одержали чистий дохід (виручку) від реалізації сільськогосподарської продукції до 1 млн грн.

2. Порушення оптимальної структури посівних площ сільгоспкультур, що приводить до виснаження ґрунтового покриву. Високий рівень рентабельності виробництва окремих сільськогосподарських культур (передусім це стосується насіння соняшнику, рівень рентабельності

виробництва якого у 2011 р. становив 57%), а також спеціалізація крупних сільгосппідприємств на вирощуванні експортоорієнтованих сільськогосподарських культур зернової групи призвели до розширення площ посівів зернових та зернобобових культур у загальній посівній площі сільськогосподарських культур з 45 % у 1990 р. до 56,8% у 2011 р., технічних – з 11,6 до 26,9% відповідно та зменшення площ посівів кормових культур з 37% у 1990 р. до 9% у 2011 р. Нині у структурі посівних площ основних сільськогосподарських культур посівам соняшнику належить 17,1%, тоді як науково рекомендована насиченість посівних площ соняшником, наприклад для степової зони країни, не повинна перевищувати 12%.

3. Недостатній рівень внесення органічних та мінеральних добрив, що призводить до дефіциту поживних речовин в ґрунтах. Так, у 2012 р. на 1 га посівної площі було внесено 0,5 тонни органічних добрив, тоді як для досягнення бездефіцитного балансу гумусу на Поліссі на 1 га ріллі необхідно щорічно вносити 13-14 тонн органічних добрив, в Лісостепу – 11-12, Степу – 8-9, у т.ч. на зрошуваних землях – 11-13 тонн. Крім того, через переважне внесення сільгосппідприємствами азотних добрив відбувається порушення оптимального співвідношення поживних речових у ґрунті, що призводить до його підкислення та погіршення якості виробленої продукції.

4. Низький рівень державної підтримки заходів щодо підвищення ефективності використання земельних ресурсів, охорони сільськогосподарських земель, їхнього раціонального використання, консервації деградованих і малопродуктивних земель. Незважаючи на те, що п. 3 прикінцевих положень Закону України “Про охорону земель” було передбачено протягом року з дня набрання його чинності затвердження “Загальнодержавної програми використання та охорони земель” і “Національної програми охорони родючості ґрунтів”, донині жоден з варіантів Програм не затверджено.

5. Загальна низька культура землеробства та відсутність зацікавленості сільгоспвиробників у впровадженні нових технологій обробітку ґрунту. Так, переважна більшість сільськогосподарських підприємств використовує традиційні технології вирощування культур, які передбачають обов’язковість оранки ґрунтового покриву, що призводить до порушення його структури та втрати вологи, розвитку ерозійних процесів. Натомість більш наукоємна та трудомістка технологія безполицевого обробітку з поєднанням прийомів обробітку ґрунту із сівбою в єдиному технологічному циклі та агрегаті, здебільшого у поєднанні з локальним внесенням добрив (No-till система), що виключає оранку ґрунту, забезпечує збереження вологи та структури ґрунтового покриву, не набула широкого розповсюдження в Україні. Така технологія забезпечує підвищення продуктивності праці у землеробстві у 4 рази, економію пально-мастильних матеріалів, металу, амортизаційних витрат машинно-тракторного парку, запасних частин при нинішніх світових цінах і зниження сумарних витрат на 1 га на 50-90 дол. США порівняно з традиційною технологією.

6. Низький рівень використання сільськогосподарськими землекористувачами технології точного землеробства із застосуванням ГІС технологій – системи менеджменту, яка за допомогою інформаційних технологій дає змогу приймати раціональні рішення з управління агроекологічним потенціалом землі під час організації виробництва у рослинництві. Така технологія дає змогу: здійснювати моніторинг урожайності диференційовано на окремих ділянках поля; виконувати роботи цілодобово; створювати у програмі геоінформаційної системи електронну карту сільськогосподарських угідь для аналізу ґрунтів; диференційовано вносити добрива у системі off-line залежно від забезпеченості ґрунту поживними речовинами та у системі on-line залежно від потреб рослин у даний час.

Висновки. Україна має високий природно-ресурсний потенціал, що використовується не повною мірою. В умовах глобалізації за наявних конкурентних переваг природного потенціалу землі у вирощуванні сільськогосподарської продукції ефект від сільськогосподарського землекористування постійно знижується, поступово втрачається якість ґрунтового покриву внаслідок нераціонального використання земель.

Хоча ефективність використання земельних ресурсів в Україні зросла за останні роки проте порівняно з розвиненими країнами вона залишається досить низькою.

За проведеним дослідженням нами виявлено ряд заходів на макро-, мезо- та макрорівнях з урахуванням впливу глобалізаційних процесів. Серед яких державна підтримка, раціональне використання земель сільськогосподарського призначення, освоєння нових технологій обробки ґрунту та інші заходи щодо збереження та підвищення родючості ґрунтів, їх екологізації, застосування заходів щодо боротьби з ерозійними процесами, перехід на переважно інтенсивний шлях розвитку земель сільськогосподарського призначення з метою підвищення ефективного землекористування.

Список використаних джерел

1. Данкевич В. Є. Специфіка використання сільськогосподарських земель у США / В. Є. Данкевич // Економічний форум. – 2014. – № 1. – С. 60-64. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ecfor_2014_1_13.pdf. – Заголовок з екрану.
2. Щодо шляхів підвищення ефективності використання земель сільськогосподарського призначення в Україні [Електронний ресурс] // Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України. – Режим доступу : http://www.niss.gov.ua/. — Дата останнього доступу: 08.04.2015 р. – Заголовок з екрану.
3. Глобальні проблеми та тенденції в аграрній сфері сучасного світу: проблема родючості ґрунтів; проблема продовольства; селекційна робота та її перспективи; подолання бідності і відсталості; екологічні проблеми [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://study.academia.in.ua/mod/book/tool/print/index.php?id=154. — Дата останнього доступу: 18.03.2015 р. – Заголовок з екрану.
4. Географія світових природних ресурсів: мінеральних, земельних, лісових, водних, рекреаційних [Електронний ресурс]. – Украинские ученики. – Режим доступу:

http://ukrmap.su/uk-g11/1341.html. – Дата останнього доступу: 28.03.2015 р. – Заголовок з екрану.
5. Ільїн В. Ю. Вплив глобалізації на ефективність землекористування аграрних підприємств / В. Ю. Ільїн, О. В. Ільїна // Часопис економічних реформ. – 2014. – № 2. – С. 68-75. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Cher_2014_2_14.pdf. – Дата останнього доступу: 02.04.2015 р. – Заголовок з екрану.
6. Земельні ресурси світу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ua-referat.com/%D0%97%D0%B5%D0%BC%D0%B5%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96_%D1%80%D0%B5%D1%81%D1%83%D1%80%D1%81%D0%B8_%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D1%83. — Дата останнього доступу: 05.04.2015 р. – Заголовок з екрану.

И. В. Шевченко. Эффективное землепользование сельскохозяйственными угодьями в условиях глобализации.

В статье рассмотрена сущность понятия эффективного пользования земельными ресурсами сельскохозяйственного назначения. Определен размер и структуру земельного фонда Украины на начало 2014 года. Прослежено зависимость между количественным и качественным уровнем обеспечения земельными ресурсами и результатами деятельности предприятий Украины по сравнению с другими странами.

Ключевые слова: глобализация, устойчивое развитие, экологизации, землепользование, сельскохозяйственные угодья.

I. Shevchenko. E ffective land use agricultural land in a globalizing.

In the article the essence of the concept of the effective use of land resources for agricultural purposes. Determined the size and structure of the land Fund of Ukraine at the beginning of 2014. Traced the relationship between quantitative and qualitative level of protection of land resources and results of activity of enterprises of Ukraine in comparison with other countries.

Keywords: globalization, sustainable development, greening, land use, agricultural lands.

УДК 331.2:339.9(477)

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВІ ВІДНОСИНИ ТА ОПЛАТУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ

В. П. Степанова, *студент,*
Науковий керівник – к.е.н, старший викладач Пилипенко Т. В.,
Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглянуто вплив глоболізаційних процесів на соціально-трудові відносини. Досліджено вплив глобалізацій них процесів на оплату праці в Україні. Представлено трактування "глобалізації" та показано вплив глобалізацій них процесів на ринок праці України

Ключові слова: глобалізація, глобалізаційні процеси, соціально-трудові відносини, заробітна плата, оплата праці, ринок праці.

Постановка проблеми. Економічна глобалізація серед загальносвітових тенденцій на сьогодні є найбільш істотною і визначальною щодо перспектив якісно нових змін на формування соціально-трудових відносин. В Україні вплив глобалізації на оплату праці в контексті соціально-трудових відносин має свої особливості, що спричинено процесами трансформації України у незалежну державу та недорозвиненістю ринку праці, який не встиг адаптуватися до умов функціонування в конкурентному середовищі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розробкою питань, пов'язаних з впливом глобалізаційних процесів на економіку, соціально-трудові відносини та оплату праці займалось багато видатних зарубіжних вчених, серед яких варто виділити П. Бурдьє, Б. Баді, Р. Піндайка, С. Фішера і таких вітчизняних науковців як: М. Акулов [3], В. Василенко [4], А. Горілий, Л. Лісогор, О. Чувардинський, М. Гуць та багато ін. Проте дане питання є досить складним та недостатньо дослідженим,тому потребує детальнішого вивчення.

Мета статті. Метою статті є дослідження впливу глобалізацій них процесів на соціально-трудові відносини та оплату праці в Україні.

Виклад основного матеріалу. Термін "глобалізація" (англ. Globalization, від лат. Globus – куля, земна куля, глобус) означає процес всесвітньої економічної, політичної та культурної інтеграції та уніфікації. Основними наслідками цього процесу є міжнародний поділ праці, міграція в масштабах усієї планети капіталу, людських та виробничих ресурсів, стандартизація законодавства, економічних та технічних процесів, а також зближення культур різних країн. Це об'єктивний процес, який носить системний характер, тобто охоплює всі сфери життя суспільства [1]. Термін "економічна глобалізація" означає процес дедалі більшої всесвітньої економічної інтеграції, головними рушійними силами якого є: лібералізація міжнародної торгівлі та руху капіталів; зростання темпів технологічного прогресу та формування інформаційного суспільства; дерегулювання [2].

Взагалі глобалізація – це процес перетворення світового господарства в єдиний ринок товарів, послуг, робочої сили та капіталу на основі подолання перепон між економіками окремих країн. З одного боку, глобалізація є продуктом економічного і технологічного розвитку, з іншого – вона перетворюється в його рушійну силу.

Розвиток процесів глобалізації значно впливає на міжнародні економічні відносини, змінює напрями і визначає тенденції розвитку економік різних країн та державної політики, впливає на зміст соціально-трудових відносин, а також на стан оплати праці, тобто є одним з головних чинників сучасного розвитку світового господарства.

Розвиток соціально-трудових відносин у суспільстві відбувається під впливом певної кількості факторів, що відображають історичний, економічний, соціокультурний і політичний характер. До основних факторів

можна віднести особливості державної політики, глобалізацію економіки, розвиток суспільної праці і виробництва [3, с. 48].

Процес глобалізації має неоднозначний вплив на розвиток будь-якої економіки, зокрема й на соціально-трудові відносини та оплату праці в контексті соціально-трудових відносин. До позитивного впливу можна віднести нові можливості більш ефективного розміщення та вільного доступу до світових мобільних ресурсів і загальне зростання світового виробництва та доходу, відкриваються нові економічні можливості завдяки технологіям, інвестиція та торгівлі. Негативний вплив пов'язаний з нерівномірним розподілом зростання світового доходу між різними країнами; економічна, фінансова та політична експансія розвинених країн; поглиблення диференціації між країнами за економічним розвитком; виникають суперечності щодо якості економічного зростання та його соціальних наслідків для суспільства і людського розвитку, тенденції до зникнення національних особливостей народів та етносів [4, с. 41].

Вплив глобалізації на соціально-трудові відносини і зайнятість населення, а як результат і на оплату праці в Україні відбувається за такими основними напрямами: зміна структури зайнятості, дисбаланс між структурою робочої сили та робочих місць, перенесення виробництв до країн із дешевою робочою силою, підвищення мобільності робочої сили, розвиток нетрадиційних форм зайнятості, відплив висококваліфікованої робочої сили, підвищення впливу ТНК на ринок праці, посилення впливу Міжнародної організації праці на розвиток глобального ринку праці.

Отже, вплив глобалізації на соціально-трудові відносини взагалі й на оплату праці, зокрема, потребує реформування державної політики у відношенні і в рамках активної глобальної економіки, що формується.

Соціально-економічна концепція розвитку будь-якого суспільства повинна містить у собі механізм формування і регулювання соціально-трудових відносин як найважливіший елемент державної політики. При цьому державна політика щодо врегулювання соціально-трудових відносин і зайнятості є соціально-економічним напрямком, повинно бути обраним урядом країни для всебічного розвитку громадян, який забезпечує їм гідний рівень життя та праці.

Вплив процесів глобалізації на стан у сфері доходів працюючих є неоднозначним. Останнім часом відбувається збільшення прибутковості найбільших міжнародних корпорацій та полярізація у рівні доходів вищої управлінської ланки і пересічних працівників цих компаній.

Інтенсифікація процесів глобалізації негативно впливає і на соціально-трудову сферу, що виражається намаганням роботодавців знижувати заробітну плату і скорочувати витрати на покращення умов праці з метою підвищення конкурентоспроможності продукції. Це не може не відбитися негативно на зайнятості. Зниження середнього рівня оплати праці, особливо некваліфікованої та низькокваліфікованої робочої сили є серйозною проблемою стає "відтік мозків". Відтік якісного людського капіталу спричиняє

величезні збитки для держави, і зменшує перспективи швидкого розвитку. Тобто інтелектуальний потенціал країни починає працювати на інші держави.

Події та факти останнього часу дають підстави стверджувати, що глобалізація економіки впливає на ринок праці нашої країни у двох аспектах. По-перше, через міграційні потоки та посилення попиту на робочу силу в Україні транснаціональними іміж національними компаніями, що спричинює поступову трансформацію нашого ринку праці на частину глобального ринку праці, інтеграцію з ним. По-друге, глобалізація економіки впливає на ринок праці України опосередковано через різноманітні канали і чинники, до яких насамперед слід віднести: міжнародну торгівлю і прямі іноземні інвестиції; зміну цін на міжнародних ринках на товари і послуги; зміну курсу національної валюти тощо. Все це безпосередньо впливає на стан оплати праці в Україні.

Глобалізація веде до зростання конкуренції у світовому масштабі, викликає поглиблення спеціалізації та поділу праці із властивими їм наслідками – зростанням продуктивності праці та скороченням витрат. На даний час Україна не використовує всі свої конкурентні переваги (дешева робоча сила, достатня ресурсозабезпеченість деякими видами сировини, використання вигідного геоекономічного розташування тощо), оскільки офіційний сектор економіки неефективний. Натомість конкуренти України широко застосовують високі й запатентовані технології, стимулюють виробництво унікальних товарів, всебічно залучають наукову еліту, кредитують інновації.

Глобалізація активно впливає на всі аспекти економічного розвитку України. Особливої уваги заслуговує вплив на національний ринок праці.

Активний розвиток міжнародних ринків праці, попит та пропозиція на яких являються фактором впливу на оплату праці, є наслідком, але водночас і чинником процесів глобалізації, наростання взаємопов’язаності й відкритості національних економік, інтернаціоналізації капіталу та виробництва. Вплив економічної глобалізації на ринок праці відстежується через такі показники, як склад і структуру робочих місць, їх динаміку, якісні характеристики робочої сили та її мобільність.

Висновки. Отже, можемо зробити висновок, що посилення процесів глобалізації неоднозначно впливає на формування соціально-трудових відносин та оплату праці в Україні. З одного боку вона сприяє створенню і підтриманню нових робочих місць, приросту валового внутрішнього національного продукту, внаслідок чого підвищується рівень зайнятості, і відповідно – знижується безробіття, а з іншого – відбувається різке зменшення чисельності потенційної робочої сили, що негативно впливає на економіку.

Втягнення України до глобалізаційного процесу – це суттєвий мотив для прискорення системних реформ у країні, зокрема структурної перебудови економіки, що дасть змогу певною мірою протистояти негативним наслідкам глобалізації на соціально-трудові відносини та рівень заробітної плати. Створення умов для збереження та відтворення висококваліфікованої робочої

сили, здатної ефективно функціонувати в умовах глобалізаційних процесів, інноваційного виробництва, дасть змогу сформувати стабільний та конкурентоспроможний ринок праці та економіку України.

Список використаних джерел

1. Глобалізація [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://uk.wikipedia.org/wiki/
2. Глобалізація економіки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://uk.wikipedia.org/wiki/
3. Акулов М Г. Економіка праці і соціально трудові відносини : навч. посіб. / М. Г. Акулов. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 328 с.
4. Василенко В. М. Оцінка впливу глобалізації на економічне зростання країни / В. М. Василенко // Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія : Економічна. – 2004. – № 69. – С. 35-42.

В. П. Степанова. В лияние глобализационных процессов на социально-трудовые отношения и оплату труда в Украине.

В статье рассмотрено влияние глоболізаційних процессов на социально-трудовые отношения. Исследовано влияние глобализационных процессов на оплату труда в Украине. Представлены трактовки "глобализации" и показано влияние глобализационных процессов на рынок труда Украины.

Ключевые слова: глобализация, глобализационные процессы, социально-трудовые отношения, заработная плата, оплата труда, рынок труда.

V. Stepanov. The influence of globalization on labor relations and salaries in Ukraine.

In this paper, the influence globalizing processes of socio-labour relations. The influence of globalization on wages in Ukraine. Presents interpretations of "globalization" and the influence of globalization processes on the Ukrainian labor market.

Key words: globalization, globalization processes, labor relations, wages, labor cost, labor market.

УДК 657.433:631.11:339.5

УПРАВЛІННЯ КРЕДИТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Т. В. Асмолова, *студент,*
Науковий керівник – к.е.н., старший викладач Пилипенко Т. В.,
Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглянуто теоретичні питання щодо управління кредиторської заборгованості в України в умовах глобалізації, з'ясовано проблеми пов'язані з управлінням підприємством. На даному етапі розвитку економіки у сільськогосподарському виробництві постає проблема неможливості підприємством погасити свою заборгованість перед кредиторами через економічну кризу в державі. Тому одним з головних завдань підприємств, є налагоджений процес управління кредиторською

заборгованістю. Саме тому нами виявлено вплив кредиторської заборгованості на стан обліку підприємств.

Ключові слова: облік, зобов'язання, розрахунки, кредиторська заборгованість, кредитори.

Постановка проблеми. Глобалізація економічних процесів передбачає усесторонню інтеграцію та уніфікацію. В тому числі це стосується і системи обліку кредиторської заборгованості на підприємствах. Налагоджений процес управління кредиторською заборгованістю дозволяє економічно ефективне ведення обліку на підприємстві, що в свою чергу дозволяє отримати прибуток підприємству, довіру споживачів та користувачів інформацією, залучити інвесторів та спонсорів, а також бути конкурентоспроможним підприємством. Проте коли підприємство не може контролювати кредиторську заборгованість, вона може перевищити дебіторську, що створить загрозу фінансовій стійкості для підприємства і призводить до необхідності залучення додаткових джерел фінансування.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми теорії і практики управління кредиторською заборгованістю в умовах глобалізації досліджено в працях багатьох економістів. Значний внесок у вирішення цих проблем зробили вітчизняні дослідники: Л. Бальцеровичем, А. Бардом, О. Білорусом, У. Беком, Р. Бехном, З. Варналієм, Т. Геблером, О. Гранбергом, М. Данилишиним, М. Згуровський [1], М. Долішнім, Д. Кейтлом, В. Керецманом, М. Косолаповим, В. Лексіним, В. Лісничим, А. Макарічевим, В. Мартиненком, Л. Моргуновим, Дж. Найсбіттом, С. Романюком, К. Сурніна [4], А. Швецовимта ін.

Враховуючи економічні зміни і тенденції розвитку економіки в Україні та світі існує необхідність щодо виявлення переваг подальшого розвитку управління кредиторською заборгованістю в сільськогосподарських підприємствах в умовах глобалізації з метою забезпечення економічної ефективності діяльності даних підприємств. Саме тому і до сьогодні залишаються невирішені теоретичні та практичні питання щодо вдосконалення методики управління кредиторською заборгованістю та забезпечення інформаційних потреб внутрішніх користувачів.

Управління кредиторською заборгованістює дуже важливим етапом для економічно-ефективної діяльності сільськогосподарського підприємства, адже від його рівня залежить фінансова стабільність господарства, та його можливість подальшого існування. Саме тому обрана тема дослідження є актуальною.

Постановка завдання. Метою нашого дослідження є обґрунтування теоретичних питань щодо управління кредиторською заборгованістю в сільськогосподарських підприємствах. Необхідність дослідження пов'язана із виявленням проблем пов'язаних з обліком кредиторської заборгованості. У свою чергу, ігнорування даної проблеми буде обмежувати можливості у отриманні переваг від удосконалення процесу управління обліком кредиторської заборгованості в сільськогосподарських підприємствах.

Виклад основного матеріалу. Глобалізація – це об'єктивне явище, яке не залежить від волі окремих людей, а її процеси наростають і розповсюджуються із дедалі більшою швидкістю, маючи під собою економічну основу. Це зростаюча взаємозалежність населення Землі, це процес, що об'єднує не лише економіки країн, але їх культури, інформаційні сфери, технології та уніфікує процеси управління [1].

Процес глобалізації є складним, багатовимірним і неоднозначним, тому з приводу його суті існують багаточисельні розбіжності. Вчені сходяться на думці, що глобалізація означає не лише новий кількісний вимір міри інтенсивності взаємозв'язків окремих країн та їх економік, а головним чином – нову якість таких зв'язків, коли формується фактично новий, глобальний рівень економічної глобалізації.

Глобалізація є невід'ємною складовою в розвитку світової економіки. Вона охоплює всі сфери суспільного життя та висуває перед країнами більш складні завдання. Вивчення впливу глобалізації економіки на процес управління кредиторською заборгованістю надасть можливість визначити слабкі місця та перспективи подальшої трансформації кредиторської заборгованості.

На даний час у світі виникла глобальна економічна криза, тому для ефективного функціонування підприємств важливе значення має раціональна організація здійснення розрахункових операцій. Вчасне повернення оборотних коштів підприємства, зумовить поліпшення фінансового становища підприємств, установ, організацій. Саме тому, надмірна наявність кредиторської заборгованості знижує частку власного капіталу в структурі пасиву балансу, значно зменшує ліквідність активів, платоспроможність, фінансову стійкість та незалежність підприємства.

Бухгалтерський облік кредиторської заборгованості в Україні, як складової частини пасиву балансу, перш за все, регламентовано Законом України "Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні". Методологічні вимоги щодо формування та відображення в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності зобов'язань, а також принципи відображення у фінансовій звітності визначається Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку (П(С)БО) 11 "Зобов'язання". Але, оскільки національні стандарти обліку розроблені на основі міжнародних і не повинні суперечити їм, неможливо не звернути увагу на Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку (МСБО).

Встановлено, національні стандарти розроблялися на основі міжнародних, тому П(С)БО 11 "Зобов'язання" та МСБО 37 "Забезпечення, непередбачені зобов'язання та непередбачені активи" мають деякі спільні та відмінні моменти.

З метою аналізу особливостей цих положень, необхідно виконати їх порівняння, результати якого наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика міжнародного та національного стандартів з обліку зобов’язань

МСБО 37 “Забезпечення, непередбаченізобов’язання та непередбаченіактиви”	П(С)БО 11 “Зобов’язання”	Висновки
1	2	3
Сфера застосування		
Застосовується всіма суб'єктами господарювання до обліку забезпечень, умовних зобов'язань і умовних активів, за винятком тих,які є результатом контрактів, що підлягають виконанню, крім випадків, коли контракт є обтяжливим;на які поширюється сфера застосування іншого стандарту. Застосовують до забезпеченьреструктуризації (включаючи припинену діяльність)	Нормиположеннязастосовуютьсяпідприємствами, організаціями та іншимиюридичними особами незалежновід форм власності (крімбюджетнихустанов та підприємств, яківідповідно до законодавваскладаютьфінансовузвітність за МСФЗ). Застосовується з урахуваннямособливостейоцінки та розкриття інформації щодозобов’язань, установленихіншимиП(С)БО	Частково збігаються
Визначеннязобов’язань		
Зобов’язання – це теперішня заборгованість суб’єкта господарювання, яка виникає в результаті минулих подій і погашення якої, за очікуванням, спричинить вибуття ресурсів із суб’єкта господарювання, котрі втілюють у собіекономічнівигоди	Зобов’язання – це теперішнязаборгованістьсуб’єктагосподарювання, яка виникає в результатіминулихподій і погашенняякої, за очікуванням, спричинитьвибуттяресурсівізсуб’єктагосподарювання, котрі втілюють у собіекономічнівигоди	Повністюзбігаються
Визнаннязобов’язань		
Забезпечення слід визнавати, якщо: 1) суб’єкт господарювання має теперішню заборгованість (юридичну чи конструктивну) внаслідок минулої події; 2) ймовірно, що вибуття ресурсів, які втілюють у собі економічні вигоди, буде необхідним для погашеннязаборгованості; 3)можнадостовірнооцінити суму заборгованості	Зобов’язання визнається, якщойогооцінкаможе бути достовірновизначена та існуєймовірністьзменшенняекономічнихвигод у майбутньомувнаслідокйогопогашення. Якщо на дату балансу ранішевизнане зобов’язання не підлягаєпогашенню, то його сума включається до складу доходу звітногоперіоду	Частково збігаються
Оцінка зобов’язань		
Сума юридичнихабоконструктивнихзобов’язаньмає бути найкращоюоцінкоювидатків, необхідних для погашеннятеперішньої заборгованості на дату балансу	1) довгострокові зобов’язання, на які нараховуються відсотки, відображаються в балансі за їх теперішньою вартістю; 2) поточні зобов’язання відображаються в балансі за сумою погашення; 3)непередбаченізобов’язаннявідображаються на позабалансовихрахунках підприємства за обліковоюоцінкою	Не збігаються
Класифікація зобов’язань		
1) забезпечення; 2) умовні зобов'язання; 3) можливі зобов'язання; 4) існуючизобов’язання	1) довгострокові; 2) поточні; 3) непередбаченізобов’язання; 4) доходи майбутніхперіодів	Не збігаються

Детально дослідивши положення, які містяться у МСБО 37 та ПСБО 11 встановлено, що існує цілий ряд відмінних ознак: у термінологічному словнику, у класифікації зобов'язань, у їх оцінці у відображені інформації про зобов'язання у фінансовій звітності.

Таким чином, можна зробити висновок, що питання уніфікації П(С)БО 11 до МСБО 37 вимагає суттєвих доопрацювань і доповнень в напрямку пристосування їх до конкретних умов господарювання, з метою удосконалення системи бухгалтерського обліку в Україні.

Отже, кредиторська заборгованість – це заборгованість підприємства іншим юридичним і фізичним особам, що виникла в результаті здійснених раніше дій (подій), оцінена в гривнях і щодо якої в підприємства існують зобов'язання її погашення в певний строк.

Кредиторська заборгованість складає суттєву частку поточних зобов'язань підприємства, а тому достовірність цього показника необхідна для забезпечення достовірності фінансової звітності в цілому.

Основною проблемою сільськогосподарських підприємств в умовах глобалізації економіки є несвоєчасне та неповне виконання суб'єктами своїх зобов'язань, а саме порушуються умови договорів між сторонами щодо строків поставки та оплати товарів, робіт послуг. Зміцнення економічної ефективності діяльності підприємств вимагає підвищення достовірності даних бухгалтерського обліку про стан кредиторської заборгованості. В першу чергу, це стосується інформації аналітичного обліку, яка необхідна для ефективного контролю за своєчасністю стягнення заборгованостіі списання її невідшкодованої частини.

Особливу увагу при організації на підприємстві обліку кредиторської заборгованості в умовах глобалізації економіки слід приділити відстеженню тієї заборгованості, по якій минув строк позовної давності, оскільки вона повинна бути до доходу звітного періоду в першому наступному місяці після пройденого строку позовної давності [4].

З метою удосконалення процесу управління кредиторською заборгованістю за умов її автоматизації, необхідно здійснити наступні заходи:

- застосовувати програмний "конструктор" на базі інтеграції функціонального модуля з підсистемами, що пов'язані з фінансовими та виробничими аспектами управління;
- створити інформаційну базу кредиторської заборгованості учасників розрахунків;
- звірити в електронній формі взаємні вимоги та зобов'язання і знайти найбільш раціональні способи погашення взаємної заборгованості;
- провести взаємозаліки, поступово скорочуючи обсяги заборгованості;
- вести облік та звітність проведених взаєморозрахунків.

Для ефективного управління обліком кредиторської заборгованості в умовах глобалізації економіки необхідно створити на підприємстві систему управління кредиторською заборгованістю, яка б забезпечила планування кредиторської заборгованості на певний обліковий період, облік і контроль

кредиторської заборгованості та прийняття управлінських рішень із питань обліку, контролю та планування даного виду заборгованості. Отже, управління кредиторською заборгованістю дозволить контролювати і аналізувати виникнення кредиторської заборгованості, ефективне управління її розмірами і строками погашення на підприємстві, що дозволить раціонально вирішувати конфлікти з кредиторами, а також уникнути штрафних санкцій та збереження репутації підприємства.

Висновки. Отже, глобалізація економічної діяльності є однією з головних тенденцій у розвитку сучасного світу, яка істотно впливає не лише на економічне життя, але й має політичні (внутрішні та міжнародні), соціальні і навіть культурно-цивілізаційні наслідки. Україну також не оминули сучасні процеси глобалізації світового економічного розвитку, які дали змогу поступово інтегрувати нашу країну до міжнародної економіки.

В умовах глобалізації економіки гостро постає проблема управління процесом обліку кредиторської заборгованості, яка потребує вирішення, зокрема за допомогою впровадження внутрішнього контролю кредиторської заборгованості. При здійсненні контролю за кредиторською заборгованістю основним завданням є: забезпечення юридичної обґрунтованості кожної кредиторської заборгованості, обґрунтування причини виникнення заборгованостей та прогнозування їх наслідків, здійснення заходів щодо можливості погашення кредиторської заборгованості.

Правильно організований процес управління обліком кредиторської заборгованості – запорука успішного розвитку, стабільності та стійкості вітчизняних сільськогосподарських підприємств. А запропоновані методи удосконалення процесу управління обліком кредиторської заборгованості дозволяють постійно контролювати та моніторити ситуацію з нею, вчасно і вірно приймати рішення, уникати складних і суперечних ситуацій з кредиторами.

Список використаних джерел

1. Згуровський М. З. У вирі глобалізації: виклики і можливості [Електронний ресурс] / М. З. Згуровський. – Режим доступу : http://gazeta.dt.ua/SCIENCE/u_viri_ globalizatsiyi_vikliki_i_mozhlivosti.html
2. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.99 р. № 996-XIV-ВР [зі змін. І допов.] [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=327%2F95-%E2%F0.
3. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності” [Електронний ресурс]: наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13
4. Сурніна К. С. Удосконалення обліку дебіторської і кредиторської заборгованості промислових підприємств [Електронний ресурс] / К. С. Сурніна. – Режим доступу : http://www.br.com.ua/referats/dysertacii_ta_autoreferaty/90464.htm?dl.

Т. В. Асмолова. Управление кредиторской задолженностью предприятий в условиях глобализации.

В статье рассмотрены теоретические вопросы управления кредиторской задолженности в Украине в условиях глобализации, выяснены проблемы, связанные с управлением предприятием. На данном этапе развития экономики в сельскохозяйственном производстве возникает проблема невозможности предприятием погасить свою задолженность перед кредиторами за экономического кризиса в государстве. Поэтому одной из главных задач предприятий, есть отлаженный процесс управления кредиторской задолженностью. Именно поэтому нами выявлено влияние кредиторской задолженности на состояние учета предприятий.

Ключевые слова: учет, обязательства, расчеты, кредиторская задолженность, кредиторы.

T. Asmolova. Credit management of enterprises in conditions of globalization.

In article are considered theoretical questions of management of accounts payable in Ukraine in the context of globalization, we clarify the problems associated with the management of the enterprise. At this stage of development of economy in agricultural production raises the problem of the inability of enterprises to repay their debts to creditors over an economic crisis in the state. Therefore, one of the main tasks of enterprises, there is a proper process for accounts payable. That is why we revealed the influence payables to the state accounting enterprises.

Keywords: accounting, obligations, payments, accounts payable, creditors.

УДК 338.24

ПРОБЛЕМИ ТРАНСФОРМАЦІЇ АГРАРНОГО СЕКТОРА УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ

С. С. Дюміна, *студент,*
Науковий керівник – к.е.н., старший викладач Пилипенко Т. В.
Миколаївський національний аграрний університет

В статті досліджено та проаналізовано вплив глобалізаційних процесів на функціонування і конкурентоздатність підприємств аграрного сектору України. Наведено особливості ведення підприємницької діяльності сільськогосподарських структур в умовах глобалізації. Розглянуто наслідки впливу глобалізаційних перетворень на ведення агробізнесу.

Ключові слова: глобалізація, конкурентоспроможність, інтернаціоналізація.

Постановка проблеми. Визначальною тенденцією пожвавлення розвитку комунікацій, інформаційних технологій, нової системи світового господарства є глобалізаційні процеси, вплив яких на агропромисловий комплекс є неоднозначним. З одного боку, глобалізація економіки відкриває нові можливості побудови взаємовигідних міжнародних ділових зв’язків, переймання іноземного досвіду та освоєння нових каналів збуту.

З іншого – зростання відкритості світових ринків ставить високі вимоги до рівня якості товарів і послуг, тоді як сучасний стан вітчизняних агропромислових підприємств є не конкурентоздатним у цьому аспекті. На що мають вплив наступні тенденції: використання у виробництві застарілого, морально і фізично зношеного обладнання; наявна нестача фінансових та трудових ресурсів для розширення виробничих потужностей; відсутність введення інновацій; нерозвинена інфраструктура; зростання імпорту, що призведе до загального погіршення фінансового становища країни; посилення експансії іноземного капіталу у сфері аграрного землекористування; відсутність обмежень розмірів товарних надбавок, що веде до значного зростання цін на сільськогосподарську продукцію; відсутність інвестицій у садівництво і ягідництво через тривалу окупність вкладень і необхідність залучення належної державної підтримки, що зумовлює втрату потенційного доходу від їх функціонування, а також послаблення позицій через експансію більш дешевих іноземних товарів тощо.

Саме тому актуальним є питання вивчення конкурентоспроможності агропромислових структур, які могли б функціонувати з максимально економічною ефективністю в умовах глобалізаційних процесів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблем глобалізації та її впливу на діяльність аграрного сектора економіки країни займалося чимало українських та зарубіжних науковців, зокрема О. Г. Білоуса [3], Ю. П. Дудки [4], Є. Ю. Кирилова [2], І. А. Микитенко [6], Т. Фрідмена [1] та ін. Однак значна кількість питань стосовно визначення головних загроз глобалізації для вітчизняного аграрного сектору та економіки країни в цілому, а також методів їх подолання залишаються недостатньо вивченими і потребують поглибленого аналізу.

Постановка завдання. Враховуючи актуальність теми, метою нашого дослідження є обґрунтування основних складових сучасного розвитку агропромислового сектору України з урахуванням процесів глобалізації та факторів впливу на конкурентоспроможність, потенційних можливостей підвищення темпів економічного розвитку.

Виклад основного матеріалу. Рівень конкурентоспроможності є умовою здійснення інтеграції суб’єкта господарювання у світове господарство та світовий економічний простір, що активно включається в процеси глобалізації.

З посиленням глобалізації у розвитку національної економіки відбувається поглиблення підпорядкування суб’єктів господарювання міжнародним тенденціям, що викликає зростання зниження ролі держави як регулятора соціально-економічних відносин.

Пріоритетним завданням державної політики в цьому контексті, як передумови забезпечення конкурентоспроможності вітчизняного аграрного ринку, є підвищення конкурентоспроможності економіки країни шляхом переходу на інноваційні моделі розвитку. Але необхідно враховувати те, що інноваційна спроможність та технологічна готовність сільськогосподарських

підприємств, як основного джерела забезпечення продовольчої безпеки держави, є невід'ємними складовими конкурентоспроможності національної економіки. Результатом такої ситуації може стати поглиблення прірви між економікою України та інших країн, оскільки через недостатню конкурентоспроможність чималій кількості вітчизняних сільськогосподарських товаровиробників доведеться припинити свою діяльність [1, с. 345].

Так, аграрний сектор економіки нашої країни на даний час, у порівнянні з іншими розвиненими країнами, має низький рівень пристосування до умов ринкової економіки. На що не в останню чергу справила неспроможність належної регуляторної діяльності держави. Як наслідок, аграрний сектор зазнав втрати виробничого потенціалу та інвестиційної привабливості. За рахунок обезлюднення сіл, високого рівня урбанізації, посилення соціальної напруги та зростання безробіття на низькому рівні залишається розвиток соціальної сфери. Таким чином, сучасний стан сільськогосподарських підприємств є свідченням того, що в результаті дії глобалізацій них процесів для українського аграрного сектору економіки можуть не тільки не відкритися нові можливості, а глобалізація може стати причиною поглиблення її відсталості від розвинених країн світу [2, с. 205].

Всі наявні та потенційні ризики для агропромислового сектору, які можуть бути спричинені глобалізацією, можна умовно поділити на фактори внутрішньої і зовнішньої дії.

Внутрішні фактори пов'язані із відсутністю необхідної державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників, недостатнім рівнем розвитку інфраструктури аграрного ринку, неготовністю його входження у світовий аграрний простір, застарілою техніко-технологічною базою [3, с. 156]. Зовнішні ж чинники передусім пов'язані зі зростанням відкритості вітчизняної економіки, оскільки, свобода торгівлі, стимулюючи спеціалізацію на галузях з відносно меншими витратами виробництва, поглиблює відсталість недостатньо розвинутих країн. Не менш деструктивним чинником зовнішньої дії є посилення експансії іноземного капіталу у сфері аграрного землекористування та слабкий розвиток торговельних зв'язків, що не забезпечить отримання бажаного економічного ефекту від міжнародного співробітництва на світових ринках сільськогосподарської продукції.

Однак, глобалізація може призводити не тільки до проблем, а й до активізації потенційних можливостей: постійного впровадження інновацій, високих темпів економічного розвитку за рахунок порівняльної оцінки конкурентоспроможності з виявленням сильних сторін конкурентів, що дасть змогу виявити слабкі сторони національних суб'єктів аграрного сектору економіки країни та уточнити орієнтири економічного розвитку (рис. 1).

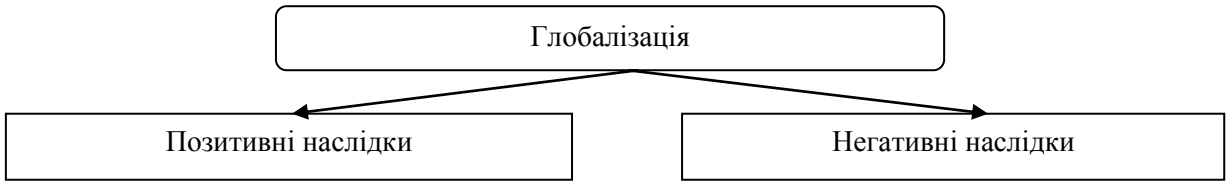

- науково-технічна трансформація виробництва і ринку робочої сили;
- науково-технічний прогрес, революція в інформаційних технологіях, засобах масової інформації;
- постійне технологічне оновлення виробництва;
- розповсюдження ліберальної демократії;
- посилення активності і вирішальної дії ринкових сил в економіках більшості країн світу;
- розвиток міжнародної інфраструктури, створення нових поколінь транспорту і зв'язку;
- поглиблення міжнародного поділу праці, подальший розвиток інтернаціоналізації виробництва;
- зростання міжнародної торгівлі випереджаючими темпами порівняно з виробництвом;
- зростання товарообміну наукоємною, високотехнологічною продукцією між розвиненими країнами;
- підвищення здатності генерувати нові знання, використовувати сучасні методи обробки інформації;
- зростання міжнародних прямих і портфельних інвестицій;
- нові ринки збуту для аграріїв;
- поглиблення спеціалізації товаровиробників;
- економія на масштабах виробництва, що потенційно може привести до скорочення витрат і зниження цін, і, відповідно, до стійкого економічного розвитку

- послаблення ролі традицій, інтернаціоналізація культурного простору, розмивання культурної ідентичності окремих країн;
- посилення міграції робочої сили в межах усього світового господарства;
- підвищення залежності внутрішнього економічного розвитку від наслідків транскордонного товарного обміну;
- зміна структури світових ринків на користь одних продуктів із витісненням інших;
- тісний взаємозв'язок між економіками країн: зміна на одних викликає ланцюгову реакцію на інших;
- витіснення зі світового ринку дрібних виробників;
- посилення глобальної конкуренції, зміна її характеру;
- необхідність вироблення нової експортно-імпортної політики та відповідність сільськогосподарської продукції міжнародним стандартам якості;
- витіснення з внутрішніх ринків вітчизняних товаровиробників та згортання їх виробництва;
- несправедливий перерозподіл благ під впливом глобалізації породжує загрозу конфліктів на регіональному і національному рівнях;
- поглиблення неоднорідності світу в результаті збільшення розриву між найбагатшими і найбіднішими країнами

Рис. 1. Негативні та позитивні екстерналії глобалізації в аграрному секторі економіки країни

Джерело: побудовано за власною розробкою автора з використанням [1-5]

Вітчизняний і світовий досвід свідчать, що сільськогосподарське виробництво не може нормально функціонувати в умовах жорсткої конкурентної боротьби без державного регулювання та фінансового захисту на державному рівні. В умовах глобалізації відбуваються якісні зміни механізму реалізації державної підтримки аграрного сектора, оскільки розвиток його забезпечуватиме прозорість механізмів підтримки, підвищення ефективності та здійснення цільового контролю. Так, сприяння лібералізації торгівлі ґрунтується на обмеженні у першу чергу митно-тарифного, цінового, а також податкового, кредитного та бюджетного регулювання, тоді як водночас зростають можливості держави у сфері екологічного, інституційного, соціально-економічного регулювання, інструменти якого стають головним знаряддям для стимулювання сільськогосподарського виробництва та захисту його від зовнішньої конкуренції.

У міжнародній практиці заходи підтримки аграрного сектора поділяють на так звані скриньки – "жовту", "блакитну" та "зелену". До першої включають заходи, що впливають на умови торгівлі та мають поступово зменшуватися (субсидії, дотації, доплати), до другої – заходи, спрямовані на обмеження, скорочення виробництва, до третьої – надання суспільних благ (науково-дослідні роботи, захист та розробка різних засобів захисту). Виходячи із внутрішніх можливостей та потенціалу сільськогосподарських товаровиробників, найбільш складним та надзвичайно актуальним питанням в

умовах конкурентної боротьби на міжнародному ринку поділу праці залишається питання дотримання встановленого рівня підтримки сільського господарства країни заходами «жовтої» скриньки [1, с. 112].

Заходами адаптації вітчизняних аграрних підприємств до діяльності в умовах глобалізації можуть бути:

- забезпечення якості сільськогосподарської продукції суб'єкта господарювання відповідно до міжнародних вимог;
- забезпечення постійного зв'язку з транспортними компаніями та можливості оперативного отримання інформації про тарифи й оптимальні способи доставки вантажів в різні країни;
- підготовка системи збуту з розрахунку на запити зарубіжного замовника;
- забезпечення гнучкості управлінської та виробничої систем, динамізму та оперативності у прийнятті управлінських рішень.
- акумуляція достатніх ресурсів для постійного підвищення конкурентоспроможності та пошуку сучасних нетрадиційних конкурентних переваг;
- створення належної кількості фрукто- та овочесховищ для зменшення втрат від сезонності діяльності підприємства;
- залучення у виробництво інноваційної техніки та технологій, співробітництво із науковими організаціями з метою спільної реалізації інноваційних проектів;
- побудова широких інформаційних та аналітичних систем, проведення всебічного моніторингу ринку та систематичних маркетингових досліджень [4, с. 57].

Тож можемо зробити висновок, що глобалізація, як всесвітній процес уніфікації, є викликом економічній безпеці будь-якої країни, яка певною мірою інтегрована в економічний простір, адже вона сприяє відкритості національної економіки і, в той же час, робить її більш вразливою.

За активізації глобалізаційних процесів та інтернаціоналізації, проблеми міжнародної конкуренції виходять на перше місце. А тому кожна держава повинна мати таку національну стратегію, яка б генерувала нові можливості та нівелювала деструктивний вплив зовнішніх загроз глобалізму. Досягнення даної мети можливо лише за умови системного підходу державного та приватного сектору, які мають спрямувати спільні зусилля на створення сприятливого конкурентного середовища із дієвою системою ринкової інфраструктури та забезпечення інвестиційної привабливості агробізнесу, зорієнтовані на природно-ресурсну основу при врахуванні економічних, соціально-культурних, демографічних, екологічних особливостей геоекономічного середовища.

Процеси глобалізації в економіці роблять все більш актуальними питання захисту внутрішніх товарних ринків. Це повною мірою відноситься до агропродовольчій сфері, специфіка якої полягає в протиріччі, що визначається необхідністю, з одного боку, державної підтримки сільгосптоваровиробників в

умовах внутрішнього диспаритету цін і зростання іноземної конкуренції, а з іншого – забезпечення наповнення внутрішнього ринку продовольством за доступними цінами. Рішення даної проблеми є однією за головних завдань аграрної політики.

Висновки. Таким чином, в умовах глобалізації та підвищення глобальної конкуренції важливим інструментом господарської діяльності аграрних підприємств є адаптація до умов розвитку на міжнародному рівні. Проведені дослідження дають змогу говорити про необхідність регулювання економічного розвитку сільського господарства, зумовлена низкою екстерналіїв, що зумовлені специфікою аграрного виробництва, потребою збереження продовольчої й економічної безпеки країни, зростанням перерозподілу доходів між сферами економіки, гармонійного збереженням екологічної рівноваги та соціального добробуту. У даному аспекті система державного регулювання агропродовольчого ринку повинна бути динамічною, гнучкою та відповідати цілям і завданням соціально-економічного розвитку країни.

Тож трансформація аграрного сектора має бути спрямована на розвиток дієвої інфраструктури аграрного ринку, адаптацію вітчизняних стандартів якості продукції відповідно до міжнародного рівня, акумуляцію наявної природно-ресурсної бази для пошуку нетрадиційних способів підвищення конкурентних позицій підприємств, залучення у виробництво інновацій та підтримання міжнародного співробітництва.

Список використаних джерел

1. Friedman Th. Understanding Globalization. The Lexsus and the Olive Tree / Friedman Th. – N.Y., 2000. – 512 p.

2. Кирилов Ю. Є. Перспективи розвитку сільського господарства України в контексті посилення глобалізаційних процесів / Ю. Є. Кирилов // Формування ринкової економіки : збірник наукових праць. – КНЕУ, 2011. – Ч. 1. – С. 203-211.

3. Дудка Ю. П. Парадигма економічної глобалізації та її значення у формуванні концептуальної матриці економічної безпеки / Ю. П. Дудка // Економічний простір: Збірник наукових праць. – № 22/1. – Дніпропетровськ: ПДАБА, 2009. – С. 45-57.

4. Білорус О. Г. Глобалізація і національна стратегія України / О. Г. Білорус. – К. : Батьківщина, 2001. – 301 с.

5. Микитенко І. А. Аграрний сектор України за умов становлення нової соціально-економічної системи – глобалізму [Електронний ресурс] / І. А. Микитенко // Економіка АПК 2009. – № 2. – Режим доступу : http://www.info-pressa.com/article-534.html

С. С. Дюмина. Проблемы трансформации аграрного сектора Украины в условиях глобализационных преобразований.

В статье исследовано и проанализировано влияние глобализационных процессов на функционирование и конкурентоспособность предприятий аграрного сектора Украины. Приведены особенности ведения предпринимательской деятельности сельскохозяйственных структур в условиях глобализации. Рассмотрены последствия влияния глобализационных преобразований на ведение агробизнеса.

Ключевые слова: глобализация, конкурентоспособность, интернационализация.

S. S. Dyumina. The problem of transformation of agrarian sector of Ukraine under conditions of globalization transformations.

The article investigates and analyzes the impact of globalization on the functioning and competitiveness of the enterprises of agrarian sector of Ukraine. The peculiarities of business activity of agricultural structures in the context of globalization. Considers the implications of the impact of global change on agribusiness.

Key words: globalization, competitiveness, internationalisation.

УДК 657.446:631.11(477.73)

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНИХ ПОДАТКОВИХ СИСТЕМ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Ю. О. Щербина, *студент,*
Науковий керівник – к.е.н., старший викладач Пилипенко Т. В.
Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглянуто проблеми національної податкової системи з огляду її значного впливу на всі сфери розвитку суспільства. Досліджено проблеми впливу глобалізаційних процесів на розвиток системи оподаткування держави. Показано, що глобалізація справляє суттєвий вплив на зміст податкової політики держави, призводить до якісних змін її системи оподаткування.

Ключові слова: податки, податкова система, глобалізація, податкові ризики, податкове навантаження.

Постановка проблеми. В сучасному світі, характерною ознакою якого є процес глобальної трансформації практично всіх сфер життєдіяльності людства, одним із вагомих напрямків дослідження світової науки є глобалізація.

Сучасна податкова система окремо взятої країни являє собою певний компроміс між макроекономічною стабільністю, ефективністю, справедливістю, генеруванням доходів, необхідністю підтримання та стимулювання певних видів економічної діяльності, який розглядається крізь призму адміністрування податків та відповідністю податковому законодавству.

Глобалізація змушує країни проводити податкові реформи все більше зважаючи на податкові нововведення та зміни які запроваджуються іншими країнами світу, що в свою чергу знижує незалежність кожної окремо взятої країни при розробці власної податкової політики. Глобалізаційні процеси все більш чітко змушують корегувати потреби у відповідності до потреб, які формуються з точки зору глобальних інтересів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням проблем розбудови та реформування національних податкових систем, міжнародних податкових відносин присвятили свої праці такі науковці, як: В.Слюсаренко

[3], О.Майстренко [6], В.Савка [7] тощо. Проте, не зважаючи на певні дослідження науковців, дана тема потребує подальшого дослідження.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження впливу глобалізаційних процесів на розвиток системи оподаткування України.

Виклад основного матеріалу. Першочерговою потребою сьогодення є забезпечення збалансованого розвитку всіх підсистем суспільства, гармонізація інтересів різноманітних верств населення, створення міцного економічного підґрунтя для інтеграції України у світову економічну систему. Чільне місце у цьому процесі посідає реформування податкової системи, яка забезпечує державу необхідними фінансовими ресурсами. Податкова система в Україні є однією з найбільш громіздких і найменш ефективних у світі. На адміністрування податків бізнес щороку витрачає мільярди гривень. У світовому рейтингу щодо простоти сплати податкових стягнень, Україна посідає одне з останніх місць.

Сучасна податкова система України позбавлена мотиваційної (стимулюючої) основи, яка в нинішніх умовах розвитку повинна розкриватися у взаємозв'язку всіх основних функцій оподаткування – фіскальної, розподільчої, регулятивної. На сьогодні в Україні діє податкова система, яка за своїм складом подібна до податкових систем розвинених європейських країн. З питань оподаткування розроблено з урахуванням норм європейського податкового законодавства. На відміну від країн Європейського Співтовариства, податкова система України не є інструментом підвищення конкурентоспроможності держави.

Вплив глобалізації на податкову систему відбувається за різними напрямами і у різних сферах. Навіть на рівні теорії, податкової доктрини вона має свої вияви та наслідки, оскільки основна ознака глобалізації це прискорення обміну інформацією, інноваціями та науковими ідеями. Вияви глобалізації не завжди мають позитивні наслідки для системи оподаткування.

Податкові системи різних країн світу значно відрізняються одна від одної за рядом характеристик. Одним з основних критеріїв класифікації національних систем оподаткування є рівень податкового навантаження (низький, середній, високий), що визначається часткою податкових надходжень у валовому внутрішньому продукті (ВВП) країни (до 30%, від 30 до 40% і більше 40% відповідно). За цим критерієм усі країни світу розподілено на три групи:

1) частка податкових надходжень у ВВП країни не перевищує 30% (низький рівень податкового навантаження);

2) частка податкових надходжень становить від 30 до 40% (середній рівень податкового навантаження);

3) країни, в яких податкові надходження складають більше 40% ВВП (високий рівень податкового навантаження).

У процесі дослідження виявилось, що найбільший податковий тиск на платників податків присутній у Скандинавських країнах, зокрема у Швеції (44,3% ВВП) і Данії (48,0% ВВП). Це зумовлено тим, що в цих

країнах високі соціальні стандарти життя, а, отже, значна частина ВВП перерозподіляється на користь соціального захисту та соціального забезпечення населення. Відносно малу частку у ВВП країни займають податкові надходження у Мексиці (19,6%), а також у США, Японії, Швейцарії та Чилі. Це зумовлено ліберальною моделлю економіки у цих країнах, за якої держава мінімізує свій вплив та втручання у економічну діяльність суб'єктів господарювання та домогосподарств. Середній рівень податкового навантаження притаманний таким країнам, як Великобританія (35,2%), Німеччина (37,6%), Канада (30,7%), Угорщина (38,9%), а також Греція (33,8%) [1, с. 94].

Щодо України, то українська податкова система вже кілька років поспіль посідає передостаннє місце серед усіх податкових систем світу. Сукупне податкове навантаження в нашій державі становить 36,9 % тощо. Втім, обтяжливість податкової системи України визначається не так величиною податкових ставок, як складністю й нестабільністю вітчизняної системи податкового законодавства. Податкова система України переобтяжена численними дрібними податками, витрати на облік, контроль і адміністрування яких перевищують надходження від їх сплати. Велика кількість податкових платежів та витрати часу на їх оформлення і сплату, безперечно, стримують розвиток підприємницької активності, а отже, й конкуренції на ринках товарів і послуг.

Прийняття Парламеном Закону України "Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи" від 28.12.2014 року № 71-VIII (далі – Закон № 71), кардинально змінило податкове законодавство. Певні зміни можна оцінити негативно, оскільки вони привели до посилення податкового тиску.

Так, відбулося зменшення податків і зборів. До 01.01.2015 року було 22 податки, в результаті змін їх стало 11. На перший погляд здається, що кількість податків зменшилася в 2 рази. Насправді, Закон № 71 повністю скасував лише невелику частину податків. Багато податків "укрупнили" (тобто з'єднали). Реально ж за рахунок розширення бази оподаткування та збільшення ставок ситуація змінилася в гіршу сторону.

Ставка ПДФО збільшилася з 17% до 20%. Крім того, на 2015 рік збережена норма, згідно з якою розмір ПСП зменшується на 50%; значно розширена база оподаткування податком на нерухомість; роздрібних торговців підакцизних товарів зробили платниками акцизу тощо.

Законом № 71 об'єднані фіксований сільськогосподарський податок і єдиний податок. Внесено ряд змін за спрощеною системою оподаткування. Тепер замість шести груп – чотири. А в рентну плату тепер включається плата за користування надрами для видобування корисних копалин; за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин; за користування радіочастотним ресурсом України; за спеціальне використання води; за спеціальне використання лісових ресурсів; за транспортування нафти і нафтопродуктів магістральними нафтопроводами та

нафтопродуктопроводами, транзитне транспортування трубопроводами природного газу та аміаку територією України [2].

Таким чином, ми не спостерігаємо позитивних змін. Результатом проведених змін є збільшення податкового навантаження, хоча формально кількість податків зменшилася.

В Україні кількість податків та зборів удвічі більша, ніж у податкових системах розвинутих країн світу. Це і є одним із факторів тінізації економіки, який ще наприкінці 70-х років зафіксував Артур Лафер. Малось на увазі, що вилучення державою у вигляді податків значної суми доходів у розмірі 40-50% є межею, за якою ліквідуються стимули до підприємницької ініціативи та розширення виробництва [3, с. 54].

Можемо зазначити, що до відмінностей податкових систем різних країн відноситься рівень податкових ставок. Розглядаючи податкові ставки основних податків, таких як податок на додану вартість, податок на прибуток та податок з доходів фізичних осіб у різних країнах світу, можемо відзначити, що рівень вищезазначених ставок податків в Україні, станом на 2014 р. у порівнянні з іншими країнами світу, є досить низькими. Це пов'язано в першу чергу з тим, що з прийняттям Податкового кодексу України у 2011 р. Було вирішено зменшити податковий тиск на громадян шляхом поступового зменшення ставок податків, ааме було розширено податкову базу, що дозволило зменшити податкове навантаження не скорочуючи державні видатки.

Недосконала податкова система тягне за собою податкові ризики. Чинниками можуть бути: зміна податкової політики, у результаті чого може збільшитися податковий тиск, і відповідно, збільшиться податкове зобов'язання; можливість донарахувань і платежів та штрафів за ненавмисне порушення суб'єктом господарювання чинного законодавства; помилки та недоліки при плануванні, проектуванні та організації бізнесу тощо [4, с. 10].

Одним з можливих шляхів вирішення проблеми податкової деградації, усунення негативних факторів податкової конкуренції та компенсації впливу глобалізаційних процесів на податкові системи різних країн світу є створення міжнародного інституту який би безпосередньо контролював архітектуру глобальних економічних і соціальних механізмів. Проте, на даний момент такого інститут не існує, а питання гармонізації податкового законодавства та сучасні глобальні виклики стають все більш нагальними, отже саме час серйозно розглянути можливість створення Міжнародної податкової служби чи Всесвітньої податкової організації в тому чи іншому вигляді, що створило б необхідні передумови для вирішення проблем глобальної економічної архітектури.

Цілком логічним є розробка нового механізму для вирішення сучасних викликів глобалізованого світу. Одним з можливих заходів, є створення глобальної податкової системи в тому чи іншому вигляді.

Формування глобальної податкової системи має відбуватись при умові постійного пошуку балансу між ідеальною податковою системою та практичними потребами.

Глобальна система оподаткування повинна відображати справедливі принципи оподаткування, але, найголовніше, вона має бути погоджена усіма країнами, а найбільш розвинені країни повинні мати політичну волю, щоб підтримати таку ініціативу, інакше це буде марним заходом.

Висновки. Сучасна податкова політика в умовах глобалізації наповнюється новим змістом. Вона не повинна обмежуватися у часі, а має бути розрахована на довгострокову перспективу. Глобальні світові тенденції змушують країни змінювати власні податкові системи, проте нині ми можемо спостерігати зростаючий розрив між існуючою структурою цих систем та сучасними глобалізаційними викликами.

Ефективна податкова система значною мірою є визначальним фактором економічного росту, покращення інвестиційного клімату та зростання добробуту. Важливою передумовою такої податкової системи є узгодження інтересів платників податків та держави. Сучасні умови господарювання, що характеризуються високим рівнем інтеграційних та глобалізаційних процесів, підвищенням ступеня відкритості економік різних країн, підтверджують необхідність функціонування ефективної податкової системи, яка б характеризувалась високою конкурентоспроможністю та сприяла формуванню позитивного іміджу країни у світовому економічному просторі.

Список використаних джерел

1. Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD) Statistics [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.oecd.org/tax/. – Дата останнього доступу:05.05.2015 р.

2. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи : Закон України від 28.12.2014 року № 71-VIII. Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/71-19. – Дата останнього доступу: 05.05.2015 р.

3. Слюсаренко В.Є. Податкова система та податкове навантаження як фактор тінізації економіки [Електронний ресурс] / В. Є. Слюсаренко. – Режим доступу : www.visnyk-ekon.uzhnu.edu.ua/images/pubs/43/43_32.pdf. – Дата останнього доступу : 15.04.2015 р.

4. Методи визначення та класифікація податкових ризиків [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sta.gov.ua/control/uk. – Дата останнього доступу:05.05.2015 р.

5. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755–17. – Дата останнього доступу : 10.04.2015 р.

6. Майстренко О. Деякі питання вирішення колізій у податковому законодавстві України / О. Майстренко // Право України. – 2010. – № 9. – С. 99.

7. Савка В. Реформування податкової системи в умовах трансформації економіки України / В. Савка // Схід. – 2012. – № 2 (93). – С. 86.

Ю. А. Щербина. Основные тенденции развития национальных налоговых систем в условиях глобализации.

В статье рассмотрены проблемы национальной налоговой системы с учетом ее значительного влияния на все сферы развития общества. Исследованы проблемы влияния глобализационных процессов на развитие системы налогообложения государства. Показано, что глобализация оказывает существенное влияние на содержание налоговой политики государства, приводит к качественным изменениям ее системы налогообложения.

Ключевые слова: налоги, налоговая система, глобализация, налоговые риски, налоговая нагрузка.

U. Y. Shcherbina. The main trends of development of national tax systems in the context of globalization.

The article considers the problems of national tax systems given its significant impact on all spheres of society development. Scientists studied the impact of globalization processes on the development of the taxation system of the state. It is shown that globalization has significant influence on the content of tax policy, leads to qualitative changes of tax system.

Keywords: taxes, tax system, globalization, tax risks, tax burden.

УДК 338.439.6:339.5(477)

ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

І. С. Норова, *студент,*
Науковий керівник – к.е.н., старший викладач Пилипенко Т. В.
Миколаївський національний аграрний університет

У статті досліджується вплив економічної глобалізації на умови забезпечення продовольчої безпеки. Розглядаються фактори продовольчої безпеки країни. Наведена характеристика стану продовольчої безпеки в Україні. Визначено складові механізму забезпечення продовольчої безпеки.

Ключові слова: продовольча безпека, механізм, забезпечення безпеки, ааме й безпеки, стратегія розвитку.

Постановка проблеми. Проблема продовольчої безпеки України в період трансформації її економічної системи та соціального устрою на засадах ринкових відносин в умовах глобалізації є тією сферою суспільного буття, що не втрачає актуальності на будь-яких стадіях трансформаційного періоду її розвитку. Надійне забезпечення країни продовольством має стратегічне

значення, оскільки від цього залежать її не лише продовольча, але й національна безпека.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значний внесок у наукове та практичне дослідження продовольчої безпеки в умовах глобалізації зробили: В. Власов [4], А. Алтухова, В. Власова, Д. Вермеля, В. Галушко, О. Гойчук, О. Гудзинського, В. Данилко [6], О. Єрмакова, Н. Сусол [7], Ф. Зинов'єва, С. Кваші, В. Маслакова, А. Мерцалова, Б. Пасхавера, В. Печьонкіна, Г. Романенка, О. Скидана, Е. Строєва, В. Ткаченко, Д. Шахова, О. Шубравської, О. Шпичака та ін. У працях цих дослідників розглядається сутність категорії "продовольча безпека", кількісна та якісна її оцінка, обґрунтовуються заходи щодо запобігання негативним явищам у забезпеченні населення якісним продовольством.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження сучасного стану продовольчої безпеки в умовах глобалізації та розробка практичних рекомендацій щодо забезпечення продовольчої безпеки країни в умовах глобалізації економіки та соціальної захищеності населення України.

Виклад основного матеріалу досліджень. Характерною особливістю сучасної економіки є розвиток процесів глобалізації, ознаки яких мають місце у всіх сферах людської діяльності. В умовах глобалізації першочерговою, життєво важливою проблемою стає проблема забезпечення продовольчої безпеки, на її вирішення спрямовані зусилля всіх країн світу.

Продовольча безпека передбачає забезпечення населення країни високоякісними продуктами харчування та гарантоване достатнє харчування, що в першу чергу залежить від стану національного агропромислового комплексу та його підтримки державою, земельного законодавства, форм власності та господарювання, а також платоспроможність населення. Вона зумовлює як стабільність, так і якість генофонду нації [1, с. 40].

Продовольча безпека – це такий стан економіки держави, при якому гарантується стабільне забезпечення переробної промисловості сільськогосподарською сировиною, населення – достатньою кількістю безпечних і повноцінних продуктів харчування, а також відносна незалежність від імпорту сировини і продовольства.

Продовольча безпека, перш за все, є важливим складовим елементом національної державної безпеки і в цій якості характеризує економічну стійкість і політичну незалежність існуючої системи, її здатність забезпечувати первинні потреби своїх громадян без втрат національно-державних інтересів". Таке трактування даного поняття має два аспекти:

а) соціально-економічний, що характеризує здатність держави забезпечити своїм громадянам споживання основних продуктів харчування відповідно до прийнятих стандартів і норм;

б) політико-економічний аспект, який характеризує здатність держави до мобілізації внутрішніх резервів і агроекономічного потенціалу країни для організації забезпечення населення продовольством, переважно за рахунок

власного виробництва і тим самим гарантувати економічну самостійність і політичний суверенітет.

За своїм економічним змістом продовольча безпека охоплює три основні складові умови її досягнення, зокрема:

1. Фізичну доступність продовольства, тобто наявність продуктів харчування на всій території країни за будь-якої потреби і в необхідному асортименті.

2. Економічну доступність продовольства, за якого рівень доходів населення дає змогу купляти продукти харчування, незалежно від соціального статусу і місця проживання.

3. Безпеку харчування, яку розглядають як можливість запобігання виробництву, реалізації і споживанню неякісних продуктів харчування, які шкодять здоров'ю населення [2, с. 280]

Глобалізація продовольчої безпеки України повинна включати в себе не тільки вертикальні рівні, але й горизонтальні зрізи її забезпечення. Можливо зазначити що до ознак продовольчої безпеки в умовах глобалізації як критерію сталого розвитку країни повинні відноситися:

- наявність продовольства, яка забезпечується муніципальною та приватною сферами закупок, зберігання, оптовою і роздрібною торгівлею продукцією сільського господарства та харчової промисловості;
- стабільність галузевих ринків продовольства, яка гарантується сферою накопичення страхових запасів основних продуктів харчування;
- доступність продовольства, яка визначається, передусім, рівнем та динамікою реальних доходів і структурою виплат споживачів;
- якість продовольства, яка підтримується сертифікацією сільськогосподарського та переробного виробництва, контролем джерел надходження, місць зберігання і реалізації продовольчої продукції, в тому числі з метою запобігання поширення інфекційних хвороб.

Продовольчу безпеку іноді пов'язують з національною, економічною безпекою.

Продовольча безпека залежить від багатьох факторів:

- рівня розвитку аграрного сектора, включаючи особисті підсобні господарства;
- розвитку харчової промисловості;
- рівня експортно-імпортних операцій;
- рівня купівельної спроможності та культури населення;
- можливості використання інноваційних технологій;
- фінансових можливостей підприємств;
- матеріально-технічного забезпечення та інвестиційної привабливості підприємств АПК;
- підтримки держави, наданні підприємствам АПК пільг, ефективної фіскальної політики.

Зараз у сучасному світі спостерігається нерівномірність у виробництві та споживанні продуктів харчування. В країнах, де недостатній розвиток

сільськогосподарського виробництва, як правило, і виникають продовольчі проблеми. Це, в першу чергу, стосується країн, що розвиваються. Як показує процес економічного розвитку цих країн, подолати продовольчу проблему самотужки вони не зуміють. Актуальною ця проблема є і для України, тому що обсяг виробництва сільськогосподарської продукції за останні десятиліття скоротився більше ніж удвічі [2, с.279].

Розвиток сільського господарства стримується наявністю низки проблем пов'язаних із відсутністю чітко визначених завдань, кількісних та якісних параметрів розвитку сільського господарства до 2020 р., а також основних заходів, через здійснення яких ці параметри будуть досягнуті [3, с. 4].

Основними чинниками, які впливають на глобальну продовольчу проблему є:

1. Природні умови й розміщення населення (загальна площа та структура сільськогосподарських угідь, сільськогосподарський потенціал, клімат, співвідношення між кількістю населення і масою продовольства тощо).
2. Політична ситуація в світі (позиції політичних сил, наявність міждержавних співтовариств, об`єднань, використання поставок продовольства у політичних цілях).
3. Світова економіка і торгівля в їхній єдності (продовольство як складова торговельних потоків, роль балансових розрахунків, кліринг).
4. Світовий транспорт і зв`язок, котрі забезпечують широкий вихід продуктів харчування на зовнішній ринок.

Протягом усієї історії державності проблема стабільного продовольчого забезпечення населення була однією з найважливіших, оскільки від неї залежить національна безпека.

За оцінками Продовольчої й сільськогосподарської організації ООН (ФАО) і Всесвітньої організації охорони здоров`я (ВООЗ), для нормальної життєдіяльності середня норма харчування для однієї людини має становити 2400-2900 ккал. На добу [4, с. 19].

Що ж стосується України, то зниження загальних обсягів споживання продуктів харчування, білково-енергетична недостатність раціону харчування, неякісні продукти в комплексі з іншими негативними факторами, такими як погіршення умов життєдіяльності, медичного обслуговування призвели до збільшення серед населення захворювань органів травлення, дихання, хвороб системи кровообігу та обміну речовин тощо. Так, за останній час рівень поширення залізодефіцитної анемії серед жінок 15-45 років збільшився майже втричі, а кількість хворих на туберкульоз – більш як у півтора рази. Саме тому, продовольче забезпечення є глобальною проблемою, вона акумулює практично всі сторони життєдіяльності суспільства: відображає природно-кліматичний, соціально-економічний аспект і безпосередньо пов'язане із продовольчою безпекою країни [5, с. 82].

Останнім часом, для вирішення глобальної продовольчої проблеми використовуються біотехнології, в результаті чого в структурі харчування населення з'явилась значна кількість генетично модифікованих продуктів

(ГМО). В сфері торгівлі ці продукти не завжди мають позитивну оцінку, в результаті чого якість харчування населення України знижується.

Відомо, що для забезпечення продовольчої безпеки країни Україна володіє великими потенційними можливостями:

1) земельна територія – одна з найбільших в Європі (після європейської частини Росії), а за якісним складом ґрунту й біологічній продуктивності угідь є однією з найкращих в світі. В Україні міститься значна частина (за оцінками різних авторів від 7 до 25%) світових запасів чорноземів і інших родючих ґрунтів суходолу;
2) за експертними оцінками, при раціональній структурі землекористу-вання й відповідному науковому й ресурсному забезпеченню Україна здатна виробляти продуктів харчування на 140-145 млн. чоловік або прокормити ще дві такі ж країни [6, с. 16];
3) вигідним географічним положенням; по території України проходять торгівельні транспортні шляхи, наприклад, 4 з 9 міжнародних транспортних коридорів (МТК). Це підкреслює роль України в системі міжнародних транспортних комунікацій Європи та Азії, є необхідною умовою зростання й розвитку галузей економіки;
4) науковим потенціалом для проведення дослідницьких робіт, впровадження наукових розробок в аграрне виробництво;
5) сприятливими кліматичними умовами для виробництва продукції сільського господарства й спеціалізації окремих районів [7, с. 190].

Висновки. Проблема продовольчої безпеки в сучасних умовах вимагає до себе особливої уваги, що пов’язано з негативними чинниками, які впливають на її стан. Нині показники, що характеризують споживання продуктів харчування населенням України та визначають рівень її продовольчої безпеки, знизилися до критичної межі. Протягом більше десяти років у країні спостерігається одноманітне жирово-вуглеводне харчування переважної більшості населення. Про стан прихованого голоду свідчить дефіцит у раціоні основних макро- та мікроелементів. Причиною цього є погіршення економічної доступності населення до продовольства як наслідок низьких зарплат і доходів.

Таким чином, слід констатувати, що необхідного рівня продовольчої безпеки ще не досягнуто. Має місце незбалансованість харчування населення країни. Структура споживання продуктів харчування істотно відрізняється від науково-обґрунтованої. Як і в попередні роки залишається загрозою продовольчій безпеці недостатній соціально-економічний рівень життя населення – низькі доходи населення та зростання цін на продукти харчування. Тому важливим напрямом державної економічної та соціальної політики є підвищення життєвого рівня населення, фінансова підтримка

малозабезпечених громадян, зважена цінова політика щодо харчових продуктів. Особлива увага повинна приділятися якості та безпечності продуктів харчування.

В умовах інтеграції країни в глобальну економіку з метою недопущення на внутрішній ринок імпортної продукції з низькими споживчими якостями доцільно застосовувати деякі обмеження на його доступ. Необхідно проводити політику розумного протекціонізму по відношенню до вітчизняних виробників, шляхом впровадження захисних тарифних обмежень, спрямованих на захист національного ринку від необґрунтованої кількості імпортної харчової продукції.

Україна може вийти на світовий ринок у числі провідних експортерів сільськогосподарської продукції й забезпечити продовольчу безпеку країни.

Список використаних джерел

1. Державне регулювання економіки / І. Михасюк, А. Мельник, М. Крупка, З. Залога // Львівський національний університет імені І. Франка, Львів, “Українські технології”, 1990. – 640 с.

2. Урба С. І. Продовольча безпека в умовах глобалізації / С. І. Урба // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.12. – С. 279-284

3. Стратегія розвитку сільського господарства України на період до 2020 року. Проект. – К. : Національна академія аграрних наук, науковий центр, Інститут аграрної економіки, 2012. – 19 с.

4. Глобалізація і глобальна продовольча проблема / В. І. Власов // Економіка АПК. – 2004. - № 1. – С.15-22.

5. Олійник В. О. Сучасний стан та механізм реалізації державної продовольчої політики України / В. О. Олійник // Державне будівництво. – Харківський регіональний інститут державного управління НАДУ при Президентові України. – 2012. – № 1. – С. 55-83.

6. Статистична оцінка стану, використання та охорони земельних ресурсів / В. Данилко, С. Юделл // Статистика України. – 2007. – № 1. – С. 16-18.

7. Продовольча безпека України / Н. Р. Джурик, С.В. Майкова, Н. Я. Сусол, М. П. Ковальчук, В. В. Гаврилишин // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.4. – С. 189-195.

8. Продовольча та сільськогосподарська організація ООН [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.fao.org/home/ru/

И. С. Норова. Продовольственная безопасность Украины в условиях глобализации.

В статье рассматривается влияние экономической глобализации на условия обеспечения продовольственной безопасности. Факторы продовольственной безопасности страны. Характеристика состояния продовольственной безопасности в Украине. Определены составляющие механизма обеспечения продовольственной безопасности.

Ключевые слова: продовольственная безопасность, обеспечение безопасности, факторы безопасности, стратегия развития.

I. S. Norova. P rodovolcha bezpeka Ukrainy in umovy globalsat.

The article examines the impact of economic globalization on the conditions of food security. The factors of food security of the country. The characteristic state of food security in Ukraine. Identifies the components of the mechanism of ensuring food security.

Keywords: food security, security, security factors, development strategy.

УДК 631.16:339.9 (477)

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ФІНАНСОВИЙ СТАН ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

В. М. Гуртовенко, *студент,*
Науковий керівник – к.е.н., старший викладач Пилипенко Т. В.
Миколаївський національний аграрний університет

В даній статті розглядаються проблеми та особливості фінансового стану підприємств в умовах глобалізації. Особлива увага приділяється теоретичним та практичним питанням оцінки фінансового стану підприємств в умовах прояву кризи.

Ключові слова: глобалізація, криза, фінансовий стан, фінансова звітність, бухгалтерський баланс.

Постановка проблеми. На сьогодні більша частина українських підприємств перебуває у кризовому стані. Якщо правильно дати оцінку фінансовому стану підприємств, та запропонувати ряд ефективних заходів, щодо його покращення, то можна вивести господарство з кризового стану. Однією із важливих проблем є, те, що розраховані значення показників господарської діяльності підприємства не відповідають нормативам, у зв'язку з тими економічними умовами, що склалися на сьогоднішній день. Тому, одним із перших завдань, яке слід вирішити – це адаптування значень нормативних показників. Якщо отриманий показник в результаті розрахунку є не набагато нижчий від нормативу, то в умовах економічної кризи даний фінансовий стан підприємства, слід рахувати як задовільний. Отже, тема яка розглядається є актуально та потребує детального розгляду.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значний внесок у практичне та наукове дослідження даної проблематики зробили такі науковці як, Н. С. Внук, М. Д. Давидова, М. Мартінс [1]. На їхню думку, показники фінансового стану мають бути такими, щоб усі зацікавлені сторони економічних відносин мали змогу одержати відповідь на питання, чи фінансово надійне те чи інше підприємство та чи економічно доцільно продовжувати з ним партнерські стосунки. Такий зарубіжний вчений, як М. Мартінс пише про те, що, вкрай важлива адаптивність оцінки фінансового стану підприємства до умов, які сформувалися в економічній та політичній сферах життя [1, с. 57-65].

Постановка завдання. Метою статті є виявлення впливу глобалізаційних процесів на фінансовий стан підприємств та розробка

оптимального значення основних нормативних показників оцінки фінансового стану підприємства в Україні. В ході роботи будуть використовуватися такі показники, як: платоспроможність, рентабельність, прибутковість, коефіцієнт фінансової незалежності, коефіцієнт рентабельності, коефіцієнт оборотності оборотних активів.

Виклад основного матеріалу досліджень. Глобалізм – це процес проникнення економік різних країн, результатом якого є створення нової, більш масштабної за характером [2, с. 39].

Глобалізація – це приписування яким не будь явищам глобальних масштабів або глобального характеру, наприклад глобалізації економіки. У даній статі були дослідженні саме ці процеси.

Глобалізаційні процеси впливають на фінансовий стан підприємств. Зокрема, можна виділити такі фактори впливу як: політичні зміни у державі, запровадження нових економічних стандартів, нові соціокультурні програми, зміни на законодавчому рівні, що здійснюють прямий вплив на фінансову сферу держави. Так, наприклад, підприємства чутливі до змін у структурі податкової системи. Підвищення відсоткової ставки на то чи інший податок призводить до зменшення чистого прибутку підприємства, що у свою чергу підриває платоспроможність, прибутковість та фінансову незалежність підприємств. При будь-яких погіршеннях у фінансово-кредитній системі підприємства своєчасно можуть не отримати запланований кредит, що призведе до браку фінансових ресурсів в обігу підприємства. Результатом цього може бути гальмування господарської діяльності підприємств та не отримання бажаного доходу та зниження рентабельності підприємства. Важливим елементом впливу являється також наявність конкурентів на ринку. Підприємство має бути стійким, тобто конкурентоспроможним аби займати значну позицію на ринку. Тому підприємству слід мати декілька надійних партнерів, для того, щоб реалізовувати свою продукцію та отримати від цього економічні вигоди.

Для поліпшення ділової активності підприємству необхідно залучати іноземних інвесторів. Це надасть підприємству значних переваг серед інших підприємств конкурентів.

Економічний і політичний стан країни – це прямі зовнішні фактори впливу на економічний стан підприємств, тому за умов фінансової кризи, слід провести корекцію існуючих значень нормативних показників оцінки фінансового стану підприємства [3, с. 319].

Інформація, яка береться для аналізу оцінки фінансового стану є фінансова звітність, а саме бухгалтерський баланс.

Бухгалтерський баланс – це форма бухгалтерської звітності, яка показує у грошовому виразі стан господарських засобів за їх складом і використанням, джерелами надходження та призначення на певну дату. Має форму таблиці, яка складається з двох частин активу і пасиву. У бухгалтерському балансі міститься об’єктивна інформація для аналізу стану будь якого підприємства, як у статиці так і у динаміці. За допомогою балансу здійснюється оцінка та

аналіз фінансової стійкості, різних видів ризику: валютного, фінансового, процентного, бізнес ризику, фінансової неспроможності та ризик банкрутства підприємства [4, с. 110].

Фінансовий стан і фінансова стійкість підприємства чи то короткострокова чи довгострокова характеризується за допомогою різних відносин між майном та капіталом. Капітал, який вкладений у підприємство має двосторонній прояв. З одного боку, капітал знаходить відображення у майні підприємства, а з другого – він розподіляється на власний і залучений.

Коефіцієнт рентабельності в сучасних умовах може дорівнювати або перевищувати 10%. Це пояснюється тим, що кошти заморожуються в операціях на певний час, і якщо їх не достатньо на конкретний момент часу, то в майбутньому вони можуть надійти на рахунок.

Коефіцієнт оборотності оборотних активів в період кризи, характеризує час, що витрачається на рух обігових коштів підприємства. Показник торговельної активності показує як часто змінюється склад його портфеля. Він виражається у відсотках. Якщо коефіцієнт дорівнює 100%, то це означає, що кожен рік склад портфелю повністю змінюється. Доцільно було б його скорегувати до 95%.

Існує такий момент часу на підприємстві як “мертва точка”. В цей період часу підприємство не отримує високого прибутку і не перебуває в кризовому стані. Вона може утворитися, наприклад, через: неефективний менеджмент на підприємстві, несвоєчасна оплата за товар партнерами тощо. Важливо додати, що фінансовий стан підприємства перебуває у прямій залежності від показників руху виробництва.

Фінансові труднощі в ході господарських операцій на підприємстві можуть виникнути не тільки через брак коштів, але й через недостатність каналів збуту продукції, неліквідність реалізованої продукції та інше [5, с. 220].

Висновки. Сутність фінансового аналізу полягає в оцінці та прогнозуванні фінансового стану підприємства з даними бухгалтерського обліку та звітності.

В умовах економічної кризи отримані значення нормативних показників, необхідно коригувати, задля визначення достовірного, правдивого результату. Отже, можна визначити основні завдання аналізу:

- прогнозування подальшого функціонування підприємства;
- загальна оцінка фінансового стану підприємства;
- адаптована оцінка;
- визначення ряд факторів на виявлення відхилення за показниками;
- підготовка комплексу заходів, щодо поліпшення фінансового стану підприємства.

Провівши дане дослідження можна дійти висновків, що при масштабних змінах на міжнародному та національному ринках, головним завданням перед підприємством стає задача витримати жорсткі умови конкуренції на світову ринку, та не здати свої позиції. Для цього підприємство, що функціонує в

глобальній економіці, має обов'язково врахувати особливості сучасного діючого ринку.

В умовах глобальної економіки на перше місце виходить чинник підвищення конкурентоспроможності підприємства не тільки на внутрішньому а й на зовнішньому ринках. В умовах глобалізації треба також гнучко ставитись до значень нормативних показників. Якщо в ході аналізу отриманні значення несуттєво відрізняються від нормативних, то слід приймати їх як позитивні.

Список використаних джерел

1. Мартінс М. Економіка підприємства / М. Мартінс. – М. : Інфор-М, 2009. – 124 с.
2. Терещенко О. А. Дискримінантна модель інтегральної оцінки фінансового стану підприємства / О. А. Терещенко // Економіка України. – 2007. – № 8. – 80 с.
3. Бланк І. А. Фінансовий менеджмент / І. А. Бланк. – К. : Ніка-Центр, Ельга, 2003. – 398 с.
4. Абрамян Е. Глобалізація в сучасному світі / Е. Абрамян // Міжнародна економіка. – 2007. – № 5. – 178 с.
5. Бобров В. Я. Основи ринкової економіки / В. Я. Бобров. – К. : Либідь, 2001. – 255 с.

В. М. Гуртовенко. Влияние глобализационных процессов на финансовое состояние предприятий Украины.

В данной статье рассматриваются проблемы и особенности финансового состояния предприятий в условиях глобализации. Особое внимание уделяется теоретическим и практическим вопросам оценки финансового состояния предприятий в условиях проявления кризиса.

Ключевые слова: глобализация, кризис, финансовое состояние, финансовая отчетность, бухгалтерский баланс.

V. Gurtovenko. The influence of globalization processes on financial condition of enterprises of Ukraine.

This article discusses problems and peculiarities of financial state of enterprises in the conditions of globalization. Special attention is given to theoretical and practical issues of assessment of financial state of enterprises during the crisis.

Key words: globalization, crisis, financial condition, financial statements, balance sheet.

УДК 316.485.2:339.944

АНТИГЛОБАЛІСТСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ФУНКЦІОНУВАННЯ

Г. В. Зарванська, *студент,*
Науковий керівник – к.е.н., старший викладач Пилипенко Т. В.,
Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглядається сутність антиглобалістського руху як суспільно-політичного процесу сучасного світу, особливості його структурної організації, політичної практики та діяльності в Україні. Звертається увага на окремі антиглобалістські організації та проекти. Аналізуються причини недостатнього розвитку антиглобалістського руху в Україні.

Ключові слова: антиглобалізм, антиглобалістський рух, антиглобалістські організації.

Постановка проблеми. Найбільш поширений суспільно-політичний процес сучасного світу – глобалізація – впливає практично на всі сторони життєдіяльності суспільства (політичну, економічну, культурну, освітню, військову, екологічну та інші). Суперечливість наслідків цього суспільно-політичного процесу для держав світу призвела до того, що одним з головних міжнародних конфліктів епохи глобалізації став конфлікт між її прихильниками та противниками – антиглобалістами [1].

З одного боку, глобальні проблеми людства, такі як голод, глобальне потепління, розповсюдження зброї масового знищення, пандемії та багато інших, неможливо вирішити без об’єднання, глобалізації зусиль усіх держав. З іншого – цей процес породжує цілу низку негативних явищ: гегемонія великих транснаціональних корпорацій у світовій економічній системі, надзвичайна взаємозалежність національних економік, банківських систем, поглиблення нерівності як у окремих країнах, так і між країнами, що підриває основи соціальної солідарності та багато інших [2].

Аналіз останніх досліджень. Вивчаючи ідейні й ціннісні засади антиглобалізму, слід зауважити, що сьогодні всі дослідження суспільного життя здійснюються в рамках концепту глобалізації, і часто в контексті її негативних наслідків. А тому роботи, в яких викриваються негативні явища глобалізації, є джерелами дослідження цінностей та ідей руху, що протистоїть неоліберальній глобалізації. Такими, зокрема, є праці А. Блинова [1], О. Гавриша [2], О. Ганина [3], С. Красикова [4], Е. Кундрикова [5], С. Писаренко [6], М. Трофименко [7], А. Каллінікоса, Ф. Утара, І. Валлерстайна, Б. Кагарлицького, А. Уткіна, О. Бузгаліна, М. Хомського і інших скептиків глобалізації. Різні зіткнення глобалізму і антиглобалізму висвітлюються такими дослідниками, як К. Майданик, С. Перегудов, М. Чешков, А. Субетто. Висвітленню цінностей глобалізму та антиглобалізму

в різних вимірах присвячені роботи: С. Торроу, Д. Сороса, С. Аміна, Н. Кляйн, О. Бузгаліна, Г. Дилигенського та ін.

Метою статті є аналіз сутності антиглобалістського руху як суспільно-політичного процесу сучасного світу, особливостей його структурної організації, політичної практики та діяльності в Україні.

Виклад основного матеріалу. Вивчення антиглобалістського руху сприяє усвідомленню гостроти протиріч, які існують між глобальною економічною і політичною елітою та громадськістю, чия думка зазвичай ігнорується. Таке протистояння спостерігаємо у численних публікаціях, проведенні міжнародних конференцій та форумів, масових демонстраціях і акціях протесту [3]. Отже, визначаючи соціальні рухи як колективну спробу реалізації спільних інтересів та досягнення загальних цілей через колективну дію поза межами існуючих інститутів, необхідним стає розуміння якості імпульсу, що покладено в основу організаційної та структурної будови, і ціннісного спрямування таких рухів. Адже сьогодні пірамідальна конструкція влади, в центрі якої постала держава, набуває мережевого формату із розсіяними центрами концентрації сили та ресурсів, розподіл і перерозподіл яких здійснюється на не зовсім справедливій основі. Відповідно “старі” інституціональні важелі впливу на таку ситуацію значно доповнюються, а в окремих моментах і заміщуються, новими, менш формалізованими структурами, що, не зважаючи на це, помітно впливають на стан речей [4].

Щодо системи антиглобалізму, то вона розуміється, перш за все, як цінності крайніх правих та лівих рухів, поєднані з практикою анархізму, жорсткого націоналізму та екстремізму. Тобто, лише незначна радикальна складова руху (ультраправі націоналістичні і фундаменталістські течії) представлена саме антиглобалістськими поглядами, неприйняттям глобалізації як об’єктивного історичного процесу [5].

Глобалізація ними розглядається як проект, що відповідає інтересам лише певних соціальних прошарків і не є незворотним. Разом з тим, слід зауважити, що взаємовідносини альтерглобалізму та антиглобалізму іноді розглядають як відношення базису і надбудови , де альтерглобалізм виступає теоретичною надбудовою практики антиглобалістичного руху [6].

Слід також зауважити, що для підкреслення конструктивної спрямованості руху все частіше зустрічається його позитивне визначення – “рух за глобальну справедливість”, “рух постглобалістів”, а через значну кількість різнорідних течій, рухів, громадських організацій та інших груп (рух за мир, за громадянські права, права споживачів, екологічні рухи, жіночі, традиційні трудові і профспілкові рухи робітників), його називають “рух рухів”. Сам рух спротиву визначається його учасниками як транснаціональний, антикапіталістичний, антинеоліберальний, антиімперіалістичний. При цьому транснаціоналізація різних організацій і суспільних рухів, їх вихід на глобальний рівень, характер діяльності та форма організації, добровільність входження й участі в акціях сприяли ідентифікації

“руху рухів” як глобалізації громадянського суспільства, а з огляду на спосіб формування – “глобалізації знизу”.

Після занепаду комуністичного руху і активності “нових лівих” в шістдесятих роках двадцятого століття виникає нова масова антикапіталістична альтернатива. Антиглобалізм об’єднує, перш за все, традиційні ліві сили – це комуністичні партії, троцькісти, маоїсти, анархісти, деякі організації лівих соціал-демократів та соціалістів.

Всі ці сили об’єднуються в антиглобалістський рух. Це загальна назва суспільних організацій, рухів та ініціативних, які ведуть боротьбу з соціальними, економічними, політичними і екологічними наслідками глобалізації в її сьогоднішній формі. Частини, які приймають участь в антиглобалістському русі, створена спеціально з метою боротьби наслідків й ефектів глобалізації. Інші в той чи іншій мірі пов’язані з суспільними та політичними рухами – пацифістським, екологічним, солідарності з країнами або народами третього світу, ліворадикальними тощо.

Всі учасники подібних рухів критикують неоліберальний варіант капіталізму і міжнародні економічні і фінансові інститути, наприклад, Всесвітній банк, Міжнародний валютний фонд, Організацію економічного співробітництва і розвитку, ВТО; міжнародні угоди про свободу торгівлі, а також політичні та економічні зустрічі та конференції.

Рух антиглобалістів започаткувала організація АТТАК (Франція), первинною метою якої було об’єднання зусиль демократичних кіл за введення так званою “податку Тобіна”. Американський економіст, Нобелівський лауреат Джеймс Тобін у 1972 р. Підрахував: якщо обкласти податком у розмірі 0,1% всі здійснювані фінансові операції, то щороку можна одержувати 166 млрд доларів додаткового прибутку. Цю суму він пропонував передавати міжнародним організаціям, що є альтернативами до чинних МВФ, Всесвітнього банку тощо, для боротьби з бідністю та нерівністю, розвитку економіки відсталих країн [7, с. 75].

Сьогодні АТТАК діє у понад 30 країнах, цей рух побудовано як мережу, без ієрархічних структур і географічного центру. Спілкування учасників відбувається через Інтернет. Головним ворогом людства вони вважають “диявольську трійцю” – СОТ, МВФ та ТНК.

Основу руху антиглобалістів становить частка населення того самого “золотого мільярда” – жителів Північної Америки і Західної Європи; його соціальна база є вельми широкою. До профспілкових, жіночих та екологічних організацій приєднується багато молоді, яка бере активну участь в антиглобалістських демонстраціях та акціях протесту.

Діяльність антиглобалістських організацій умовно можна розділити на дві групи. До першої відносимо повсякденні дії активістів – здійснення досліджень, участь у семінарах, видання тематичних брошур, поширення анонсів заходів, котрі плануютьс; до другої – дії активістів, спрямовані на підготовку й участь у різноманітних публічних демонстраціях і акціях, що збирають велику кількість учасників із різних країн. Участі

антиглобалістських організацій у різноманітних акціях має чотири фази: анонс заходів; підготовка; проведення акції; аналіз заходу; звільнення затриманих учасників.

Анонсування акції постає як заклик для приєднання різних організацій. Звичайна практика у таких випадках – електронне розсилання оголошень (на нього може підписатись кожна особа, що має змогу працювати в мережі Інтернет), їхнє розміщення на сайтах організацій. За декілька тижнів до демонстрації розклеюються і відповідні агітаційні плакати, що мають на меті поінформувати громадськість про суть запланованої акції. Подібні заходи достатньо ефективні у плані мобілізації, адже діють на людей без чітко сформованої громадської позиції.

Наочні засоби інформування використовують не лише в місцях проведення акції, й у великих містах інших країн (наприклад, "Великої вісімки"). Прикладом є зустріч лідерів G-8 у Ростоці (Німеччина) в червні 2007 р., де було гаслом: "Зробимо капіталізм надбанням минулого" поширились у Стокгольмі, Афінах та інших містах Європи. Після прийняття організацією рішення про участь у акції починається фаза активної підготовки. Цей період може охоплювати від декількох тижнів до декількох місяців. Саме тоді проводяться різноманітні навчальні тренінги та інструктажі, розробляються плани; стратегія і тактика обговорюються з іншими організаціями руху. У період підготовки відбувається розподіл обов'язків серед активістів.

Чільне місце посідають "летючі загони", що відстежують перебіг подій і з'являються у тому місці і в той час, де саме необхідна додаткова допомога для учасників. Інші блокують приміщення, а решта беруть участь у карнавальному дійстві. У процесі здійснення акцій працюють спеціальні правові наглядачі, головна функція яких – стежити за всім, що відбувається під час демонстрації та фіксувати протиправні дії поліції [8, с. 247].

Окремим питанням можна висвітлювати застосування протиправних дій – погроми офісів та магазинів ТНК, закладів швидкого харчування Макдональдс, у зв'язку з чим ці рухи різко критикуються.

Більшість організацій антиглобалістського руху заперечують та осуджують таку поведінку, переадресовуючи звинувачення до анархістських організацій, найвідомішою з котрих є "Чорний блок". Члени цього об'єднання, виступаючи за погроми, мотивують подібні вчинки тим, що матеріальні збитки привертають до себе більшу увагу громадськості, ніж мирні походи. Однак не є новиною і потурання поліції у здійсненні таких протизаконних дій з метою отримання підстав для арешту. Ще раз наголосимо на ненасильницькому характері виступів і нахилі до принципу акцій безпосередньої дії. Суть цього принципу можна проілюструвати на прикладі: коли людина виступає саме для того, щоби ресурси держави витрачалися на мілітаризацію економіки, то вона може не платити податки. Коли ж метою є боротьба із голодом, то безпосередня дія полягає в тому, аби нагодувати всіх нужденних. Функціонально принцип безпосередньої дії розрахований на досягнення декількох ефектів – популяризацію проблеми, підняття бойового

духу учасників акції. Загалом акції безпосередньої дії мають символічну природу, а їхній поділ на більш або менш жорсткіші серйозно обговорюється.

Отже, антиглобалізм, будучи феноменом кінця XX – початку XXI ст., має низку характерних ознак. Ідеологічна позиція антиглобалістських організацій не може бути повністю співвіднесена із жодною чітко визначеною політичною концепцією через певні об'єктивні причини та врахування фактору часу. Ідеологічна різнорідність руху виявляється у протиріччях і суперечках, в основу якої покладена можливість альтернатив. Ідейні засади руху далекі від остаточної сформованості, що пояснюється його молодістю. Основою для об'єднання постає базовий принцип заперечення неоліберальної моделі глобалізації та боротьба за встановлення справедливості. Простежується сплав ідей соціальної справедливості й цінностей гуманізму, плюралізму, багатомірності людського досвіду, унікальність і суверенність людських спільнот.

В Україні існує невелика кількість антиглобалістських організацій, відтак рух загалом є не досить розвинутим. Це пояснюється ще недостатньою інтегрованістю України у світові економічні процеси. Уявлення українців про антиглобалістський рух формується під впливом ЗМІ, які через низку обставин досить упереджено інформують про акції антиглобалістів. Український антиглобалістський рух ще не має великого досвіду боротьби за соціально-економічні та політичні права, а відтак і відповідного впливу на розвиток політичних процесів в Україні, позитивним фактом є те, що в Україні відкриваються філії міжнародних незалежних ЗМІ (Українська Індімедія), які основною своєю метою бачать правдиве донесення новин до громадян.

Висновки. Отже, сьогодні антиглобалізм – це напрям, який увібрав у себе широкий спектр громадських неурядових організацій різного спектру, і вони борються не стільки із самою глобалізацією, як з її негативними виявами і наслідками. Методи цієї боротьби досить різні: від масових демонстрацій, пікетів, акцій протесту до науково-практичних форумів. Тому організації антиглобалістів перетворюються на підсистему глобального громадянського суспільства з перспективою включення їх в інститути глобальної влади. Зрозуміло, що антиглобалістський рух ще доволі молодий, але перспективний, і має підстави активного впливу на формування нового міжнародного простору. Зрештою, серед нових викликів світовому порядку слід акцентувати міжнародний, релігійний екстремізм, наркоторгівлю та піратство, безконтрольність дій ТНК і ТНБ, інформ-комунікацій тощо. Водночас, для міжнародного порядку і миру все більшу загрозу становлять організації такого роду, як терористичні угруповання, що активізувалися з кінця XX ст. як на Сході, так і на Заході. Боротьба з міжнародним тероризмом стала глобальним викликом для усіх країн світу. Висновки. Надійних шляхів розв'язання глобальних проблем, які загрожують міжнародній стабільності, людство поки не знайшло.

Але все більш очевидною заради майбутнього планети стає необхідність рішучого просування шляхом згортання надмірних контрастів у

політичному і соціально- економічному розвитку народів Землі. Тому в умовах глобалізації та постбіполярності світу все більш необхідним стає реформування дій не тільки міжнародних урядових, але й багатьох неурядових організацій. Значення цих ланок світової політичної системи полягає у тому, що вони чіткіше і більш свідомо здатні виразити загально-людські цінності і реалізувати їх у політиці. Традиційній державній дипломатії мислячі і чесні люди різних країн протиставляють "громадянську дипломатію" – і це не просто активна суспільна діяльність, а, можливо, "зародок" майбутніх відносин миру, співпраці та взаємодопомоги між народами різних країн, вираз їх віри в єдність усього людства.

Список використаних джерел

1. Блинов А. С. Национальное государство в условиях глобализации: контуры построения политико-правовой модели формирующегося глобального порядка. / А. С. Блинов. – М . : МАКС Пресс, 2003. – 150 с.
2. Гавриш О. Антиглобализм – признак обїединени мировой єкономики / О. Гавриш // Зеркало недели. – 2002. – № 28, [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://zn.ua/ECONOMICS/ antiglobalizm__priznak_obedineniya_mirovoy_ekonomiki-29029.html. – Дата останнього доступу: 15.04.2013
3. Ганин О. Н. Государство в условиях глобализации / О. Н. Ганин // Фундаментальные исследования, 2005. – № 2. – С. 91-93.
4. Красиков С. А. Глобализация: политические риски открытости / С. А. Красиков // ПОЛИС, 2008. – № 2. – С. 162-170.
5. Кундрикова Е. В. Место и роль национального государства в условиях глобализации / Е. В. Кундрикова // Социально-гуманитарные знания. – 2009. – № 4. – С. 319-326.
6. Писаренко С. Державний, національний, народний суверенітет в умовах глобалізації / С. Писаренко. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.viche.info/journal/2546. – Дата останнього доступу: 15.04.2013
7. Трофименко М. В. Антиглобалістський рух як політичний процес сучасного світу / М. В. Трофименко // Українська державність: історія і сучасність: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених (26 листопада 2009 р.). Частина ІІ / За заг. Ред. К. В. Балабанова. – Маріуполь, 2009. – С. 75-76.
8. Трофименко М. В. Європейський антиглобалістський рух / М. В. Трофименко // Політ. Сучасні проблеми науки: тези доповідей Х Міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих учених (м. Київ, 7-9 квітня 2010 р.). / Редкол. М. С. Кулик та ін. – К. : Вид-во Нац. Авіац. Ун-ту "НАУ-друк", 2010. – Т. 2. – 247 с.

Г. В. Зарванская. Антиглобалистские организации и особенности их функционирования.

В статье рассматривается сущность антиглобалистского движения как общественно-политического процесса современного мира, особенности его структурной организации, политической практики и деятельности в Украине. Обращается внимание на отдельные антиглобалистские организации и проекты. Анализируются причины недостаточного развития антиглобалистского движения в Украине.

Ключевые слова: антиглобализм, антиглобалистское движение, антиглобалистские организации.

G. Zarvanska. Anti-globalization organizations and features of their funkanova.

The article deals with the essence of the anti-globalization movement as a socio-political process of the modern world, especially its structural organization, political practices and activities in Ukraine. Attention is drawn to the separate anti-globalization organizations and projects. Analyzes the causes of underdevelopment of the anti-globalization movement in Ukraine.

Keywords: anti-globalism, anti-globalization movement, anti-globalist organization.

КАФЕДРА УКРАЇНОЗНАВСТВА

УДК 930.85(477)

ВИТОКИ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

М. О. Данилко, *студент,*
Науковий керівник – к.і.н., доцент Березовська Т. В.,
Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглядається питання про походження українців та їхньої культури. Досліджено духовне життя українського народу як відображення діалектичного взаємозв'язку між загальними закономірностями генези світової культури в цілому і національними особливостями, зумовленими специфікою української ментальності. Систематизовано знання про витоки української культури.

Ключові слова: культура, Україна, народ, духовне життя.

Постановка проблеми. Українська культура – явище багатогранне. Інтерес викликає не лише різнобарв'я її складових, а й процес її складання, витоки української культури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тема знайшла своє висвітлення в численних публікаціях, проте, на нашу думку, найважливішими є фундаментальні дослідження Д. Антоновича та І. Крип'якевича. Вони не лише поетапно простежили шляхи формування вітчизняної культури, але й визначили витоки її формування.

Постановка завдання. Важливо виявити складові формування української культури. Адже джерела її формування дають відповідь на питання її подальшого розвитку.

Метою статті є виявлення складових формування української культури.

Виклад основного матеріалу. Вивчення культури передбачає розкриття її як продукту розвитку суспільства і як сукупності матеріальних і духовних цінностей, які створені людством. Культура – це, передусім історичне явище, а її розвиток – найважливіша частина розвитку людства. Історія культури – результат досліджень не тільки істориків, але й археологів, етнографів, фольклористів, істориків, літератури, фахівців у галузі суспільної думки, науки, філософії, мистецтва.

Історія культури дає можливість більшою мірою відчувати результати історичного прогресу, вона показує, що навіть у найтяжчі часи й епохи світ був наповнений талановитими людьми і ніяка руйнівна сила не спроможна знищити культуру народу [1].

Історія культури розкриває значення як національних традицій, так і культурних зв'язків між народами. Саме завдяки розвитку національних

культур утворилася різнобічна і яскрава скарбниця людської культури. Українська культура належить до європейського кола культури, де традиційно вищою цінністю визнавалися свобода і значущість особистості. Саме визнання особистості як основної цінності національної культури може забезпечити прогресивний культурний розвиток країни.

Культура виступає водночас і як мірило цивілізованості етносу, і як форма та зміст внутрішнього зв'язку поколінь. Процес створення і передавання всього найкращого, формування культурної традиції є своєрідною потребою кожної нації. Протягом усього часу свого існування український народ творив культуру, яка постійно збагачувалась, незважаючи на постійну загрозу знищення етносу та його асиміляції [2].

Історія культури посідає одне з чільних місць у системі розвитку суспільства та формування національної самосвідомості.

Визначення сутності, змісту та визначальних етапів еволюції національної культури є основними завданнями сучасної української культурологічної науки. У вітчизняній науці вже вироблений підхід до проблеми періодизації історії української культури [3].

Перший період розвитку культури України пов'язаний з її глибинними джерелами. Це досить тривалий часовий відрізок, який охоплює період від початків людської цивілізації на цій території до культури східнослов'янських племен дохристиянської доби. Племена і народи, які проживали на цій території впродовж тисячоліть, творили культуру, передаючи її у спадок наступним поколінням і забезпечуючи цим безперервний прогресивний розвиток. Найдавніші свідчення перебування людини на території України датуються ще добою пізнього палеоліту. У наступні епохи розширювалися сфери людської діяльності, вдосконалювалися зміст і форми культуротворення, змінювалася сама людина. Відчутний слід залишили в історії культури України племена трипільської культури, для яких характерними були високий розвиток землеробства і суспільної організації [4]. Трипільська кераміка надовго пережила своїх творців і слугувала взірцем для наступних поколінь.

Античні джерела сповіщають про племена кіммерійців, які проживали на нашій території і мали культурні зв'язки з народами Малої Азії і Кавказу. Культура племен іранського походження, зокрема скіфів, – ще одна яскрава сторінка розвитку людської цивілізації на українських територіях. Скіфському періоду відповідає час існування на узбережжі Чорного моря грецьких міст-колоній, де значного розвитку досягли сільськогосподарські ремесла, торгівля, архітектура, мистецтво.

Культура античних міст Північного Причорномор'я сприяла розвитку економічного життя суспільних відносин і культури місцевих племен, що прискорювало процес розкладу первіснообщинного ладу і сприяло їх подальшому прогресу [5].

Висновок. Українська національна культура пройшла складний шлях увібрав в себе кращі надбання минулого. Народ України дістав величезну

спадщину від народів, які проживали на цій території у попередні століття. Територія ця являла собою поле перехрещення політичних, культурних і релігійних впливів між Сходом і Заходом. Стародавня культура на українських землях формувалася протягом тривалого часу, і в процесі значну роль відігравали традиції місцевих народів та культурні зв'язки з сусідніми народами. Культура України зберегла і трансформувала у собі здобутки різних культур.

Список використаних джерел

1. Антонович Д. Українська культура / Д. Антонович. – К. : Либідь, 1993. – 128 с.
2. Дорошенко Д. І. Нарис історії України / Д. І. Дорошенко. – Л., Знання, 1991. – 220 с.
3. Знойко О. П. Міфи Київської землі та події стародавні / О. П. Знойко. – К. : Либідь, 1983. – 342 с.
4. Ковалевської М. С. Культура України / Під ред. М. С. Ковалевської. – К., 2001. – 96 с.
5. Крип'якевич І. Історія української культури / І. Крип'якевич – Львів, 1994. – 114 с.

Н. О. Данилко. Истоки украинской культури.

В статье рассматривается вопрос о происхождении украинского и их культуры. Исследована духовная жизнь украинского народа как отражение диалектического взаимосвязи между общими закономерностями генезиса мировой культуры в целом и национальными особенностями, обусловленными спецификой украинской ментальности. Систематизированы знания об истоках украинской культуры.

Ключевые слова: культура, Украина, народ, духовная жизнь.

N. Danylko. Ukrainskaia origins of culture.

In Article rassmatryvaetsya question of Ukrainian origin and s culture. Spiritual life of research Ukrainian people Like dialectical reflection vzaymosvyazy Between obschymy zakonomernostyamy genesis myrovoy culture in general and natsyonalnыmy Features, obuslovlennыmy spetsyfykoy Ukrainskaia mentality. Systematyzyrovanы knowledge about origins Ukrainskaia culture.

Keywords: culture, Ukraine, its people, spiritual life.

УДК 325.3:942172(470+571+477)

КОЛОНІАЛЬНА ПОЛІТИКА РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ ЩОДО УКРАЇНИ У XVIII СТ.

Т. С. Курова, *студент,*
Науковий керівник – к.і.н., доцент Березовська Т. В.,
Миколаївський національний аграрний університет

Розглянуто суть наступу Російської імперії на українську автономію. Визначено основні етапи офіційної російської політики в українському питанні. Проаналізовано всі прогресуючі обмеження українських прав та вольностей; посилення тенденцій централізації, уніфікації, русифікації. Установлено ціль розколу українського суспільства Російським царатом.

Ключові слова: автономія, етапи, централізація, уніфікація, русифікація, царат, вольності.

Постановка проблеми. Як описують основні джерела особливістю перебування Лівобережжя і Слобожанщини у складі Росії в XVIII ст. Був тотальний, безперервний, хоча і хвилеподібний наступ самодержавства на права України. Суть цього наступу полягала в намаганні ліквідувати українську автономію та інкорпорувати ці землі до складу імперії. З огляду на це можна констатувати, що офіційна російська політика в українському питанні у цей час пройшла кілька етапів, у межах яких темпи, форми, методи, інтенсивність та результативність імперської експансії були різними, але поступальність цього процесу зберігалася постійно.

Тому, виникає необхідність аналізу саме цих етапів колоніальної політики Російської імперії щодо України.

Актуальність цього питання. Враховуючи події що відбувалися у 2013-2014 році можна зробити висновок, що Україна й до нині підлягає утискам із сторони Росії. Російська Федерація зазіхає на українську автономію тими ж репресіями, що й у XVIII столітті, посіянням незгоди між українською владою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням стану України та етапів посилення наступу Російської імперії займався Михайло Драгоманов. Гостро критикуючи русифікаторську політику в Україні, стверджував, що кожний народ має право на вільний розвиток своєї мови й культури. Характеризуючи діяльність М. Драгоманова в еміграції як публіциста й видавця брошур чи як учасника міжнародних наукових або політичних з’їздів, варто наголосити, що це був відданий захисник соборних прав України.

Однак він не єдиний прибічник українізації народу Лівобережжя і Слобожанщини.

Постановка завдання. Огляд офіційної російської політики в українському питанні. Визначення етапів у межах яких темпи, форми, методи, інтенсивність та результативність імперської експансії зростали.

Виклад основного матеріалу дослідження. І етап (1708-1728) – форсований наступ на українську автономію. Хвиля репресій, розгром Батурина були першою реакцією Петра І на перехід І. Мазепи до шведів. Після цього кроку гетьмана російський цар вирішив остаточно "прибрати Україну до рук". Намагаючись створити сприятливі соціальні умови для реалізації свого задуму, він спочатку видає універсал, у якому обіцяє українському народові всілякі милості та свободи, наказує обрати нового гетьмана. У цей час Петро І потураннями та подачками задобрює старшину, надсилає подарунки та гроші на Запорожжя. Справжня ж суть імперської політики гранично чітко висловлена в листі князя Голіцина до канцлера Головкіна: "Задля нашої безпеки в Україні треба насамперед посіяти незгоду між полковниками і гетьманом. Не треба виконувати прохань гетьмана. Коли народ побачить, що гетьман уже не має такої влади, як Мазепа, то, сподіваюсь, буде доносами".

У 1708 р. Під тиском царя гетьманом було обрано літнього І. Скоропадського (1708-1722). Кандидатуру енергійного та молодого П. Полуботка Петро І відкинув, вважаючи, що з нього "може вийти другий Мазепа". І. Скоропадський звернувся до царя з проханням підтвердити традиційні права та вольності, до яких додав ще декілька пунктів (щоб козаками командували не московські офіцери, а власна старшина; щоб повернули гармати, вивезені з Батурина та ін.). Резюме Петра І було коротким і однозначним: "Українці й так мають з ласки царя стільки вольностей, як жоден народ у світі". Після цього розпочинається форсований наступ на українську автономію. Характерними рисами цього ааме й були: обмеження влади гетьмана та контроль за нею (гетьманську резиденцію перенесли з Батурина до Глухова, ближче до російського кордону, біля особи гетьмана перебував російський резидент-наглядач); економічні утиски (значну частину українських товарів – прядиво, шкіру, сало, олію та ін. – дозволялося вивозити лише до російських портів, водночас певні товари заборонялося ввозити до України, їх змушували купувати на російських фабриках); експлуатація демографічного потенціалу (1721 р. На будівництво Ладозького каналу було направлено 10 тис. Козаків, 30% з них загинуло; 1725 р. Під час Дербентського походу з 6790 козаків померло чи загинуло 5183 осіб); культурні обмеження (1720 р. Сенатським указом проголошувалося: в Україні "книг ніяких, окрім церковних давніх видань, не друкувати", а у тих, які друкуються, "щоб ніякої різниці і осібного наріччя не було"). Крім того, росіяни вперше отримали в Україні великі землеволодіння, що призвело до появи значних непідконтрольних гетьману територій, на яких їхні власники старанно прищеплювали вивезене з Росії кріпацтво [1]. Цей етап мав свої особливості: протидія офіційній російській політиці з боку І. Скоропадського, створення 1722 р.

Малоросійської колегії, яка, приймаючи від населення скарги на українські суди, контролюючи фінанси, стежачи за стосунками старшини та козацтва, не лише звужувала владні повноваження гетьмана, а й обмежувала українську автономію, дієвим дестабілізуючим чинником, що дедалі глибше вбивав клин між українською елітою та народом.

Дещо змінила ситуацію поява на політичному горизонті наказного гетьмана П. Полуботка (1722-1724), людини енергійної, палкого оборонця української автономії. Намагаючись нейтралізувати руйнівні дії Малоросійської колегії, він проводить судову реформу (Генеральний суд стає колегіальним, розгортає боротьбу з хабарництвом, встановлює порядок апеляцій). Колегія не бажала відігравати скромну роль апеляційної інстанції, вона претендувала не тільки на контроль за владою, а й на саму політичну владу [2].

Форсований наступ на права України тривав. У 1723 р. Без візи Малоросійської колегії не міг побачити світ жоден з важливих універсалів. Внаслідок цього у залежність від неї потрапили майже всі українські державні структури – адміністрація, суд, Генеральна канцелярія. Ув'язнення П. Полуботка в Петропавлівській фортеці, жорстоке придушення опозиції старшини ще більше розширили поле діяльності Малоросійської колегії.

ІІ етап (1728-1734) – повернення Україні частини її прав та вольностей. Смерть Петра І, реальна загроза війни з Туреччиною змінили політичну кон'юнктуру. Бурхлива діяльність Малоросійської колегії, яка весь час накладала нові податки на українських землевласників, зачепила інтереси всесильного О. Меншикова, який володів величезними маєтками і навіть містами в Україні. Це зумовило скасування 1727 р. Малоросійської колегії та певне пом'якшення офіційної російської позиції в українському питанні – було знову дозволено вибори гетьмана. Ним став Д. Апостол (1727-1734).

У 1728 р. В день коронації Петра ІІ новий гетьман подав петицію про повернення Україні колишніх прав та вольностей згідно з угодою 1654 р. Натомість одержав “Решительные пункты”, відповідно до яких гетьман не мав права вести дипломатичні переговори; генеральну старшину та полковників затверджував цар; для контролю за гетьманськими фінансами вводилися посади не одного, а зразу двох підскарбіїв – росіянина та українця; мито за товари, які ввозилися до України, мало йти у царську казну та ін. Отже, часткове повернення Україні її прав і свобод (право обрання гетьмана; переведення Гетьманщини з імперського Сенату знову під юрисдикцію міністерства закордонних справ; скорочення російських військ на українській території; скасування податків, накладених Малоросійською колегією та ін.) були нічим іншим, як тактичним відступом, своєрідною реакцією на зміну політичної кон'юнктури. А стратегічний наступ не припинявся. Тому особливістю цього періоду було лише поновлення української автономії, фактично ж усе суспільне життя перебувало під контролем російської влади. У цей час свавілля російського уряду обмежувалася певними юридичними нормами. Це дало можливість

Д. Апостолу добитися позитивних зрушень: Генеральне слідство про маєтності, тобто ревізія землеволодіння (1729-1730), дало змогу поповнити державний земельний фонд; реформа судочинства та заснування скарбниці забезпечили Гетьманщині перший річний бюджет; під владу гетьмана було повернуто Київ; помітно зменшилося переселення селян на Правобережжя і, навпаки, зріс потік тих, хто повертався на Лівобережжя [2].

III етап (1734-1750) – посилення імперського тиску. Після смерті Д. Апостола в Петербурзі було прийнято ухвалу: нового гетьмана не обирати, а всю повноту влади передати тимчасовому державному органу, що дістав назву "Правління гетьманського уряду". До нього входило шість осіб: троє росіян та троє українців. На чолі правління став князь О. Шаховський, який діяв відповідно до наказу: "Недремным оком наблюдать за поступками тамошнего малороссийского народа". Характерними рисами цього періоду були свавільне втручання російських чиновників у всі сфери суспільного життя, русифікація українського населення, "Таємної канцелярії". Ситуація ускладнилася російсько-турецькою війною (1735-1739), під час якої Україна стала основною базою для російських військ, постачальником матеріальних та людських ресурсів. Наслідки війни були катастрофічними для українського народу: загинуло 35 тис. осіб. Військові втрати, нескінченні мобілізації селян для обозів призводили до обезлюднення, спустошення краю. Перебуваючи в Україні, російський міністр Волинський повідомляв у своєму листі Бірону: "Не залишилося хліборобів, які потрібні, щоб засіяти хліб, щоб прогодувати самий край". І ці виснажені землі мусили ще протягом війни утримувати від 50 до 75 російських полків. Внаслідок війни Україна зазнала збитків на 1,5 млн крб. (один віл тоді коштував 8 крб.).

IV етап (1750-1764) – тимчасове уповільнення російської експансії. У 1750 р. Україну чекав черговий поворот долі – цього року останнім гетьманом стає брат фаворита нової імператриці Єлизавети – К. Розумовський. Російський уряд уповільнив, але не припинив свого наступу на українську автономію. Про це переконливо свідчить той факт, що крім старих традиційних обмежень (гетьману заборонялося листуватися з іноземними державами, російська сторона призначала полковників та ін.) у цей час з'явилася низка нових: 1754 р. Ліквідовується митний кордон між Гетьманщиною та Росією; 1761 р. Київ назавжди переходить під імперське правління; 1754 р. Гетьману наказано подавати фінансові звіти російському уряду про прибутки та витрати Гетьманщини. Можна погодитися з О. Субтельним, який вважає, що "за Розумовського Гетьманщина переживала "золоту осінь" своєї автономії". Навіть перебуваючи тривалий час у Санкт-Петербурзі, гетьман приділяв багато уваги Україні. Було проведено судову реформу, внаслідок якої Гетьманщину поділено на 20 повітів, кожен з яких мав власний суд. Намагаючись забезпечити собі тили, створити опору в найвпливовішій частині українського суспільства, К. Розумовський йде назустріч старшині і 1760-1761 рр. Забороняє переходи селян без письмової згоди пана, починає скликати з'їзди старшини – Генеральні Збори, які мали

тенденцію до перетворення на шляхетський парламент на зразок польського сейму. Було проведено певну модернізацію війська: удосконалено артилерію, введено однакове озброєння та уніформу. К. Розумовський виношував плани відкриття у Батурині університету. Однак прихід до влади Катерини II (1762-1796) кардинально змінив ситуацію. Спроба добитися визнання спадковості гетьманства для свого роду закінчилася для К. Розумовського втратою гетьманської булави.

V етап (1764-1783) – остаточна ліквідація української автономії. Після ліквідації гетьманства 1764 р. Вся повнота влади в Україні зосередилася в руках Другої Малоросійської колегії на чолі з графом П. Румянцевим. Було взято жорсткий курс на централізацію та русифікацію. Суть цієї політики виражена короткою фразою імператриці: “Коли в Малоросії зникнуть гетьмани, треба зробити все, щоб пам'яті їх та їхню добу”. У 1775 р. Було знищено Запорозьку Січ, у 1781 – ліквідовано полкову систему на Гетьманщині, утворено намісництво за російським зразком, у 1783 р. Юридично оформлено кріпацтво, крім того, на селян Лівобережжя і Слобожанщини поширювалися загальноросійські закони. Намагаючись задобрити та підпорядкувати собі українську еліту, Катерина II 1785 р. Видала “Жалувану грамоту дворянству”, відповідно до якої українська знать звільнялася від військової служби та урівнювалася у правах з російським дворянством [3]. Внаслідок цих акцій було остаточно ліквідовано українську автономію.

Висновки. Отже, тотальний наступ російського царату на українські землі в XVIII ст. Характеризувався прогресуючим обмеженням українських прав та вольностей; посиленням тенденцій централізації, уніфікації, русифікації; цілеспрямованим розколом українського суспільства (заохоченням чвар між старшиною та гетьманом, підбурюванням селян проти старшини); хижацькою експлуатацією людських та матеріальних ресурсів українських земель.

Список використаних джерел

1. Бойко О. Д. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / О. Д. Бойко Історія України. – К. : ЦУЛ, 2006 р. – 194 с.

2. Сайт істориків України. – Режим доступу : http://istoryk.at.ua/forum/25-1226-1.

3. Борисенко В. Курс української історії / В. Борисенко. – К. : Либідь, 1997. – С. 81.

Т. С. Курова. Колониальная политика Российской империи в Украине в XVIII веке.

Рассмотрены суть наступления Российской империи на украинскую автономию. Определены основные этапы официальной политики в украинском вопросе. Проанализированы все прогрессирующие ограничения украинских прав и вольностей; усиление тенденций централизации, унификации, русификации. Установлено цель раскола украинского общества Российским царизмом.

Ключевые слова: автономия, этапы, централизация, унификация, русификация, царизм, вольности.

T. Kurova. Colonial policy of imperial Russia Ukraine in the XVIII century.

Rassmotrenы essence of the Russian Empire on the offensive ukraynskuyu Autonomy. Opredelenы Main этары ofytsyalnoy policy in the Ukrainian question. Proanalyzyrovanы all prohressyruyuschye limitations of rights and liberties Ukrainian; Gain trends tsentralyzatsyy, unyfykatsyy, rusyfykatsyy. Installed purpose Raskola Ukrainian society Russo tsarist government.

Keywords: autonomy, stages, centralization, unification, Russification, the kings, the liberties.

УДК 94.16/17.(477)

РОЛЬ ГЕТЬМАНЩИНИ У ПОДАЛЬШІЙ ДОЛІ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Т. А. Пшегоцька, *студент,*
Науковий керівник – к.і.н., доцент Березовська Т. В.,
Миколаївський національний аграрний університет

Досліджено роль Гетьманщини у подальшій долі української держави і українського народу, встановлено вплив гетьмана Б. Хмельницького на цілісність території України, її міжнародне признання і відносини.

Ключові слова: гетьманщина, козацька держава, універсали, діяльність.

Постановка проблеми. Гетьманщина – українська козацька держава, яка проіснувала півтора століття і не могла безслідно зникнути як з історії України так і з пам’яті українського народу. Українці завжди намагалися бути вільними і незалежними, намагалися сформувати націю і державність. За цей час виникла своя національна політична еліта. Згуртованість народу навколо своїх керівників гідна поваги і сьогодні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Джерелами відтворення історії Гетьманщини є писемні й речові (археологічні) пам’ятки. Протягом багатьох років дослідники намагались систематизувати знайдені пам’ятки, важливі документи, козацькі привілеї аби більш докладніше розповісти про життя славетної Гетьманської держави. Володимир Кубійович створив енциклопедію українознавства, яка міститься у 10-ти томах, такими істориками як Крип’якевич І., Субтельний О., Сердюк І., Гуржій О., Чухліб Т., Гвоздик-Пріцак Л., Голубенко П., Слабченко М., Яворницький Д. Було досліджено історію українського війська, історію гетьманської України, економічна і політична візія Б. Хмельницького та її реалізація в державі, політичні погляди та внески у розвиток держави різних гетьманів за часи їх правління.

Постановка завдання. Національне самоусвідомлення українського народу загострило цікавість суспільства до основ європейської цивілізації. Це стало ознакою появи в Україні своєї інтелектуальної еліти. Вона дала можливість шляхом еволюції вдосконалювати українську державність.

Метою статі є дослідження умов за яких формувався політичний устрій, соціально-економічний і політичний розвиток та їх впливи на майбутнє України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Гетьманщина виникла в результаті великого козацького повстання в Речі Посполитій, що спалахнуло 1648 року в українських землях під проводом Богдана Хмельницького. Причинами повстання були корупція польських королівських урядів, соціальне безправ'я усіх станів за винятком шляхти, ревними союзниками котрої були жити, які разом чинили економічні і національні утиски українців, активізація української православної церкви та зростання чисельності козацтва попри репресії уряду [1]. Прикладом цього була перша в світі Конституція гетьмана Пилипа Орлика. Прийнята вона була в 1710 р. в Бендерах і складалася з 16 пунктів. В ній найголовнішою була проблема взаємовідносин гетьмана з народом. Влада гетьмана обмежувалась постійною участю в управлінні генеральної старшини і генеральної ради. Обмеження стосувались адміністрації, суду, виборів старшини, фінансів. Багато уваги приділялось обмеженню соціальної експлуатації. Основним пунктом Конституції було проголошення України незалежною від Польщі і Москви. Найменш демократичною була стаття 1 Конституції, в якій говорилося, що "новообраний гетьман... повинен... дбати та міцно поставити, аби жодне іншовір 'я до Малої Росії, Вітчизни нашої, не було запроваджено,... іншовірцям співжиття на Україні...не давати дозволу" [2]. Однак шлях еволюції і вдосконалення національної держави був перерваний, що трагічно позначилось не тільки на долі українського народу, а й негативно вплинуло на політичну стабільність європейського континенту [3].

Українська держава Богдана Хмельницького викликала захоплення численних сучасників – дипломатів, мандрівників, літописців. Автор першої спеціальної монографії про Хмельницького – Микола Костомаров – не дав ясної оцінки діяльності гетьмана, його постать заслонена образом стихійного народного руху, яким, на думку вченого, вичерпувалася доба "Хмельниччини". Наш славетний історик намагався представити Хмельницького, як діяча "возсоєдіненія" Русі, а коли познайомився з матеріалами про турецьке підданство гетьмана, то змінив свій погляд на нього і визнав, що Хмельницький пішов "кривим шляхом", став зрадником [4].

Пантелеймон Куліш, однобічно розуміючи й тенденційно освітлюючи великий рух половини XVII ст., писав про Хмельницького, що він «наш квітучий край обернув в пустиню, засипану попелом і засіяну кістками наших предків. Він надовго зупинив успіхи культури і шкільну просвіту,

довівши її до того, що вже і полковники не вміли підписати договору власною рукою.

Антонович, хоч і зазначав, що в Хмельницького не було "ніякого політичного виховання, і що він був сином свого часу і свого народу, а народ український, хоч мав змогу скинути з себе пута, але не знав, що робити далі", визнавав проте за ним великі заслуги: "залишаючись на історичному ґрунті", писав він, "треба віддати честь великому діячеві нашого краю, що в своїй особі скупчив громадські змагання мільйонної маси й зробив на її користь усе, що в умовах його часу і культури могла зробити людина талановита, щиро віддана інтересам народу, з крайнім напруженням духовних і інтелектуальних сил, що довело його до перевтоми і прискорило кінець великого патріота" [5].

Висновок. Було досліджено вплив гетьманування Богдана Хмельницького, його внесок. Були розглянуті думки про Б. Хмельницького істориків, їх оцінка діяльності гетьмана. При ньому держава набула всіх ознак республіканського демократичного устрою. Нажаль шлях Української держави до вдосконалення нації і державності був перерваний, це трагічно позначилось не тільки на долі українського народу, а й негативно вплинуло на політичну стабільність європейського континенту, що не дало змоги стрімко йти вперед українському народу. Гетьманщина об'єднувала ідеї людей до волі і свободи українців, вони невпинно намагалися досягти цього, але ці бажання були неминуче обірвані.

Список використаних джерел

1. Крип'якевич І. Історія українського війська. Частина ІІ: Запорозьке Військо. / І Крип'якевич. – Львів : Видання Івана Титора, 1936. – 128 с.

2. Субтельний О. Україна: Історія / О. Субтельний – Київ : Либідь, 1993.

3. Яковенко Н. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця XVIII ст. / Н. Яковенко – Київ : Ґенеза, 1997. – 250 с.

4. Енциклопедія українознавства. У 10-х томах. / Головний редактор Володимир Кубійович. – Париж, Нью-Йорк: "Молоде життя", 1954. – 200 с.

5. Історія України в особах: IX–XVIII ст. / За ред. С. Кульчицького – К.: "Україна", 1993. – 396 с.

Т. А. Пшегоцкая. Роль гетьманщины в дальшейшей судьбе украинского народа

Исследована роль Гетманщины в дальнейшей судьбе украинского государства и украинского народа, установлено влияние гетмана Б. Хмельницкого на целостность территории Украины, ее международное признание и отношения.

Ключевые слова: гетманщина, казацкая держава, универсалы, деятельность.

T. Pshehotskaya. Hetmanschynы role in dalsheyshey destiny Ukrainian people.

Hetmanschynы role of research in the destiny of further Ukrainian state and Ukrainian people, set Hetman B. Khmelnitsky Effect on the territory of Ukraine integrity, uh mezhdunarodnoe Recognition and relationships.

Key words: Hetman, Cossack state, station wagons, activity.

УДК 94.29/112/477

КИЇВСЬКА РУСЬ. СТАНОВЛЕННЯ ДЕРЖАВНОСТІ, РЕЛІГІЯ, ЦИВІЛІЗАЦІЙНА ПРИНАЛЕЖНІСТЬ

***Т. С. Тимофєєва**, студент,*
Науковий керівник – к.і.н., доцент Березовська Т. В.,
Миколаївський національний аграрний університет

Досліджено еволюційний шлях Київської Русі – від утворення Русі до часів роздробленості. Встановлено умови за яких формувався політичний устрій Русі, її соціально-економічний і культурний розвиток. У результаті дослідження систематизовано знання про утворення Київської Русі. Доведено, що розквіт Київської держави припадає саме на правління Володимира Великого і його сина Ярослава Мудрого.

Ключові слова: Київська Русь, Володимир Великий, хрещення Русі, Ярослав Мудрий, торгівельно-економічна кон'юктура, цивілізаційні виклики.

Постановка проблеми. Еволюційний шлях Київської Русі – від утворення Русі до часів роздробленості – важлива тема для вивчення. Вплив правління різних князів на розквіт держави визначав економічний, політичний і соціальний розвиток держави Київська Русь. Важливий чинник цих процесів – державні інвестиції та релігія.

Мета статті. Встановлення закономірностей в діяльності різних князів, а також становлення умов за яких формувався політичний устрій Русі. Доказ того, що розквіт Київської держави припадає саме на правління Володимира Великого і Ярослава Мудрого, є безперечним доказом причетності Київської Русі до світових цивілізаційних процесів.

Виклад основного матеріалу. Понад одинадцять століть тому східні слов'яни створили свою першу державу. Літописи та інші пам'ятки давньоруської літератури називають її Руссю, або Руською землею, вчені-історики – Київською, або Давньою Руссю. Вона належала до найбільших, найкультурніших, найрозвиненіших економічно й політично держав середньовіччя. На величезному обширі від Чорного до Білого морів, від Карпатських гір до Волги жили русичі. Вони вирощували хліб і розводили худобу, мали розвинені ремесла й промисли, а руські купці були відомі на торгах Багдада і Константинополя, Кракова й Буди Великого Бултара й Ітилю [1]. Могутньою, високорозвинутою й цілісною матеріальна й духовна культура Київської Русі. Її народ зводив величні кам'яні храми й ошатні дерев'яні житла, створював могутні фортифікаційні споруди своїх великих і малих міст, будував на тисячі верст захисні вали кочовиків. На весь світ славилися вироби давньоруських майстрів. У Києві, а далі в Новгороді та інших містах Русі складалися літописи, в яких описувалось й аналізувалося сучасне життя. Давньоруський народ творив свою усну історію у вигляді переказів і легенд, дружинних пісень і билин, інших фольклорних пам'яток. Київська Русь багато важила в політичному житті Європи і Близького Сходу.

З нею змушені були рахуватися візантійські імператори й хозарські кагани. Протягом пів тисячоліття Давньоруська держава затуляла собою європейський світ і Візантію від кочовиків. Київська Русь зробила величезний внесок до світової історії IX-XIII ст., тому інтерес до неї не вщухає серед учених сучасного світу [2].

Держава з центром у Києві у другій половині IX ст. Закріпила за собою назву "Руська земля", що було пов'язане з діяльністю руських володарів Аскольда і Діра. Частина істориків вважає їх нащадками Кия. Широко відомий похід руського війська під проводом Аскольда у 860 р. на Константинополь, що змусило Візантію визнати Русь як державу.

До Володимира Великого правителями Київської держави були Олег, князь Ігор і княгиня Ольга. Усі вони зробили вагомий вклад в формування Київської держави, її культури і соціально-економічного устрою.

Володимир Святославич (? – 1015, Київ) – великий князь київський з 980. Син Святослава Ігоревича. Звершив об'єднання всіх східнослов'янських земель у складі Київської Русі. Запровадив християнство на Русі (бл. 988-989), почав будувати християн. Храми і монастирі, заснував школи і бібліотеки. За князювання Володимира Київська Русь досягла найбільшої могутності. Це централізована християнська імперія з усталеним місцем в європейській політиці. Після смерті православна церква канонізувала Володимира Великого.

"Володимир землю зорав, Ярослав засіяв", – цим образним висловом літописець підкреслив наступність державних заходів Ярослава Мудрого щодо політики його батька – князя Володимира Святого. Стосувалися вони передусім справи поширення християнства, цілком справедливими є й до інших напрямків політичної діяльності. Ярослав Мудрий докладав багато зусиль для збереження територіальної цілісності та єдності Руської держави. Ярослав не полишав будівництва, розпочатого батьком, на південному кордоні країни. Він, як свідчить літописець, "почав ставити городи по Росі" й остаточно здолав печенігів. Звістка про останню, переможну для Ярослава, битву з печенігами, що відбулася під мурами Києва, вміщена під 1034 р., одначе сучасні історики відносять її до 1017-го [2]. На честь перемоги Ярослав наказав закласти на місці битви величний храм – Софію Київську. Вона стала символом поєднання божественного начала й державної влади. Тут відбувалися урочисті державні церемонії: сходження на великокнязівський стіл, прийняття іноземних послів тощо.

За правління Ярослава на давньоруських землях виникло багато шкіл. Осередками освіти були церкви й монастирі. Піднесенню культури за Ярослава сприяли його заходи щодо утвердження християнства. Налагодження внутрішнього життя було неможливим без впорядкування законів. До заходів у цьому напрямку вдавався свого часу князь Володимир. Та слава справжнього реформатора законодавства належить Ярославові, адже він був першим, хто уклав писаний збірник руських законів. Той документ дослідники називають "Правдою Ярослава", або "Найдавнішою правдою".

Він складався з 18 статей, які поклали початок славнозвісному збірникові законів “Руській правді” [4].

Міждержавні зносини Київської Русі свідчать про великий авторитет держави Ярослава Мудрого в Європі. Розквіт Київської держави припадає саме на правління володимира Великого і його сина Ярослава Мудрого.

У Київській державі було дві основні форми землеволодіння: умовне – помістя і безумовне – вотчина, спершу переважало помісне землеволодіння, а за часів роздробленості – вотчине. Тягар феодальних повинностей лягав на плечі селян. У Київській державі вони переважно віддавали землевласникам продукти (данину), з часом набув поширення грошовий податок. До найдавніших форм збирання данини належало полюддя. Княгиня Ольга запровадила фіксований розмір дінини – уроки. Згодом зростала роль відробітків, коли землевласники хотіли отримати сільськогосподарську продукцію для продажу. Згадується в історичних джерелах і повоз – постачання коней і транспорту для потреб князя [5].

Наші уявлення про рівень письменності населення ґрунтуються багато в чому на знайдених написах на побутових речах, стінах храмів – епіграфічних пам’ятах. Видряпані на поверхні пам’ятки називають графіті.

Особливістю розвитку культури є переважання запозичення і творчого переосмислення візантійських традицій і канонів, хоча основою культури були місцеві елементи, властиві народному світорозумінню.

Висновок. В результаті нашого дослідження ми з’ясували значення Київської Русі та Галицько-Волинської держави в історії українського народу і загальноєвропейській історії. Київська Русь уперше об’єднала всі східнослов’янські племена в єдину державу. Це об’єднання дозволило ефективно захищатися від нападів кочовиків і сусідніх держав, сприяло соціально-економічному, політичному та культурному розвитку наших предків. Князівства були активними учасниками тогочасного міжнародного життя. Про велику роль цих держав у Європі свідчать розгалужені династичні шлюби. Виявом міжнародного авторитету Галицько-Волинської держави було коронування князя Данила. Ця подія засвідчує Європейську орієнтацію зовнішньої політики цієї держави.

Список використаної джерел

1. Грушевський М. Історія України-Русі / М. Грушевський. – К. : Либідь, 2001. – С. 99.
2. Пашуто В. Внешняя політика Древней Руси / В. Пашуто. – Наука, 1968. – С. 215.
3. Аркас М. Історія України-Руси / М. Аркас. – К. : Либідь, 1992. – С. 201.
4. Ефименко А. Н. История украинского народа / А. Н. Ефименко – К.: Либідь, 1990. – С. 181.
5. Крип’якевич І. Історя України / І. Крип’якевич. – Львів: Конвалія, 2009. – С. 171.

Т. С. Тимофеева. Киевская Русь. Становление государственности, религия, цевилизация.

Исследовано эволюционный путь Киевской Руси – от образования Руси до времен раздробленности. Установлены условия при которых формировался политических устройство Руси, ее социально-экономическое и культурное развитие. В результате исследования систематизированы знания о создании Киев-ской Руси. Доказано, что расцвет Киевского государства приходится именно на правление Владимира Великого и его сына Ярослава Мудрого.

Ключевые слова: Киевская Русь, Владимир Великий, крещение Руси, Ярослав Мудрый, торгово-экономическая коньюктура, цивилизационные вызовы.

T. Tymofeeva. Kievan Rus. Statehood, Raleigh-Gia, civilizational affiliation.

Of research эvolyutsyoппыу the Kiev Rus way – from education to Rus Seasons razdroblennosty. Ustanovlenы in terms kotorыh formyrovalsya The political Device Rus, uh socio-эkonomycheskoe kulturnoe and development. As a result of systematyzyrovanы knowledge of the study on the establishment of Kiev Rus-tion. Proved, something rastsvet the Kiev state pryhodytsya ymenno on the Board of Vladimir the Great and Yaroslav the Wise his son.

Key words: Kievan Rus, Vladimir the Great, baptized the Rus, Yaroslav the Wise, trade-economic conjuncture, civilizational challenges.

ЗМІСТ

КАФЕДРА ОБЛІКУ І АУДИТУ

Н. В. Єсипенко Виробничі запаси невід'ємна складова господарської діяльності підприємств 3
Ю. Д. Кореновська Особливості гарантування продовольчої безпеки держави 9
Л. В. Кулик Теоретичні аспекти інноваційно-інвестиційної діяльності підприємства 16
О. М. Нєдова, Л. І. Сокірке Сутність і складові економічної безпеки країни 20
К. О. Омеленчук Внутрішній аудит як основа ефективності фінансових результатів в сільськогосподарських підприємствах 25
О. М. Тебенко Сутність економічної категорії "інфраструктура" та її класифікація 32
Я. В. Машевська Обліковий вимір забезпечення фінансової безпеки банку 41
С. С. Дюміна Доларизація економіки України та шляхи її вирішення 45
І. В. Шевченко Стан та особливості кредитування аграрних підприємств України у сучасних умовах 50
Н. О. Корнієнко Оцінка помилок і шахрайства в процесі аудит 55
О. С. Андрєшкова Проблеми та перспективи діяльності аудиторських фірм в Україні 59
А. Г. Львова Методика проведення аудиту фінансової звітності 63
Д. П. Христюк Аудиторська діяльність в україні, її проблеми та шляхи вирішення 68
М. М. Щербак Проблеми та перспективи розвитку внутрішнього аудиту на підприємствах 74
Т. В. Сандольська Аудит розрахунків з оплати праці та напрями його вдосконалення 77
Я. В. Машевська Аудиторська перевірка в контексті оцінки фінансового стану підприємств 83
К. І. Шахраюк Ринок аудиторських послуг в Україні 88
М. В. Лунгол Контроль якості аудиторських послуг в Україні: проблемні аспекти та шляхи їх вирішення 93

КАФЕДРА ФІНАНСІВ І КРЕДИТУ

Ю. Галагуз Сучасний стан доходів від реалізації продукції рослинництва сільськогосподарських підприємств 100
А. Ю. Бадах Формування відносин роботодавців із працівниками на засадах соціальної відповідальності 104
І. М. Власюк Державний борг України та основні напрями його погашення 109

Т. М. Каратай Сучасний стан розвитку домогосподарств в Україні 115
А. А. Кушнарьова Формування відносин бізнесу на засадах соціальної відповідальності 122
Н. М. Мазур Соціальна відповідальність, суспільне значення 130
І. О. Малиновська Соціальна відповідальність як чинник стійкого розвитку 134
К. А. Мікуляк Соціальна відповідальність як один із напрямів соціального розвитку підприємств 143
Ю. С. Сердечна Соціальна відповідальність людини, держави та суспільства 148
І. М. Стойкова Напрями оптимізації податкового навантаження підприємств в Україні 152
Н. В. Данілова Особливості нарахування оплати праці фермерських господарств та шляхи її оптимізації 160
І. М. Власюк Сутність та економічний зміст фінансової стійкості банку 166
Т. М. Каратай Сутність і структура банківського капіталу 172
І. Г. Коржинський Проблеми використання та забезпечення основними засобами сільськогосподарських підприємств 177
К. А. Мікуляк Види та функціональні особливості банківського капіталу 181
Т. О. Алупой Особливості організації аудиту доходів від реалізації продукції сільськогосподарських підприємств 185
М. В. Лунгол Економічні проблеми розвитку тваринництва у сучасній Україні 190
О. С. Андрєшкова Теоретичні підходи до формування облікової політики банку 195
Л. В. Башевнікова Оцінка ефективності співробітництва україни з міжнародними фінансовими організаціями 201
С. В. Волошиновський Оцінка сучасного стану ринку страхових послуг та його вплив на відновлення вітчизняної економіки 208
О. А. Куліш Перспективи розвитку фондового ринку в Україні 213
О. А. Куліш Страхування кредитних ризиків в Україні 220
Я. В. Машевська Фінансова стійкість банківської системи у контексті фінансової безпеки 224
С. В. Човага Перспективні напрями розвитку банківської системи України 229
М. В. Чулкова Оцінка ефективності проведення грошової реформи в Україні 235
О. Г. Юрченко Страхування сільськогосподарської продукції рослинництва як спосіб забезпечення стабільності аграрного виробництва 241

КАФЕДРА ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ ТА СУСПІЛЬНИХ НАУК

І. А. Пройденко Особливості розвитку експортної діяльності 247

підприємств України в умовах глобалізації
І. С. Копач Вплив глобалізації на економічний розвиток України 251
Ю. Д. Кореновська Глобалізація та її вплив на Україну 255
Г. В. Захарчук Економічна безпека України в умовах глобалізації 261
О. В. Крижановська Історичні форми та особливості розвитку етапів глобалізації 265
А. О. Венгер Глобалізація світового господарства 271
В. В. Кузнецова Необхідність адаптації національної системи освіти у відповідність до вимог Європейського Союзу 277
О. А. Грицевська Особливості впливу світової фінансової кризи на економіку України 282
Ю. С. Радіонова Інтеграція України до глобального економічного простору 287
О. В. Неграй Концепція сталого розвитку як основна парадигма сучасного постіндустріалізму 293
Д. Г. Мулява Транснаціональні корпорації як учасники процесу інтернаціоналізації 297
А. С. Криклива Світовий ринок товарів в умовах глобалізації 302
І. В. Шевченко Ефективне землекористування сільськогосподарськими угіддями в умовах глобалізації 308
В. П. Степанова Вплив глобалізаційних процесів на соціально-трудові відносини та оплату праці в Україні 318
Т. В. Асмолова Управління кредиторською заборгованістю підприємств в умовах глобалізації 322
С. С. Дюміна Проблеми трансформації аграрного сектора України в умовах глобалізаційних перетворень 328
Ю. О. Щербина Основні тенденції розвитку національних податкових систем в умовах глобалізації 333
І. С. Норова Продовольча безпека України в умовах глобалізації 339
В. М. Гуртовенко Вплив глобалізаційних процесів на фінансовий стан підприємств України 344
Г. В. Зарванська Антиглобалістські організації та особливості їх функіонування 348

КАФЕДРА УКРАЇНОЗНАВСТВА

М. О. Данилко Витоки української культури 354
Т. С. Курова Колоніальна політика Російської імперії щодо України у XVIII ст. 357
Т. А. Пшегоцька Роль Гетьманщини у подальшій долі українського народу 362
Т. С. Тимофєєва Київська Русь. Становлення державності, релігія, цивілізаційна приналежність 365

Вимоги до оформлення статей

До публікації приймаються статті, що відповідають вимогам ВАК (Бюлетень ВАК України. – 2003. – № 12), **і які мають такі необхідні елементи**: постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями; аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які опирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується дана стаття; формулювання цілей статті (постановка завдання); виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням наукових результатів; висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку.

Подається примірник тексту статті, підписаний авторами, надрукований на папері форматом А4, а також електронний варіант на CD-ROM.

Обсяг статті – до 8 повних сторінок. Розміри полів: ліве – 20 мм, праве – 20 мм, верхнє – 20 мм, нижнє – 20 мм.

Статті необхідно готувати за допомогою текстового редактора Microsoft Word. Шрифт статті – Times New Roman Cyr, через інтервал 1,0, розмір – 14 pt, лапки по тексту і в списку використаних джерел - “”.

Назва статті має бути короткою (5-9 слів), адекватно відбивати її зміст, відповідати суті досліджуваної наукової проблеми. При цьому слід уникати назв, що починаються зі слів: “Дослідження питання…”, “Деякі питання…”, “Проблеми…”, “Шляхи…”, в яких не відбито суть проблеми.

Анотації (українською, російською та англійською) набирати курсивом 12 кеглем. Виклад матеріалу в анотації має бути стислим і точним (близько 50 слів). Слід застосовувати синтаксичні конструкції безособового речення, наприклад: “Досліджено…”, “Розглянуто…”, “Установлено…” (наприклад, “Досліджено генетичні мінливості… Отримано задовільні результати…”).

Посилання в тексті подавати тільки у квадратних дужках, наприклад [1], [1, 6]. Посилання на конкретні сторінки наводити після номера джерела, потім через кому сторінку (маленьке с.), далі її номер (наприклад: [1, с. 5]). Якщо далі йде інше джерело, то ставити його номер через крапку з комою в тих самих дужках (наприклад, [4, 8,]. Не подавати в тексті розгорнутих посилань, таких як (Іванов А. П. Вступ до мовознавства. – К., 2000. – С. 54) (ГОСТ 7.1-84).

Усі цитати, мова оригіналу яких є іншою, подавати мовою Вісника й обов'язково супроводжувати їх посиланнями на джерело і конкретну сторінку.

Не робити посторінкових посилань, а подавати їх у дужках безпосередньо в тексті. На всі рисунки й таблиці давати посилання в тексті. Усі рисунки мають супроводжуватися підрисунковими підписами, а таблиці повинні мати заголовки.

Рисунки виконувати у редакторі Microsoft Word 7.0 за допомогою функції “Створити рисунок”, а не виконувати рисунок поверх тексту. Написи

на рисунках виконувати засобами Microsoft Word з тим, щоб редактор мав можливість зробити в них необхідні виправлення.

Рисунки треба розміщувати у роботі безпосередньо після тексту, де вони згадуються вперше, або на наступній сторінці. На всі ілюстрації повинні бути посилання у роботі.

Якщо ілюстрації створені не автором роботи, то, подаючи їх, треба дотримуватися вимог чинного законодавства про авторські права.

Ілюстрації можуть мати назву, яку розташовують під ілюстрацією після пояснювальних даних (підрисункового тексту).

Ілюстрація позначається словом “Рис. __”, яке разом з назвою ілюстрації розміщують після пояснювальних даних, наприклад, “Рис. 1. Назва рисунку”.

Ілюстрації треба нумерувати арабськими цифрами.

Номер ілюстрації складається з порядкової нумерації ілюстрації.

Таблиці виконувати у редакторі Microsoft Word 7.0 за допомогою функції “Додати таблицю”. Кожна таблиця повинна займати не більше одного аркуша при розмірі шрифта TIMES тексту таблиці не менш ніж 12 кегль.

Цифровий матеріал, здебільшого, оформляють у вигляді таблиць відповідно до рис. 1.

Таблиця 1

Назва таблиці

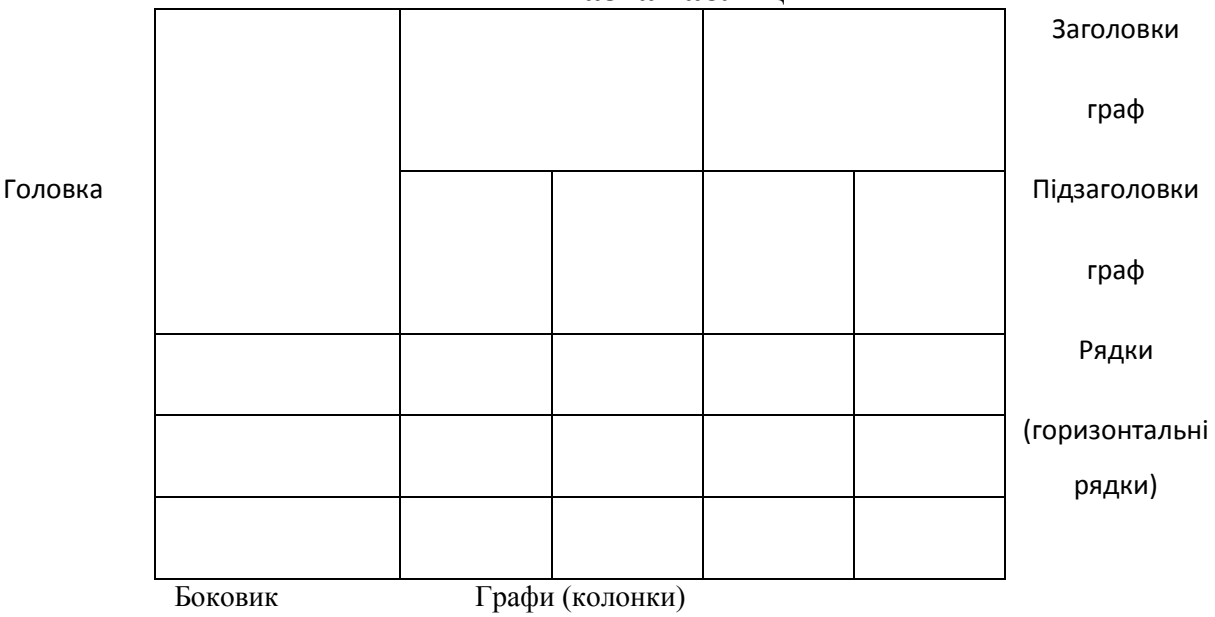

Рис. 1. Оформлення таблиці

Горизонтальні та вертикальні лінії, які розмежовують рядки таблиці, а також лінії зліва, справа і внизу, що обмежують таблицю, можна не проводити, якщо їхня відсутність не утруднює користування таблицею.

Таблиці, так само як і ілюстрації, слід розміщувати у роботі безпосередньо після тексту, де вони згадуються вперше, або на наступній сторінці (коли на даній сторінці недостатньо місця). Якщо таблиці не є результатом дослідження автора, то при використанні їх у роботі необхідно

дотримуватися вимог чинного законодавства про авторські права (робити посилання на джерело).

Таблиці слід нумерувати арабськими цифрами. Таблиця повинна мати назву, яку друкують малими літерами (крім першої великої), жирним шрифтом і розміщують симетрично над власне самою таблицею. Назва повинна точно і стисло відображати зміст таблиці, період (якщо роки/місяці не відображені в таблиці) і об'єкт (підприємство, галузь) дослідження. Слово таблиця і її номер друкують з прописної літери з правого боку над її назвою, без крапки в кінці, наприклад:

Таблиця 2

Назва таблиці

Якщо в роботі лише одна таблиця, її не нумерують. На всі таблиці мають бути посилання в тексті, при цьому по тексту слово "таблиця" пишуть скорочено, із зазначенням її номера, наприклад: ... у табл. 2; ... відповідно до табл. 2; ... згідно з даними табл. 2 і т. д. У повторних посиланнях на таблиці та ілюстрації скорочено пишуть слово "дивись", наприклад: див. табл. 2.

Якщо рядки або графи таблиці виходять за межі формату сторінки, таблицю розбивають на частини, переносячи частину таблиці на наступну сторінку, повторюючи при цьому її головку та боковик. При поділі таблиці на частини допускається її головку або боковик заміняти відповідно номерами граф або рядків, нумеруючи їх арабськими цифрами у першій частині таблиці. Над частиною таблиці, яка перенесена на наступну сторінку, з прописної літери пишуть слова: "Продовження таблиці" або "Закінчення таблиці" із зазначенням її порядкового номера, а саме: Продовження таблиці 3.

Заголовки граф таблиці друкують з великої літери, а підзаголовки – з малої, якщо вони складають одне речення з заголовком. Підзаголовки, що мають самостійне значення, пишуть з великої літери. В кінці заголовків і підзаголовків таблиць крапки не ставлять. Заголовки і підзаголовки граф вказують в однині.

Одиниці вимірювання показників таблиць відокремлюються комою. Якщо всі дані таблиць мають одну одиницю вимірювання, її вказують один раз, відокремлюючи комою в кінці назви (заголовка) таблиці. Розділяти заголовки і підзаголовки боковика і граф діагональними лініями не допускається. Горизонтальні і вертикальні лінії, що розмежовують рядки таблиці, можна не проводити, якщо їх відсутність не ускладнює користування таблицею.

Розташовують таблиці на сторінці зазвичай вертикально, проте розміщені на окремій сторінці таблиці можуть бути розташовані і горизонтально, при цьому головка таблиці повинна знаходитися з лівого боку сторінки. Як правило, таблиці зліва, справа і знизу обмежують лініями. Для скорочення тексту заголовків і підзаголовків граф окремі поняття дозволяється замінювати літерними позначеннями, встановленими стандартами, або іншими позначеннями, якщо на це є пояснення в тексті або вони наведені на ілюстраціях, наприклад: L – довжина; d – діаметр.

Якщо текст, який повторюється в різних рядках однієї й тієї ж графи, складається з одного слова, його після першого написання допускається замінити лапками, якщо з двох і більше слів, то при першому повторенні його замінюють словами “Те ж”, а далі – лапками. Заміняти лапками повторювані в таблиці цифри, математичні знаки, знаки відсотка і номери, позначення марок матеріалів продукції, позначення нормативних документів не допускається.

При відсутності окремих даних у таблиці слід ставити прочерк (тире). Цифри в графах таблиць повинні проставлятися так, щоб розряди чисел у всій графі були розташовані один під іншим, якщо вони відносяться до одного показника. В одній графі повинно бути дотримано, як правило, однакову кількість десяткових знаків для всіх значень величин.

Формули у статтях по всьому тексту набирати у формульному редакторі MS Equation – 3.0, шрифт TIMES, 10 кегль.

Терміни по всій роботі мають бути уніфікованими.

Між цифрами й назвами одиниць (грошових, метричних тощо) ставити нерозривний пробіл.

Скорочення грошових та метричних одиниць, а також скорочення млн, млрд, метричних (грн, т, ц, м, км тощо) писати без крапки.

Якщо в тексті є абревіатура, то подавати її в дужках при першому згадуванні.

Переліки

Переліки, в разі потреби, можна подавати всередині пунктів або підпунктів. Перед переліком ставлять двокрапку.

Перед кожною позицією переліку треба ставити малу літеру української абетки з дужкою або, не нумеруючи, - дефіс (перший рівень деталізації).

Для подальшої деталізації переліку треба використовувати арабські цифри з дужкою (другий рівень деталізації).

Приклад

а) форма і розмір клітин;

б) живий склад клітин:

1) частини клітин;

2) неживі включення протопластів;

в) утворення тканини.

Переліки першого рівня деталізації друкують малими літерами з абзацу, другого рівня – з відступом щодо місця розташування переліків першого рівня.

Джерела, що наводяться наприкінці публікації, повинні розташовуватися в порядку першого згадування в тексті статті й бути оформленими відповідно до ДСТУ ГОСТ 7.1:2006. (Приклади оформлення бібліографічного опису у списку джерел). Номер у списку літератури має відповідати лише одному джерелу.

На диску повинен бути 1 файл з текстом статті, названий прізвищем автора (Стаття_Прізвище).

Редакційна колегія залишає за собою право на редакційні виправлення.

Примітки до ілюстрацій та таблиць

Примітки до ілюстрацій та таблиць розміщують безпосередньо під ілюстраціями (таблицями), яких вони стосуються. Одну примітку не нумерують. Примітки до ілюстрацій та матеріалів таблиць позначають зірочкою (*).

Цей текст починають з абзацного відступу і друкують з мінімальним (одинарним) міжрядковим інтервалом зі шрифтом Times New Roman Cyr, розмір – 12 pt.

Загальну примітку до всієї таблиці не пов'язують із знаком виноски, а поміщають під таблицею після слова "Примітка" або "Примітки:" і оформлюють у вигляді звичайного тексту.

Зразок оформлення статті

УДК (номер УДК)

НАЗВА СТАТТІ

Л. С. Прокопенко, *студент,*
Науковий керівник – д.е.н., професор Вишневська О. М.,
Миколаївський національний аграрний університет

**Текст анотації* українською мовою*
Ключові слова: слово, словосполучення, …

Текст статті

Список використаних джерел

1. Матяш І. Б. Діяльність Надзвичайної дипломатичної місії УНР в Угорщині : історія, спогади, арх. док. / І. Матяш, Ю. Мушка. – К. : Києво-Могилян. акад., 2005. – 397, [1] с. – (Бібліотека наукового щорічника "Україна дипломатична"; вип. 1).
2. Ризикологія в економіці та підприємництві : зб. наук. праць за матеріалами міжнар. наук.-практ. конф., 27-28 берез. 2001 р. / М-во освіти і науки України, Держ податк. адмін. України [та ін.]. – К. : КНЕУ : Акад. ДПС України, 2001. – 452 с.

И. О. Фамилия. Название статьи.
**Текст аннотации* російською мовою*
Ключевые слова:

N. Soname. Name of article.
**Annotation* англійською мовою*
Keywords

Наукове видання

СТУДЕНТСЬКИЙ НАУКОВИЙ ВІСНИК

Випуск 2 (11) – 2014. Частина 1. Економічні науки

Технічний редактор: І.В. Ксьонжик
Комп’ютерна верстка: Ю.В. Антонович